

Silor - Landskapets landmärken

Inventering och dokumentation
av spannmålssilor i Skåne

Henrik Borg, Carita Eskeröd och Gertie Eriksson, Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige

Maria Johansson och Olga Schlyter, Malmö Museer

Helene Stalin Åkesson, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne

Silor – Landskapets landmärken

Inventering och dokumentation av spannmålssilor i Skåne

Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige

regionmuseet lund, <http://www.kulturen.com/>

Box 1095

221 04 Lund

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Frågeställning	5
Metod.....	6
Historik och silobeskrivning	7
Lagringens historia	7
Något om Lantmännens historia.....	11
Silor som arkitektur.....	14
Hur en silo konstruerades	16
Ritningarna	20
Spannmålens gång i silon	23
De skånska spannmålssilorna.....	25
Karta över inventerade silor i Skåne	30
Ombyggda silor	31
Källor och litteratur	36
Spannmålssilor i Skåne.....	38
Alstad, Trelleborg	39
Bjärsjö.....	43
Bjärsjölagård.....	47
Dalby.....	50
Eslöv	54
Eslöv	58
Flyinge	62
Gissleberga kvarn	66
Hammenhög.....	69
Helsingborg Ättekulla	74
Helsingborg Sydhamnen	77
Höör.....	83
Karpalund	90
Klagstorp, Trelleborg.....	97
Knislinge	100
Knästorp	106
Kävlinge	110
Landskrona	115

Lilla Harrie valskvarn	118
Ljungbyhed	122
Lunnarp	125
Lövestad	129
Malmö Hullkajen, "Gamla foderfabriken"	134
Malmö Hullkajen, "Korallen"	138
Malmö Hullkajen, Kv. Algen	142
Malmö Koksgatan, "106:an"	147
Malmö Koksgatan, 196:an.....	150
Malmö Stora Valskvarn	154
Malmö Vintergatan, Hydran.....	157
Malmö Vintergatan, Phoenix	161
Mjöhult.....	165
Mäsinge, Bjäre kvarn.....	168
Rödaled	170
Smedstorp	176
Svalöv	180
Södra Åby	184
Trollenäs.....	190
Tygelsjö, Malmö	193
Tågarp.....	198
Tågarp.....	200
Vantinge, Bjäre kvarn	203
Vellinge.....	205
Vellinge, Börjessons spannmålsfabrik.....	208
Vinslöv	211
Vollsjö.....	215
Ystad.....	221
Åhus – Kristianstadortens Lagerhusförening	225
Åhus - Lantmännen	229
Åhus – Svenska Foder.....	234
Östra Tommarp	238
Fördjupade undersökningar	243
Lokalföreningen i Dalby.....	244

Malmö Stora Valskvarn	259
Åhus – Kristianstadortens Lagerhusförening	271
Åhus - Lantmännen	276
Åhus – Svenska Foder.....	283
Samarbeten och konkurrens i Åhus silokluster.....	289

Inledning

Silor är påtagliga landskapselement och symboler för spannmålsproducerande bygder. Vi är vana vid att se dessa silor torna upp sig över slätterna och den lägre bebyggelsen i tätorterna. Men jordbrukspolitiken och marknaden förändras vilket leder till omställningar i lagerhållning och transporter. Nu när lagringsmetoderna utvecklas, stängs mindre siloanläggningar och några rivs. Vetskapen om att silor i Dalby, Tygelsjö och Kävlinge skulle rivs inom en nära framtid ledde till att detta projekt initierades. Dessa silor har alltid "funnits" och varit en given del av vårt invanda landskap men under arbetets gång blev det uppenbart att många miljöer stod inför förändring.

Spannmålssilor i Skåne har tre huvudsakliga ursprung, de har uppförts av lantbrukskooperationen, av de privata spannmålshandlarna och på större gods. Vi har i detta projekt valt att inrikta oss på Lantmännens och de privata spannmålshandlarnas anläggningar, eftersom många godsmiljöer studerats i andra sammanhang.

Startskottet för det storskaliga silobyggandet hänger samman med lantbrukets mekanisering och elektrifiering. In på 1900-talet skördade man och torkade på fälten i hässjor för att därefter utföra tröskningen inne på logen. På hässjorna torkade säden till den nivå som behövdes för förvaring av spannmålen i planmagasin eller säck. Under 1900-talet ökade avkastningen och man började använda skördetröskor som separerade kärnan från axet ute på fältet och behovet av att torka i magasin ökade. Ett effektivt sätt att lagra spannmål var i vertikala rör, silor. Byggnadstekniken utvecklades och de första anläggningarna som försågs med storskaliga betongkonstruktioner var de stora valskvarnarna. Med ändrad lagerhållning följde behov att sänka fuktkvoten i spannmålen. Under perioden efter andra världskriget ökade jordbrukets mekanisering och byggandet av silor ökade. De siloanläggningar vi förknippar med centralorter i jordbrukslandskapet växte fram.

Frågeställning

Siloanläggningar är svåra att förvalta och vidareutveckla om ursprungsfunktionen lagts ned. Med höga kulturhistoriska värden och hög igenkänningsfaktor, kräver dessa miljöer ett samlat länsövergripande grepp som leder till att kunskaperna ökar och att miljöer eventuellt kan ges skydd eller bevarande genom vidareutveckling. Inga av de skånska siloanläggningarna är skyddade genom detaljplan eller som byggnadsminne. Flera anläggningar ligger inom riksintresseområde eller inom det regionala kulturmiljöprogrammet men inga är specifikt utpekade i motiveringarna. Genom detta arbete vill vi uppmärksamma dessa miljöer och inspirera ägare och planerare att ta hand om dem. Hur är de byggda och när? Vad betyder silorna för orterna där de finns? Betyder de något alls och vad kommer de att ersättas med?

De tekniska och ekonomiska möjligheterna att ge silor nya användningar är begränsade även om exempel på detta finns. Lagring av spannmål medför en påfrestning på konstruktionen eftersom pH-värdet i betongen förändras och betongen urlakas. Ny användning kompliceras även av dimensioner och konstruktiva begränsningar. Vilka exempel på återanvändande av silor finns?

Metod

Undersökningen inleddes med litteratur och arkivstudier. Vi fick hjälp av Lantmännen i Malmö med att få fram listor på var de har och har haft silor i länet. Tyvärr drabbades deras arkiv av mögel samtidigt som vår undersökning tog sin början vilket begränsade vår tillgång till arkivet högst väsentligt. Det material vi haft tillgång till har varit mikrofilmkort av ritningar samt en flyttlåda med foton från 1980- och 90-talen. I flera fall har man även gallrat arkivmaterial samt överlämnat arkivmaterial till nya ägare i de fall man avhänt sig en anläggning. Arkivsökningarna och litteratur samt hemsidor för de större spannmålsföretagen har använts för att identifiera anläggningarna. Därefter undersökte de tre regionala museerna var sin del av Skåne genom fältinventering och resultaten har sammanställts i denna rapport.

Arbetet med föreliggande rapport har finansierats av Länsstyrelsen i Skåne och utförts av byggnadsantikvarier från Kulturen, Malmö museer och Regionmuseet Kristianstad. Vi har tillsammans besökt 50 siloanläggningar runt om i landskapet, vid två av dessa revs silor under 2012. Vi har samtalat med personal i anläggningarna, fotograferat och beskrivit dem. Rapporten inleds med historik och en beskrivning av silornas konstruktion och ingående delar. Varje besökt miljö presenteras med kända fakta, beskrivning och fotografier och ibland ritningar. På grundval av vårt fältarbete har vi valt ut tre miljöer för djupare analys.

Arbetet har utförts under tiden maj till november 2012. Verksamheten vid de flesta anläggningarna är starkt säsongsbetonat med en lågintensiv verksamhet större delen av året till dess skördarna levereras under sensommaren och hösten. Fältarbetet med platsbesök, fotografering och samtal samt sammanställning av insamlat material har utförts av byggnadsantikvarierna Henrik Borg och Carita Eskeröd, Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige (Kulturen), Maria Johansson och Olga Schlyter, Malmö Museer och Helene Stalin Åkesson, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne. Gertie Eriksson arkeolog vid Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige har digitaliserat informationen som läggs in i Länsstyrelsen Skånes regionala kulturmiljöprogram på webben. Carita Eskeröd och Henrik Borg har utfört arkivstudier och Henrik Borg har sammanställt historik och analys. Arbetet redovisas i en rapport och digitaliserat i det regionala kulturmiljöprogrammet som finns på Länsstyrelsens hemsida.

Stort tack till Lantmännen för hjälpen med arkivmaterialet och stort tack till alla som tagit emot oss på anläggningarna och generöst visat oss runt.

Historik och silobeskrivning

Lagringens historia

In på 1900-talet skördade man och torkade spannmålen på fälten i hässjor för att utföra själva tröskningen inne på logen. Under 1900-talet började man använda skördetröskor som skilde kornen från halmen ute på fältet och behovet av att torka i magasin ökade. Mellan åren 1945 och 1966 ökade antalet skördetröskor i Sverige från 1000 till 38000, samtidigt blev tröskornas kapacitet större. De ökade kvantiteterna ledde till att nya lagringstekniker utvecklades. Äldre spannmålmagasin utformades vanligen som planbottenmagasin. Deras konstruktion byggde på att spannmålen lagrades på plana loft eller så kallade bottnar och att man ventilerade med vädringsluckor. Man var tvungen att återkommande omskyffla spannmålen för att den inte skulle "bränna" eller mältas/gro. Mältning av spannmålen vill man inte ha i ett magasin men däremot i ett bryggeri där man istället tillsätter fukt för att få igång grodden. Den maskinella utrustningen i ett traditionellt lagerhus är säckhiss, kanske en elevator och en våg. Under det första världskriget lät staten av beredskapsskäl uppföra nio stora lagerhus på olika platser i Sverige. I dessa var loften försedda med hål i golvplanken så att spannmålen skulle sippra ned sakta mellan våningarna för att sen åter föras upp med en elevator. Dessa kallas rissellagerhus. Större spannmålmagasin fanns i städerna under 1700- och 1800-talen, bland annat de så kallade kronomagasinerna i exempelvis Malmö och Ystad¹, dit bönderna skulle sända sin skatt i spannmål. Större magasin uppfördes vid kusterna av privathandlare i samband med att spannmålsexporten ökade under 1800-talet, exempelvis Helsingborg, Ystad och Malmö. De var ofta i tegel med tre eller fler loft. Behållare för att lagra spannmål i vertikala schakt har funnits långt tillbaka i tiden, kanske så långt som 800-talet f K. Enligt Wikipedia² finns spår efter silor i det antika Grekland från 800-talet före Kristus. Ordet silo ska komma från grekiskans σῖρος (siros), "pit for holding grain". I 1880-talsupplagan av Nordisk familjebok³ beskrivs silo så här:

Silo (Sp.), kallas en i ett torrt jordlager anlagd grop l. källare till bevarande af otorkad säd eller grönfoder. En silo är vanligen eliptisk, nedåt tillspetsad och 3–4 m. djup samt täckes stundom af ett öfver marken muradt hvalf, hvori ett rör fins för sädens nedskyfflande. I dylika vattentäta, med ett minimum af luft försedda rum bevaras säden mot maskar och råttor under flere år; grönfodret försättes i lindrig jäsning (ensilage) och bibehåller en ovanligt stor näringskraft. Denna förvaringsmetod förekom redan i forntiden och användes ännu i Orienten, södra Europa och Amerika. Benämningen silo gifves äfven åt kist- l. cylinderformiga sädbehållare af trä, tegel eller bleck.

I 1917 års upplaga är man något mer sparsam⁴:

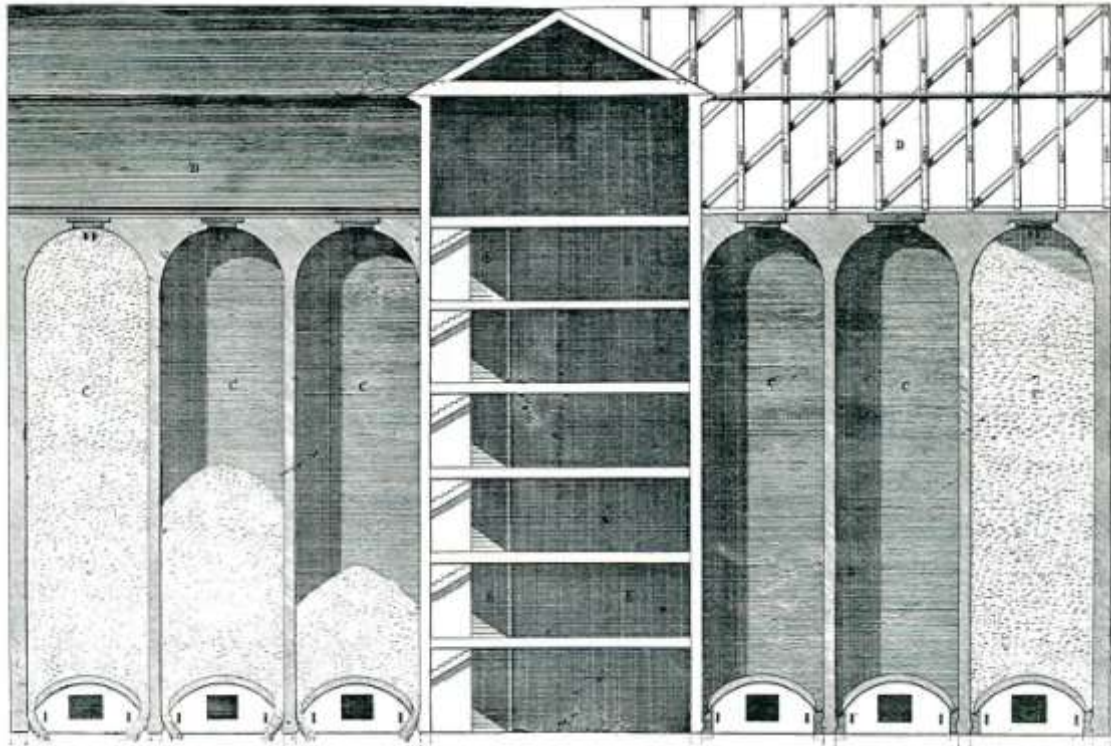
Silo (sp.) betecknar urspr, en i ett torrt jordlager anlagd grop eller källare till bevarande af otorkad säd eller grönfoder (Pressfoder), men används äfven för betecknande af djupa schakt i sädesmagasin, silohus (se Lagerhus).

¹ <http://runeberg.org/nfaj/0291.html> Magasinsstaten

² <http://en.wikipedia.org/wiki/Silo>

³ 1880 Nordisk familjebok: <http://runeberg.org/nfan/0549.html>

⁴ 1917 Nordisk familjebok: <http://runeberg.org/nfce/0292.html>

Ritning av Jacob Faggots "Kornhus-byggnad" från 1758, notera att tömning sker via två utlopp istället för som vanligt idag via ett utlopp.

Redan 1745 beskriver Carl Hårleman ett lagerhus med stående siloceller, han kallar det "Förrådshus för säd"⁵. Det är en byggnad innehållande 40 stycken kvadratiska tegelsilor med lutande botten, benämnda rör eller brunnar cirka 12 meter höga och 3,6 meter i fyrkant breda. Det verkar inte som om Hårlemans skisser blev förverkligade. Några år senare, 1758, publicerar överdirektören för lantmäteriet, ledamoten av Vetenskapsakademien mm, Jacob Faggot ritningar över olika spannmålmagasin. Den som illustreras ovan visar vertikala rör som påminner starkt om silor men Faggot kallade de kvadratiska behållarna för "lårar"⁶. Under 1800-talets slut började byggnadstypen att utvecklas med vertikala schakt i trä och tegel. Kanske var det 1873 som den första silon i vår mening byggdes i USA.⁷ I en bok om Juvelkvarnen i Göteborg beskrivs att landets första silobyggnad är den gamla spannmålssilon vid Nord Mills (f d Uppsala Ångkvarn) byggd 1877. Den är av fotot att döma uppförd med fasader av tegel och en i det närmast fönsterlös långsida är indelad i rundbågar stödda på pilastrar.⁸ Innandömet var av trä och cellerna med fyrkantigt snitt.

Steget från att bygga i trä och tegel till att börja bygga i betong var förstas inte så långt vid den tiden och den äldsta betongsilon i Sverige för spannmålslagring kan ha varit en silo byggd vid Mårten Perssons valskvarn i Kristianstad 1915⁹, den är nu riven. Men utomlands byggdes betongsilor tidigare. Redan i början av 1900-talet byggdes silor av armerad betong. År 1902-03 uppfördes i Buenos Aires en större spannmålssilo av betong rymmande 40000 ton.

⁵ Rystedt, Folke: Spannmålssilor deras ursprung och utveckling genom tiderna. sid 29f

⁶ Rystedt, Folke: Spannmålssilor deras ursprung och utveckling genom tiderna. sid 31f

⁷ <http://en.wikipedia.org/wiki/Silo> 20121015

⁸ Brunberg, Norling & Spade: sid 23

⁹ Kornens kolosser – spannmålssilor i Västmanland, 2011 Västmanlands läns museum sid 14

Byggandet av Mårten Pehrsons silor i Landskrona, troligen sent 1910-tal eller tidigt 1920-tal, glidgjutning användes inte. (bild Landskrona museum)

Tysklands största betongsilo vid denna tid uppfördes år 1909-1910 i Königsberg och rymde 45000 ton. Möjligen är en ensam betongsilo, byggd 1899 i Minneapolis Minnesota i USA, den äldsta kända. Silon kallas Peavey's folly¹⁰. I samband med byggandet av silorna vid Mårten Pehrsons valskvarn i Kristianstad byggde samma kvarnföretag en liknande silo vid kvarnen i Göteborg, sedermera Juvelkvarnen. Något år tidigare byggdes en cylindrisk silo i armerad betong vid Hellekis cementfabrik i Västergötland för lagring av cement¹¹. Det finns också en uppgift om att det ska ha byggts betongsilor vid Malmö stora valskvarn 1915, men de

¹⁰ Brunberg, Norling & Spade: sid 64. Samt Wikipedia:
(http://en.wikipedia.org/wiki/St._Louis_Park,_Minnesota)

¹¹ Brunberg, Norling & Spade: sid 25

utformades med rektangulära celler omgivna av tegelmurverk.¹² Landets äldsta kvarvarande betongsilor är de två vid Klagshamns cementfabrik, byggda 1918, men idag i förfall.

Vertikala silor erbjuder ett effektivt sätt att lagra spannmål. Man fyller i toppen och tappar ur botten. Men detta sätt att förvara spannmål medför krav på lägre fukthalt i spannmålen. För den äldre lagringstekniken med bingar eller säckar räckte det med 16-18 % fuktighet. För silor är 14 % den högsta lämpliga fukthalten och det medför att behovet av maskinell torkning ökade. Därför finns också alltid en tork i anslutning till en silo. En siloanläggning innehåller intag, vägning, provtagning, rensning, torkning och silor för lagring. På 1910-talet fanns alltså tekniken att bygga och spannmålsproduktionen var ökande, men länge byggde man av kostnadsskäl silor av trä eller som planmagasin. Det dröjde fram till mitten av 1930-talet innan betongsilor blev vanligare. I en handbok från 1934¹³ beskrivs att i vanliga, mindre och medelstora silolagerhus, är behållarna vertikala och av kvadratisk sektion, alltså ungefär så som Hårleman och Faggot ritade. Vanliga mått var 3 x 3 meter och 12-15 meters höjd, rymmande 800-1000 ton spannmål. De var ofta byggda av trä med en betonggrund. Man framhäver att träsilon ger bra isolering men bör täckas med asbestbetongplattor. Stora silobehållare byggs av armerad betong eller järn. Den maskinella utrustningen bör innehålla en "mekanisk rörfördelningsapparat, vilken kan inställas från bottenvåningen."¹⁴ En fördel med betongsilor är att man får en stabil och i förhållande till träsilor brandsäker konstruktion. Träkonstruktioner slits snabbare och ger utrymme för skadeinsekter som de slitstarkare betongsilorna inte ger.

På 1930-talet utvecklades jordbrukspolitiken och staten skyddade på olika sätt det inhemska lantbruket. Troligen stöttade man även byggandet av lagerhus och silor genom fördelaktiga lån. Kanske var det också så att lantbrukskooperationen gynnades i förhållande till de privata aktörerna. Åtminstone beskrivs det så i de privata spannmålshandlarnas matrikel¹⁵:

"den ojämna kampen mellan privat företagsamhet och av staten mer eller mindre favoriserad producentkooperation inom spannmålshandeln".

De privata intressenterna menade att staten gynnade Kooperationen genom billiga lån och direkta subventioner för att bygga lagerhus, medan den privata handeln hänvisades till att på egen hand finansiera sina utbyggnader.¹⁶ I 1947-års jordbrukspolitiska beslut försöker staten rationalisera lantbruket för att frigöra arbetskraft till industrin och för att ge lantarbetare levnadsvillkor liknande industriarbetarnas. Viktiga aspekter var den nationella självförsörjningen och rationaliseringar inom lantbruket. Det gynnade storskaliga lösningar och många siloanläggningar växte fram under 1940- och 50-talen. Som tidigare nämnts mekaniserades jordbruket under denna tid, hästarna ställdes av och traktorerna och skördetröskorna växte i antal. Samtidigt var traditionerna inom jordbruket starka och de nya maskinerna var kostsamma, och alla bönder kunde inte hänga med i utvecklingen. Det förekom att säckat spannmål lämnades till lokalföreningar in på 1970-talet (Dalby). De stora

¹² Armerad betong sid 4

¹³ Kortfattad handbok i lagring och skötsel av kvarns spannmål Å. Åkerman o S Tiberg Sid 57

¹⁴ Kortfattad handbok i lagring och skötsel av kvarns spannmål Å. Åkerman o S Tiberg Sid 59

¹⁵ Matrikel Skånska Spannmålshandlareföreningen 1963 sid 11

¹⁶ Matrikel Skånska Spannmålshandlareföreningen 1963 sid 12

spannmålssilorna byggdes vidare under 1960 och 70-talet men sen var behovet i stort sett täckt. Det som hänt de senare decennierna är att Lantmännen försökt koncentrera sina verksamheter, vilket lett till ökade transportkostnader för de enskilda bönderna, vilket i sin tur lett till att fler torkar och lagrar själva hemma på gården samt att konkurrenter som Svenska foder ökat sin marknadsandel.

Idag byggs inte betongsilor. I de anläggningar som expanderar, väljer man att bygga stålsilor, de är billigare att uppföra och enklare att demontera. Nackdelarna är att de är mer känsliga för kondens och värme samt att inlastning och urtag måste ske med jämnt fördelat spannmål i behållaren. Antalet siloanläggningar minskar men storleken på de kvarvarande ökar, ett tecken på tilltagande rationalisering. Transportkapaciteten har ökat stort på några decennier. Idag kan en lastbil transportera 30-40 ton spannmål men i slutet av 60-talet användes fortfarande häst och vagn med spannmål i säck. Genom att bygga ut lagringskapacitet kan lantbrukaren eller spannmålshandlaren invänta högre priser än om man måste sälja direkt efter skörd. Spannmålspriset har varierat kraftigt de senaste tio åren till följd av att lantbrukspolitiken ändrats från självförsörjning i kristid till konkurrensutsättning och senast tillbaka till EUs jordbrukspolitik. Det har påverkat hur spannmålslagringen ser ut. De senaste åren har det blivit vanligare att lantbrukarna själva torkar och lagrar spannmålen hemma på gården.

Något om Lantmännens historia¹⁷

Lantmännen är den största, men inte den enda, byggherren bakom silor i Skåne. De har fortfarande en stor del av marknaden även om andra aktörer som Svenska foder expanderat på senare år. Ursprunget till Lantmännens historiska dominans finns i deras ursprung som kooperativ förening av lantbrukare. Lantbruket i Skåne genomgick under hela 1800-talet en väsentlig utveckling och ökad avkastning till följd av ökad åkerareal genom nyodling och användning av konstgödsel. Skånska Lantmännens Centralförening bildades 1904 som en inköpsorganisation för att pressa priserna. Denna ombildades senare till Skånska Lantmännen ekonomisk förening. Både lokalföreningar och enskilda medlemmar kunde ansluta sig. Vid den konstituerande föreningsstämman 1904 var 50 lokalföreningar och 10 enskilda medlemmar representerade. Föreningen fick huvudkontor i Malmö och filialkontor i de viktigaste hamnstäderna i regionen. Det första filialkontoret upprättades i Simrishamn på Kockska Gården, därefter 1905 i Helsingborg och Åhus. Centralföreningen hade sedan 1912 sitt huvudkontor i Hushållningssällskapets fastighet i Malmö. 1916 flyttades kontoret till Stortorget 9 i Malmö. 1905 stiftades Svenska Landtmännens Riksförbund med uppgift att vara topporganisation för centralföreningarna och lantmannaförbunden i landet och att för deras räkning köpa in och tillhandahålla olika slag av jordbruksförnödenheter. Men även de privata spannmålshandlarna organiserade sig, 1913 konstituerades Skånska Spannmålshandlareföreningen¹⁸. Man hade vid starten 45 medlemmar men ökade till drygt hundra under 1930-1950-talen. Man gav ut en tidskrift kallad "Spannmålshandlaren".

En stor fråga för Lokalföreningarna var magasin och lagring av spannmål för att slippa sälja spannmålen då priserna var som lägst, strax efter skörd. Det verkade som att de

¹⁷ Texten om Lantmännen bygger till stor del på den egna jubileumsskriften SLC 50 år

¹⁸ Matrikel Skånska Spannmålshandlareföreningen 1963 sid 3

lokalföreningar som hade egna magasin haft fördelar av detta. De kunde konkurrera med lanthandlarna och även göra nödvändiga amorteringar. Många lokalföreningar var så små att de inte hade resurser att bygga egna magasin. Utvecklingen gick dock i den riktningen att allt fler lokalföreningar skaffade egna lagerutrymmen. 1911 tog man fram typritningar till de lokalföreningsmagasin som finns och funnits i många skånska byar eller mindre samhällen.

Under första världskriget uppstod brist på spannmål och 1916 tillsattes Statens lager- och kylhuskommitté för att utreda försörjningssituationen. Enligt kommitténs förslag uppfördes nio statliga lagerhus, varav fyra i Skåne (*Eslöv, Tomelilla, Åstorp, Östra Klagstorp*). Beredskapslagringen fortsatte även efter kriget. För att stimulera intresset av anskaffandet av egna magasin under 1920-talets första år fick lokalföreningarna i många fall byggnadsbidrag med 6 % av byggnadskostnaderna. Genom politiska beslut inrättades 1931 en statlig brödsädesreglering och en spannmålslagerhusfond med syfte att reglera utbudet av brödsäd och skapa bättre lagringsvillkor. Den statliga brödsädesregleringen och de med början 1932 kraftigt stigande brödsädeskördarna ökade behovet av lagringsutrymmen. För att tillgodose medlemmarnas intressen hyrdes från och med 1932 flera magasin för spannmålslagring. Spannmålen transporterades ofta med tåg och snart var lagerhus ett karaktäristiskt inslag i många stationssamhällen. Långtids- och beredskapslagring av spannmål förutsatte artificiell torkning. I kombination med den småningom införda skördetröskningen fordrades inmontering av torkanläggningar i allt flera av Centralföreningens magasin. Den stigande oljeväxtodlingen under början av 1940-talet ökade ytterligare behovet av torkningsmöjligheter.

Under perioden efter andra världskriget blev skördetröskning allt vanligare och det ledde till att behovet av maskinell torkning av spannmålen ökade. Det ledde i sin tur till stora och kapitalkrävande investeringar i torkar och magasin. Silomagasin, planmagasin och torkanläggningar uppfördes på flera platser i länet och Lantmännen köpte även in andra befintliga magasin. Redan före kriget hade Lantmännen anläggningar på flera håll, förutom kontoren¹⁹ hade man en stor siloanläggning i Helsingborg 1934, 1936 silo i Åhus, 1939 silo i Ystad, 1942 silo i Trelleborg. Strax efter kriget tillkom silomagasin i Kristianstad 1946 och silo i Kävlinge 1947. I Helsingborg inköp av magasin 1951, ytterligare en siloanläggning 1952. 1952 silomagasin med tork i Sjöbo. 1953 uppfördes silomagasin med tork i Dalby och Marieholm. Alla spannmålsmagasin utrustades med torkanläggningar och den sammantagna torkningskapaciteten var betydande. Föreningen hade 44 torkar fördelade på 19 platser med en sammanlagd dygnskapacitet av 48 000 ton. Under 1900-talets början var hanteringen av varor tung. Insatsen av mantimmar i samband med lastning och lossning var stor, järnväg och hästfordon dominerade som transportmedel. Det lokala magasinet låg oftast inom järnvägens stationsområde. Partihandeln var starkt beroende av sjötransporter, vilket motiverade en hamnorienterad lokalisering.

¹⁹ Huvudkontor i Malmö, filial i Simrishamn, Åhus, Helsingborg och Ystad. 1936 Landskrona, 1940 Hässleholm, 1942 Lund, 1943 Eslöv.

En bild av framtiden från 1950-talet? Ett omslag till Sveriges Kommunikationer utgiven av Förlags AB Sveriges Kommunikationer.

Silor som arkitektur

Man kan föreställa sig att de modernistiska arkitekterna och konstvetarna skulle omfamna silor som en byggnadstyp till sin yttre gestaltning helt präglad av dess funktion. Den då nyligen utvecklade tekniken med glidformsgjutning, den särpräglade formen och det rena formspråket som följde borde ha varit tacksamma och bildmässiga objekt. I Brunnströms, Norlings och Spades bok om Juvelkvarnen i Göteborg finns ett citat av Gregor Paulssons Den nya arkitekturen från 1916²⁰.

”De amerikanska silos, där nödvändigheten fordrade ännu aldrig sedda byggnadsformer, där alla arkitektoniska skönhetsbegrepp skötos åt sidan för att ersättas av en naturalistisk hänsynslöshet utan like, dessa byggnader ha mer av modern stil än många arkitektoniska mästerverk.”

Enligt Skånska cementgjuteriets jubileumsbok uppfördes den första större betongsilon i Sverige 1915. Det ska enligt samma källa vara en anläggning för Mårten Pehrsons valskvarn, Kristianstad²¹ men ingen arkitekt anges här. På kvarnföretagets anläggning i Göteborg byggdes silor som ritades arkitektoniskt av P.L. Håkansson. Denne var då stadsarkitekt i Kristianstad så troligt är att han även ritade anläggningen i hemstaden. Konstruktionsarbetet stod Byggnadstekniska byrån i Göteborg för. Håkansson ska också ritat en silo, klädd i tegel, åt Halmstad Ångkvarn 1908. Enligt Brunnström, Norling och Spade ritade Håkansson först anläggningen i Göteborg och först därefter byggdes motsvarigheten i Kristianstad 1917. De beskriver den följande:

”Här gavs han möjlighet att modellera med den armerade betongtekniken i en delvis helt ny byggnadstyp som hade utvecklats i Tyskland och USA. Silons sammanlagt 14 cylindrar var sammanförda i dubbla rader förbundna med ett krönande elevatortorn med en fördelningstransportör, allt uppbyggt till en imponerande höjd som några år senare kompletterades med bl.a. tornhuv med spira.”²²

²⁰ Brunnberg, Norling & Spade: sid 65

²¹ Hellström C, Brenner M-B & Wickbom U

²² Brunnberg, Norling & Spade: sid 40

Betongsilor vid Mårten Pehrsons valskvarn, Kristianstad (Bild Regionmuseet Kristianstad). Datering oklar.

Vid en genomgång av tidskriften *Byggmästaren* från 1930 till 1960, förekommer bara två presentationer av silor. Den ena är från 1934:20 då Mogens Mogensens silo och magasinsbyggnad i Helsingborg beskrivs med ritningar av plan och fasad samt bild från marken. Silon gavs ett iögonenfallande läge i Helsingborgs norra hamn med tolv rundceller och fem stjärnceller på 4000 ton samt ett planmagasin i två våningar på 5000 ton. Nästa tillfälle då en silo presenteras i *Byggmästaren* är 1946, och då gäller det en spannmålssilolanläggning för AB Upsala ångqvarn²³. Anläggningens arkitektoniska kvalitéer kommenteras mycket sparsamt. I en bok om arkitektkontoret på kooperativa förbundet, från 1935, utgörs fotot på den inbundna bokens skyddsomslag av en detalj från silolanläggningen på KF:s stora kvarnanläggning på Kvarnholmen i Nacka. Inne i boken presenteras KF:s olika projekt för butiker, industrier, folkets hus med mera. Kvarnholmen får ett mycket stort utrymme och beskrivs på 20 sidor. På flera sidor förekommer gjutna silor från 1927 och havrekvarnen med dess nitade stålsilo från 1928. Den av Eskil Sundahl ritade silolanläggningen på Kvarnholmen försågs redan 1929 med fasadbelysning²⁴, vilket måste ha lyft fram denna byggnadstyp och gett denna bruksarkitektur större dignitet än tidigare.

Gemensamt för många silolanläggningar är att de genom sin storlek och geometriska form skiljer sig från mängden av annan bruksarkitektur. I de allra flesta fall har de tydliga cylinderformerna bevarats, undantag är silorna i Kävlinge och en av anläggningarna i Malmö som klätts in i misspyrdande plåt. Läget, antingen vid hamnar invid vattenspegeln, eller i

²³ *Byggmästaren* 1946:14 sid 236-237

²⁴ Brunberg, Norling & Spade: sid 93

anslutning till det öppna jordbrukslandskapet, ger stor chans att se och identifiera anläggningen. De former som utvecklades under 1900-talets början, med tätt placerade runda silor förbundna med överliggande lanternin och därmed sammankopplade med maskintorn innehållande tork, rens och elevator, förefaller att ha överlevt och traderats vidare under hela byggnadstypens historia. En funktion hittade sin form.

Dalby silor under uppförande i glidjuten betong 1953. (Bild privat fotografi Kenth Mårtensson)

Hur en silo konstruerades

Den runda formen hittar vi i den äldsta kända betongsilon i Sverige. Antingen den förste byggdes i Kristianstad eller Göteborg, byggdes den runt 1915-1917. På grund av tekniken med fasta formar cementputsade man synliga betongytor utvändigt och takens betongskivor ströks med asfalt. Vid byggandet av silor till Mårten Pehrsons valskvarn i Kristianstad ritade stadsarkitekten P L Håkansson och enligt en källa ska en ingenjör H Gustavsson ha stått för entreprenaden²⁵ enligt en annan var det Skånska cement som utförde entreprenaden²⁶. Den runda formen ska ha byggnadstekniska såväl som statiska fördelar. De runda cellerna "lämpar sig väl för glidformsgjutning och står bättre emot krafterna som konstruktionen måste tåla än en motsvarande rektangulär silo."²⁷ Tryckkrafterna ökar i relation till höjden och vidden på behållaren. Spannmålssilor behöver inte värmeisolering men måste kunna stå emot tryck av spannmål. Konstruktionen uppfördes till en början av brädformar till fullhöjd som därefter fylldes med betonggjutning. Den mer effektiva byggnadstekniken med glidformsgjutning utvecklades under 1920-talet. Att bygga betongsilor med formar till fullhöjd var dyrt och omständigt. Det höll också nere höjden på silorna och därmed lagringskapaciteten. En första utveckling var att man började med flyttbara formar men man fick då tydliga skarvar. Dessa

²⁵ Brunnberg, Norling & Spade: sid 63

²⁶ Hellström C, Brenner M-B & Wickbom U: sid 86

²⁷ Kornens kolosser – spannmålssilor i Västmanland, 2011 Västmanlands läns museum sid 16

skarvar medförde att man efter formens rivande var tvungen att isolera och putsa silon utvändigt. Omkring 1920 utarbetades ett helt nytt system av formar för siloceller, nämligen så kallade glidformar. När de användes i kombination med kontinuerlig gjutning sänktes byggkostnaderna, kvaliteten förbättrades och tidsåtgången minskade. Glidformen som användes var omkring en meter hög. I en skrift från Armerad betong beskrivs det som att glidformen hänger i särskilda så kallade klätterjärn, som bär formen.²⁸ *"I den mån betonggjutningen fortskrider lyftas eller skruvas formarna i höjden. Gjuthastigheten kan stegras ända till 3 m per dag."* Man beskriver därefter bygget av en siloanläggning i Karlshamn 1938 då man uppförde 8 rundceller med diametern 10,7 meter till 40 meters höjd på två veckor. Med den kontinuerliga gjutningen undveks skarvar som kunde försvaga konstruktionen. Ingen ytbehandling behövdes i motsats till sektionsgjutna silor. Glidformarna var till en början vanligast på runda former men snart utvecklades tekniken för att passa även plana ytor. Presenningar hängdes på glidformarna för att förhindra hastig uttorkning. Redan 1918 byggdes betongsilon i Klagshamn med flyttbara formar, men det var inte genom glidgjutning så där bör finnas gjutskarvar. På äldre foton syns att silorna varit svartmålade och detta kan skönjas i betongytan än idag. Även utvecklingen av armeringstekniken bidrog och spännarmering utvecklades under 1920-1930-talen. Av kostnadsskäl var träsilor med kvadratisk snitt vanligare än betongsilor fram till 1930-1940-tal. Den ovan nämnda anläggningen från 1934, presenterad i Byggmästaren 1934:20, innehåller en kommentar om konstruktionen. Silon låg i Helsingborgs norra hamn och innehöll tolv rundceller och fem stjärnceller på 4000 ton samt ett planmagasin i två våningar på 5000 ton. Konstruktionen beskrivs så här:

*"Silocellerna uppföras av betong och gjutas medelst glidformar av trä. Gjutningen sker medelst gjutmast. Fasadytorna putsas medelst "cementgun". Planmagasinet uppföres av betongstomme med yttermurar och mellanväggar av 10 cm kokslaggsplattor med armerade fogar mellan betongpelarna. Taken av betong med klistrad asfaltspapp i fall mot invändiga stuprör. Överytan struken med aluminiumfärg för att minska uppvärmningen genom solbestrålning. Trappor, fönster och dörrar (Undulla) av järn. Grundläggningen utföres med plintar till fast botten under cellerna och träpålning under planmagasinet."*²⁹

Byggnadstiden beräknades vara från slutet av februari till midsommar. Huvudentreprenör var AB Skånska cementgjuteriet i Malmö. Siloanläggningen revs för att bygga bostäder i slutet av 1990-talet. Även den andra anläggningen från Byggmästaren, Uppsala Ångkvarn som presenteras 1946, beskrivs utförligare avseende teknik och konstruktion. Det är Ödeens ingenjörbyrå AB som presenterar och förutom två fasadritningar och en plan visar man även två sektionsritningar så att maskineriets placering kan iakttas. Man skapar en plan med nio sidledes förskjutna rundsilor så att endast mycket små stjärnsilor bilas. Huvudentreprenör var Göteborgs Industribyggnader och för maskineri stod AB Kvarnmaskiner i Malmö. Projekteringen gjordes av Ödeens i samarbete med bolagets direktör H.W. Söderman och driftingenjör S. Abdon. Till den då mycket moderna anläggningen kom spannmålen till silobyggnaden i säckar, per järnväg, per bil men också i lösvikt i tankbilar. Man kunde manövrera maskiner och transportanordningar från bottenvåningen. Man beskriver att en

²⁸ AB Armerad betong sid 4

²⁹ Byggmästaren 1934:20 Sid 129

person kan sköta hela anläggningen. Grundläggningen beskrivs vara gjord av 30 meter långa skarvade träpålar. Själva silocellerna byggdes med glidformar men maskintornet med vanlig formsättning. Cellerna filtades på båda sidor omedelbart efter gjutningen.

I Skånska cementgjuteriets jubileumsskrift 1937-1987, behandlas silo bl.a. i fråga om glidformsgjutning (sid 86) där man beskriver att denna teknik länge förknippades med silor, i första hand för spannmålslagring. *"Ännu en bra bit in på 40-talet användes en gammal metod med uppskrubbara glidformar. Varje lyft eller uppskruvning av formen fordrade samordnade insatser av ett stort antal människor, som mer eller mindre måste raggas upp. Med hydrauliken förändrades lyfttekniken högst avsevärt. Det började så smått redan mot slutet av 1940-talet då bolaget i södra Sverige byggde ensilagesilor,... För dessa silor användes glidform enligt en konstruktion, utvecklad utanför bolaget."*³⁰ Bolaget utvecklade vidare tekniken med rörliga formor som successivt lyfts med hydrauliska domkrafter runt formen. De klättrar på speciella järn som förlängs varefter betongkonstruktionen växer fram. *"Lyften och gjutningen sker i en kontinuerlig process, som alltså i de flesta fall pågår dygnet runt."*³¹ Man framhäver lyftteknikens utveckling för att kunna bygga de stora silorna på 1950-talet, de som byggdes i samband med utbyggnaden av spannmålslagren, särskilt i Skåne. Gemensamt för de undersökta silorna är att de är byggda med glidform och att lutningen av silobotten ligger på 43-45 grader. De skiljer sig åt i fråga om grundläggning och om det finns utfyllnad eller inte under silobotten. Ofta är silobotten stålslipad. Upplag för silobotten kan bestå av lättbetong (Hammenhög) eller tegel. Tjockleken på betongsulan under silorna är mellan 40 och 70 cm tjock, beroende på var i konstruktionen och vilken storlek det gäller. Kraftigast betongsula ligger under maskintornet och rundcellerna. I den gedigna och välskrivna presentationen av Västmanlands silor beskriver man konstruktionen bland annat så här:

*"Typiskt för de tidiga betongsilorna var att behållarna, de så kallade cellerna, byggdes på pelare i markplan och att de stod tätt ihop. Från 1950-talet byggdes silorna med källare och cellerna på eller under marknivå. Spannmålen togs då ut med hjälp av transportörer under mark."*³²

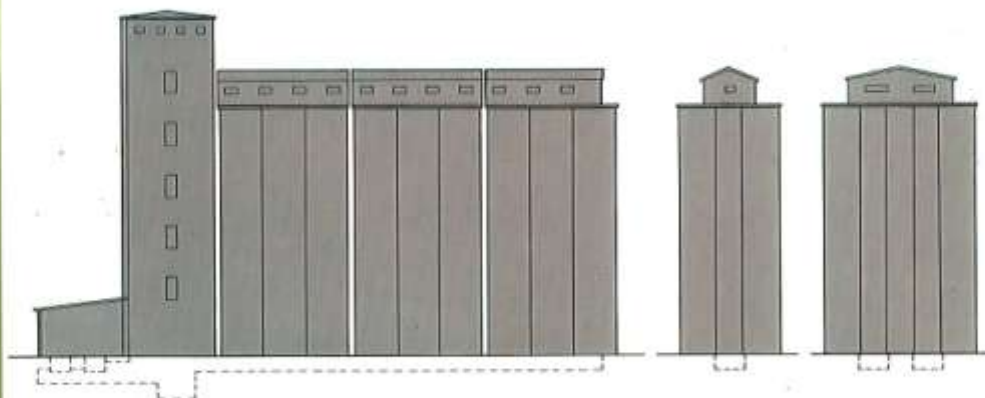
Vår genomgång i Skåne visar att många transportörer ligger i källare och det finns exempel på pelarburna silor men lika vanligt är att de står på skivor.

³⁰ Hellström C, Brenner M-B & Wickbom U: sid 86

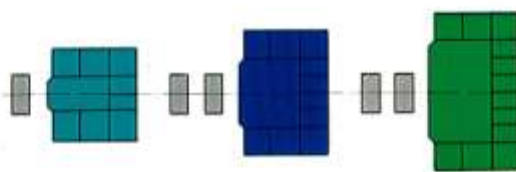
³¹ Hellström C, Brenner M-B & Wickbom U: sid 86

³² Kornens kolosser – spannmålssilor i Västmanland, 2011 Västmanlands läns museum sid 15

SILOANLÄGGNINGAR – STANDARDSILO

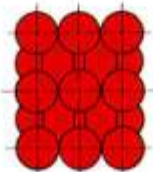
Maskintorn

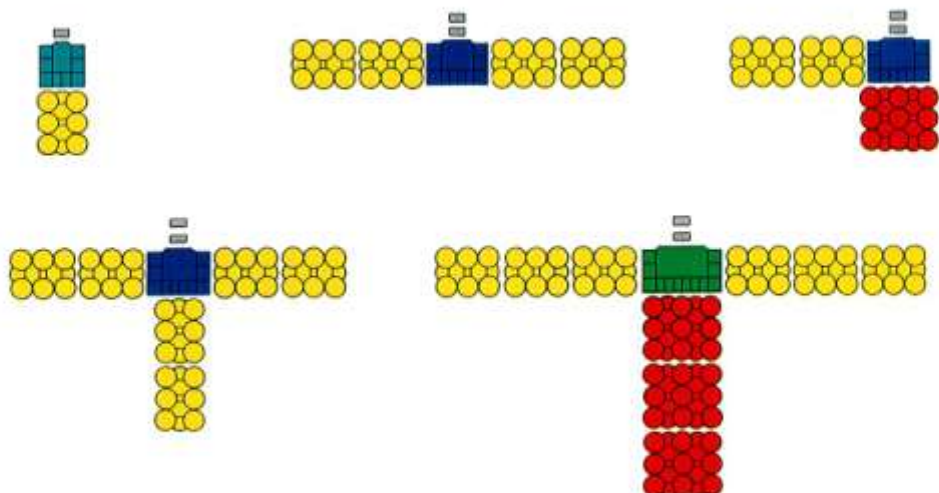
Cellgrupp 2 x 3

Cellgrupp 3 x 3

OLIKA CELLKOMBINATIONER

Produktion N. Kowarsky/Tryck: Mastersprint Fridmans Boktryckeri AB Stockholm 1964

Ritningarna

Ovan har nämnts ett antal arkitekter och byggbolag, men det fanns fler aktörer som påverkade silornas utformning. En av dessa var AB Kvarnmaskiner i Malmö, KAMAS, bildat 1867. Företaget startades i Köpenhamn och man bildade förmodligen ett svenskt dotterbolag för att komma närmre den svenska marknaden. Företaget utvecklades dock starkt i Sverige och man hade under 1900-talet en stor del av den svenska marknaden för maskineri i kvarnar och spannmålsanläggningar. KAMAS var ett företag som producerade maskiner och utrustning till kvarnar, spannmålstorkar och lagerbyggnader. Man hade kontor i Malmö, Örebro och Köpenhamn samt dotterbolag i Danmark, Norge, Storbritannien och Tyskland. KAMAS skapade även ett dotterbolag som hette Svenska silo i Lund. På Sofielundsvägen 57 i Malmö hade man en fabrik som omfattade ett helt kvarter. Byggnaden, med gatufasader i rött tegel och cementtegel i två våningar, finns kvar än i dag men med ny verksamhet. KAMAS flyttade senare till Vellinge, till Verkstadsgatan. Under 1960- och 70-talen hade man stora utlandsuppdrag då det gällde att bygga anläggningar i Nordafrika och mellanöstern, under den tiden var den svenska marknaden mättad och det byggdes mycket få anläggningar efter 1970-talets oljekris. När utlandsuppdragen minskade kunde inte den svenska marknaden fylla orderboken och man fick problem med lönsamheten. Till slut gick företaget i konkurs under 2000-talets början. Det enda som lever kvar idag är ett dotterbolag som heter SAMAK som utför installationsarbeten i bland annat siloanläggningar.

KAMAS hade en egen ritavdelning och maskineriets utformning styrde mycket av hur silon skulle komma att utföras. Kanske var det maskineriet som ritades först och silon sen? LBF, Lantbrukets byggnadsförening, bildades 1939. LBF arbetade med att standardisera ritningar och byggnadsmaterial. Man tog fram hallbyggnader i prefabricerade element och plåt samt tornsilos. Man hade kontor på Kyrkogatan i Lund. LBF blev senare sammanslaget med K-Konsult, Kommunernas konsultbyrå. Tyvärr ska deras samlade ritningsunderlag ha kastats. En stor aktör var otvivelaktigt Skånska cementgjuteriet. I jubileumsskriften 1887-1937 nämns inget om silor, vilket antingen antyder att företaget inte genomfört något projekt eller att man inte ansåg det vara tillräckligt intressant att beskriva i motsats till vägar, broar och byggnader som man presenterar i ord och bild. I följande jubileumsbok 1937-1987, behandlas silo bl.a. i fråga om glidformsgjutning (sid 86) där man beskriver att denna teknik länge förknippades med silor, i första hand för spannmålslagring. Man skriver också att deras första silo dateras 1915. Man skriver att man utvecklade både projekterings- och byggmetoden och kunde gå ut till beställare och sälja totala siloanläggningar, ofta inkluderande maskin- och elinstallationerna. *"Då (1950-talet) fanns ännu många enskilda spannmålshandlare och uppdragen blev många och utfördes nästan alltid under tidspress för att silorna skulle stå färdiga i tid till nästkommande skörd."* Silor byggdes även till bryggerier, massa- gruv- och cementindustrier. 1956 fick Skånska cement i uppdrag att bygga silor i Irak, i städerna Mosul, Erbil och Hillah. Dessa projekt blev inledningen till flera större internationella uppdrag. Man byggde senare en stor anläggning i Chittagong, Bangladesh med 142 siloceller (stjärn- och rundceller) och en lagringskapacitet på 100000 ton spannmål.³³ Senare även fler anläggningar i Bangladesh 1967 och i Prince Rupert på Kanadas västkust 1982. Viktiga var även AB Armerad betong, i deras skrift från 1945 skrivs att stora betongsilor byggts i Kanada, Sydamerika, Europa och främre Asien, I Argentina, Teheran, Isfahan. Man skriver att den första anläggning som

³³ Hellström C, Brenner M-B & Wickbom U: sid 163

byggts i AB Armerad betongs regi är silor vid Klagshamns cementverk AB, byggda 1918 med 10000 ton i lagringskapacitet. På en bild visas de båda svartfärgade silorna. Andra anläggningar man uppfört i Skåne för spannmål är utvidgning av AB Mårten Pehrsons valsqvarn i Landskrona 1930 med silor på 1700 ton, silor till samma ägare i Kristianstad 5000 ton 1932, AB Ystads silo 1600 ton 1934, två anläggningar i Helsingborg 1934 (Helsingborgs konstgödnings & foderämnes AB Hälsingborg på 2200 ton och AB Foderkompaniet Hälsingborg 1600 ton), AB Malmö silo 3500 ton 1934 och AB Carl Engström Landskrona 1900 ton 1945.

De mest namnkunniga arkitekter som signerat ritningar vi påträffat är Kristianstads stadsarkitekt P L Håkansson (1915-1917 Kristianstad, Göteborg möjligen Landskrona) och Fritz Jaenecke (1948 Malmö, foderfabriken på Hullkajen). Den välkände funkisarkitekten från Helsingborg, Mogens Mogensen, ritade tidiga anläggningar i Helsingborg och Malmö (1934 Norra hamnen Helsingborg och 1938 kv Hydran i Malmö). Andra arkitekter som identifierats är Yngve Östblom (1948 Vintergatan Malmö) och Helge Barkenius (1950 Hullkajen Algen i Malmö). Barkenius ritade en del mejerier vid samma tid. Skånska cementgjuteriets ritningar är i några fall signerade O Håkansson, han förefaller att ha varit en arkitekt anställd av Skånska cement och med silor som specialområde. I många fall är ritningarna stämplade med konsultbyråns namn, som Agriconsult eller LBF samt en monogramsignatur. En firma som nämns i *Silos, modernismens agrara minnesmärken*³⁴ är Lands-Bygge AB i Lund (A-ritningar till silos i Vara Västergötland 1975). Vi har bara hittat en anläggning i Åhus med deras signatur.

Vi tror att de som arbetade i anläggningarna i många fall vann ingående kunskaper om silolagring och att man påverkade de nya konstruktioner som uppfördes. Ett exempel som nämns i text är S. Abdon och H.W. Söderman som hjälper till med projekteringen av spannmålssilo för Uppsala Ångkvarn 1946³⁵ men troligen var det vanligare än så.

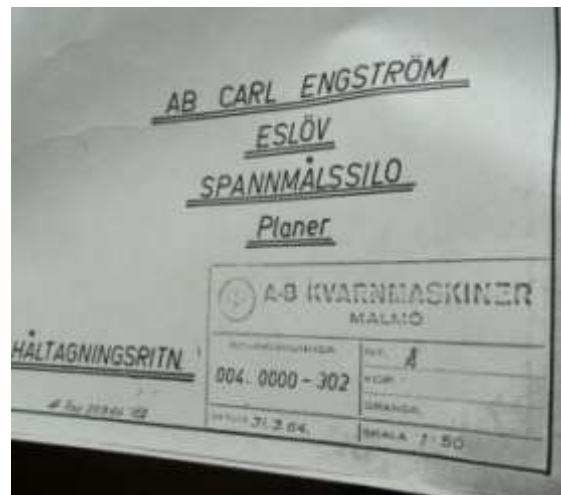
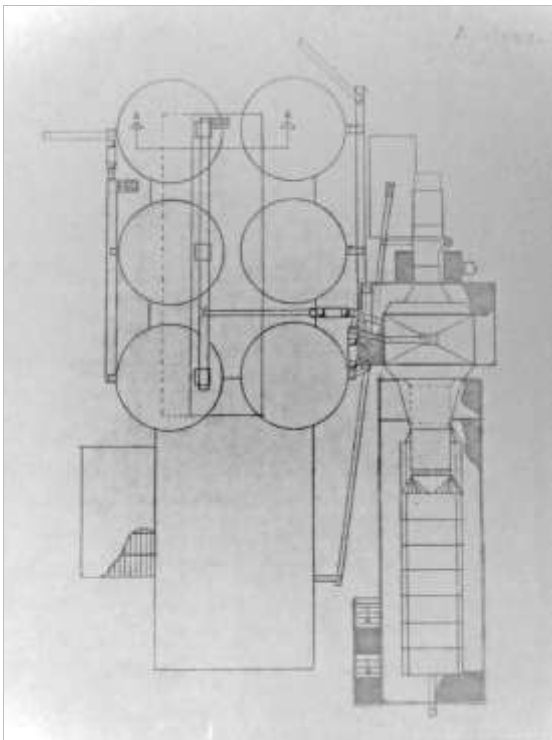
Det fanns många firmor som kunde tillverka enklare delar till silon men det fanns några firmor som blev internationellt konkurrenskraftiga i fråga om mer avancerat maskineri. KAMAS var en av de senare. Vanliga namn på maskineri är CIMBRIA från Thisted i Danmark. Läser man facktidskrifter från 50- och 60-talet hittar man annonser från många olika tillverkare: Skandia Elevator från Vara, MAFAL maskinfirma Gusten Andersson i Ängelholm, Mogens maskinaffär i Furulund (elevatorer i trä), Sonessons i Malmö (säckelevatorer), VEBE-kvarnmaskiner i Vetlanda (kvarnar, silor, trämjölskvarnar), Svenska fläkfabriken. Vid inventeringen har påträffats andra firmanamn som MIAG, en tysk maskinfirma som levererade till silon i Knislinge 1954. Maskinfirman SAMAK i Hörby med ursprung i KAMAS har utfört ett antal renoveringar på Lantmännens anläggningar under de senaste 25 åren.

³⁴ Silos, modernismens agrara minnesmärken sid 27

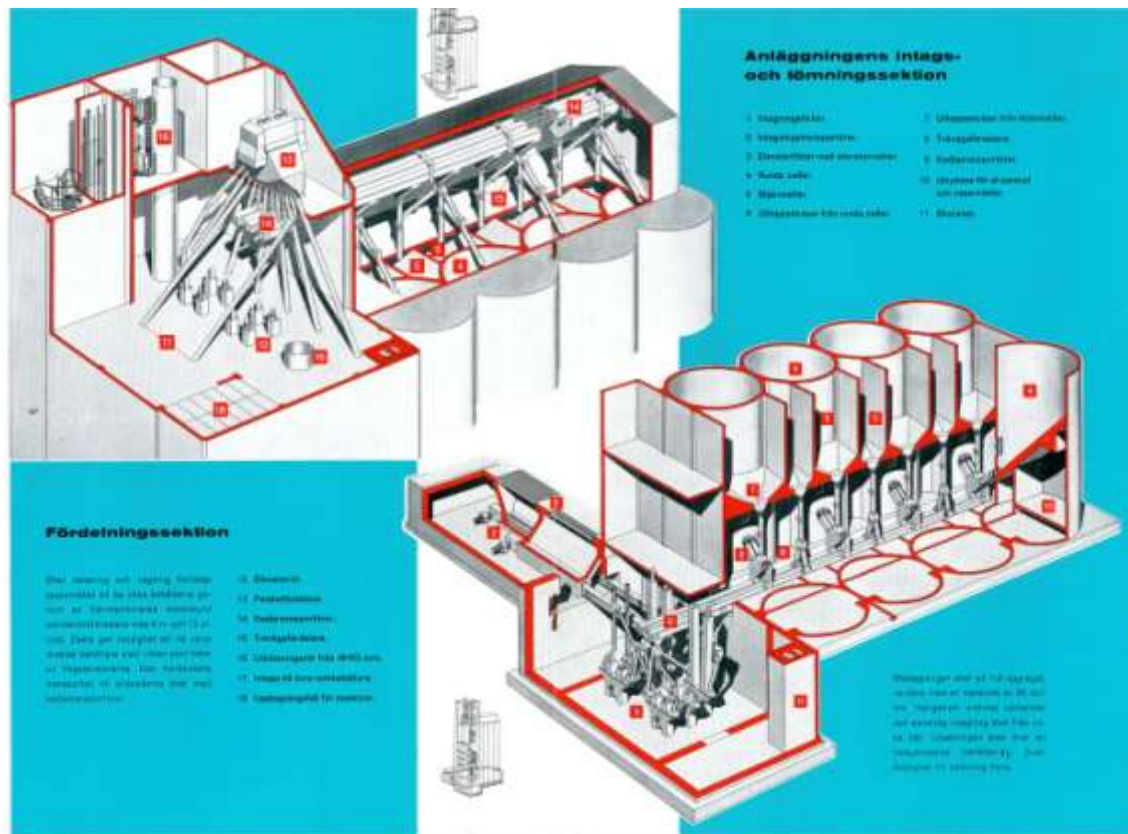
³⁵ Byggmästaren 1946:14 sid 236

Rens i Eslöv av märket CIMBRIA. Till höger: Elevator och del av maskineri i Eslöv av märket AB Kvarnmaskiner Malmö-Sweden

Ritning från 1985 av Svenska Cimbria över silo och ny tork vid Skånska Lantmännen, Dalby, 1985. Till höger: ritning signerad AB Kvarnmaskiner 1964, silon i Eslöv.

Intag och fördelning i silon kan ses i denna broschyr från KAMAS 1964

Spannmålens gång i silon

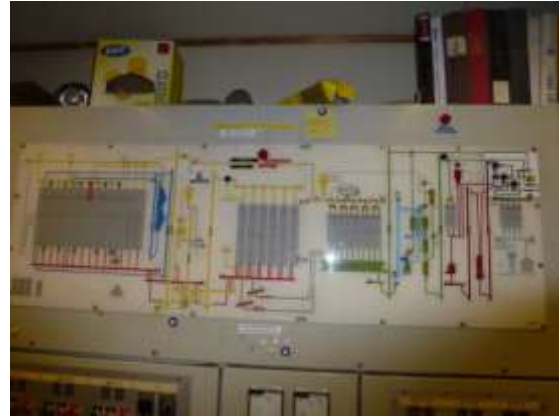
Efter skörd och tröskning transporteras spannmålen, vanligtvis via landsväg till en mottagningscentral. Där sker vägning av ekipaget och en provtagning görs. Provet utförs som dubbelt för att en del ska kunna sparas för eventuell framtida spårning och en del skickas till analys av fuktkvot, volymvikt, protein och stärkelse. Analys görs av speciella företag, exempelvis AgroLab Skandinavia AB (dotterbolag till Lantmännen). Provet tas med ett provtagningsspjut som sänks ner i lasten, antingen manuellt eller maskinellt från en brygga. Lasten tippas i intagsfickor med stålgaller. De stora transportbilarna som lastar 30-40 ton spannmål måste tippa flaket bakåt och de kräver mycket stor rumshöjd i mottagningen. Vid trängsel tippas spannmålen på asfaltplattor i väntan på senare transport till intaget. Man väger det tomma ekipaget för att beräkna lastvikten. I manöverrummet bestämmer personalen var i anläggningen spannmålet ska hamna och proverna visar om det behövs rensning eller torkning. Rensning sker med en slags fläkt som kallas aspiratör som med en kraftig luftström skiljer lätta partiklar från kornen. Eventuell metall tas bort med en elektromagnet. En triör tar bort korn av annan form och typ än de önskvärda och med ett skakbord får man bort tyngre partiklar. Efter rensningen kan det vara aktuellt att torka spannmålen eftersom den inte får hålla över 14 % fuktighet för att kunna långtidsförvaras i en silo. Torkarna blåser in varmluft samtidigt som spannmålen rinner ned i torken ovanifrån. Varmluften produceras i panncentraler, i de äldre anläggningarna låg dessa i källare eller i bottenvåningen av silon och eldades med olja. Idag eldas de med gas.

Efter torkning är spannmålen redo att lagras och skickas upp till maskintornets topp för fördelning ut till den horisontala lanternin som kröner silocellerna. I lanterninen fördelas spannmålen ut till respektive silocell. Inom silon sker vertikala transporter uppåt med skopelevator, ned används tyngdkraften för att leda spannmålen i rör. Horisontella transporter sker med skruv eller transportörer och transportband. En typ av horisontell transportör som drar fram spannmålen i rör, benämns kedjetransportör. För att lasta till båttrafik används bandtransportör, sådana finns i hamnstäderna men de används i mycket liten utsträckning på grund av damningsrisk. Vid lastning på bil eller tåg körs lastfordonet fram intill silon och fylls med ett rör från silon. Det maskinella arbetet är nu helt dominerande men ännu kan det finnas behov av att handskotta de sista resterna ur en silo om den ska tömmas helt. I större silor som exempelvis i Helsingborg, utförs resttömning med mindre grävmaskiner typ Bobcats. När siloanläggningarna var nya, manövrerades de ofta med handdragna wirrar på trissor. I steget därefter utvecklades elektriska manöverdon som styrde mekaniska reglage och idag är systemen hydraulikstyrda. Det kan illustreras av utvecklingen av manövertavlorna från griffeltavlor till elektroniska manövertavlor.

Huvudprincipen för siloanläggningens uppbyggnad är att i det höga, ofta rektangulärt formade maskintornet finns rens, tork, elevatorer, transportörer, personal- och manöverrum. I silocellerna, runda och stjärnformade finns lagringsutrymmet. Till silorna fördelas spannmålen via lanterninen som ligger ovanpå silorna. Pannrummet finns ofta i källaren under maskintorn eller i en lägre byggnad intill. I källarna finns ofta elevatorgropar där elevatorbanden vänder, där finns ofta ett påslag i form av en kedjetransportör från intagsgropen.

Lanterninen i Eslöv. Horisontell transportör med envägsfördelare och rör till de olika behållarna. Locken i golvet är lock till silorna. Färgerna på rören visar de parallella system som finns i anläggningen. Till höger aspiratör i Viderups silo.

Vid många anläggningar finns de gamla griffeltavlorna kvar, ibland är de ersatta med whiteboardtavlor. Idag är övervakningen vanligtvis datoriserad med överskådliga manöverbord. På tavlorna är silorna och transportsystemet utritat för övervakning och styrning för in och utlastning, rens samt torkning och lagring.

De skånska spannmålssilorna

I projektet har de tre museerna besökt nästan femtio anläggningar och gjort tre djupare analyser av Malmö stora valskvarn, Spannmålsklustret i Åhus samt lokalföreningen i Dalby. I vår undersökning har spannmålssilor varit i fokus men i arbetet har även några kvarnar och foderfabriker undersökts eftersom de innehåller silor som en beståndsdel. De flesta anläggningarna finns i hamnstäderna Malmö, Helsingborg och Åhus. De övriga silorna är fördelade på spannmålsbygderna i södra och västra Skåne bortsett från några anläggningar i Kristianstadstrakten och Knislinge (se vidare karta sidan 30). På Bjärehalvön finns stora ytor odlad mark men siloanläggningarna har aldrig varit stora där, troligen beror det på att jordbruket varit mer inriktad på grönsaksodling. Var det funnits silor som rivits har vi inte undersökt, men vi vet att flera anläggningar i Helsingborg och Landskrona hamnar rivits.

Storleken på anläggningar skiljer sig åt, de äldsta är också de minsta. En av de större är Helsingborgs nya siloanläggning som byggdes 1986-87 med ett maskintorn som är 72 meter högt med en grundläggning av 10 meters djup. Silocellerna är 58 meter höga och lanterninen höjer sig ytterligare fem meter över dessa. Mottagningskapaciteten var vid nybyggnaden 20000 ton/dygn, torkningskapaciteten 80000 ton och lagringskapaciteten 118000 ton. Anläggningens totala lagringskapacitet är cirka 250000 ton. De mindre anläggningarna har vanligen ca 30 meter höga elevator- eller maskintorn och några meter lägre silor och lanterniner. I exemplet Eslöv från 1950-talets slut visar ritningar ett 29 meter högt maskintorn. Man föreslog fyllnad i stjärncellsbottarna av lättbetong som avjämnades med 6 cm betong. Därpå stålslipade man 3 cm. Kravet var att ha ett minsta fall av 43 grader i alla snitt genom utlopp. Utrymmena under rundcellerna användes för omklädning och dusch. Väggekonstruktionen anges vara av glidformsgjuten betong men invändigt var väggarna i personalutrymme klädda med lättbetongblock och puts. Golvet bestod av sintrade klinkerplattor. Innertaket bestod av puts på spräckpanel isolerat med mineralull. Det känns uppseendeväckande traditionellt med putsad spräckpanel i en så sent byggd verksamhetsmiljö. I Hammenhög gjorde Skånska cementgjuteriet ritningar 1962 på en spannmålssilo till SLC. Man presenterar tre olika alternativ, varav den största med 12 rundceller och 14 stjärnceller. Konstruktionen föreslås bli glidformsgjuten med betong klass II,

K300, vattentät. I denna konstruktion föreslås utrymmet under silocellerna ges utfyllnad, det vill säga som vi tolkar det, fyllas med sand. Det har vi inte stött på ute i fält hittills eller sett på andra ritningar, men vi har å andra sidan inte haft tillgång till alla utrymmen under silorna. Silon är måttsatt till 33,4 meter hög (maskintornet), elevatorgropen 6 m djup. Tjockleken på betongsulan under elevatorgången under silorna är 50 cm, under elevatorgropen 40 cm och under maskintorn 70 cm. Fönstren ska tillverkas enligt SIS (svensk industristandard) klass B. Fasadritningarna signerades av O. Håkansson.

Bortsett från de dominerande betongsilorna har vi även hittat ett par anläggningar med träsilor³⁶. Dessa används inte idag eftersom de är svåra att hålla rena. Karakteristiskt för de flesta silor är de tätt placerade runda silocellerna som kröns av en överliggande lanternin. Lanterninerna är konstruktioner av enklare slag så som klenare armerad betong, betongelement eller plåt på regelkonstruktion. Vanligen, men inte alltid³⁷, är silocellerna sammankopplade med ett något högre maskintorn innehållande tork, rens och elevator. Under vår undersökning har vi nästan uteslutande hittat runda siloceller. Men på några platser³⁸ har vi hittat siloceller med fyrkantigt eller kvadratisk snitt. Även i maskintorn förekommer inslag av celler med fyrkantigt eller kvadratisk snitt. Vi har bara hittat ett maskintorn som är utformad med rund plan, det är Malmö, Hydran på Vintergatan, en silo som ritades av Mogens Mogensen 1938³⁹. En annan anläggning som skiljer ut sig formmässigt är den i Svalöv med ett utvändigt fyrkantigt torn med glasad överdel. Till många anläggningar finns eller har funnits tillhörande planlager. En vanlig utformning är att de uppförts i armerade betongkonstruktioner med bjälklag avläsbara i fasaderna och fack av rött eller gult tegel i fasaderna.

Dateringarna av silorna är inte helt säkra vid alla miljöer. Lantmännens arkiv är inte komplett eftersom man inte uppfört alla silor och man har även gallrat ut material från de anläggningar som man avhänt sig. I de flesta fall har man inte handlingar ute på anläggningarna som visar anläggningens ursprung eller tidiga historia. I de flesta fall har miljöerna successivt byggts ut, delar har rivits och andra har kommit till, de exakta årtalen härrör ofta från dateringar på ritningar men om det också är byggår är inte helt säkert. Vi har identifierat Sveriges äldsta bevarade betongsilor som de två på Klagshamn's cementfabrik från 1918. I fråga om betongsilor för spannmål har vi hittat ett fåtal miljöer som är byggda före 1940, det är de två anläggningarna i Vellinge, varav den ena daterats till 1935 samt den ovan nämnda på Vintergatan i Malmö. Vellinge torde alltså vara länets äldsta kvarvarande daterade spannmålssilo. Vi har studerat de silor som står kvar i landskapet idag och av dessa är de allra flesta byggda på 1950 och 60-talen. Även under 1970-talet byggs betongsilor men antalet är betydligt mindre än under föregående tioårsperiod. Den yngsta betongsilo vi hittat är den ovan nämnda anläggningen i Helsingborg från 1980-talets slut. De senare decennierna har man istället uppfört plåtsilor. En svårighet med datering är även att många miljöer byggts om successivt genom åren, man har rivit delar och byggt till. I stora komplexa anläggningar som

³⁶ Ljungbyhed och Västra Alstad (1944)

³⁷ Ex Klagstorp

³⁸ Malmö Vintergatan, Phoenix samt Malmö Hullkajen "Gamla foderfabriken" och silon i Bjärsjö har siloceller med kvadratisk snitt.

³⁹ Siloanläggningen med det runda maskintornet syns tydligt från järnvägen strax öster om Malmö central.

Lantmännens i Helsingborg eller Valskvarnen i Malmö har man kontinuerligt förändrat miljön. Det är ofta svårt att lyfta fram en särskild byggnadsepok i en så utpräglad verksamhetsmiljö.

Fasadfärgerna spänner över ett brett spektrum. Lantmännens silor är vanligen avfärgade i gröna och gula nyanser som hämtats från olika spannmålssorters kulörer vid mognad. Det finns även silor i ofärgad betong och så Viderups röda silor som anknyter till omgivande äldre ekonomibyggnader.

Lantmännen Helsingborgs sydhamn.

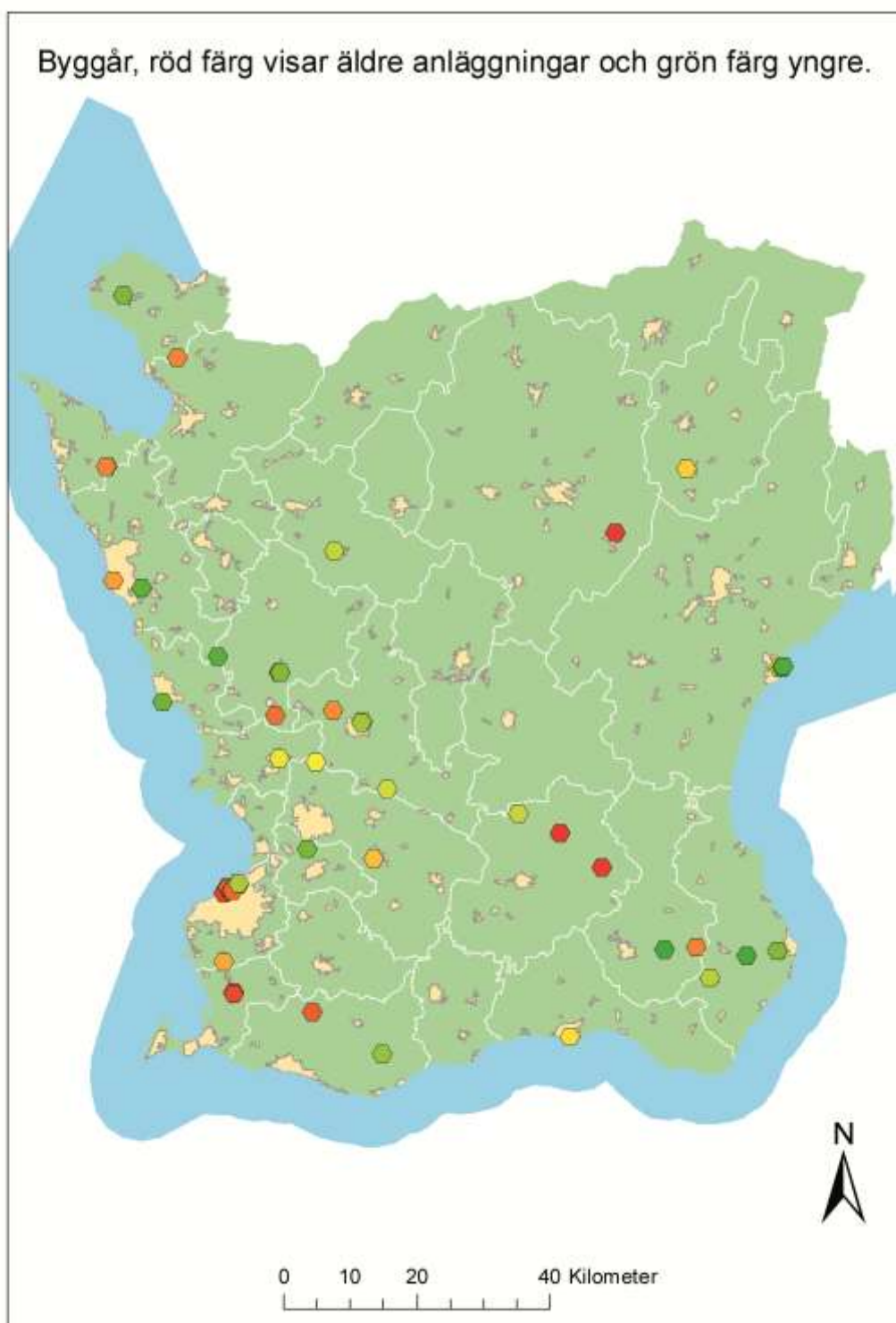
De tre gula nyanserna på Lantmännens silor är inspirerade från råg, vete och korn i mognad och ska spegla verksamheten. Den gula färgen har tillförts vid betongreivering. Betongen åldras genom karbonatisering på grund av att PH värde i betongen blir för hög, betongen blir porös och mikrosprickor uppstår. Härmed uppstår skador i form av frostsprängningar vilket i sin tur medför att betongbitar kan lossna, skadorna ser ofta ut som fiskfjäll. Skadorna åtgärdas med lagningsbruk för att säkerställa att betongen blir hel. Därefter utförs hydrofobering, en åtgärd som utförs för att förlänga framtida nedbrytning. Behandlingen gör betongen vattenavvisande utan att dess porer sätts igen, fukten kan vandra inifrån och ut men inte tvärtom. I hydrofoberingen tillsätts gult färgpigment för att uppnå en jämn färg på betongen så att betonglagningarna inte syns som ränder i silon.

Den privata silon vid Viderups gods är konstruerad likt många av de inventerade silorna men färgsättningen skiljer sig åt.

Inga av de skånska siloanläggningarna är skyddade genom detaljplan eller byggnadsminne. Flera anläggningar ligger inom riksintresseområde eller regionalt kulturmiljöprogram men inga är specifikt utpekade. Kvarnen i Gissleberga som innehåller en ensemble med 1940- och 1950-tals silor har varit under utredning som byggnadsminne men ärendet har avskrivits. Silorna har nästan undantagslöst en stor påverkan på det område de finns i. De utgör landmärken och en påminnelse om en del av vad landskapet och dess befolkning producerar. I hamnstäderna utgör de också ett tydligt blickfång för den som närmar sig staden från vattnet. Det som nu räddar en del avställda silor från rivning är att kostnaderna för rivning är hög samt att de ofta används som plattform för mobilmaster och därmed genererar inkomster till ägarna.

Karta över inventerade silor i Skåne

Kartan visar de inventerade siloanläggningarna i Skåne. På kartan saknas anläggningarna i Rödaleid, Karpalund och Höör. På några orter finns flera siloanläggningar, vilket är något svårläst i denna kartbild. Digital karta med information presenteras på Länsstyrelsens webbsida.

Ombyggda silor

I Nyköpings hamn byggs en siloanläggning om till bostäder. Projektet har lanserats som fräscha lägenheter med annorlunda form och intresset har varit stort. Projektet startade 2006 då Lantmännen fortfarande ägde silon. Först var tanken att Lantmännen själva skulle utveckla området, men att riva silon och bygga ett nytt höghus var inte aktuellt då delar av silon är i detaljplan belagd med rivningsförbud. Fastigheten såldes sedan och vid den nedlagda silon revs arton av de ursprungliga cylindrarna. I de återstående nio cellerna planeras ett sjutton våningar högt hus med 44 lägenheter med en total höjd om cirka 51 meter. Till sommaren 2013 planeras byggnaden vara färdig för inflyttning.

Att förändra silon har inte varit helt utan problem. Möjligen hade det hade varit enklare och billigare att riva den och bygga ett nytt bostadshus från grunden. Ett av de problemen som insågs snabbt var att det krävdes mycket planering för att skära ut de fönster som ska finnas i varje lägenhet. För att cylindrarna ska kunna behålla stabiliteten har man fått arbeta efter en specifik plan för i vilken ordning fönstren öppnas, efter att man lagt betongen för golvet vid våningsplanen.

Projektörerna och kommunen konstaterar dock att "Det är däremot unikt, skapar intresse och låter den gamla byggnaden delvis finnas kvar som stomme åt den nya. Att då använda sig av den redan existerande silon var ett sätt att behålla höjden, igenkänningsfaktorn och skapa liv i området, vilket även är skälet till att de låtit behålla en ljus ton i fasaden. Men speciellt bibehåller det något som varit en del av Nyköping i åttio år. Silon ingår ju i Nyköpings historia och det är ett sätt att skapa en kontinuitet i en bygd, att man behåller istället för att bara riva"

I Söderköping har en 23 meter hög silo byggts om till bostäder. Siloanläggningen ligger i en industrimiljö vid Göta kanal. I ombyggnaden som startade 2003 med rivningsarbeten byggdes två etagelägenheter längst upp och idag är bostadshuset 28 meter högt med fjorton lägenheter. Samtliga lägenheter har genom den runda formen och burspråken fått utsikt åt fyra håll. Kostnaden för ombyggnaden av siloanläggningen ligger på ungefär samma nivå som att bygga nytt. Konstruktioner som krävde flera tester var till exempel infästning av de nya betongbjälklagen, dels med tanke på ljud, dels själva infästningen i väggarna.

*Silon i Nyköping. Till vänster fotomontage. Till höger före ombyggnad.
Foto: http://www.bofast.net/1/1.0.1.0/67/1/?item=art_art-s1/2149*

Silon i Söderköping efter ombyggnad.

I Laholm hade Lantmännens silo stått tom i cirka tio år när den såldes för att byggas om. Silon byggdes i början av 1950-talet och är nu på de två nedersta våningsplanen ombyggd till kontor. Man planerar att bygga om ytterligare sex våningar. I kontorsutrymmena huserar idag Arbetsförmedlingen. Vid ombyggnaden var det viktigt att känna till den befintliga konstruktionen, se förutsättningarna och hitta kreativa lösningar för nya utrymmen. I Laholm var betongväggarna bara 15 centimeter vilket är tunnare än normalt på silor. Varje botten i silocellerna är byggda med lutande form och de var byggda med tegel innanför betongstommen. Man har tagit upp hål för fönster och skapat ett kontorsrum i varje silocell med en genomgående korridor i mitten. Varje kontorsrum är tolv kvadratmeter. Man har monterat in förstärkningsbalkar och pelare för att hålla upp konstruktionen som utövar tryck på många ton. Trots att man vid startskedet kände konstruktionen väl stod man inför några överraskningar. I stjärncellerna fanns spannmål kvar som legat i tio år. Detta sanerades med sugbil men var tidsödande och kostsamt. I betongstommen upptäckte man även sprickor, de påverkade inte hållfastheten men vatten kunde tränga in i sprickorna. Sprickorna lagades under arbetets gång.

I Vasa i Finland ligger Vasa Ångkvarn med kvarn och betongsilor på ett centralt och strandnära läge i centrum. Anläggningen är nedlagd och man har under flera år planerat för att bygga om silorna till bostäder. Läget är mycket attraktivt men planerna har stannat upp på grund av att det finns problem med mögelsporer orsakade av mjöl och spannmålslagringen. I själva kvarnen har redan universitetet Åbo Akademi flyttat in. Silon och kvarnen är skyddade i detaljplan med rivningsförbud och varsamhetskrav.

Generella problem med att bygga om en silo till bostäder kan vara lukt. En sötsur lukt av spannmål sätter sig i behållarnas väggar. Lukten kan avlägsnas genom att väggarna rengörs och desinficeras. Proportionerna och sammansättningen av silocellerna kan också vara ett problem. Rundceller med två i bredd fungerar bra för ombyggnad till bostäder, emedan tre celler i bredd ger mörka rum. En diameter på 5-6 meter fungerar också bra medan en diameter på 10 meter kan upplevas för stort och ge mörka rum. Söderköping var således idealiskt med två rundceller och lämplig diameter. Bland de ombyggda silorna i Sverige och i övriga länder finns det exempel som upplevs mer eller mindre lyckade, med tanke på varsamhet och med tanke på estetiken. Men viktigt är att man på flera platser identifierat silornas stora betydelse och använt det som utgångspunkt för förnyelsen. Vilken blir den första ombyggda siloanläggningen i Skåne?

Foto: Olga Schlyter. Ombyggd silo i Hamburg.

Foto: Olga Schlyter. Ombyggd silo i Köpenhamn Wennberg.

Källor och litteratur

Tryckta källor och litteratur

Aktiebolaget Armerad Betong: *Betongsilor* AB Boktryck Hälsingborg 1943

Betong: Svenska betongföreningens tidskrift 1941:2

Byggmästaren 1928 KFs Grynkvärn på Kvarnholmen Artur von Schmalensee ritn 1927

Brunnström, Lasse, Norling, Bengt & Spade, Bengt (2002). *Juvelkvarnen i Göteborg: en hörnpelare i svensk livsmedelsförsörjning 1915-2001*. Göteborg: Göteborgs stadsmuseum

Byggmästaren 1934:20

Byggmästaren 1946:14

Carlquist, Thomas (red.) (2006). *Silos: modernismens agrara minnesmärken : silobyggnader i Dalsheds och Västergötlands slättbygder*. Skara: Västergötlands museum

Hellström, Carl (1987). *Aktiebolaget Skånska cementgjuteriet 1887-1937: en återblick på femtio års verksamhet*. Malmö: AB Skånska cementgjuteriet

Hellström C, Brenner M-B & Wickbom U (1987). *Skånska cementgjuteriet, Skanska 1937-1987*. Utgiven av Skanska AB inför 100-årsjubileet 1987. Bonniers grafiska industrier, Danderyd 1987

Henriksson, Magnus & Rattfelt, Anette (2011). *Kornens kolosser: - spannmålssilor i Västmanland*. Västerås: Västmanlands läns museum

Jungskär, Mia (2003). *Gissleberga kvarn: dokumentation och kulturhistorisk värdering : Norrvidinge socken, Svalövs kommun, Skåne län*. Kristianstad: Regionmuseet

Kock, Karin (1972) *Skånska cementaktiebolaget 1871-1931: minnesskrift*. Uppsala: Almqvist & Wiksell

Matrikel Skånska Spannmålshandlareföreningen 1963

Rystedt, Folke (1948). *Spannmålssilor deras ursprung och utveckling genom tiderna*. Karlstad

Skånska Lantmännens Centralförening 1904-1954. Skånska Dagbladets Civiltryckeri, Malmö 1954

Skånska Spannmålshandlareföreningen Matrikel 1963, Hellströms Tryckeri och Kontorsbokfabrik Malmö 1963

”Swedish cooperative wholesale society’s architects’ office 1925-35” KF bokförlag 1935

Wikberg, Peter (2007). *Södra Åby lokalförening 1907-2007: från lokal lantmannaförening till internationell aktör*. Södra Åby: Södra Åby lokalförening

Västergötlands Museum: Silos modernismens agrara minnesmärken etapp 1

Åberg, Alf (1972). *Cement i 100 år: en krönika om Skånska cementaktiebolaget - AB Cementa*. [Malmö]: [Industri AB Euroc]

Åkerman, Å Tiberger (1934). *Kortfattad historik i lagring och skötsel av kvarnspannmål*. AB J.B. Meijel Halmstad 1934

Arkiv

Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige

Landskrona Museum

Lantmännen Lantbruk, Malmö

Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne

Internet

<http://se.finax.com/>

<http://www.klf.nu/>

<http://www.lantmannenlantbruk.se>

<http://www.lhv.se/>

1880 Nordisk familjebok: <http://runeberg.org/nfan/0549.html>

1917 Nordisk familjebok: <http://runeberg.org/nfce/0292.html>

<http://runeberg.org/nfaj/0291.html> Magasinsstaten

<http://www.svenskafoder.se>

<http://www.trollenas.se/>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Silo>

Spannmålssilor i Skåne

Mäsinge, Bjäre kvarn.

Alstad, Trelleborg

Trelleborgs kommun, Västra Alstad 4:84, Alstads Stationsväg 7, Västra Alstad

Uppförd:	Träsilor byggda 1944, därefter är anläggningen tillbyggd i omgångar.
Kapacitet:	16 000 ton spannmål för hela anläggningen
Ägare/brukare:	Lantmännen Lantbruk
Byggherre:	-
Arkitekt:	-
Byggmästare:	-
Skydd och planbest.:	Tomten är avsatt för handel och industri enligt den gällande detaljplanen från 1990.

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Anläggningen ligger i de södra delarna av samhället Alstad, ca en mil norr om Trelleborg. Förutom samhället i norr består omgivningen av åkermark. Silon är ett tydligt landmärke som syns på långt håll, såväl i samhället som runt om.

Historik

De första silorna uppfördes i trä 1944, därefter har anläggningen byggts ut med betong- och plåtsilor vid olika tillfällen.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består av tre silobyggnader, en i trä och betong, en i enbart betong och en i plåt. Träsiloanläggningen består av 8 relativt låga silor i trä samt 4 i betong. Dessa ligger i anläggningens mitt och är idag nerlagda på grund av svårigheterna med att hålla de rena. Det är endast de fyra betongsilorna som är synliga utvändigt, träcellerna är inbyggda i en byggnad som idag är täckt med gul och brun plåt. Silohuset är förlängt i norr med en lägre byggnad, en tidigare butikslokal, som idag utgör bl.a. personalutrymmen.

Öster om träsilon ligger betongsilon med ett maskintorn och 12 cylinderformade siloceller, sex mindre och sex större. Dessa silor är infärgade i en gul kulör och maskintornet i en blå kulör. På maskintornets framsida (västsidan) samt sydsidan sitter ett eller två små smäckra fönster på vardera våningen, troligen ursprungliga. Fönstren är på båda sidorna kantade av vita och röda vertikala ränder som följer längs hela maskintornets fasad.

Väster om träsilon står sex plåtsilor på rad. Dessa är klädda med liggande ofärgad korrugerad plåt.

Foto Malmö Museer.

Foto Malmö Museer. Spannmål på platta. Höger: Utvägning

Foto Malmö Museer. Interiör i träsilo med säckbana.

Foto Malmö Museer. Trä och betongsilor.

Övriga byggnader

I norr, strax efter grindarna in på spannmålsområdet, står ett litet vitmålat hus. Hytten utgör provtagning, där spannmålsprover tas när spannmålen anländer. Söder om provtagningen ligger kontor, labb och invägning i ett rött tegelhus. Mitt emot samt söder om tegelhuset ligger två planmagasin i korrugerad plåt. Ytan mellan träsilobyggnaden och betongsilon är överbyggd med plåt. Där finns ett mindre gulputsat hus som innehåller kontor, personalrum och labb. I denna överbyggnad, samt i ett skjul norr om betongsilorna, sker intaget av spannmålen. På de större silocellernas sydsida finns en hög torkbyggnad och en låg fläktbyggnad.

Framtida förvaltning

Anläggningen har tidigare varit nerläggningshotad, dock inte idag.

Övrig information

På anläggningen lagras de flesta spannmålsorter, dock inte råg. Anläggningen är den enda som tar emot och torkar majs. Den är mer eller mindre tom under vinterhalvåret eftersom det inte finns någon fast personal på platsen. Under sommarsäsongen arbetar dock tio personer, de flesta återkommande år efter år.

Vid inventeringstillfället berättade Per Liljemärker som arbetar på anläggningen att när den franska torken och den engelska fläkten skulle installeras stod fransmännen som arbetade med torken och tittade snett på engelsmännen som arbetade med fläkten bärandes plommonstop.

Bjärsjö

Simrishamns kommun, Bjärsjövägen

Uppförd: mitten 1970-talet och framåt i omgångar

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Svenska Foder

Byggherre: Spannmålsbolaget/Svenska Foder

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Svenska Foders anläggning i Bjärsjö, sedd från syd ost respektive från norr.

Lokalisering

Anläggningen ligger öster om Simrishamn, omkring 2 km från centrum. Alldeles norr om anläggningen går järnvägen mellan Simrishamn – Malmö. Förutom siloanläggningen består bebyggelsen av bostadshus och ett par mindre gårdar. Byn ligger i en sänka, varför endast siloanläggningen och framförallt det högre maskintornet är synligt på håll. En knapp kilometer söder om byn går väg 9/11. Det omgivande landskapet utgörs i första hand av åkermark.

Historik

Svenska Foders verksamhet föregicks av en helt annan näring, Bjärsjö Bryggeri Aktiebolag vid Simrishamn. Bryggeriet etablerades 1867 och var i drift fram till 1922. Anläggningen låg strategiskt intill järnvägen. Det saknades station men däremot fanns håll- och lastplats.

Bryggeriet karaktäriserades av en stor byggnad om fyra våningar i gult tegel samt ett flertal mindre magasins- och lagerbyggnader. Till bryggeriet hörde också en disponentbostad (den vita villa som ligger snett emot siloanläggningen med gaveln ut mot Bjärsjövägen). Efter att bryggeriet lagt ner verksamheten fick anläggningen en ny användning. Huruvida den nyttjades för något annat innan Spannmålsbolaget köpte fastigheten är inte undersökt. Anläggningen eldhärjades 1973. Större delen av byggnaderna förstördes. En ny anläggning uppfördes på platsen, dock inte något bryggeri. Istället blev det en siloanläggning i regi av Spannmålsbolaget. Svenska Foder tog över anläggningen i början av 1980-talet.

Silon, installationer och konstruktion

Siloanläggningen uppfördes med maskintorn och fyra siloceller. Maskintornet är glidgjutet i betong och inte målat. Silorna av så kallad privétyp har stomme av stålkonstruktion och är klädda med stålplåt. Inlastning sker i en lägre plåtklädd byggnad vilken ansluter till maskintornet. Maskintornet finns söder om silocellerna. Det är i fem våningar och har tre fönster per våning åt öster, Bjärsjövägen. I söder finns en dörr. Spannmålen lastas ur direkt på lastbil.

Övriga byggnader

När fastigheten hyste bryggeri fanns flera olika fristående byggnader. Idag utgörs siloanläggningen av totalt åtta byggnadskroppar, vilka alla hänger samman. Förutom maskintorn och fyra siloceller finns också inlastning (grön envånings plåtbyggnad) framför maskintornet (ut mot Bjärsjövägen). I norr ansluter till inlastningen ett envånings planlager även det klätt med korrugerad plåt i grönt. Utlastningen sker i en mindre envånings plåtklädd byggnad i ljusgrått.

Framtida förvaltning

Svenska Foder har idag inte några planer på att avyttra anläggningen. Till skillnad från anläggningen i Lunnarp, är den i Bjärsjö inte kontinuerligt bemannad.

Mot bakgrund av den giftskandal som upptäcktes i slutet av 1998, i samband med att Svenska Foder rev ett äldre kontor på anläggning, skulle eventuellt kontaminerade jordmassor fortfarande kunna upptäckas. Då handlade det framförallt om det kemiska bekämpningsmedlet dinoseb. Ämnet hamnade i marken innan Svenska Foder tog över anläggningen ändå blev det företaget som fick bära saneringskostnaden.

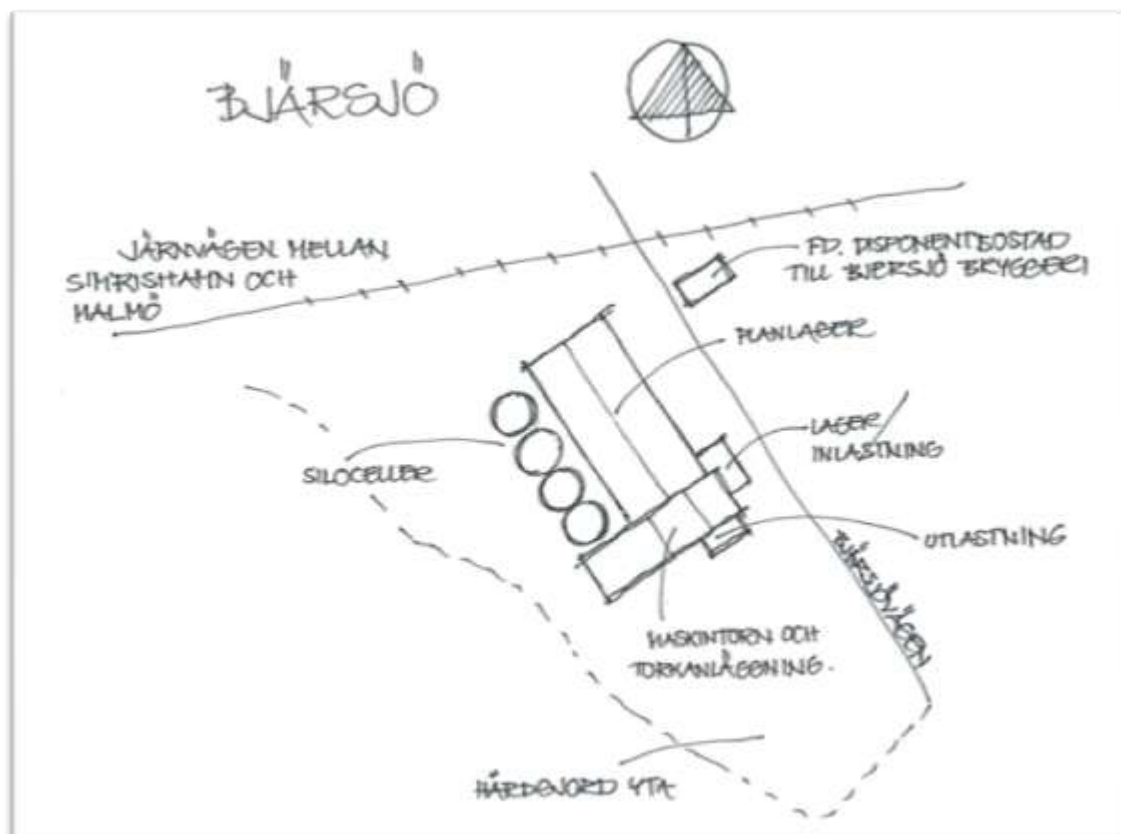

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Situationsplan över Svenska Foders siloanläggning i Bjärsjö

Porter och spannmål på samma plats

Christer Persson, granne med siloanläggningen, har samlat bilder från tiden då Bjärsjö Bryggeris anläggning ännu fanns kvar. Genom det bildmaterialet blir det tydligt att de egna hem som ligger längs med Bjärsjövägen, norr om siloanläggningen och järnvägen, troligen tillkom som bostäder till anställda vid anläggningen. Att döma av husens ålder drevs anläggningen förmodligen då av Svenska Foders föregångare Spannmålsbolaget.

Foto Christer Persson: granne till anläggningen. Översikt över f.d. Bjersjö Bryggeri till vänster samt öletikett från Bjersjö Bryggeri till höger.

Bjärsjölagård

Sjöbo kommun, Bjärsjölagård 1:113, Bjärsjölagårdsvägen

Uppförd: 1960-talet

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Graincenter i Skåne AB, Hörby

Byggherre: Bjärsjölagård AB Olof Björk

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Regionalt kulturmiljöprogram särskilt värdefulla kulturmiljöer
Bjärsjölagård.

Foto Kulturen. Vy mot plåtsilorna från järnvägsområdet, söder om siloanläggningen, med lastkajen i huggen sten i förgrunden.

Lokalisering

Anläggningen ligger centralt i stationssamhället Bjärsjölagård intill genomfartsleden Bjärsjölagårdsvägen. Anläggningen är märkvärdig mitt i samhället och från vägen blickar man in i verksamhetsområdet som är öppet och omgärdas av asfalterade ytor. Intill spannmålsanläggningen ligger kataloghustillverkningen Skånska Trähus samt några hallar. Längs Bjärsjölagårdsvägen finns bostadsbebyggelse från 1920-talet och framåt. Järnvägen som idag är nedlagd gick direkt söder om anläggningen. Stationsområdet är ännu tydligt med perrong och lastkaj i sten, järnvägsstation, lokstall och magasin kring en öppen plats varifrån

banvallen sträcker sig vidare. På östra sidan om Bjärsjölagårdvägen finns ett magasin med kontor på gaveln byggt av Olof Björk 1913. Silon och torken är väl synliga från norr där det öppna jordbrukslandskapet tar vid.

Historik

Bjärsjölagård har funnits som samhälle sedan järnvägen startade 1865. På 1971 års karta är platsen för siloanläggningen utmärkt som kvarn. Eventuellt byggdes anläggningen av Olof Björk som var den stora näringsidkaren på orten, men till detta finns inte säkra uppgifter. Idag ägs och brukas anläggningen av tre privata lantbrukare som gått samman i ett företag.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består av en byggnad i två våningar med sadeltak, klädd med grön korrugerad plåt och rektangulära spröjsade vita fönster i båda planen. Intill denna byggnad finns våg och provtagning i söder, provtagningen används inte. Sammanbyggt i väster står en hög byggnad, torken, även den klädd med grön korrugerad plåt och med flackt sadeltak. På denna finns ett torn för torken. Intaget finns i norr och består av en gallerförsedd grop i marken under ett skärmtak. I norr står också en mindre nyare plåtsilo på ben av järn. Vidare i väster är byggnaderna sammanbyggda med en lägre lagerhall i grön plåt med skärmtak längs sidorna. Alla tak förutom silorna är klädda med korrugerade Eternitskivor. Längst i väster står två plåtsilor med konformade tak. På toppen går ett transportband. På fastigheten finns även planmagasin på asfaltyta avskärmade med låga betongväggar.

Foto Kulturen. Vy mot anläggningen från Bjärsjölagårdvägen. Till vänster i bild våg och provtagning. Plåtsilorna är skymda bakom den höga torken.

Framtida förvaltning

Brukarna önskar fortsätta verksamheten på plats. Framtiden upplevs dock som osäker med att bedriva verksamheten mitt inne i byn, då torkning och transporter kan orsaka ljud och att det ryker.

Spannmålsanläggningen syns på flygfoto (1938-1988) som sista byggnaderna på vänstra sidan om vägen.

Arkiv: Kulturen KM 85976.2198.

Dalby

Lunds kommun, Pumpvägen 13

Uppförd: 1952-1953. Anläggningen lades ner 2006 men silon står kvar. Idag bedriver Granngården butik på platsen.

Kapacitet: 1500 ton/kapsel + 4 500 ton i planlager

Ägare/brukare: Lantmännen

Byggherre: Lantmännen centraförening

Arkitekt: LBF konstruktionsavdelning, Lund Kyrkogatan 2

Byggmästare: Skånska Cementgjuteriet (troligen)

Skydd och planbestämmelser: Regionalt kulturmiljöprogram särskilt värdefulla kulturmiljöer Hardeberga – Arendala – Dalby – Skrylle – Hällestad och kulturmiljöstråk Malmö – Simrishamns järnväg. Området är under planering och ny detaljplan under upprättande.

Foto Kulturen. Silon sedd från söder från den asfalterade ytan där spannmål tippades under högsäsong. Till vänster i bild Granngårdens lager och butik. Till höger i bild den före detta trävarulagerbyggnaden.

Lokalisering

Anläggningen ligger söder om Dalby och Dalby medeltida kyrka, intill den gamla järnvägsträckan Malmö - Simrishamn. Den gamla stationsbyggnaden finns strax nordväst om silon. I närheten ligger också Dalby andelsmejeri, vilket var i drift då silon byggdes, och ett äldre bränneri som byggts om för margarintillverkning. Området är idag ett mindre

verksamhetsområde med närhet till väg 11⁴⁰, men denna väg fanns inte när silon uppfördes utan trafiken gick genom Dalby. Järnvägen är nedlagd sedan 1970-talet. Området ingår i utbyggnadsplanerna av Dalby centrum med verksamhetsområde och bostadsbebyggelse samt återetablering av järnvägen till Simrishamn. Silon utgör ett tydligt landmärke i Dalby och i slättlandskapet. Den är väl synlig från öster, söder och väster.

Historik

Spannmålsverksamheten på området inleddes 1941-1942 när Lantmannaföreningen uppförde kvarn och lagermagasin. Förutom spannmålslager fanns även trävarulager, dessa byggnader finns kvar idag med ny användning. Anläggningen låg strategiskt intill järnvägen som så många magasin vid denna tid. Motemot fanns en privatägd kvarn. Innan landsvägen, väg 11, rätades ut under 1980/90-talet gick all trafik genom Dalby. Spannmålssilon med torkanläggning uppfördes 1952-1953 under en tid som präglades av ständig utökning av Centralföreningens fasta anläggningar.⁴¹ Lantmännen hade planer på att bygga ytterligare fyra silor 1954 men planerna genomfördes inte. 1965 beslutas att centrallagret skulle förläggas till Dalby som blev centrum för verksamheten inom närområdet.⁴² På 1980-talet hade Lantmännen planer på att bygga ut, men nekades lov på grund av att byggnaderna kunde påverka vyn av kyrkan.

Silon, installationer och konstruktion

Silolanläggningen uppfördes med maskintorn och nio siloceller varav sex cylindriska med en diameter på 3600 mm och tre stjärnceller. Lagringskapaciteten är 1 500 ton/rundcell. Silotornen och maskintornet är glidgjutna i betong med brädform och idag utvändigt målade i Lantmännens gröna färg. Fotografierna från 1970-talet visar en vit eller ljus silo, varför vi antar att den gröna färgen är ganska sentida. Konstruktion standardcement användes till alla glidgjutna konstruktioner. Betongkvalitet klass II: K300 och järnkvalitet: Ks 40. Den armerade bottenplattan är 600 mm tjock. Cellernas bottnar har en lutning på 43 grader i varje snitt genom uttagshålen, tratten är uppmurad med betonghålblock och botten av stjärncellerna stålslipade. Under lutande silobotten är väggen murad med ½ stens tegel.

Inlastningen skedde i intagsgröpar i en byggnad som kallades intag och här övervakades intaget från ett manöverrum. Dessa låg väster om maskintornet men är idag rivna. Vid silon fanns även en torkanläggning men ingen finrens⁴³, vilket medför att hanteringen ger en aning avfall efter torkningen. Även i maskintornets bottenvåning finns ett manöverrum.

Maskintornet står norr om silocellerna. Det är i sex våningar med källare och har dubbla fönster som vetter åt öster på varje våning, i norr finns en dörr. Från pannrummet i källaren sträcker sig en skorsten i rött tegel hela vägen upp ovan taket. Från maskintornet når man alla våningsplan via en vitmålad spiraltrappa i betong försedd med ett enkelt järnräcke. Här fanns även elevatorerna, vilka nu är bortmonterade. På bottenvåningen har funnits en våg. Väggarna är vitmålade och har vertikala spår efter gjutbrädsformen. På de övre våningsplanen är väggarna omålade. På maskintornets första våning leder en brunmålad trädörr till den

⁴⁰ Väg 11 är byggd under 1980/90-talet.

⁴¹ SLC 50 år

⁴² 80 år med Skånska Lantmännen.

⁴³ En utrustning som suger ut luft och tar med sig lätt material som boss och damm

genomgående gången mellan cellerna. I slutet av gången finns en dörr som leder ut till den asfalterade markplan i söder. I utrymmet, gången, mellan silotornen är väggarna och taket vitmålade. Väggarna är slätputsade och taket har mönster efter gjutformens brädor. Bottendelarna av silocellerna är försedda med luckor samt under luckan en öppning genom vilken spannmålen tömdes ner på transportbandet under silon. Mitt under silogolvet finns transportbandet för utlastning av det färdiglagraade spannmålet. Utlastningens rör finns på östra sidan utanpå silo- och maskintornet. Spannmålen lastades ur direkt på lastbil, traktorsläp eller på hästvagnar i lösvikt.

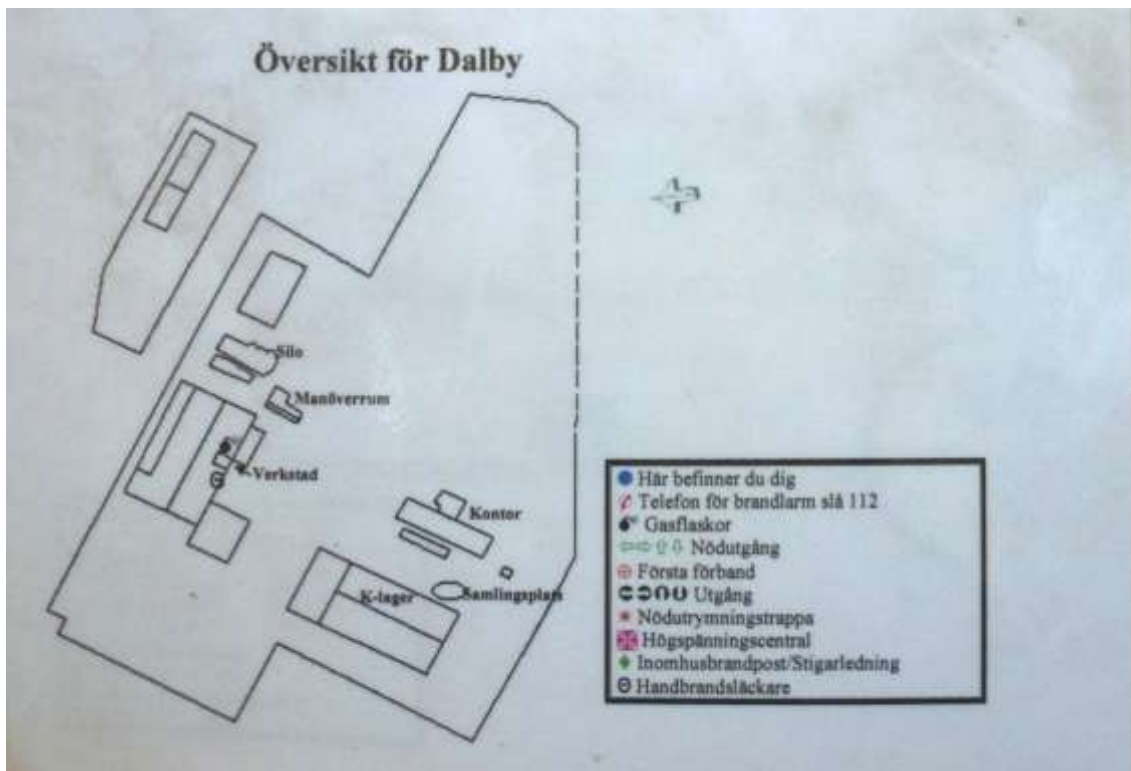
Lanterninen på taket är byggd senare än själva silon. Stommen är uppbyggd av stålbalkar med väggar och tak i korrugerad plåt. I lanterninen fanns elevatorerna och transportbandet som fördelade spannmålen till de olika cellerna. Transportbandet är idag bortmonterat. Taket på silon är plant och papptäckt. På silon finns idag tele- och kommunikationsmaster.

Foto Kulturen. Botten av silocellerna med gröna och gula luckor till transportbandet under golvet. Höger: Betongtrappan mellan de olika våningsplanen och hål efter bortmonterad utrustning.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör även kontor, mottagning (riven), våg, tork (riven), och grovrens, manöverrum, verkstad, lagerbyggnad för lösgödning och ett äldre magasin i trä klätt med plåt samt äldre trävarulagerbyggnad.

Intaget fanns inledningsvis intill silon i nordöst. När traktorvagnarna blev större så byggde Lantmännen ett nytt större intag vid manöverrummet. Man kunde köra rakt igenom intaget och man kunde tippa en last om 40-50 ton per gång, här fanns även en våg. (Norr åt vänster i bild)

Foto Kulturen. Magasinet från 1942 ligger parallellt med banvallen, idag har Lions loppis i byggnaden. Till höger: Kontoret av moduler vid infarten till området. Byggnaden används inte idag. Vid kontoret fanns våg och provtagning.

Framtida förvaltning

Silon är idag rivningshotad för att ge plats åt ny bebyggelse när stationsområdet ska byggas om. Invändigt är silon ren och välhållen förutom att maskineriet är bortmonterat. Utvändigt har fasaderna både vertikala och horisontella sprickbildningar och färgen har flagnat. En del av de övriga byggnader är rivna. Lions bedriver loppis i magasinsbyggnaden norr om silon.

Eslöv

Eslövs kommun, Kvarngatan

Uppförd: 1964. Silon är i bruk.

Kapacitet: 300 ton/cylindrisk kapsel, 40-150 ton/stjärnkapsel

Ägare/brukare: Qnami bolaget hyr ut till Svenska Foder

Byggherre: AB Carl Engström

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Regionalt kulturmiljöprogram, Eslöv och kulturmiljöstråk Södra stambanan

Foto Kulturen. Silon sett från norr, järnvägen ligger till höger i bild.

Lokalisering

Silon ligger centralt intill järnvägen i Eslöv. Området är ett verksamhetsområde där bland annat Lantmännens utsädes- och fröanläggning samt butik och byggvaruhandel finns. De övriga byggnaderna som hört till siloanläggningen är våg med våghus och provtagning, kontor och laboratorium men de har fått ny användning och ingår inte i spannmålsdraget i dag. I närheten finns ett andelsmejeri, nu ombyggt till bostäder, samt flera andra äldre industribyggnader som en syrolitfabrik och resterna efter ett slakteri. Intill finns även en äldre frikyrka. En bit norrut på Brukgatan stod tidigare Lantmännens andra siloanläggning i Eslöv, den revs våren 2012.

Historik

Silon på Kvarngatan byggdes av AB Carl Engström 1964 med maskineri från AB Kvarnmaskiner Malmö. Anläggningen övertogs senare av Lantmännen som i sin tur sålt den vidare. Carl Engström startade 1865 sin firma i Eslöv, ett företag som växte till ett av södra Sveriges största inom spannmål, fröer, foder och lantbruksmaskiner. Lantmännen började 1944 i Eslöv genom att bygga ett planmagasin och 1952 köptes en tomt.⁴⁴ 1957/58 upprättade Skånska Lantmännen förslag till siloanläggning i Eslöv på Brukgatan. Redan tidigt hade man inrättat kontor på Storgatan i Eslöv i ett korsvirkeshus och i kvarteret Grosshandlaren hade AB Carl Engström ett magasin som är rivet idag.

Silon, installationer och konstruktion

Silon är uppförd i omålad betong gjuten i brädform, sannolikt glidgjuten, med plant papptak. Anläggningen består av maskintorn samt 22 celler varav 10 cylindriska silotorn om cirka 5 meter i diameter vardera, två torkar och två mindre uttagningsfickor och en mottagningshall i grön plåt. Varje cylindrisk cell rymmer ca 300 ton, de övriga rymmer mellan 40 och 150 ton och hela silon totalt 4 500 ton. Den vågräta transportören som fördelar spannmålet i cellerna finns i den fönsterförsedda lanterninen. Mitt under silogolvet, ikällaren, finns transportör för utlastning. Utanför silon leder ett utlastningsrör till järnvägen samt flera rör för utlastning på lastbil eller traktorsläp.

Foto Kulturen. Maskintornet från söder med utlastning till vänster i bild till järnvägen. Höger: Transportbandet och envägsfördelarna (rör) i lanterninen fördelar spannmål till silocellerna.

Maskintornet i sex våningar är högre än silotornen. Det är rektangulärt med parställda smala fönster i teak på varje våning. Fönstren sitter i mönstergjutna vertikala band, tre band i söder

⁴⁴ 80 år med Skånska Lantmännen.

och ett i väster. I maskintornet finns sex elevatorer varav två går till rensen två till torken och två till toppen av silon. Här finns även manöverrum i bottenplan, rensmaskin samt hiss och en spiraltrappa i plåt till de olika våningsplanen. Anläggningen styrs genom den ursprungliga analoga manövertavlan i manöverrummet. Från manöverrummet ser man ut mot intaget genom ett trekantigt burspråk. Mellan järnvägen och silon finns en lägre tegelbyggnad som på bottenvåningen rymmer pannrum och verkstad samt personalutrymmen på andra våningen. Verkstaden ligger direkt intill botten av silon, varför taket i rummet delvis utgörs av den trattformade nedre delen av en cylindrisk cell. Lanterninen på toppen av silotornen är byggd av lättbetongskivor i en järnbalkstomme. Både tak och väggar är i samma material. Längs takfoten löper fönsterband i öster och väster. I norr finns en dörr och en liten altan på silons tak. Taken är plana och pappklädda. På maskintornets tak finns cylindriska ventilhuvar och telemaster och taket omgärdas av ett skyddsräcke av rundjärn.

Övriga byggnader

Intill silon i nordöst finns flera byggnader som tillhört anläggningen; mottagning, våg, provtagning samt laboratorium. Dessa har fått ny användning och används inte tillsammans med spannmålslagret i dag. Tack vare att byggnaderna finns kvar upplevs anläggningen som en helhet och komplett.

Framtida förvaltning

Silon är i bruk som spannmålslager men torkarna är avställda. Det finns ett behov och efterfrågan av spannmålslagret och verksamheten kommer att fortsätta. Silon är i gott skick. De övriga byggnaderna har idag fått ny användning men man bör komma ihåg att de ursprungligen hört samman med silon.

Foto Kulturen. Vid botten av silorna. Luckor i rundcellerna. Tvåvägsfördelare, rör, från stjärnceller leder spannmålet till transportören under golvet för utlastning. Höger: Rens från CIMBRIA i maskintornet på övre plan.

Foto Kulturen. Verkstad på första våningen under en silocell. Till vänster i bild går man in till pannrummet och till höger står maskintornet. Under brädorna i golvet går transportbandet för utlastning på järnväg. Höger: Systemet med elevatorer och transportband är markerat med färg för olika silor. Våningsplanen är höga och miljön är alltid välstäddad och ren.

Foto Kulturen. Vy från söder över det ursprungliga området med våg och mottagning mitt i bild och laboratorium till höger. I fonden syns silon på Brukgatan när den håller på att rivs.

Eslöv

Eslövs kommun, Brukgatan

Uppförd: 1957/58, silon revs 2012

Kapacitet: 4826 ton, 269 ton/rundcell beräknat på ett antagande om volymvikt på $j=0,75$

Ägare/brukare: Silon är riven

Byggherre: Skånska Lantmännen SLC

Arkitekt: LBF, Stora Nygatan Malmö

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Regionalt kulturmiljöprogram, Eslöv och kulturmiljöstråk Södra stambanan

Historik

Lantmännen inledde sin verksamhet 1944 i Eslöv genom att bygga ett planmagasin och 1952 köptes en tomt.⁴⁵ 1957/58 upprättade Skånska Lantmännen förslag till siloanläggning i Eslöv på Brukgatan. Redan tidigt hade man inrättat kontor på Storgatan i Eslöv i ett korsvirkeshus och i kvarteret Grosshandlaren hade AB Carl Engström ett magasin som är rivet idag. Silon revs våren 2012

Silon, installationer och konstruktion

1957/58/59 tog LBF i Malmö fram ritningsförslag på anläggning med 10 cylindriska silor och 9 stjärnsilor, till konstruktionen glidformsgjuten och platsgjuten. Byggnadens högsta del, elevatortornet, reste sig 29 meter över mark, silotornen 23 meter och lanterninen 26,8 meter. På ritningarna anges att så kallade ingjutningsramar för stjärncellsutlopp levererades av AB Kvarnmaskiner. Uppfyllnad i stjärncellsbottnar utfördes av lättbetong som avjämnades med 6 cm betong. Därpå 3 cm stålslipning. Minsta fall 43 grader i alla snitt genom utlopp. Utrymmena under rundcellerna användes för omklädning och dusch. Väggarna asfaltströks utvändigt, väggen bestod av glidformsgjuten betong, invändigt klädd med lättbetongblock och puts. Golvet bestod av sintrade plattor (klinker) väggarna var kaklade till 1,8 meter. Taket bestod av puts på spräckpanel isolerat med mineralull. Intagsgaller var cirka 5 x 3 meter.

Övrig information

Lantmännen bedriver i Eslöv en utsädes- och fröanläggning. Anläggningen ligger i kvarteret öster om silon och intill den nu rivna silon vid Bruksgatan. Fröanläggningen tar emot frö från ca 580 odlare från hela södra Sverige och produktionen hanterar 14 arter och 54 olika sorters frö. Kunder är, förutom lantbrukare också allt från kunder med golfbanor och fotbollsarenor till villaägare.

Verksamheten i Eslöv består av mottagning, torkning, lagring av råvara, rensning, lagring av rensad vara och packning och utlastning av spannmålsutsäde och frö. Inleveranserna sker

⁴⁵ 80 år med Skånska Lantmännen.

främst från bil eller traktor och mottagning sker inomhus i tre intagsropar. Mottagna varor vägs, tas prover på, torkas och eventuellt mellanlagras, rensas, packas och till sist utlastning. Målsättningen är att lantbrukarna själva torkar sin vara innan leverans.

Utlastningen hanterar årligen cirka 35 000 ton spannmål och cirka 6 000 ton frö. Anläggningen har totalt cirka 120 silor och kan lagra 6 000 ton spannmål och 15 000 m³ i cirka 5 000 lådor.

Foto Kulturen 2012. Vy från norr, silon stod mellan järnvägsspåret som leder fram till stationen och ett stickspår in till industriområdet. Av silon återstår endast maskintornet och en grönmålad cylinder. Silotornen var inklädda med grön korrugerad plåt.

Foto Kulturen 2012. Vy från söder. Maskintornet är naggat i kanten och den rikliga armeringen i betongen är synlig.

Foto Kulturen. Våren 2012 medan Eslövs hade två stora spannmålssilor.

Foto Kulturen 2012. Vy från norr väg 17/113. Silo, silo, kyrkotorn och vattentorn utgör siluetten.

Flyinge

Eslövs kommun. Östra Gårdstånga 2:50. Björkvägen 3

Ägare/brukare: Ulf Eriksson

Uppförd - Anläggningen är nedlagd men silon står kvar.

Byggherre: Kvarnägare Enock Nilsson, Flyinge

Arkitekt: 1958 Skånska cementgjuteriet, Malmö. 1962 tillbyggnad Ludvig Nilsson ark SAR, Malmö.

Byggmästare: -

Kapacitet: -

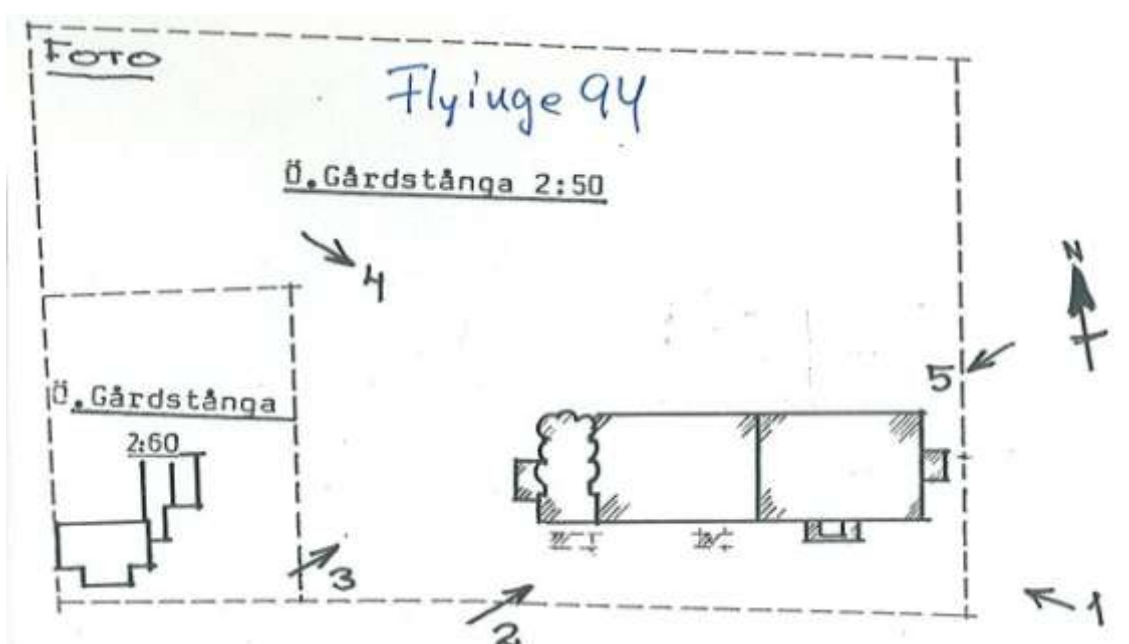
Skydd och planbestämmelser: -

Foto Kulturen. Vy från norr mot Flyinge.

Foto Kulturen. Silon och de äldre magasinerna.

Källa: Lantmännen. Plan över silon i Flyinge.

Lokalisering

Silon ligger i den nordöstra utkanten av Flyinge. Anläggningen gränsar i söder och väster till bostadsbebyggelse samt en plantbutik och i öster och norr till lantbruksbebyggelse och det öppna jordbrukslandskapet. Anläggningen är inte i bruk. Magasinet vid sidan om silon används som "loppislager". Silon är tydlig i landskapet när man färdas norrifrån längs Röslösvägen mot Flyinge.

Historik

Silolanläggningen har tillhört Lantmännen men är såld. Silon är troligen uppförd 1958 och sidobyggnaden under 1930/40-talet. På häradsekonomiska kartan 1910-15 är platsen markerad som kvarn och järnvägen stryker tätt förbi i norr. Även på ekonomiska kartan 1970 är platsen markerad som kvarn men silon är inte utritad. Då låg anläggningen mer fritt än idag med direktkontakt till landsbygden och gårdarna norr om kvarnen.

Foto: Lantmännen. 1994 norra sidan.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består av ett rektangulärt maskintorn i åtta våningar och 12 siloceller varav sex cylindriska silotorn. Söder om byggnaderna finns en våg. Silon är uppförd i betong med grov ballast. Den är grönmålad, har plant tak och hängrännor. Maskintornet är utformat med en högre något framskjutet mittparti, försett med åtta vertikalt placerade fönster. Mittpartiet flankeras av två lägre delar som är lika höga som silotornen, vilket antyder att silotornens transportband på toppen finns dolda i silotornen. I maskintornet finns manöverrum och en spiraltrappa i betong. I norr finns en dörr och i väster en utvändig skorsten i gult tegel samt en lägre tegelbyggnad. Silocellerna är ca 2-2,5 m i diameter och anläggningen cirka 15,5 meter x 8 meter inklusive maskintornet.

Det är något oklart när silon byggdes, Lantmännen har byggnadsritningar men bygglovhandlingar har inte gått att finna. Från 1 augusti 1958 finns ritningar upprättade av Skånska cementgjuteriet, Malmö, över silo och magasinsbyggnad. Ritningen godkändes samma år av Skarhults kommun. Silon är 18,7 meter hög + 2,5 meter för lanterninen och elevatorgropen är fyra meter djup. AB Kvarnmaskiner Malmö upprättade en motorlista 1959. 1962 tillbyggdes Flyinge kvarn på egendomen Östra Gårdstånga 2:3 Holmby socken.

Ritningarna är signerade av Ludvig Nilsson ark SAR, Fersens väg 3 Malmö. Beskrivningen är "samma konstruktionssystem som i den befintliga byggnaden". 1964 upprättade SLC Flyinge ritningar på ny intagsficka och två utlastningsrör på befintlig silo genom LBF konsulterande ingenjör och arkitekt, Rönngatan 1 Malmö. 1969 inköptes nytt intagsaggregat från Kvarnmaskiner AB Malmö, KAMAS.

Övriga byggnader

I öster är silon sammanbyggd med en låg sidobyggnad i gult tegel och en eternitklädd träbyggnad i tre våningar med källare. Den senare har troligen varit en kvarn med säckningsutrustning, vilket slitsen vid sidan om entrén indikerar.

Framtida förvaltning

Ursprungsanvändningen är nedlagd men byggnaderna används idag i viss mån som lager för bland annat möbler. Silotornen har skador i form av rostande armering som sprängt betongen.

Gissleberga kvarn

Svalövs kommun, Teckomatorp

Uppförd: Silo 1948 och 1950-talet. Kvarnen ca 1897

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Gissleberga Kvarn AB

Byggherre: Kooperativa förbundet 1948 och 1950-talet

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Ingår i riksintresse för kulturmiljö och regionalt kulturmiljöprogram särskilt värdefull kulturmiljö Dagstorp – Södervidinge – Västra Karaby - Norrvidinge. Kvarnen var under utredning inför eventuell byggnadsminnesförklaring men Länsstyrelsen avskrev miljön efter några års förhandlingar med fastighetsägarna.

Foto Kulturen. Vy från nordväst.

Foto Kulturen. Silo, förbindelsebyggnad mellan silo och magasin samt magasinet längst till höger i bild. Silon sett från norr.

Lokalisering

Gissleberga kvarn ligger relativt enskilt vid Saxån ungefär 1,5 kilometer söder om Teckomatorp. Vägen söderut från Teckomatorp går tätt förbi anläggningen och mitt emot kvarnen finns en äldre transformatorstation. Ån rinner intill kvarnen och skär sedan vägen där en äldre och en nyare bro går över ån. Söder om kvarnen och silon ligger kvarnmästarebostaden. Kvarnen och silon med övriga byggnader intill ån är en samlad miljö som även utgör ett riktmärke i landskapet.

Historik

Den omgivande bygden har en lång historik av spannmålsproduktion och det ska ha funnits en vattenkvarn vid Gissleberga från andra halvan av 1500-talet. Den nuvarande kvarnen uppfördes som en turbindriven kvarn cirka 1897. Kvarnen byggdes av Nils Hansson på Torup och drevs i första hand som handelskvarn. Kvarnen köptes upp av Kooperativa förbundet 1939 som drev verksamheten till år 2000. Efter andra världskriget kom en lagstiftning som gynnade de som uppförde spannmålslagerhus. Vid Gissleberga kvarn uppfördes s i samband med detta två silobyggnader öster om huvudbyggnaden (kvarnen), den första 1948 och den andra under 1950-talet.

Silon, installationer och konstruktion

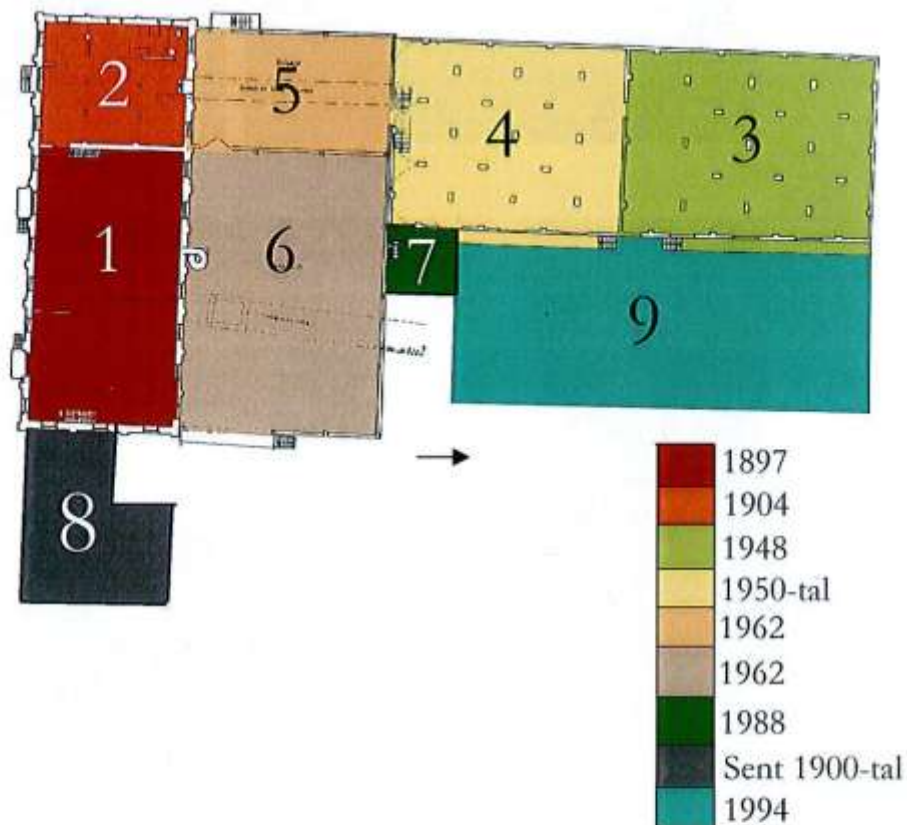
Silolanläggningen som är uppförd i två etapper består av 21 cylindriska silotorn. De första från 1948 är 12 stycken och de senare nio. Silorna är i vitmålad betong uppförda i träformar. De står på en sockelvåning i formgjuten betong. Sockelvåningen har ett litet takutsprång, fönster åt norr och mot söder trädörrar med glasad övre del. Framför dörrarna finns en lastramp och intag i form av gallerförsedda grop i marken. Gårdsplan är täckt med ett stort skärmtak i plåt. Sammanbyggt mellan de två silobatterierna finns en byggnadskropp som sannolikt är maskintornet. Tornet har två spröjsade träfönster åt norr och flera och större åt söder. Silotaken är plana med ett litet takutsprång. Lanterninen på silotornen är klädd med vita korrugerade skivor, asbestcementskivor eller plåt. Det finns en skorsten och en utvändig stege. Fönster och dörrar är i brunmålat trä med småspröjsade glas. Fönstren har olika hörnjärn vilket visar på olika uppförandeetapper. Kvarnen innehåller förutom valskvarnar även ett par traditionella kvarnstenar för malning.

Övriga byggnader

Hela byggnadskomplexet är sammanbyggt enligt ritningen nedan. Söder om kvarnen finns ett bostadshus från 1923.

Framtida förvaltning

Kvarnen är i bruk i mindre skala.

1. Den ursprungliga kvarnbyggnaden som rymmer både tullkvarn och handelskvarn
2. Tillbyggt magasin och kontor. De övre våningarna rymmer blandat triör, aspiratör och ett syrur
3. Den äldsta silobyggnaden som innehåller 12 st. betongsilor
4. Den yngre silobyggnaden som innehåller 9 st. betongsilor
5. Länk mellan spannmålslager och kvarn
6. Magasin
7. Verkstad (obs, ej skalenligt utmärkt)
8. Utlastningsbehållare i korrugerad plåt (obs, ej skalenligt utmärkt)
9. Skärmtak (obs, ej skalenligt utmärkt)

Källa: Gissleberga kvarn – Dokumentation och kulturhistorisk värdering, Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne, 2003.

Hammenhög

Simrishamns kommun, Hammenhög, Herrestadsvägen

Uppförd: -

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Lantmännen SW Seed AB

Byggherre: Lantmännen

Arkitekt: -

Byggmästare: Ritningar av Skånska cementgjuteriet Malmö 26-10-62

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Lantmännens höga silor tillsammans med maskintorn och tork sedda från sydväst. Till höger samma siloanläggning sedd från norr.

Lokalisering

Lantmännens anläggning i Hammenhög, som sedan 2010 har namnet Lantmännen SW Seed AB (en sammanslagning av Svalöf AB, Weibull AB och Lantmännen) dominerar ortens nordöstra del. Framförallt Lantmännens anläggning har mycket storskaliga byggnader, vilka står i stark kontrast till Hammenhögs övriga bebyggelse.

Silorna syns långväga ifrån, framförallt för den som närmar sig norrifrån, via Smedstorpsvägen eller Herrestadsvägen. Kontrasterna mellan siloanläggningens industriella drift och samhällets övriga bebyggelse är en naturlig del av Hammenhög, då platsen under lång tid hyst en "växtförädlingsanstalt".

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster hisstorn med förbindelsegång till torkanläggningen och silorna. Till höger en helhetsbild av samma anläggning med återvinningsstation i förgrunden. Särskilt denna byggnad illustrerar hur siloanläggningar verkligen förde in urbana formspråk på landsbygden.

Placeringen i Hammenhög var strategisk, mitt i ett bördigt landskap med många jordbruk. Färdvägarna till och från orten är många och tidigare fanns även järnväg. Ystad – Gärdsnäs – S:t Olofs järnväg trafikerade Hammenhög mellan 1894 – 1984. Persontrafiken drogs in redan i början av 1970-talet.

Historik

Lantmännen etablerade sig i Hammenhög i början av 1900-talet och har därefter utvecklat sin verksamhet på flera sätt. Till skillnad från andra siloanläggningar som har utvecklats starkt och där tonvikten ligger på ett ökat antal fraktioner eller flera verksamhetsben att stå på, har Hammenhögs anläggning fokuserat på växtförädling. Det innebär att anläggningen har ett välutrustat laboratorium.

Växtförädling är kunskapsintensivt och kostnadskrävande. Att Lantmännen i Hammenhög, numera Lantmännen SW Seed AB, klarat det beror på att flera aktörer slagits samman.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster ingick till maskintorn och torkanläggning med intagningsgallret i förgrunden. Till höger markvåg för last invid planlagret i tegel.

Silon, installationer och konstruktion

Siloanläggningen i Hammenhög har i huvudsak silor av glidjuten betong. Detsamma gäller hiss- och maskintorn liksom torkar. De är inte avfärgade utan betongen är lämnad grå. Området är så pass stort att infrastrukturen mellan de olika byggnaderna först inte syns men sedan blir det tydligt har rörsystemet utgör länkar mellan lagerhallar, torkar, och silor. Där finns även en infrastruktur i form av vägar och stora asfalterade planer, vilket vid behov möjliggör tillfälliga upplag av spannmål.

I likhet med flera andra siloanläggningar, har lagerbyggnaderna fått en enklare konstruktion. Ytskikten är ofta korrugerad plåt men det förekommer även tegel.

Enligt ritningar av Skånska cementgjuteriet Malmö 26-10-62. Förslag till spannmålssilo å tomt nr 27:41 Hammenhög. Tre olika alternativ förekommer i den digra ritningssamlingen. Den största med 12 rundceller och 14 stjärnceller. Konstruktionen föreslås bli glidformsgjuten med betong klass II, K300, vattentät. I denna konstruktion föreslås utrymmet under silocellerna ges utfyllnad⁴⁶. Silon är måttsatt till 33,4 meter hög (maskintornet), elevatorgropen 6 m djup. Tjockleken på betongsulan under elevatorgången under silos är 50 cm, under elevatorgropen

⁴⁶ Detta har i denna inventering tolkats som att utrymmets fyllts med sand. Det har vi inte stött på ute i fält eller sett på andra ritningar.

40 cm och under maskintorn 70 cm. Fönstren ska tillverkas enligt SIS (svensk industristandard) klass B. Fasaderna ritades av O. Håkansson som även ritat delar av Malmö valsvarv.

Övriga byggnader

Hela området är en enda stor växtförädlingsanstalt. Höga silor, stora lagerhallar, byggnader för administration och mindre byggnader för teknisk service. Utöver det skulle även vissa av bostäderna kunna nämnas i sammanhanget, då dessa uppförts med nära koppling till verksamheten.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Panorama över det av Lantmännens anläggning i Hammenhög. På fotona syns kontorsbyggnaden samt olika lagerbyggnader.

Framtida förvaltning

Det finns inte några kända hot som skulle innebära att anläggningen måste flytta. Möjligen skulle det i så fall handla om framtida fusioneringar, att anläggningen i Hammenhög i så fall blir övertalig.

Övrig information

Sedan några år tillbaka arrangeras Österlen lyser runt om i bygden. Evenemangen är många och den gemensamma nämnaren är att lysa upp novembermörkret, så att Österlen lockar besökare utanför den traditionella turistsäsongen. År 2011 innebar det bland annat att en av väggarna på siloanläggningen i Hammenhög blev platsen för ett musik-, dans- och konstevenemang. Dansare kunde genom säkerhetslinor och annat "dansa" vertikalt längs väggen. På betongytan projicerades ljus och rörlig bild. Publiken fick se dansare röra sig mellan rymdskepp.

Exemplet ovan visar att silor genom sin storskalighet och det faktum att de utgör landmärken, är tacksamma att använda publikt. I första hand har detta skett i städer men Hammenhögs exempel visar att det lika gärna kan ordnas på landsbygden.

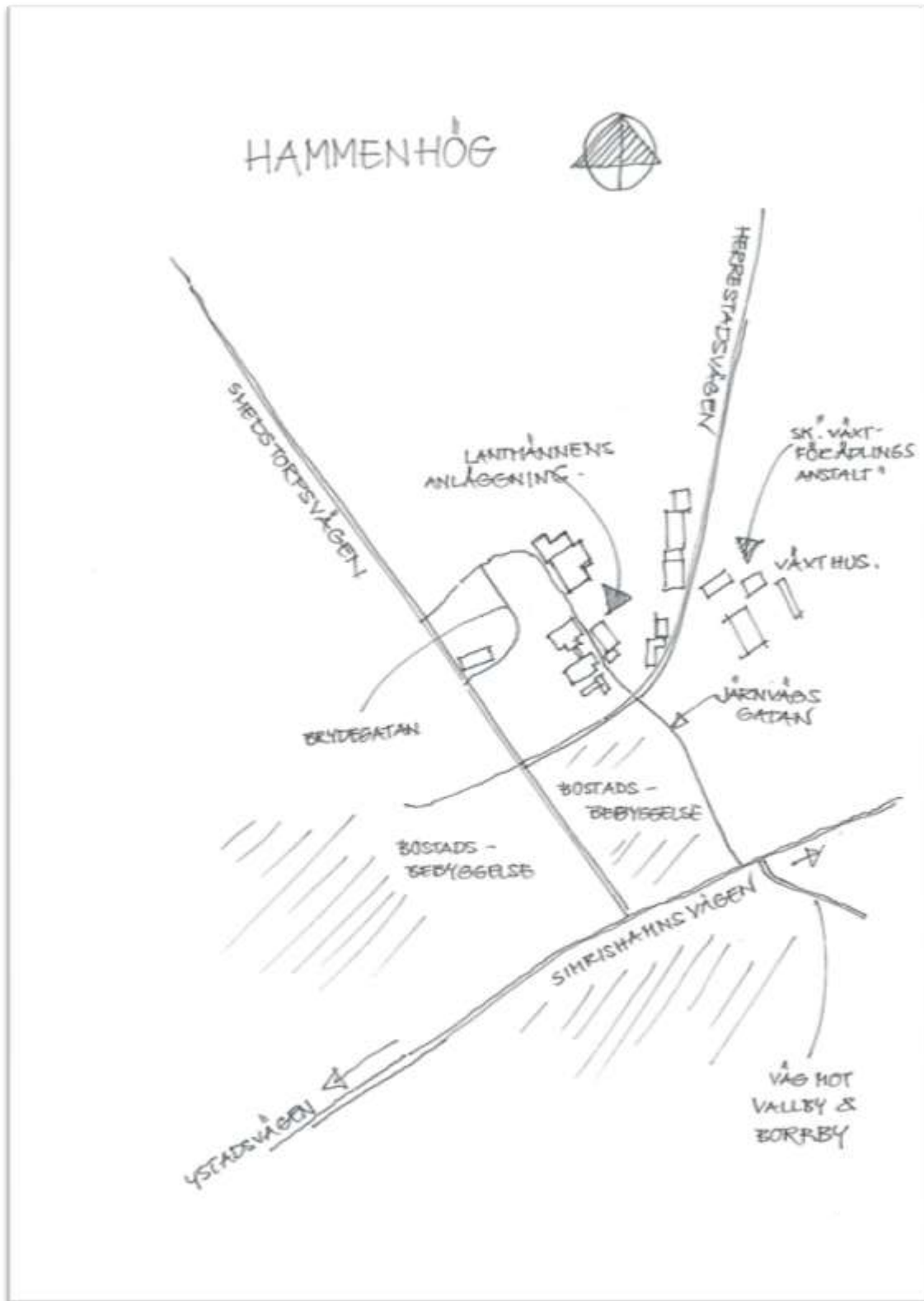

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Situationsplan över lantmännens område i Hammenhög. Det är stort och präglar Hammenhögs nordöstra del.

Helsingborg Ättekulla

Helsingborgs kommun, Bunkagårdsgatan 10

Uppförd: -

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Finax AB

Byggherre: Bröderna Abdon

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Kulturen. Plåtsilor och de höga betongsilorna som syns vida i landskapet längs de stora vägarna som passerar Helsingborg.

Lokalisering

Anläggningen ligger sydöst om Helsingborgs centrum i industriområdet Ättekulla. Silotornen och kvarnen är väl synliga och tydliga landmärken från bland annat E6:an. Verksamheten är i drift med lagring och livsmedelsproduktion.

Foto Kulturen. Plåtsilor och betongsilor. Till höger: Maskintorn och plåthallar.

Historik

1973 byggde bröderna Leif och Rolf Abdon en av världens första helautomatiska kvarnar på den skånska slätten, utanför hemstaden Helsingborg (på Sydhamnen). Mjölet såldes först till industrier och bagerier, men snart expanderar verksamheten även till dagligvaruhandeln. 1979 lanserade företaget den första svenska müsliblandningen. Produktsortimentet har härefter stadigt utökats. 1997 förvärvade Abdon Finax Ångbagar´n i Trelleborg som byter namn till Finax Bröd.

Abdon Finax AB med dotterbolag, och systerbolaget Valsemøllen A/S i Danmark, förädlar spannmål till livsmedel. Abdon Finax AB och Valsemøllen A/S ingår i en familjeägd företagsgrupp. I den svenska koncernen ingår kvarnföretaget Abdon Mills AB och Finax AB som producerar frukostflingor och andra spannmålsbaserade livsmedel. Vidare ingår Kobia AB, en rikstäckande grossist för bageriråvaror med distribunaler i Stockholm, Göteborg och Hässleholm samt bageriföretagen Finax Bakery AB, Finax Bröd AB och Skorpmästaren AB.

Silon, installationer och konstruktion

Spannmålslagret består av både betongsilor och plåtsilor. Det är svårt att säkert uppskatta antalet cylindriska betongsilor eftersom byggnaden är så komplex och vi har inte haft tillgång till varken ritningar eller muntliga källor. Utifrån hur byggnaden går att tyda består den av två silobatterier med 6 respektive 9 betongsilor i omålad betong. Det norra betongsilobatteriets cylindrar har en något vidare diameter än de södra. Spår av brädformen från gjutningen är synlig i fasaden, samt horisontella spår sannolikt från glidgjutningen.

Plåtsilorna är sex stycken och lägre, de står norr om betongsilorna. Maskintornet står längst i söder, det flankeras av ett torn klätt med vitmålad plåt och går delvis runt det södra silobatteriet. Maskintornet har två fönster åt söder och tre åt väster. Det är uppfört i omålad betong i likhet med betongsilorna, uppskattningsvis i sju våningar. På betongsilorna finns en lanternin i plåt. Den norra delen av lanterninen är rödfärgad och har ett fönsterband. Den södra är vit med logotypen Finax skrivet i rött. På maskintornet tak finns telemaster och ett skyddsräcke kring en takaltan. Söder om maskintornet finns intag i en vit plåthall samt vågen. Silokomplexet är sammanbyggt med bland annat en låg kontorsbyggnad i en våning.

Övriga byggnader

Silorna är sammanbyggda med kvarn och livsmedelsfabrik (mjöl, müsli m.m.) och kontor. Intill silorna finns även fler produktions och lagerhallar.

Framtida förvaltning

Anläggningen är i bruk med lagring och produktion. Plåtsilorna har rostskador i botten.

Foto Kulturen.

Helsingborg Sydhamnen

Helsingborgs kommun, Västra Massgodskajen

Uppförd: Silo 2 1950-talet Abdon Mills. Silo 1, 1964 och 1977 Lantmännen

Kapacitet: 250 000 ton

Ägare/brukare: Lantmännen

Byggherre: Silo 2 Abdon Mills, Silo 1 Lantmännen

Arkitekt: Silo 1, 1964 och 1977 K-konsult och AgriConsult

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Kulturen. Vy söderut med storrumsilo i förgrunden och silo 2 längst ut på kajen.

Lokalisering

Lantmännens första anläggning i Helsingborg med tre silor låg i norra hamnen. Skånska Lantmännens nuvarande anläggning finns i sydhamnen i nära centrum. Den ligger med anslutning till kajen och terminalen är en av Europas modernaste och ger möjlighet till båtlossning och lastning. Lastning sker med en anläggning som är rörlig längs med kajen. Stickspåret för järnvägen utmed kajen medger direkt lastning till tåg eller omlastning från tåg till båt. Omlastning kan även ske direkt till lastbil, terminalen ligger även nära motorvägarna E4 och E6.

Foto Kulturen. Vy mot norr över silo 77.

Historik

Skånska Lantmännen byggde 1933-34 en siloanläggning (3 000 ton) med tork i Helsingborg. Den ritades av Mogens Mogensen⁴⁷ men är riven. 1934 skaffades en mineralinblandningsmaskin. I Lantmännens arkiv finns uppgifter om silo i norra hamnen i Helsingborg på 1930-talet; Helsingborg 1934, Helsingborgs konstgödnings & foderämnes AB Hälsingborg på 2200 ton och AB Foderkompaniet Hälsingborg 1600 ton.

Anläggningen i sydhamnen bestod till att börja av en kvarn, den används inte idag men en del av maskineriet finns kvar. Kvarnen byggdes ut med silor av Abdon Mills på 1950-talet. På 1950-talet köpte Lantmännen silo 2 och byggde successivt ut anläggningen med fler silor och foderfabrik.

1954 ägde Lantmännen en silobyggnad i Helsingborg (6 000 ton) med stor lösintagningskapacitet och en pelletspress för foder installerades. Troligen fanns denna i norra hamnen. 1959 beslutade Lantmännens styrelse att ge i uppdrag åt affärsledningen att försäkra föreningen om ett tomtutrymme i Helsingborgs sydhamn för byggande av foderfabrik med mera. 1960 byggdes gödselmagasin för pallhantering och 1962 påbörjades byggnation av foderfabriken. 1965 byggdes en spannmålsterminal om 30 000 ton. 1974 övertog Lantmännen Helsingborgs kvarn. 1975 byggdes en ny tillverkningslinje för foder vid Helsingborgsfabriken, kapacitet 150 000 ton/år. 1977 tillbyggnad av spannmålssilo för 70 000 ton färdigställdes, total

⁴⁷ Arkitekturmuseet

lagringskapacitet var då 130 000 ton. 1978 utökades tillverkningskapaciteten i Helsingborgsfabriken, total tillverkningskapacitet 230 000 ton/år. 1979 togs en ny skeppslossningsanläggning i drift (kapacitet 320 ton/h) för betjäning av spannmåls- råvaru- och speditjonsverksamheten. 1971 uppfördes även en cisternanläggning för beredskapslagring av olja i Helsingborg.⁴⁸

Helsingborg är tillsammans med Malmö, Ystad och Åhus interventionsorter för spannmål (vete och korn) i Skåne. Silorna används därför delvis för interventionsspannmål. Intervention på jordbruksområdet innebär att staten ingriper på marknaden genom till exempel uppköp av överskottsproduktion och stöd för användning av vissa produkter. Syftet med dessa åtgärder är att stödja och balansera marknaden.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen har etappvis byggts ut sedan den första delen med silo 2 uppfördes längst söderut på kajen. Silo 2 är byggd på 1950-talet i betong. 1964 uppfördes silo 64 och silo 77 år 1977, båda i betong. Silo 64 och 77 kallas tillsammans silo 1. Byggherre till silo 1 och delar av foderfabriken är Lantmännen, arkitekt K-konsult, AgriConsult och IT gruppen. Vid silo 64 och 77 finns fyra vattenburna torkar och gastork. De förra torkar 50 ton/timme från 18 % till 14 %. Mellan silo 77 och silo 87 finns intagshallen med fem intagsportar med galler i marken. Hallen har högt till tak. Vid provtagning sugs prover ur lasten med ett långt vakuunteleskåp. Provet skickas till Rakoraf laboratorium för analys av bland annat protein- och vattenhalt samt prover om det finns skadedjur. I den norra delen av denna del av anläggningen ligger foderfabriken med lager för råvaror till foderfabriken samt ett råvaruintag och tre spannmålsintag.

I januari 1986 påbörjades arbetet med att bygga silo 87, som står direkt söder om silo 77. Den byggdes på grundpålar med glidformsgjutning och stod klar i juli 1987. Den är utrustad med fyra torkar som tar 50 ton/timme. Silo 87 består av 24 cylindriska celler (6 x 4 st), maskintorn och 3 storrums-silor med konformade tak. Silotornen är 50 x 40 m i plan och 58 m höga + lanterninen som är 5 meter hög. Invändigt är ytorna i betong och man når de olika våningsplanen och lanterninen med hiss eller med en spiraltrappa i järn. Transportbandets kapacitet är 350 ton/timme. Elevator och transportband kommer från AB Bühler-Miag och rensmaskinerna från Cimbria. Storrums-silorna är 23 meter i diameter, 51 meter höga och rymmer 15 000 ton/torn. Maskintornet är 31 x 19 meter i plan, 72 meter högt + grundläggning 10 meter.⁴⁹ Söder om storrums-silorna finns planmagasin 603 och 604.

Idag är den totala lagringskapaciteten i silo 250 000 ton, nordens största spannmålsanläggning. Lagringen sker med temperaturkontroll, kylning, torkning och rundkörningsmöjligheter. Silorna består av 60 rundceller, 52 stjärnceller, 3 storrums-silor och 2 planlager. I siloanläggningen kan 80 000 ton spannmål torkas. Man utför analyser som omfattar vattenhalt och kvalitet. I det rektangulära maskintornet vid silo 87 finns hela anläggningens centrala manöverrum för totalstyrning utrustat med datoriserade system. Ute i de olika avdelningarna finns dessutom lokala datoriserade manövercentraler som övervakar lastning, lossning och lagring. All uppvärmning sker med naturgas.

⁴⁸ 80 år med Skånska Lantmännen.

⁴⁹ Broschyr "En silo blir till"

Alla silorna är uppförda av betong men betongen och armeringen skiljer sig åt. Silorna har gula fasader i tre nyanser. De tre gula nyanserna är inspirerade från råg, vete och korn i mognad och ska spegla verksamheten. Den gula färgen har tillförts vid betongrenovering. Betongen åldras genom karbonatisering på grund av att PH värdet i betongen blir för högt, betongen blir porös och mikrosprickor uppstår. Härmed uppstår skador i form av frostsprängningar vilket i sin tur medför att betongbitar kan lossna, skadorna ser ofta ut som fiskfjäll. Skadorna åtgärdas med lagningsbruk för att säkerställa att betongen blir hel. Därefter utförs hydrofobering, en åtgärd som utförs för att förlänga framtida nedbrytning. Behandlingen gör betongen vattenavvisande utan att dess porer sätts igen, fukten kan vandra inifrån och ut men inte tvärtom. I hydrofoberingen tillsätts gult färgpigment för att uppnå en jämn färg på betongen så att betonglagningarna inte syns som ränder i silon.

Foto Kulturen. Rens från CIMBRIA, innan torkning och lagring rensas spannmålen. I lanterninen finns transportbandet som fördelar spannmålen i silorna efter torkning.

Övriga byggnader

Foderfabrik med lager. Laboratorium och kontor.

Framtida förvaltning

Vid anläggningen arbetar idag 8 operatörer, 1 reparatör, 1 elektriker, 5 tjänstemän (vågen, arbetsledare, platschef) samt lika många i foderfabriken. På 1980-talet fanns det ett 60-tal anställda. Foderfabriken kommer att läggas ner.

Foto: Lantmännen. Vy mot söder. På bilden är silorna ännu inte färgsatta i gula och beige nyanser.

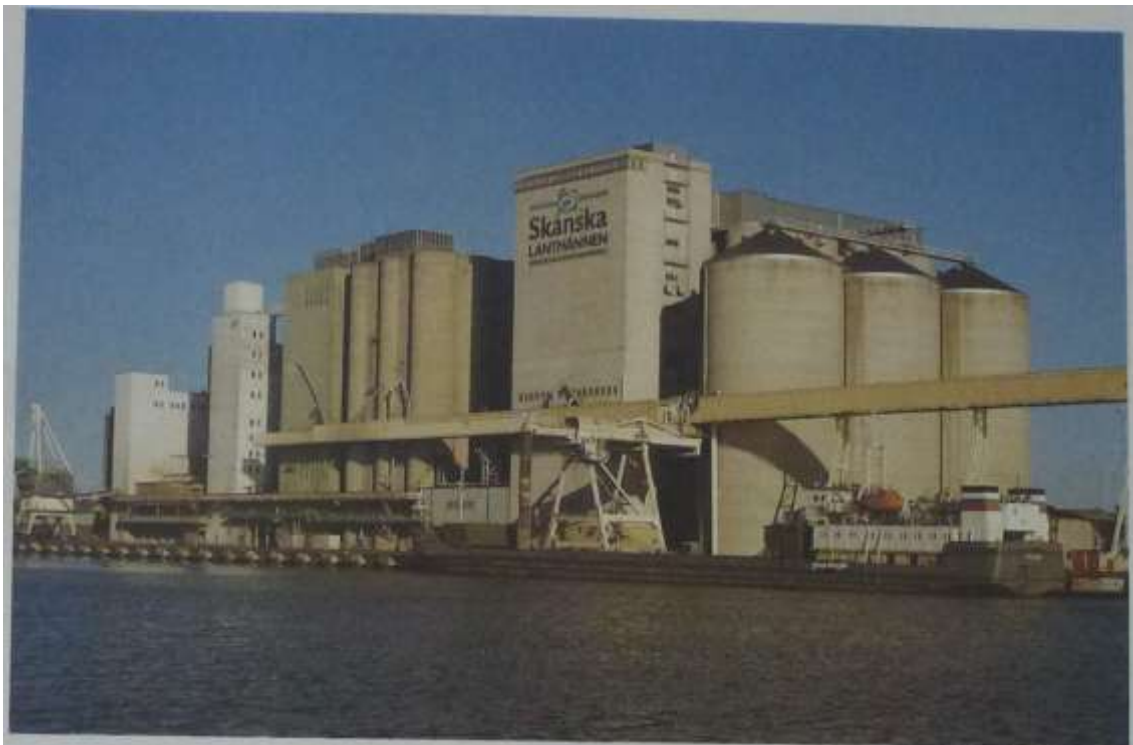
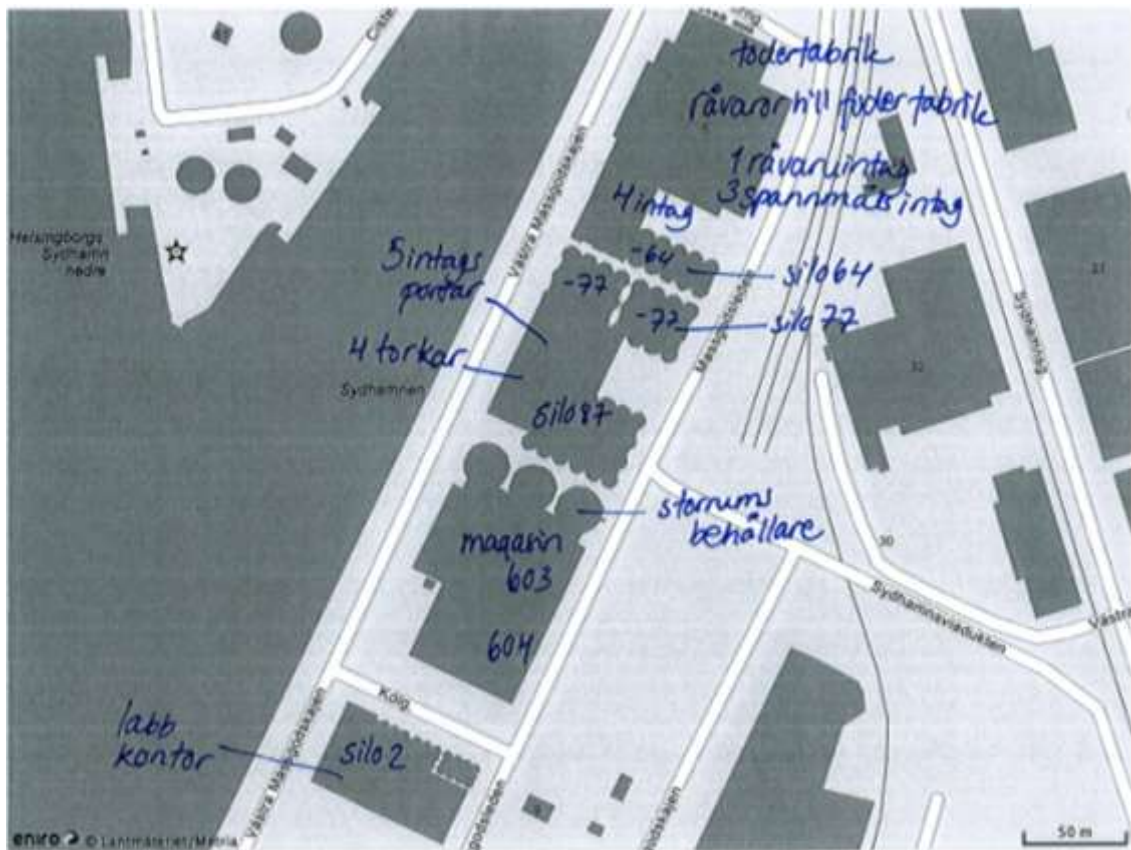

Foto: Lantmännen. Vy från väster, silo 87 till höger i bild består av 24 cylindriska celler maskintorn och 3 storumssilor med konformade tak. Silo 64 och silo 77 och foderfabriken till vänster i bild.

Situationsplan över siloanläggningen i Sydhamnen med de olika silorna och funktionerna.

Höör

Höørs kommun, Höör, Bangårdsgatan

Uppförd: 1954

Kapacitet: -

Byggherre: Firma J. Ljungh

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: osäkert läge, se *Framtida förvaltning*

Foto Helen Carlsson, Höørs kommun: En välbekant vintervy för alla tågresenärer som anländer till eller passerar Höör.

Lokalisering

Silolanläggningen ligger alldeles intill järnvägen, snett emot Höørs station. Fram till rivningen sommaren 2012 omfattade området förutom den karaktäristiska silobyggnaden med det intilliggande, rödfärgade magasinet också flera andra magasin. De kvarvarande byggnaderna är, genom sitt centrala läge, en välkänd del av Höørs bebyggelse. Till skillnad från många av Skånes andra silor, är silon i Höör förhållandevis låg och utgör därför inte samma visuella landmärke som många av de höga, glidgjutna betongsilorna. Förutom de omgivande rivningstomterna angränsar anläggningen till bostadsbebyggelse i nordväst. På andra sidan järnvägsspåren ligger Höørs station och bakom den Höørs centrum.

Foto Helen Carlsson, Höörs kommun: Till vänster tavla med silocellernas fraktionsindelning. Till höger interiörbild från tork- och maskintornet, tagen nerifrån och upp.

Historik

Höörs siloanläggning uppfördes 1954 som en utveckling av den mjölkvarn som fanns i magasinsbyggnaden. Företaget hette Firma J. Ljungh och hade grundats 1863. Förutom mjölkvarnen handlade företaget med trävaror. Efter hand utvecklades olika grenar av verksamheten, såsom produktion av djurfoder. Firma J. Ljungh hade ursprungligen lokaler på Handelsgatan, i Kungsgatans förlängning, söder om järnvägsstationen. Flytten till Bangårdsgatan skedde 1930 och berodde på att ledningen önskade underlätta de spårbundna transporterna till och från anläggningen.

Vid flytten till Bangårdsgatan fanns redan en del byggnader på platsen, såsom magasinsbyggnaden med murad sockel och faluröd panel. Den uppfördes troligen 1880-1890 och omfattar förutom magasin också en mjölkvarn. Längre tillbaka har det funnits en affär som sålde lantbruksvaror, en så kallad lantmannaaffär, i byggnaden men också en madrassfabrik (1915-20).

Om- och tillbyggnader skedde löpande. Efter drygt tjugo år på Bangårdsgatan utökades byggnadsbeståndet med siloanläggningen.

År 1974 bytte företaget namn till Byggland. Sannolikt sammanföll namnbytet med flera andra förändringar, nybyggnationer och moderniseringar. Byggland blev ett välkänt begrepp långt utanför Höör och företaget finns fortfarande kvar, dock i lokaler längre bort på Bangårdsgatan. Istället för Byggland verkar namnet XL-Bygg användas i marknadsföringen. Fortfarande går

dock de äldre byggnaderna, som företaget sålde till Höörs kommun 2009, under namnet *Bygglandområdet*.

Foto Helen Carlsson, Höörs kommun: Silobyggnadens skärmtak som skydd över inlastningsfickan.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består idag av fyra siloceller, murade av betonghålsten. Silorna är inte som flertalet andra flacka upptill. Här finns istället ett kraftigt, valmat sadeltak täckt med sinuskorrugerad eternit. Tillsammans med de låga silocellerna och det sammanlänkande tork- och maskintornet, bidrar takets säregna utformning till att byggnaden skiljer ut sig från de omgivande magasinerna respektive kontorslokalerna.

Siloanläggningen är cirka femton meter hög och omfattar fyra våningar. Underst är kontrollrummet placerat. Därifrån planerades och styrdes flödet i anläggningen. Två av silocellerna är uppdelade, se över silocellernas fraktionsindelning. De andra två är hela silor. Siloanläggningen var framförallt inriktad på lagring av spannmål.

Så länge siloanläggningen var aktiv fanns ett omfattande rörsystem mellan silon, kvarnen och det intilliggande lagret, bestående av bandtransportörer respektive skruv- och kedjetransportörer. Dessa har efter hand demonterats. Delar av processutrustningen är borta men flödet i anläggningen kan ännu förstås.

Övriga byggnader

Till områdets byggnader hörde förutom silon och den intilliggande magasins- och kvarnbyggnaden flera andra. En av dem var den lagerhall som tillkom omkring 1974, vilken uppfördes samma år som verksamheten bytte namn från J. Ljungh till Byggland.

Foto Helen Carlsson, Höörs kommun: Till vänster kontrollpanel för silon och till höger inlastningsficka till silon.

I området ingick också den så kallade *Pågakiosken*, en byggnad som uppfördes kring sekelskiftet 1800/1900. Byggnaden hyste bland annat foder- och spannmagasin och fröförsäljning. Där fanns också kontor under en tid. I början av 1990-talet flyttade en kioskkrörelse in i delar av lokalerna, vilken fanns kvar fram till rivningen 2012.

Bygglandområdet omfattade också en långstreckt magasinsbyggnad av trä, som stod klar omkring 1935. Där hade Byggland såväl lager som butik. Längre tillbaka ska det även ha funnits ett glasmästeri i byggnaden. Intill magasinet låg också en trävirkeshall, förmodligen samtida med magasinsbyggnaden. Trävirkeshallen påminde om magasinet men var inte lika storskalig och saknade lanternin.

Utöver nämnda byggnader fanns det även flera mindre förråd i området.

Framtida förvaltning

Byggland sålde 2009 sina lokaler till kommunen och flyttade istället in i byggnader längre bort på Bangårdsgatan. Kommunens köp av fastigheterna Råven 1 och Bävern 10 gjordes utifrån ambitionen att omvandla området. Byggnadsfunktioner som nämndes i sammanhanget var bostäder, butiker, kontor, bibliotek, förskola, resecentrum och parkering. Ganska snart blev det därför aktuellt med såväl ny planläggning som förslag på hur området kan exploateras.

För att dessförinnan få områdets kulturhistoriska värden ordentligt genomlysta lät Kultur- och fritidsnämnden tillsammans med Miljö- och byggnadsnämnden i Höörs kommun år 2011 göra en kulturhistorisk utredning av området, *Ett magasin och kvarn & en spannmålssilo – En introduktion till Bygglandområdet i Höörs kommun*. Arbetet utfördes av Helen Carlsson i samarbete med Staffan Olofsson.

Sommaren 2012 gjorde kommunen slag i saken och rev merparten av byggnaderna i området. Idag återstår endast silon och det intilliggande magasinet/kvarnen. Om dessa byggnader

kommer att bevaras är ännu oklart. Avgörande för utgången är, enligt Helen Carlsson, om kommunen kan hitta nya funktioner för lokalerna.

Foto Helen Carlsson, Höörs kommun: Signalhornet, intill en av portarna till silon, berättar om tiden då byggnaden ännu hade en aktiv funktion.

Övrig information

Anläggningens vara eller inte vara har debatterats flitigt, framförallt i anslutning till att Höörs kommun tog över ägandet och en ny plan började diskuteras 2009/2010. Många har lyft fram silobyggnaden som den mest förfulande byggnaden medan andra anser att den tillsammans med det intilliggande magasinet utgör en viktig länk till Höörs industriella arv och därtill gör bebyggelsen spännande.

Föreningen Industrihistoria i Skåne engagerade sig i anläggningen och även Regionmuseet Kristianstad yttrade sig i ärendet. Många privatpersoner har också skrivit om området på sociala medier.

Foto Helen Carlsson, Höörs kommun: Silon i sommarskrud. Vy från nordväst med silobyggnaden och det intilliggande magasinet.

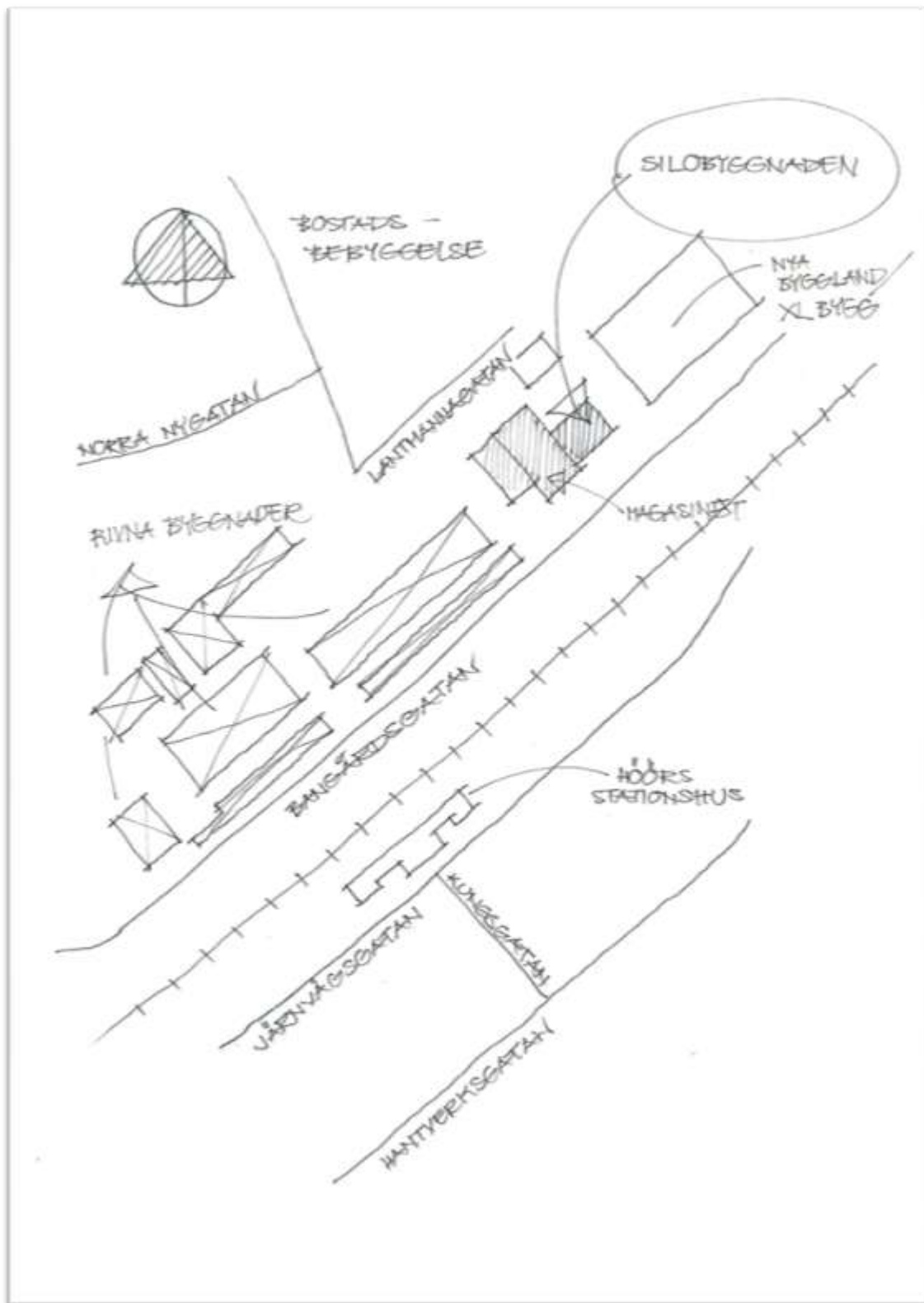

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Situationsplan över siloanläggningen och Bygglands område.

Karpalund

Kristianstad kommun, Karpalund, Karpalundsvägen 38

Uppförd: 1952, 1969, 1982

Kapacitet: -

Byggherre: Kristianstadortens lagerhusförening, KLF

Arkitekt: K-Konsult

Byggmästare: K-Konsult

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster KLF Karpalund sedd ifrån Kristianstads vattenrike. Till höger maskin- och hisstorn till del av siloanläggningen i Karpalund.

Lokalisering

KLF Karpalund ligger väster om Kristianstad. Anläggningen omges i huvudsak av öppen jordbruksmark. I väster angränsar KLF till Karpalundsvägen och på andra sidan ligger en anläggning för Campbells Soup Sweden AB. I norr går järnvägen och på andra sidan spåret ligger den numera nedlagda Karpalunds Jernvägsstation. En bit norr om stationen ligger i sin tur det nedlagda Karpalunds sockerbruk. Öster om KLF anläggning möter öppen jordbruksmark och bortom den Kristianstads vattenrike med betad mark och Helge ås förgreningar. Ett stycke söderut ligger ett expanderande företagsområde.

Oavsett från vilket håll anläggningen närmas, är KLF:s siloceller ett landmärke. Särskilt tydlig är anläggningen ifrån järnvägen.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster L-element av betong som används för att stötta högar av spannmål som tillfälligt lagras på den hårdgjorda plattan. Till höger syns del av silocell med mobilmast monterad på det flacka taket.

Historik

Anläggningens äldsta delar uppfördes 1952. Därefter expanderade KLF med ytterligare siloceller och tillhörande maskintorn 1969. Flera om- och tillbyggnadsetapper har bidragit till den anläggning vi ser idag.

År 1982 invigde KLF en helt ny foderfabrik i anslutning till siloanläggningen. Produktionen av foder pågick en bit in på 2000-talet. KLF har dock fortfarande foderproduktion inom verksamheten, dock i form av Åhus Foder. Företaget ägs av KLF och Lantmännen tillsammans. Bakgrunden till samarbetet är att det ställdes allt högre krav på hur foderfabriker skulle vara utformade. Det kunde inte KLF klara på egen hand utan gick därför samman med Lantmännen. Foderfabriken i Karpalund står idag tom och ska så göra ytterligare några år, då det avtals som ingick garanterade att KLF i Karpalund skulle tillhandahålla alternativa lokaler vid ett eventuellt produktionsstopp.

Anläggningen uppfördes ursprungligen som en anläggning för spannmål och med undantag för det period på drygt tjugo år när det också fanns foderproduktion, har KLF Karpalund åter renodlat sin verksamhet. Produktionen handlar framförallt om foderspannmål men här hanteras också så kallat stärkelsevetete och raps. Stärkelsevetetet levereras till bränneriet, Absolut, i Åhus.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Vy från passage mellan olika siloceller ner mot KLF:s lägre siloceller i fastighetens västra del.

Silon, installationer och konstruktion

Med undantag av fyra lägre så kallade privésilor med stålkonstruktion och fasader av plåt är silocellerna i Karpalund uppförda av glidjuten betong. Anläggningens exteriörer är till stora delar densamma som de silocellerna, maskintornen och de kompletterade byggnaderna uppfördes. Renoveringen av anläggningen har i första hand handlat om att förnygra processutrustningen. Exempel på det är kännare som har monterats inne i silocellerna och som i sin tur rapporterar data om förändringar avseende fukthalt och temperatur i de olika fraktionerna. Tack vare snabb information kan KLF:s personal agera direkt om det finns tecken på att spannmål i någon silocell är på väg att skadas.

Därtill är torkarna utbytta till ett nytt system som till skillnad från det tidigare innebär att risken för dammexplosioner väsentligt har minskats.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör förutom betongsilor, torkanläggning och tillhörande maskintorn, planlager, små byggnader för serviceanläggningar samt mindre byggnad som inrymmer kontor, laboratorium och kontroll vid invägning. I anläggningen ingår också den före detta foderfabriken.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Rum ovanpå silocellerna med processutrustning i form av transportanordningar som fördelar de olika fraktionerna mellan silocellerna. Fördelningen är numera helt digitaliserad i Karpalund.

Framtida förvaltning

Det finns inte någon känd hotbild mot anläggningen. KLF ska enligt uppgift i samband med Regionmuseets besök planera för en renovering av framförallt de vittrande betongfasaderna. Den byggnad som möjligen riskerar att rivas på sikt är foderfabriken. En byggnad som där det tidigare har bedrivits foderproduktion går aldrig att få kliniskt ren. Det innebär i sin tur att det alltid finns en potentiell risk för ohyra. KLF har därför regelbundna besök av Anticimex för att minimera risken.

KLF har under de senaste åren upplevt en positiv utveckling inom spannmålsbranschen, inte minst beror detta på världsmarknaden höga spannmålspriser. Därtill har KLF en omfattande krets av lokala bönder som lämnar spannmål i någon av de tre anläggningarna; Karpalund, Rödaleid eller Åhus. Enligt uppgift från KLF handlar det om cirka 85 % av spannmålsbönderna i området, vilket i huvudsak handlar om Kristianstadslätten men även omfattar delar av Blekinge, delar av Österlen och områden bort mot Hässleholm.

Övrig information

År 2000 drabbades KLF Karpalund av en omfattande brand, som startade i en av torkarna. Förmodligen var en fläkt som orsakade dammexplosionen. Tillbudet innebar byggnadens innanmäte totalförstördes. Det finns alltid en risk för explosioner i slutna rum där mängden damm är hög och det därtill finns någon form av gnistbildning. Förutom mjöl utgör exempelvis trädammet ett sådant hot.

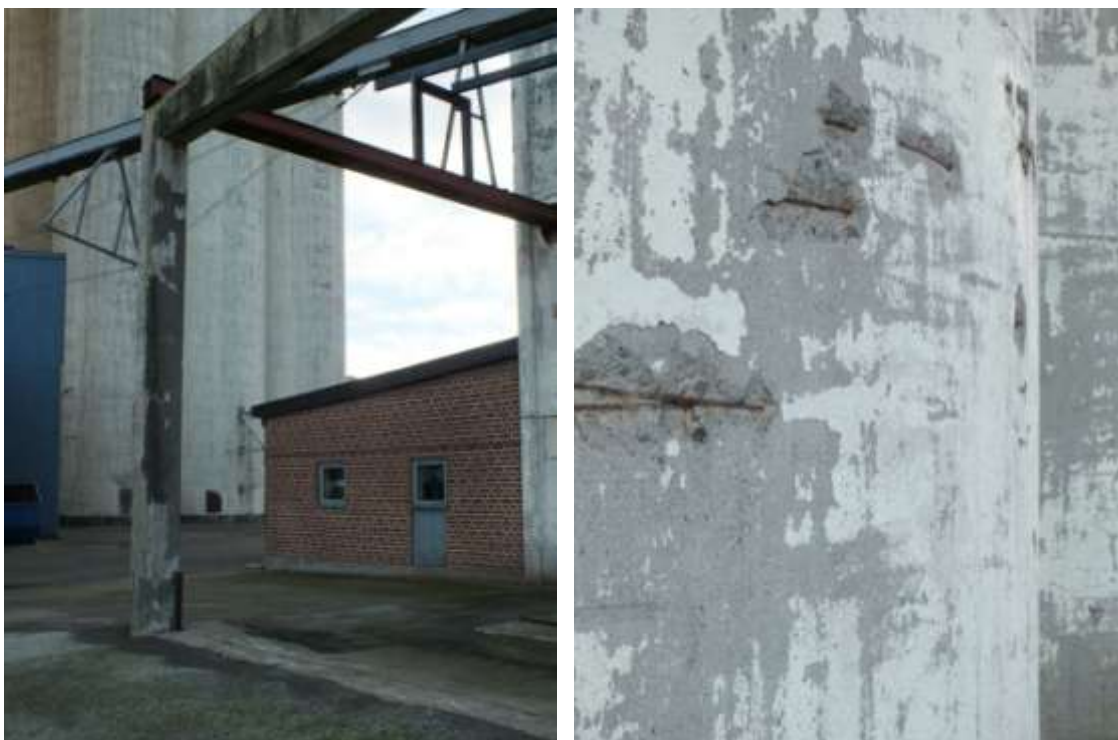

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster transportanordningar mellan anläggningens olika delar. Till höger detalj av en silocells betongfasad där armeringsjärnen tittar fram.

Explosionen på KLF:s anläggning i Karpalund innebar i praktiken flera explosioner i tät följd. Olyckan inträffade nattetid och lyckligtvis skadades ingen människa. Eftersom förödelsen drabbade anläggningen mitt under skörden och orsakade totalstopp i produktionen blev det naturligtvis kännbart. Bara brandkårens släckningsarbete pågick under två veckor. Elden fick till slut kvävas med hjälp av kolsyra.

Under det att branden pågick skadade bland annat elkablar. När den plast som skyddade kablarna antände utvecklades en gas som trängde in i betongkonstruktionen och skadade armeringen. Det syntes först inte utan upptäcktes efter hand. KLF fick genomföra omfattande åtgärder för att rädda byggkonstruktionen. Mot bakgrund av explosionen är det förståeligt att KLF:s torkar idag drivs på annan sätt. De farliga fläktarna är borttagna.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Privésilor till vänster och silor i glidjuten betong till höger.

Klagstorp, Trelleborg

Trelleborg kommun, Klagstorp 7:128, Norra vägen, Östra Klagstorp

Uppförd: Silo byggd 1966

Kapacitet: 20 000 ton spannmål på hela anläggningen

Ägare/brukare: Lantmännen Lantbruk

Byggherre: Skånska Lantmännens Centralförening

Arkitekt: Planerats och projekterats av Agriconsult.

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

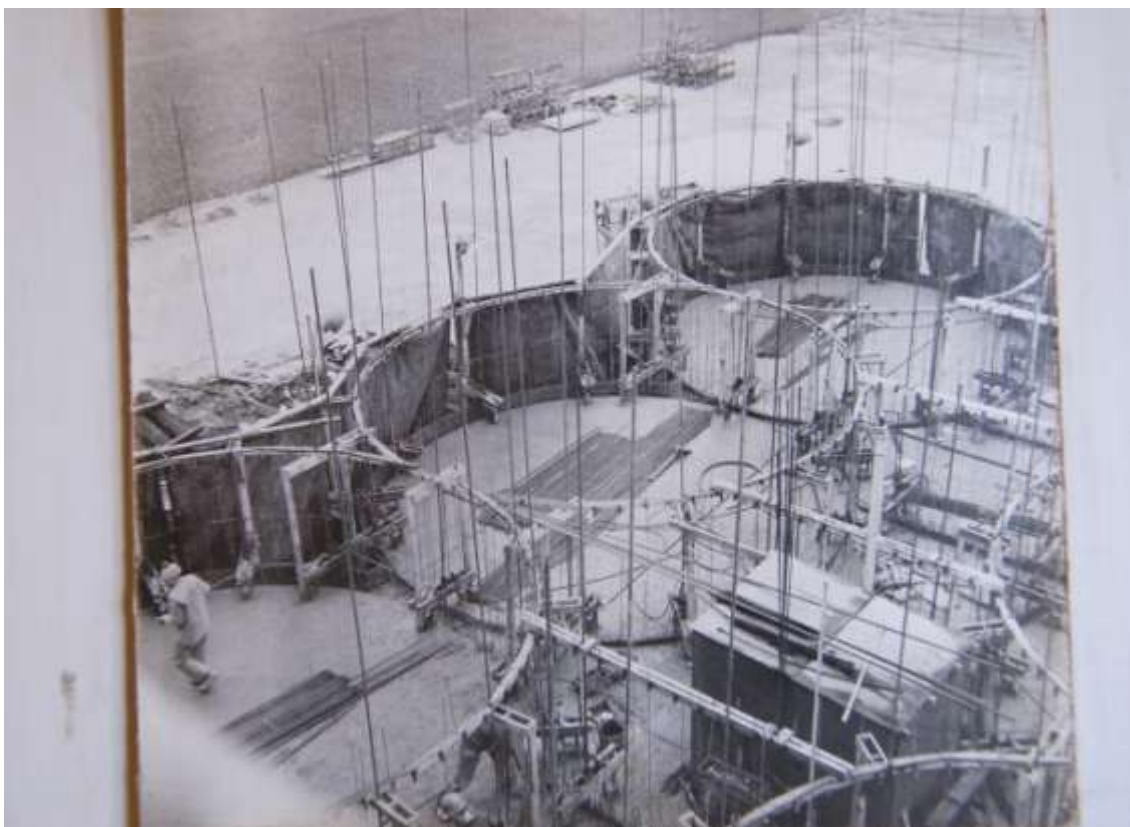
Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Anläggningen ligger i Östra Klagstorps nordöstra delar. I söder ligger samhället med villabebyggelse och i de övriga vädersträcken är anläggningen omgiven av åkermark. I sydost ligger en gammal järnvägsstation, ett spår av den tidigare järnvägssträckningen genom samhället. Anläggningen är väl synlig och ett tydligt landmärke i området.

Historik

Silolanläggningen byggdes 1966 och var vid tiden en av Sveriges högsta spannmålsanläggningar. Den byggdes strategiskt bredvid järnvägslinjen för att underlätta transporter.

Glidstart silo. 23 november 1966.

Silon, installationer och konstruktion

Silobyggnaden består av ett maskintorn och sex glidgjutna cylinderformade siloceller i ofärgad betong. Maskintornet är 61 meter högt, åtta våningar, och liksom silocellerna gjutet i ofärgad betong. På maskintornets övre del, på öst och västsidan, sitter två rektangulära fönster och på dess sydsida ett vertikalt fönsterband. Silon är speciell i det avseende att silocellerna ligger fria från maskintornet och endast ihopkopplade genom en lanternin.

Foto Malmö Museer. Till höger: planmagasin.

Övriga byggnader

På anläggningen finns, förutom silobyggnaderna, diverse andra byggnader. En upphöjd plåtklädd vit mindre byggnad, provtagningen, är lokaliserad till anläggningens entré. Kontoret utgör en låg vitputsad byggnad i anläggningens mitt och invägningen sker på en våg strax

utanför. Mitt emot kontoret finns ytterligare en byggnad i ljusgul korrugerad plåt och bredvid den, bakom provtagningen, en byggnad i grön korrugerad plåt. På området finns även tre planmagasin, två av dem inom anläggningsområdet, ett i anslutning till kontoret och ett norr om silorna. Magasinen är båda uppförda i grönblå korrugerad plåt. Det tredje magasinet ligger strax utanför anläggningen, på andra sidan en tidigare järnvägsdragning. Magasinet utgörs av en byggnad av äldre karaktär med fackverk i betong och gult tegel. Västra delen av byggnaden är något lägre än den östra och på norra sidan höjer sig byggnaden likt ett mindre maskintorn. På magasinets västsida finns tre stora grönmålade portar av äldre karaktär.

Framtida förvaltning

Anläggningen har tidigare varit nerläggningshotat, men är det inte idag.

Foto Malmö Museer. En del av spannmålets väg i anläggningen. Invägning, provtagning, vattenhalten mäts samt sädhämtning från magasin.

Övrig information

På anläggningen finns en heltidstjänst och under sommarmånaderna och högsäsongen arbetar sammanlagt 11 personer på anläggningen.

Vid inventeringstillfället berättade Christer Olsson, som arbetar på anläggningen, att han brukar gå upp på silotaken under sommarmånaderna för att se hur många runt om som tröskar. På så vis vet han om det blir mycket arbete den dagen. Anläggningen förvarar de flesta spannmål så som raps, råg, korn, vete och havre.

Knislinge

Östra Göinge kommun, Knislinge, Stationsvägen 1

Uppförd: 1953, 1955, 1975

Kapacitet: 12 000 ton – 100 000 ton

Byggherre: Knislingeortens lagerhusförening

Arkitekt: -

Byggmästare: Skånska Cement (silocellerna och maskintornet), Arvid Johanssons

Byggnadsfirma i Hässleholm (planlager i tegel), Carl Sjöbergs Byggnads AB i Broby (planlager väster om järnvägen)

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Knislinges glidgjutna betongsilorna sedda från maskintornets tak. Till höger huvuddelen av anläggningen sedd asphaltplanen norr om silorna.

Lokalisering

Knislingeortens lagerhusförening ligger intill samhällets huvudsakliga färdväg, Riksväg 19. Anläggningens adress är Stationsvägen 1, en tvärgata till Riksväg 19. Där fanns tidigare ett stickspår till järnvägen mellan Hästveda och Karpalund. Maskintornet tillsammans med silocellerna når högt upp och utgör Knislinges tydligaste landmärke tätt följt av Knislinge kyrka.

Anläggningen angränsar till annan industribebyggelse och bostadshus, framförallt friliggande villor.

Till skillnad från Lantmännens karaktäristiska gröna och användandet av olika gula kulörer på silocellerna, saknar Knislingeortens Lagerhusförening en egen kulör. Här är det istället funktionen som styr, betongytorna har inte avfärgats.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster gång mellan siloceller och rörsystem för transport av spannmål. Till höger inblick genom fönstret till siloanläggningen, där rattar för olika produkter reglerar vilken vara kunden får med sig.

Historik

Knislingeortens Lagerhusförening tillhör de siloanläggningar som fortfarande är aktiva. Under säsong är verksamheten intensiv och på klassiskt vis ökar då också personalstyrkan. K L är fristående och har idag cirka 160 medlemmar, företrädesvis lantbrukare i närområdet.

Initiativet till lagerhusföreningen togs 1931. Till en början användes ett magasin vid järnvägen som tidigare hört till en skofabrik. Tack vare ytterligare markköp kan det magasinet sedan anpassas och byggas till i flera omgångar. Föreningen uppgraderar även processutrustningen. Järnvägen mellan Hästveda – Karpalund, senare Östra Skånes järnvägar, erbjöd en infrastruktur för transporter. Järnvägen fungerade för godstransporter fram till 1980-talet.

År 1952 drabbade anläggningen av en brand som ödelade det mesta av byggnaderna. Nybyggnation började planeras så fort röjningsarbete var klara men återuppbyggnaden tog tid. Följande år fick föreningen hjälp av andra siloanläggningar för att lagra spannmål. Först 1953-54 började nybyggnationen bli klar. De glidgjutna silocellerna uppfördes av Skånska Cement medan processutrustningen levererades av MIAG.

När silocellerna stod klara fortsatte föreningen att bygga ett planlager i tegel, vilket ökade anläggningens lagringskapacitet. År 1973 genomfördes ytterligare nybyggnation i form av ett planlager på västra sidan av järnvägen. Lagerhusföreningen ville utnyttja ytan maximalt och

meddelade därför byggmästaren att "takresningen skulle anpassas till spannmålsens naturliga vinkel" (ur skriften Knislingeortens Lagerhusförening 75 år, 1931-2006).

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster ingick till maskintorn och torkanläggning med intagningsgallret i förgrunden. Till höger markvåg för last invid planlagret i tegel.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består idag av 20 höga, glidgjutna betongsilor, 28 mindre silor och 6 plåtsilor. Idag sker styrningen av flödet automatiskt. Flödet i anläggningen sköts med hjälp av centralt placerade elevatorer. Lagerhusföreningen tar emot och torkar spannmål. Både konventionellt odlad spannmål och ekologiskt. Utöver spannmål arbetar föreningen också med foder. Totalt finns 23 olika fraktioner, d v s olika produkter.

För att göra verksamheten bättre och mer rationell har föreningen i olika omgångar uppdaterat processutrustningen. Under 1990-talets början byggdes exempelvis intagningsgallret om.

Anläggningen har kvar kvarn och kross. Med hjälp av den utrustningen tillverkas djurfoder, vilket idag svarar för omkring 2/3 av produktionen. Resten säljs som raps, råg och brödvete.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör förutom betongsilor, torkanläggning och tillhörande maskintorn, planlager i tegel och planlager i fastighetens västra del (avfärgats gult) också ett par mindre byggnader. De inrymmer driftsteknik och övervakning av processen.

Särskilt planlagret är typiskt för sin tid. Betongstommen är tydlig i fasaden både vad gäller bjälklag och sektioner i fasaden, vilket accentueras genom vit färg. Facken där emellan har murats i gult tegel. Fönstren har samlats i band. Typen av planlager återfinns i flera siloanläggningar, inte minst i Lantmännens anläggning i Åhus.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster planlager med kontor och butik uppfört 1955. Till höger planlager från 1975, vilket ursprungligen skildes från resten av anläggningen genom järnvägen. Transport av spannmål går därför i rör högt upp i luften, därav den rostiga stålkonstruktionen.

Framtida förvaltning

Det finns inte någon känd hotbild för att anläggningen skulle behöva flyttas. I samband med Regionmuseets besök i början av juli 2012 meddelade Lars-Göran Olsson, verksamhetschef, att anläggningen och framförallt de glidgjutna silocellerna måste underhållas. För fyra-fem år sedan åtgärdades cirka 200 olika skador i betongen.

Övrig information

Från omgivningen hörs ibland negativa åsikter om verksamheten. Lagerhusföreningen har åtminstone muntligen omnämnts som en av de tre fulaste platserna i trakten. Från andra håll beskrivs anläggningen och framförallt maskintornet och betongsilorna som ett landmärke.

Mot bakgrund av det ställer sig lagerhusföreningen tveksam till att det i närområdet etableras nya verksamheter, som på sikt kan klaga på att de störs av torkanläggningen eller av de tunga transporterna.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster detalj av plåtsilorna. Till höger graffiti på en av betongsilorna.

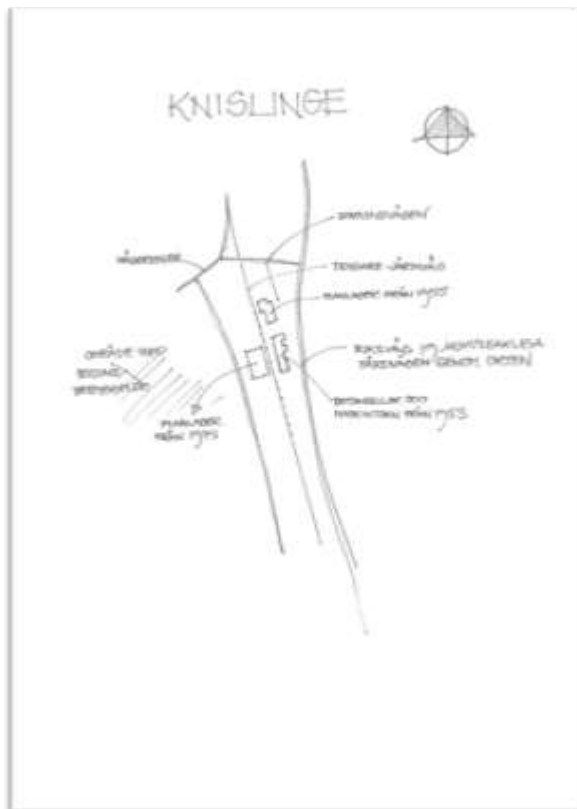

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Situationsplan över siloanläggningen och närområdet.

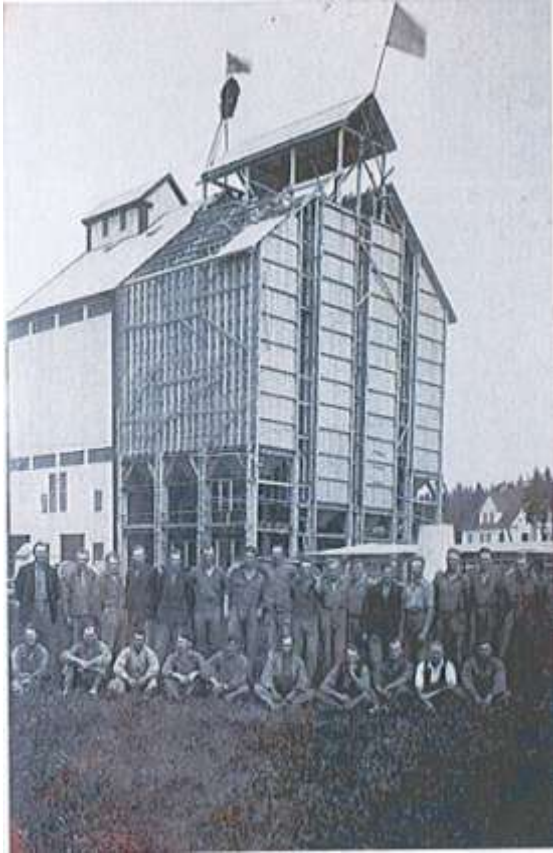

Foto Knislingeortens Lagerhusförening 75 år, 1931-2006, jubileumsskrift

Knästorp

Staffanstorps kommun, Kvarnvägen

Uppförd: 1970-talet, 1986, 2010

Kapacitet: 1360 ton totalt

Ägare/brukare: Svenska Foder

Byggherre: -

Arkitekt: 1986 Jan Schollin SAR, AgriConsult

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Kulturen. Vy från norr längs Kvarnvägen. Silon är ett tydligt landmärke i det öppna flacka jordbrukslandskapet.

Lokalisering

Silolanläggningen ligger i det öppna jordbrukslandskapet mellan Lund och Staffanstorp. Anläggningen är en tydlig markör i landskapet från både väg 108 och E22. Man ser tydligast plåtbyggnaderna och silorna i plåt med stora skyltar med texten Svenska Foder. Kontoret intill silorna är byggt i en 1980/90-tals arkitektur med drag av skånsk byggnadstradition. Byggnaden bidrar till att platsen kan uppfattas som en äldre miljö trots att den tidigare kvarnen och gården är borta. Anläggningen ligger precis utanför särskilt värdefull kulturmiljö enligt det regionala kulturmiljöprogrammet.

Historik

På samma fastighet fanns tidigare Knästorps kvarn, vilket namnet Kvarnvägen minner om. På 1910-års Häradsekonomiska karta är fastigheten utmärkt med kvarnsymbol och en fristående mangård med två ekonomillängor. Järnvägen mellan Lund och Staffanstorp gick då något öster om anläggningen. Ekonomiska kartan 1968 visar Knästorps kvarn, el kvarn, med ett annat byggnadsbestånd än dagens men med ungefär samma placering. Järnvägen lades ner på 1960-talet.

Den gamla kvarnen brann 1986 men betongsilorna och plåtsilorna som var uppförda då skadades inte. Efter branden uppfördes spannmålsanläggningen och tre nya plåtsilor. Foderfabriken lades ner på 1990-talet.

Svenska Foder i Knästorp är idag centrallager för bekämpningsmedel, lagret finns i den gula plåthallen. På spannmål finns två ordinarie anställda och fem personer är extraanställda under skördetiden. Därtill finns personal på kontor och butik.

Silon, installationer och konstruktion

Vid anläggningen finns sex betongsilos som är 15 meter höga i fem våningar och rymmer vardera 188,4 m³, 150 veteton. Varje silo består av en cell. På toppen på det plana betongtaket av silorna finns lanterninen som rymmer fyrvägsdelare och transportband. Fyrvägsdelaren fördelar inkommande spannmål till vald silo. Lanterninen är inklädd med grå korrugerad plåt. I botten av silorna, i mittgången, finns en inspektionslucka i trä till varje silo. Mitt under silorna finns ett transportband för tömning. Det har en kapacitet om 40 ton/timme och transporterar spannmålet för utlastning på lastbil. Betongsilorna, maskintornet, den före detta foderfabriken och torken är inklädda med gul korrugerad plåt. I maskintornet finns manöverrum med ett stort glasparti som vetter in åt silorna och foderfabriken samt en ståltrappa som leder upp på både betong och plåtsilorna. Elevatorn står intill manöverrummet. Några mindre plåtsilor och elevator finns kvar från foderfabriken.

Utöver betongsilorna finns det sex plåtsilor. De är 15 meter höga och rymmer 610,4 m³, 460 veteton. Tre av dessa är byggda på 1970-talet och de tre närmast betongsilorna är från 1986, förutom nr 42 som rasade 2009, varefter en ny byggdes 2010. Uppe på plåtsilorna går ett transportband.

Torken står placerad intill betongsilorna. Även torken är inklädd med gul korrugerad plåt. Den särskiljs från silorna bara genom att färgen på plåten är något klarare gul. Det är en liten tork om 10 ton. Tekniken är från Cimbria. Den eldas med olja för vattenburen värme, skorstenen är i plåt och står utanför byggnaderna. Efter att spannmålet torkats i torken fördelas det till silorna. Största delen av spannmålet skickas direkt vidare med lastbil och går inte in i siloanläggningen.

Spannmålen tas in i anläggningen genom en gallerförsedd grop i marken söder om plåtsilorna. Utlastningen finns i en hall av betongelement och gul korrugerad plåt väster om betongsilorna. Med lastbil eller traktor kan man köra in i hallen, som har en öppen stor port på vardera kortsidan. Även på norra sidan om betongsilorna finns utlastningsrör. Vågen och

provtagningen byggdes 2010 i samma byggnad som butiken, i södra delen av anläggningen. Spannmål som hanteras är malt, korn, två sorters industrivete, raps, fodervete och råg.

Foto Kulturen. Plåtsilor, betongsilorna är inbyggda i de gula plåtbyggnaderna. På marken ligger nyskördad raps.

Foto Kulturen. Fyrvägsdelare på toppen av silorna i betong fördelar spannmål till cellerna. Intaget består av grop i marken försett med galler. På gallret ligger kvar lite spannmål som precis tippats av.

Övriga byggnader

Förutom silorna och torken finns en stor asfaltyta för tippning av spannmål och raps, kontorsbyggnad, lagerhall i gul plåt samt lager- och butikshall i gul plåt. Den nedlagda foderfabriken finns i anslutning till silorna.

Foto Kulturen. Gången mellan silocellerna i betong i bottenvåningen. Inspektionslucka och under golvet finns ett transportband för tömning. Höger: Vy mot väster. Från vänster i bild lagerhall i plåt med butik och kontor, vågen är en platta på marken, silor i plåt och inklädda betongsilor, kontorets vita fasad och tegeltak skymtas och till höger lagerhallar i gul plåt.

Framtida förvaltning

Foderfabriken lades ner på 1990-talet. Svenska Foder i Knästorps är idag centrallager för bekämpningsmedel. Här finns även kontor och butik. Det finns inte några kända planerade förändringar.

Kävlinge

Kävlinge kommun, Bygdegatan

Uppförd: 1956, 1970

Kapacitet: -

Ägare: Lantmännen

Byggherre: -

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Regionalt kulturmiljöprogram särskilt värdefulla kulturmiljöer Kävlinge – Furulund – Kullen samt Kulturmiljöstråk Kävlinge å.

Foto Kulturen. Vy från norr. Silotornen är inklädda med plåt men de cylindriska silotornen skymtas i den nedre delen. Intaget ligger i bild vänster om tornen.

Lokalisering

Lantmännens gröna silo är det första man ser av Kävlinge från väg 108 och den betraktas ofta som ortens landmärke. Anläggningen ligger i centrala Kävlinge direkt öster om järnvägen. I söder angränsar anläggningen till bostadsområden och offentliga byggnader så som kommunhuset, och i norr till Swedish Meats industriområde. Gatunamnet Mejerigränd hänvisar till att här funnits mejeri. Ett stickspår går fram öster om anläggningen. Öster om spåret finns en asfalterad plan med lösgödsselförråd, parkering samt en röd tegelvilla. Tegelvillan rymmer butik och kontor med 25-30 anställda.

Historik

Av Skånska Lantmännens verksamhet i Kävlinge finns noteringar om att man 1937 anlade ett nytt magasin i Kävlinge och 1947 en silo. Härefter köpte Lantmännen en tomt i Kävlinge och 1956 uppfördes en silobyggnad.⁵⁰ Det har dock inte inom ramen för denna inventering gått fastställt att det var silon på Bygdegatan som uppfördes 1956 då Lantmännen även 1970 lät bygga silo. I kvarteret Lantmannen 12 och 13 nybyggdes kontor 1974. 1975 uppfördes lösgödselmagasin och intagsbyggnaden förlängdes. 1977 byggdes bulktransportör, legomalningen flyttades och spannmålsprovtagare är från 1981. Siloanläggningen är inte i drift idag, den lades ner kring 2002 och står tom sedan 2006.

Foto: Lantmännen, årtal okänt. Här är anläggningen i drift. Betongsilorna är ännu inte plåtinklädda men horisontella sprickor är synliga. Höger: Maskintornet med vita band i betongen.

Silo, installationer och konstruktion

Anläggningen består av 12 silotorn med 5 meter i diameter, placerade i rader om 6 x 2 med totalt 26 celler. Silotornen har gjuten betongstomme och är ca 30 meter höga. De är i efterhand inklädda med vad vi tycker misspyrdande grönmålad trapetskorrugerad plåt. Enligt uppgift tillkom denna plåt efter påtryckningar från Kävlinge kommun efter att man uppfattat betongsilon som misspyrdande. På silotornen finns lanterninen med transportbandet. Lanterninen är plåtinklädd och har ett horisontellt fönsterband. Maskintornet i tio våningar är i grönmålad betong med vitmålade utkragade listverk i betong. Dörrarna är i grön stående panel och fönstren består av en luft och är i vitmålat trä. Även intaget är i grönmålad betong. Mot väster finns en lägre byggnadsdel som rymmer personalutrymmen, verkstad och pannrum. Alla

⁵⁰80 år med Skånska Lantmännen.

byggnadsdelarna har plant tak förutom personalutrymmet som har ett flackt snedtak. På maskintornets tak finns mobilantenner och sändningsutrustning.

I maskintornet finns hiss och spiraltrappa i betong samt en griffeltavla över silocellerna. Invändigt är brädformsavtrycken i betongstommen synligt. Tak och väggar är vitmålade och golven obehandlade. Av inredningen är elevatoren och transportbandet bortmonterade, vilket kvarlämnat stora hål i bjälklagen. Torken finns delvis kvar med en gasdriven panna. Personalutrymmena består av kök med en liten matsal och omklädningsrum med dusch. I pannrummet finns flera pannor och arbetsbänk.

Foto Kulturen. Maskintornet är "Lantmännengrönt" med vita dekorativa listverk. Botten av silor i gjuten betong, silorna står på pelare, maskineriet är utrivet.

Framtida förvaltning

Silon står tom och har blivit utsatt för skadegörelse med klotter och sönderslagna fönster, vilket i sin tur medfört att fåglar tagit sig in och smutsat ner. Anläggningen ligger mycket centralt på attraktiv mark där kommunen vill bygga nya bostäder. Det finns planer på att riva silon och uppföra tio våningshus på fastigheten.

Foto Kulturen. Gången mellan silocellerna i botten. Här finns urtappning i taket och i botten av silocellerna. Maskineriet i nedre delen av silorna är från AB Kvarnmaskiner.

Foto Kulturen. Botten av cell i maskintorn och spiraltrappa. Höger: Griffeltavlan över silocellerna finns i maskintornet.

I den nedlagda silon är maskineriet utrivet. På grund av trasiga fönster har fåglar tagit sig in och smutsat ner.

Landskrona

Landskrona kommun, Västra Kajgatan

Uppförd: 1971 betongsilo, 2010 plåtsilo

Kapacitet: 7 500 veteton + plåtsilor

Ägare/brukare: Svenska Foder

Byggherre: SLR SUPRA

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Ingår i riksintresse för kulturmiljö och regionalt kulturmiljöprogram särskilt värdefull kulturmiljö Landskrona och Kulturmiljöstråk Skånelinjen Per Albin-linjen.

Foto Kulturen. De tre betongsilorna som idag ägs och brukas av Svenska foder. Intaget där man tippar spannmålen finns i den gula plåthallen till höger i bild och mottagning med våg och provtagning till vänster i bild.

Lokalisering

Anläggningen ligger i hamnen i södra Landskrona. Området är en industrihamn med många verksamheter och storskalig bebyggelse samt flera järnvägsspår. Hamnområdet är till största delen öppet. Direkt väster om betongsilorna leder ett järnvägsspår längs kajkanten och ett annat öster om plåtsilorna. Idag använder man inte järnvägstransporter. Siloanläggningen består av 6 silor i betong, varav Skånska Foder använder tre stycken, samt fyra plåtsilor.

Historik

På 1930-talet lät AB Carl Engström uppföra silo i Landskrona. Denna byggdes till 1945 av Armerad Betong AB med kapacitet på 1900 ton. Eventuellt byggdes den med dålig betong, vilket gjorde att den blev konstruktivt osäker och revs under 1980-talet. I Landskrona fanns även AB Mårten Perssons valskvarn på 1930-talet med silor med kapacitet på 1 700 ton. Skånska Lantmännen uppförde silo för spannmålslagring i Landskrona 1944 med kapacitet på 6 000 ton.⁵¹ Även denna är riven. De betongsilor som finns i södra hamnen idag byggdes av Skånska Superfosfat under 1970-talet och användes som fosfatsilo fram till 1980-talet. Härefter stod silon tom 7 till 8 år innan Svenska Foder tog över tre av sex silotorn.

Silon, installationer och konstruktion

Silolanläggningen består av 6 silor i betong, varav Skånska Foder använder tre stycken, samt fyra plåtsilor. Betongsilorna rymmer ca 7 500 veteton. De är 25-30 meter i diameter och 33 meter höga med plant papptak. I betongstommen är spåren av brädorna i gjutformen synliga. Fasadens släta form bryts av vertikala band i betong. I varje silo finns tre nersläpp och eftersom de byggdes som fosfatsilos är insidan fylld med vinklar, vilket inte är optimalt för spannmål varför det sista spannmålet måste tas ur med spade.

I botten finns en aluminiumdörr in under varje silobotten. Här finns en gång och man kan se botten och skiljeväggar av silorna. Golvet och silornas vinklar är målade. Väggarna i solocellerna är ca 30 cm tjocka. Mönster efter formbrädorna vid betonggjutningen är synliga. Väster om betongsilorna finns ett hisschakt med en hiss som leder up till lanterninen på toppen av silon. Transportbandet finns i lanterninen som är av plåt. Svenska Foder uppfört lanterninen 1999. Transportbandet är ett gummiband och ett av dem går upp utvändigt. Det sköts med dataautomatik och tar ca 200 ton/timme. Man kan även transportera 500 ton/timme med gummiband till båt. Här finns en lufttrumma för kylning av spannmålet. Man trycker luft genom spannmålet eftersom det är uppvärmt efter torkningen. Torkanläggningen finns i en separat byggnad intill plåtsilorna. Förutom betongsilorna finns det fyra mindre plåtsilor som uppfördes av Svenska Foder 2010. Två med en mindre diameter och två med en vidare. De står på betongplatta.

Under sommartid lägger man spannmål även på platta. Störst är verksamheten under augusti och september månader. Oktober och november är lugnare och därefter börjar utskeppningen. Svenska Foder i Landskrona tar emot ca 80 -90 000 ton malkorn/år som med båt exporteras till mälterier. Man exporterar till bland annat Tyskland, Polen, Holland, Belgien samt lite till Ryssland, Island och USA. Odlarna finns mestadels i Skåne och i närområdet. De flesta transporterar spannmålet till hamnen med traktor.

Spannmålet rensas och blandas för att höja den sammanlagda kvalitén, ingen annan behandling utförs. Provtagningarna skickas till Lidköping för analys. En gång om året går man in i silon på kontroll.

⁵¹ 80 år med Skånska Lantmännen.

Övriga byggnader

Vid anläggningen finns idag även våg (en betongplatta vid mottagningen), intag (gul plåthall byggt 1999 norr om betongsilorna) rens, tork (plåtbyggnad intill plåtsilorna) samt provtagning.

Framtida förvaltning

Inne i betongsilorna finns fuktproblem då havsvatten tränger igenom betongen.

Foto Kulturen. Från vänster i bild sett spannmålssilor i betong, tork i plåt och spannmålssilor i plåt.

Foto Kulturen. Botten av silorna i betong. I mottagningen finns utrustning för datoriserad övervakning och styrning av anläggningen.

Lilla Harrie valskvarn

Kävlinge kommun, Möllevägen

Uppförd: betongsilo 1955 – 1960-talet, 1970-talet, plåtsilo 1990

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Farina

Byggherre: första betongsilo Helge Olsson

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Ingår i regionalt kulturmiljöprogram Kulturmiljöstråk Kävlinge å och särskilt värdefulla kulturmiljöer. Södra sidan om Kävlinge å utgör riksintresse för kulturmiljövården, Dalgångsbygd och odlingslandskap med karaktär av slättbygd. Lilla Harrie valskvarn ligger på norra sidan Kävlinge å och ingår således inte i riksintresset.

Foto Kulturen. Vy från nordväst längs Lilla Harrie Bygata och väg 104. Kävlingeån är till höger i bild.

Lokalisering

Anläggningen ligger söder om Lilla Harrie på Kävlingeåns norra rand. Anläggningen var ursprungligen en vattenkvarn varför läget vid ån är givet. Silotornen och kvarnen syns vida i omgivningen och längs väg 104. Anläggningen är i bruk med lagring, kvarn, tork, rens och provtagning. Den har en lång historik och är successivt utbyggd.

Historik

Kvarnen har anor sedan 1509. 1871 blev Måns Olsson arrendator på kvarnen efter att ha gått som lärling. Kvarnen gick sedan i arv inom familjen som stod som ägare till 1984. I och med industrialiseringens tidevarv ersattes stenkvarnen med en modern valskvarn i början på 1900-talet. Senare byttes vattenhjulet till en vattenturbin som gav mer kraft ur ån och under andra världskriget köpte sett nytt kvarnverk från Schweiz. 1955 moderniserades mycket av den gamla kvarnen bland annat byggde ägaren betongsilor och ökade produktionskapaciteten ytterligare. Under mitten av 1900-talet låg produktionen på 30 ton/dag totalt.

1980 totalförstördes de äldre trädelarna av kvarnen i en brand, så idag finns ingen del kvar från 1509. 1984 köpte Pågens kvarnen. Familjen Olsson innehade ännu VD- och kvarnmästarposterna. Lilla Harrie valskvarn, Farina, har idag ca 25 % av svenska marknaden i bagerimjöl.

Källa: Farina, årtal okänt. Den gamla kvarnen i trä intill Kävlingså totalförstördes i brand 1980. På den vänstra bilden syns även den nya kvarndelen i ljus betong.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består av två betongsilobatterier samt nio plåtsilor. De äldsta betongsilorna står intill kvarnbyggnaden och har lanternin i två nivåer på toppen. Silotornen uppförda på 1960-talet har gula fasader och står intill plåtsilorna. På 1970-talet byggdes 10 behållare i betong om 50-100 ton. Silo 70 är ca 30 m höga. Stålsilorna byggdes på 1990-talet. Kvarnen från 1940-talet är inrymd i byggnadskroppen som är klädd med vita skivor, Malmex, och har symmetriskt placerade fönster. Plåtsilorna är dels lika höga som betongsilorna dels lägre samt med olika

diameter och olika plåstommar. Olikheterna visar på olika uppförandestapper. Stora delar av anläggningen är klädd med gul korrugerad plåt.

Källa: Farina. Silor under uppförande på 1970-talet i glidjuten betong.

Övriga byggnader

Förutom silotornen finns kvarn, tork, rens, provtagning och kontor. Intill kvarnen finns kvarnmästarevillan från slutet av 1800-talet.

Framtida förvaltning

Lilla Harrie Valskvarn har överlevt tack vare att den ligger strategiskt mitt i Sveriges kornbod, landets bästa spannmålsdistrikt. Lilla Harrie Valskvarns motto är att söka det nära mellan växt och produktion och vidare till konsumenten. Man är även stolt över historien. "1 juli 2010 gör vi en av de största förändringar i Lilla Harrie Valskvarns historia. Vi byter företagsnamn. Idag är vi ett modernt företag med lång tradition och för att spegla vår verksamhet på ett riktigt sätt, gör vi även en yttre förändring. Farina är den latinska betydelsen för mjöl. Idag är vi inte enbart en kvarn, utan också en professionell, flexibel mjölleverantör med nyskapande lösningar."

Övrig information

Man tar emot ca 25 000 ton under skördetiden, främst vete och råg men även andra spannmål. Man tar vanligen emot 180 veteton/dag + Pågens 300 ton/vecka. Spannmålet torkas från 18-20% fuktighet till 13,5 – 13 %. Farina äger fem bulkbilar som kör ut till Skövde och Filipstad, de tar 40 ton/bil

2010 byttes företagsnamnet till Farina. Farina är latin och betyder mjöl. Personalen har ett stort hantverkskunnande och är utbildade vid Bühler i Schweiz. Vid Lilla Harrie arbetar 32 personer under tre skift och i Göteborg 8, kontoret är öppet kl 7-16.

Foto Kulturen. Kvarnen är mitt i bild och de äldsta silotornen är skymda. Kontoret finns i den låga byggnaden till vänster. De gula cylindriska silotornen är uppförda under 1970-talet (se foto ovan när de är under uppförande).

Foto Kulturen. Kvarnen ligger intill Kävlinge å. Mjöl av olika sorter och stadier i malningsprocessen, ett hantverk att producera mjöl.

Ljungbyhed

Klippans kommun, Klostergatan

Uppförd: 1965 magasin, foderblander, kontor

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Ljungbyheds lantmän

Byggherre: -

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Ingår i riksintresse för kulturmiljö och regionalt kulturmiljöprogram Herrevadskloster – Ljungbyhed.

Foto Kulturen. Vy från norr. Silorna och foderfabriken är inbyggda i den höga plåtbyggnaden. Järnvägen passerade förr anläggningen i väster vilket är till höger i bild.

Lokalisering

Anläggningen ligger i centrala Ljungbyhed intill en fyrvägs korsning och med Järnvägsgatan i väster. Den ligger som flera andra tätt intill järnvägen och centralt i samhället. Järnvägen gick tidigare förbi anläggningen slutar idag nordöst om byggnaderna men strukturen av järnvägs miljön är tydlig. I samma kvarter finns flerfamiljshus från mitten av 1900-talet och vid banvallen ett godsmagasin i trä från sekelskiftet 1900. Bebyggelsen längs banvallen utgörs främst av verksamheter uppförda i slutet av 1900-talet och bostadsbebyggelsen finns främst i östra delen av samhället.

Historik

Ljungbyheds Lantmän startades 1917 av ett 50 tal lantbrukare som bildade en inköpsförening för att tillsammans köpa varor så billigt som möjligt. 1965 byggdes magasin, foderblander och kontor. I dag ägs Ljungbyheds lantmän ekonomisk förening av 250 lantbrukare i Ljungbyhedstrakten. Från att ha varit ett företag som sålt allt till lantbrukare har företaget utvecklats och har i dag ett brett utbud till både privatpersoner och företag. Försäljningen uppgår till ca 75 milj. kr varav 40 % är till lantbruket 40 % butiksförsäljning och 20 % eldningsolja/diesel.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består av 10 + 5 silor, utlastning, samt kvarn med säckmaskin, provtagning, våg, intagshall, rens, fördelare och tork. Här finns även två äldre träsilor om 30 respektive 20 ton samt planlager. Träsilorna används inte. Planlagret används under högsäsongen. Spannmålets väg i anläggningen är: transport till anläggningen främst med traktor, intag, rens/aspiratör (avfall sorteras bort), våg, fördelare, tork, utlastning eller säckning.

Silorna är av plåt och alla utom två stycken finns inbyggda i en grön plåthall. Även den gamla träsilon är plåtinklädd. De två fristående silotornen i plåt står på ett betongfundament, den övre delen är grönmålad. Längs ena sidan av plåtbyggnaden finns ett skärmtak med rör för utlastning och på östra sidan finns en hall för utlastning. Inne i plåthallen intill de inbyggda silorna finns säckningsfabriken samt manöverrum. De många olika produkterna som ska säckas töms ur separata plåtsilor och packas maskinellt i säckar. Förutom lagring så säckas foder och foderblandningar och man gör foderbandningar till respektive brukare.

Lantbrukare kan lämna sin spannmål på hösten och legolagra. Därefter tar man ut sin spannmål mald eller krossad och blandar in de råvaror man själv önskar. Det är alltid ett eget recept som kan ändras beroende på hur grovfodret är och hur djuren växer. Många mjölkproducenter väljer att krossa enbart spannmål och kombinera detta med ett koncentrat till högmjölken. Om man inte legolagrar eller legolagret är slut kan man köpa spannmål och göra motsvarande blandningar. Vid anläggningen finns tre heltidsanställda samt säsongspersonal.

Övriga byggnader

Planlagerhall i grön korrugerad plåt.

Framtida förvaltning

Ljungbyheds Lantmän är en ekonomisk förening som ägs av dessa lantbrukare, vilket innebär att det inte är högsta vinst utan långsiktighet som är det viktigaste.⁵²

⁵² www.ljungbyhedslantman.se

Foto Kulturen. De två fristående plåtsilorna står intill utlastningen, till höger i bild planlager i hall. Utlastning på traktorsläp.

Foto Kulturen. Vågen och baracker. Höger: Säckning av hästfoder pågår.

Foto Kulturen. Äldre träsilos med säckelevat. Träsilos används inte längre för spannmålslagring.

Lunnarp

Tomelilla kommun, Lunnarp, infart från väg 11

Uppförd: början 1900-talet, 1980-talet -

Kapacitet: -

Byggherre: Lunnarps stärkelsefabriksförening, Svenska Foder

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Svenska Foders plåtsilor, vilka är fyra till antalet. Till höger lagerbyggnaden/vagnslidret som ligger i vinkel med den före detta stärkelsefabriken.

Lokalisering

Svenska Foders anläggning i Lunnarp har sitt ursprung i en äldre foderfabrik på platsen. Anläggningen ligger i Lunnarps nordvästra del med infart direkt från väg 11. Den omgivande bebyggelsen utgörs i första hand av lantbruksrelaterad bebyggelse. Den renodlade bostadsbebyggelsen finns i högre grad sydväst om anläggningen.

Till skillnad från siloanläggningar med glidjutna betongsilor, är Svenska Foders anläggning i Lunnarp inte något landmärke på samma sätt. Plåtsilorna är lägre och är dessutom placerades intill höga träd, vilket delvis döljer dem.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Svenska Foder byggde helt nyligen om den gamla stärkelsefabriken till butik.

Historik

Svenska Foder grundades under 1980-talet och är därmed en relativt ung aktör i branschen. Företaget tog över den gamla stärkelsefabriken i Lunnarp. Där hade lokalerna stått tomma sedan stärkelsetillverkningen lades ner någon gång under mitten av 1970-talet.

När järnvägen kom till Lunnarp i slutet av 1800-talet kunde näringsverksamheten utvecklas på ett helt annat sätt än tidigare. Nu fick orten mejeri, bränneri och stärkelseproduktion. Anknytningen jordbruket var tydlig.

Mejerirörelsen lever vidare i form av Skånemejerier. Av bränneriet finns inte någon verksamhet kvar idag. Inte heller stärkelsefabriken drivs längre. Däremot finns huvuddelen av den kvar. Tack vare Svenska Foders vilja att nyttja den äldre fabriksbyggnaden kan vi idag, även om byggnaden har förändrats, fortfarande avläsa att det rör sig om en fabriksbyggnad från tidigt 1900-tal.

I Lunnarp har Svenska Foder inriktat sig på spannmål, torkning och silohantering. Därtill finns en butiksdel med inriktning på jordbruk men också en som riktar sig mer till privatpersoner i form av husdjur och trädgård.

Foto Regionmuseet Kristianstad: I fonden syns en lagerbyggnad och i förgrunden det friliggande kontoret.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningens silor är av plåt med stålkonstruktion. De är relativt stora men inte så höga som de traditionella silorna av glidgjutet betong. Svenska Foder har egna bilar som hämtar spannmål på gårdarna och de levererar också torkat spannmål/foder med sina bulkbilar.

Övriga byggnader

Förutom silorna ingår i anläggningen den före detta stärkelsefabriken, numera ombyggd till butik, med lagerhall/vagnslider i vinkel. Öster om de byggnaderna finns en stor lagerhall, där den södra delen inrymmer en mindre butiksdel. Till höger om infarten finns ett fristående kontor.

Framtida förvaltning

Det finns inte någon känd hotbild för att anläggningen skulle behöva flyttas. Inte heller finns det uppgifter som talar för att anläggningen skulle lägga ner, tvärtom har Svenska Foder den senaste tiden investerat stora summor i renoveringen av stärkelsefabriken.

Övrig information

Tomelilla kommun marknadsför Lunnarp som en liten ort med goda kommunikationsmedel och med endast fem minuters resväg till huvudorten Tomelilla. Vidare framhålls särskilt den goda boendemiljön men också det faktum att Lunnarp har flera starka företag och därmed arbetstillfällen. Skånemejerier är den största arbetsgivaren men även Svenska Foder bidrar till att göra orten levande.

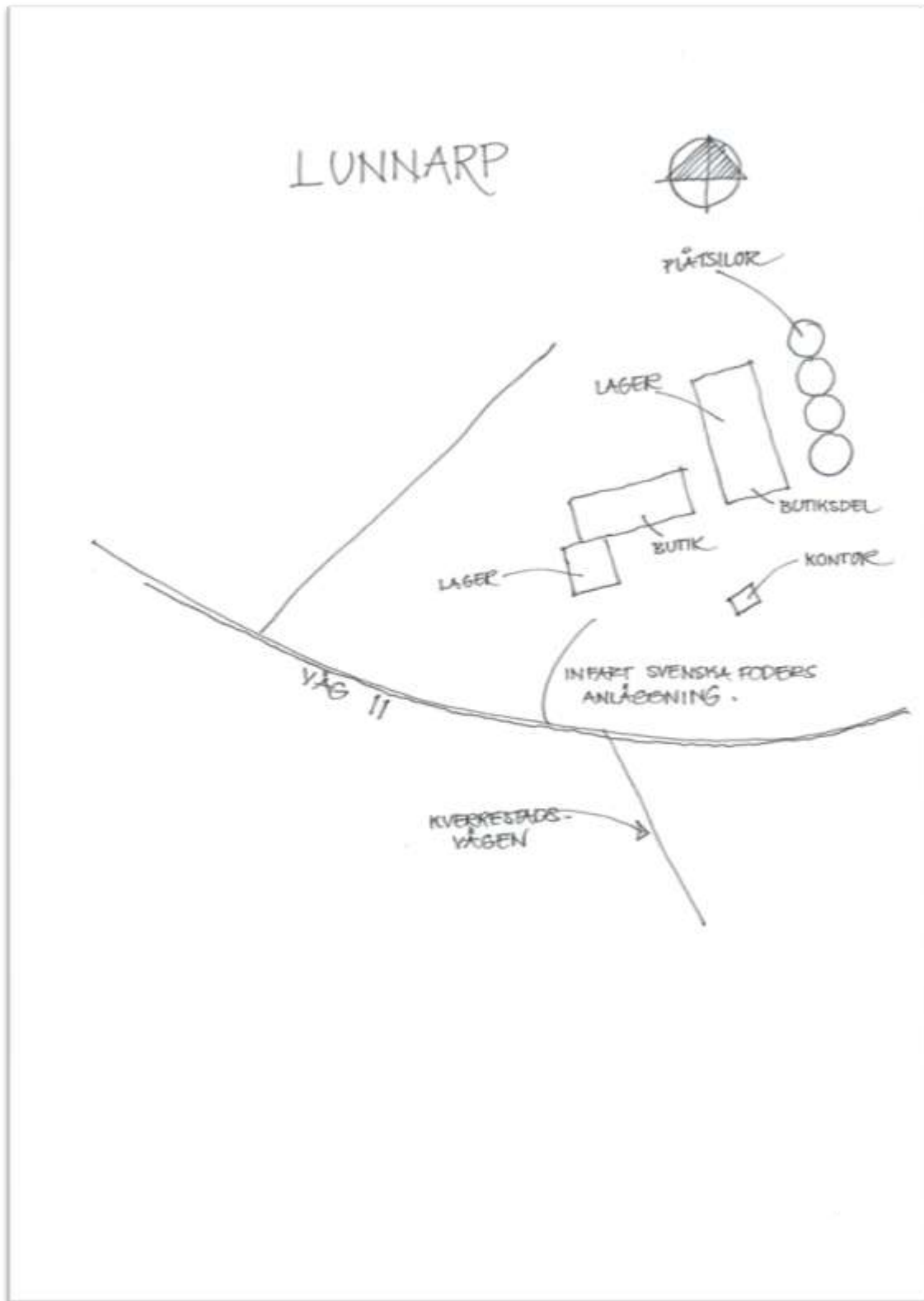

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Situationsplan över Svenska Foders anläggning i Lunnarp.

Lövestad

Sjöbo kommun, Lövestad, Södergatan 1

Uppförd: 1880-talet och framåt

Kapacitet: -

Byggherre: Pehr Jönsson Partihandel och Lövestads Lokalförening

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster fundament från rivna silor på norrsidan av nuvarande Kulturmöllan. Till vänster magasinsbyggnader uppförda av Lövestads lokalförening. Idag har Lantmännen Lantbruk lager i byggnaden.

Lokalisering

Siloanläggningen ligger i Lövestads norra del. Där bildar de olika byggnaderna en hel miljö, den gröna kulören understryker detta. Anläggningen verkar även ha inspirerat andra fastighetsägare att avfärga närliggande bostadshus i gröna kulörer.

Järnvägen genom Lövestad är bortrivna. I samhället är spårområdet omvandlat till gångväg, vilken löper längs med västra sidan på anläggningens magasin.

Lövestads omgivande bebyggelse präglas dels av bostadshus, mindre verksamheter såsom det gamla mejeriet som ligger norr om siloanläggningen. Det är också tydligt att Lövestad har flera byggnader med stadsmässig karaktär, vilket går tillbaka på den intensiva tillväxtperiod som Lövestad upplevde när järnvägen kom år 1865.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster nuvarande Kulturmöllan, före detta Lövestads lokalförening. Till höger Södergatans norra gatulinje, där även bostadshus avfärgats i grön kulör.

Historik

År 1880 grundades Pehr Jönsson partihandel i Lövestad. Verksamheten fick namnet *Pehr Jönssons eftr – Spannmåls och trävaruaffär*. Bland annat handlade man med spannmål. Till verksamheten hörde även ett sågverk. Sågverket flyttades under mitten av 1900-talet till Sjöbo. Kvar fanns partihandeln som alltmer koncentrerades på spannmål. Sonen och sonsonen tog över rörelsen.

Den byggnad som nu kalla Kulturmöllan uppfördes i början av 1930-talet, först som magasin men inreddes senare till kvarn. Silorna som angränsade till byggnaden tillkom troligtvis i samband med ombyggnaden, vilken bör kunna ha skett under 1950-talet.

I mitten av 1960-talet beslutades att företaget skulle säljas. Köparen blev Lövestads lokalförening.

Anläggningen byggdes om och till flera gånger. Efter millennieskiftet skedde ett nytt ägarbyte. Svenska Lantmännen tog över. Under en period gick byggvarudelen under namnet "Bygg-upp"-kedjan. Det verkar inte ha fungerat särskilt bra, då det året därpå var dags för ett nytt byte. År 2002 tog Granngården över.

Över tid har vissa delar av anläggningen avyttrats och delar av den har också rivits. Omkring 2007 revs silocellerna norr om det som idag kallas "Kulturmöllan". Rivningarna hade kunnat bli betydligt mer omfattande om inte en privatperson reagerat. År 2003, hade Skånska Lantmännen/Granngården beslutat att riva kvarnen och affärs/kontorsbyggnaden som ligger i vinkel. Lars Eklöw går då in och köper anläggningen istället. Sedan dess har de två byggnaderna steg för steg renoverats till att bli Kulturmöllan, ett centrum för olika konstyttringar.

Idag driver Lantmännen Lantbruk verksamhet i magasinet. Kontorsbyggnaden ser ut att användas, den verkar dock inte vara kontinuerligt bemannad.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster kontors- och butiksbyggnad i anslutning till siloanläggningen. Till höger diverse ekonomibygnader som ligger söder om den gröna magasinsbyggnaden.

Silon, installationer och konstruktion

Silorna är rivna och i Kulturmöllan, som tidigare inrymde en kvarn, har processutrustningen demonterats. Anläggningens värde som siloanläggning ligger numera främst i byggnadernas exteriörer.

Övriga byggnader

Flera byggnader kan knytas till siloanläggningen. Förutom Kulturmöllan och tillhörande byggnadskropp i vinkel. Till anläggningen hör också fundamenten från silorna, magasinsbyggnaden tvärs över Södergatan liksom den kombinerade kontors- och butiksbyggnaden parallellt med magasinsbyggnaden. Det finns också ett flertal rödmålade ekonomibygnader söder om anläggningen. Huruvida dessa har varit kopplade till siloverksamheten är inte klarlagt.

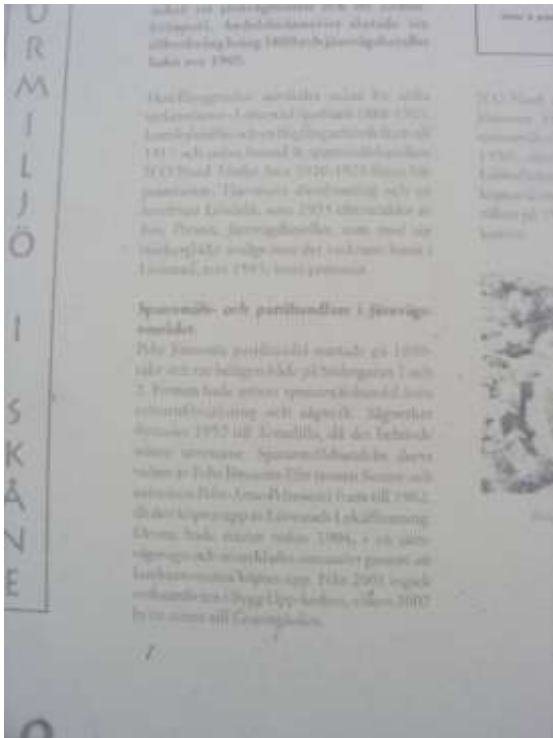

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster skylt som berättar en del av historiken bakom siloanläggningen. Till höger byggarulager söder om Lantmännens magasin.

Framtida förvaltning

Det finns inte någon känd hotbild mot anläggningen. Självfallet löper små anläggningar risk att läggas ner när produktion och lager kräver effektiv hantering. Utvecklingen av kvarnen som blev Kulturmöllan visar dock att det finns möjligheter att finna nya användningsområden även för storskaliga byggnader.

Övrig information

Aktiviteten kring siloanläggningen i Lövestad är betydligt lägre än den har varit. Fortfarande används dock magasinet som lager för lantbruksvaror. I Kulturmöllan arrangeras olika aktiviteter, dock med tyngdpunkt på den varmare delen av året. Det verkar över huvud finnas en vilja att berätta ortens historia. Det visar inte minst skyltarna som finns i anslutning till flera av Lövestads byggnader.

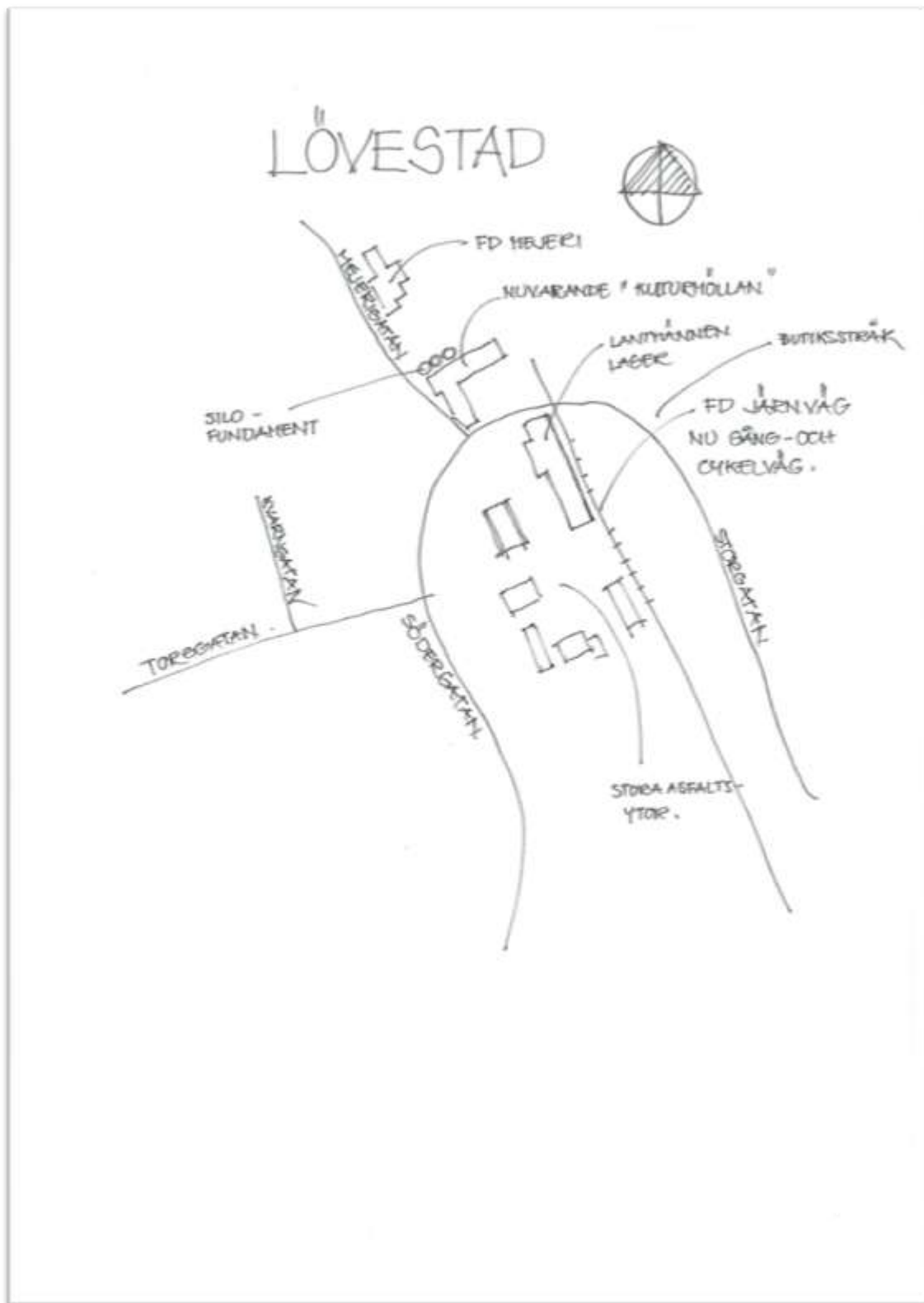

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Situationsplan över siloanläggningen i Lövestad.

Malmö Hullkajen, ”Gamla foderfabriken”

Malmö kommun, Korallen 2, Hullkajen 11, Malmö

Ägare/brukare: Lantmännen Lantbruk

Uppförd: 1948

Byggherre: Skånska Lantmännens Centralförening

Arkitekt: Fritz Jaenecke och ingenjör Georg Nilsson

Byggmästare: -

Kapacitet: ca 220 000 ton spannmål/år till samtliga av Lantmännens anläggningar i Malmö.

Skydd och planbestämmelser: Stadsplan från 1972. Marken är avsatt som kvartersområde för hamnmagasin, lager eller industriändamål.

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Hullkajen ligger i Inre hamnen i Malmös östra hamnområde. Lantmännens anläggning på Hullkajen upptar kvarteret Algen och större delen av kvarteret Korallen. Det är ett komplex bestående av fyra silobyggnader, två före detta foderfabriker och ett antal planmagasin.

Silorna vid Hullkajen är väl synliga på håll, dels från norra delen av gamla staden, dels över vattnet från Västra hamnen.

Historik

Liksom resten av Malmös hamn är Inre hamnen anlagd på mark utfylld i sundet. Hamnutbyggnaden startade på 1700-talet och det var vid mitten av 1800-talet i samband med utbyggnaden av stambanan som Inre hamnen började anläggas. Hullkajen byggdes ut på 1890-talet, och området kallades till en början Nyhamnen.

Denna silo med tillhörande foderfabrik uppfördes i slutet av 1940-talet av Skånska Lantmännens Centralförening.

Silo, installationer och konstruktion

Silobyggnaden ligger i nordsydlig riktning, med maskintornet mot Hullkajen i söder. Öster om silobyggnaden finns den gamla foderfabriksbyggnaden i tre plan. Anläggningen innehåller 28 rektangulära siloceller. I väster finns ett planmagasin. Silobyggnaden är uppförd i betong och infärgad i Lantmännens gröna kulör. På fasaderna syns avtryck av gjutbrädformarna. Maskintornet har ursprungligen haft rikligt med fönster mot kajen i söder, men dessa är igenmurade. Mot Hullkajen finns en stor, fribärande lastbrygga i betong på plan 3.

Foto Malmö Museer. Interiör, transportband och fördelare i lanternin.

Foto Malmö Museer. Mot Hullkajen.

Övriga byggnader

Den före detta foderfabriken öster om silon är byggd av betong i tre våningar och infärgad i Lantmännens gröna kulör. På fasaderna syns avtryck av gjutbrädformarna. Fönstren är kvadratiska och grupperade tre och tre. Portar och fönster är i huvudsak utbytta. Planmagasinet väster om silon är byggt i betongelement med frilagd ballast. Mot väster och söder är fasaderna klädda med korrugerad plåt i Lantmännengrönt. Längs med Grimsbygatan finns skärmtak och i området finns även järnvägsspår som Lantmännen använder idag. På planmagasinets västsida finns bilvågen där alla leveranser till Lantmännen i Malmö vägs in.

Framtida förvaltning

Idag finns ingen hotbild mot anläggningen, men på sikt kan det vattennära och relativt centralt belägna området bli attraktivt för bostadsbebyggelse.

Övrig information

Idag används Skånska Lantmännens gamla foderfabrik endast som lagringsplats för spannmål. Äldre inredning finns kvar, exempelvis ett gammalt kontor, skyltar och en hiss för max tre personer. Under inventeringstillfället berättades det att en man fastnat i hissen vid ett tillfälle. Strömmen till hissen stänger man av manuellt och när mannens kollegor skulle gå för dagen trodde de att de var sist ut ur anläggningen och bröt därför strömmen. Mannen som stod i hissen blev därför kvar under natten tills kollegorna återvände dagen efter och strömmen sattes på.

På Hullkajens siloanläggningar arbetar idag sammanlagt sju personer heltid. Under högsäsongen ökar arbetsstyrkan till ca 30 personer, som då arbetar skift dygnet runt. Denna personalstyrka täcker även anläggningarna på Vintergatan och Koksgatan. Allt spannmål som anländer till Lantmännen i Malmö passerar Hullkajen, där invägning och provtagning sker, även de leveranser som sedan körs till Vintergatan eller Koksgatan.

”Gamla foderfabriken” används endast som förvaringsanläggning efter att spannmålen torkats och rensats i Silo 45 eller Korallen på Hullkajen. Det är främst vete och korn som förvaras i denna anläggning.

Malmö Hullkajen, "Korallen"

Malmö kommun, Korallen 2, Hullkajen 11, Malmö

Uppförd: Silor byggda 1953

Kapacitet: ca 220 000 ton spannmål/år till samtliga av Lantmännens anläggningar i Malmö.
10 000 ton på Korallen.

Ägare/brukare: Lantmännen Lantbruk

Byggherre: Skånska Lantmännens Centralförening

Arkitekt: Skånska cementgjuteriet

Byggmästare: Skånska cementgjuteriet

Skydd och planbestämmelser: Stadsplan från 1972. Marken är avsatt som kvartersområde för hamnmagasin, lager eller industriändamål.

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Hullkajen ligger i Inre hamnen i Malmös östra hamnområde. Lantmännens anläggning på Hullkajen upptar kvarteret Algen och större delen av kvarteret Korallen. Det är ett komplex bestående av fyra silobyggnader, två före detta foderfabriker och ett antal planmagasin.

Silorna vid Hullkajen är väl synliga på håll, dels från norra delen av gamla staden, dels över vattnet från Västra hamnen.

Historik

Liksom resten av Malmös hamn är Inre hamnen anlagd på mark utfylld i sundet. Hamnutbyggnaden startade på 1700-talet och det var vid mitten av 1800-talet i samband med utbyggnaden av stambanan som Inre hamnen började anläggas. Hullkajen byggdes ut på 1890-talet, och området kallades till en början Nyhamnen.

Silon som kallas Korallen (efter kvartersnamnet) byggdes av Skånska Lantmännens Centralorganisation 1953. En tillbyggnad med torkanläggning gjordes mot väster 1966. 1983 kläddes silobatterierna med korrugerad plåt.

Silon, installationer och konstruktion

Silobyggnaden ligger i sydöstra delen av kvarteret. Maskintornet är i öster, och silobatteriet ligger med långsidan mot Hullkajen i söder. I norr och väster breder ett planmagasin ut sig. Silon innehåller 35 siloceller. Allt är uppfört i betong. Maskintornet har mjukt rundade hörn, och fasaderna är målade med Lantmännens gröna kulör. På östra gaveln sitter fönster grupperade parvis och vitmålade vertikala band löper på fasaden. Maskintornet har nio våningsplan ovanför sockelvåningen. De cylindriska silocellerna är täckta av Lantmännengrön korrugerad plåt och högst upp på högra fasaden sitter Lantmännens logotyp. Torkanläggningen som är tillbyggd på silobatteriets västra gavel har helt slutna fasader i Lantmännengrön korrugerad plåt. Spannmålsintag finns dels mot Silogatan (intagsfickor i marken) samt mot Hullkajen (anordning för lossning och lastning med båt). På hörnan Silogatan-Hullkajen ligger den gamla expeditionen med originalskylt bevarad mot kajen, och mot gatan ett burspråk där det troligen tidigare funnits en lucka. Ett antal äldre träportar finns mot Hullkajen, i övrigt är de flesta dörrar och portar utbytta. Våg för samtliga leveranser till Hullkajen och Lantmännens övriga siloanläggningar i Malmö ligger längst västerut i kvarteret Korallen, och laboratoriet för provtagning ligger med ingång från Hullkajen.

Foto Malmö Museer. Höger: På hörnan Silogatan-Hullkajen ligger den gamla expeditionen med originalskylt bevarad mot kajen.

Foto Malmö Museer.

Foto Malmö Museer. Transport av spannmål från planmagasin till intag. Höger: Spannmålsprover.

Övriga byggnader

Väster och norr om silon finns ett planmagasin med fasader i betong målade i Lantmännens gröna kulör. Mot Hullkajen finns här lokaler för expedition och provtagning. Mot Grimsbygatan finns stora vikportar av yngre datum och ett skärmtak längs hela fasaden. Även mot Silogatan finns skärmtak. Spannmål till planmagasinet lastas och lossas med hjullastare. I området finns även järnvägsspår som Lantmännen använder idag.

Framtida förvaltning

Idag finns ingen hotbild mot anläggningen, men på sikt kan det vattennära och relativt centralt belägna området bli attraktivt för bostadsbebyggelse.

Övrig information

På Hullkajens anläggning arbetar idag sju personer heltid. Under högsäsongen ökar arbetsstyrkan till ca 30 personer, som då arbetar skift dygnet runt. Denna personalstyrka täcker även anläggningarna på Vintergatan och Koksgatan. Allt spannmål som anländer till Lantmännen i Malmö passerar Hullkajen, där invägning och provtagning sker, även de leveranser som sedan körs till Vintergatan eller Koksgatan.

Den spannmål som kommer in till Korallen är främst vete eller malkorn från lantbruk i Skåne. Vetet går till Lidköping (Lantmännen Reppe) eller Norrköping (Lantmännen Agroetanol), eller på export till resten av Europa. Malkornet lastas på fartyg till bland annat Viking Malt i Halmstad eller på export till andra mälterier, främst i Europa.

Foto Malmö Museer. Mellan silocellerna i bottenplan. Under golvet går ett transportband.

Malmö Hullkajen, Kv. Algen

Malmö kommun, Algen 1, Hullkajen 11, Malmö

Uppförd: 1950 (silo i väster) och 1965-1966 (silo och foderfabrik i öster)

Kapacitet: ca 220 000 ton spannmål/år till samtliga av Lantmännens anläggningar i Malmö.

Ägare/brukare: Lantmännen Lantbruk

Byggherre: Carl Engström (silo och foderfabrik i öster)

Arkitekt: Helge Barkenius och konstruktör Georg Nilsson (silo i väster 1950) och Skånska

Cementgjuteriet, O. Håkansson (silo och foderfabrik i öster 1965)

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Stadsplan från 1972. Marken är avsatt som kvartersområde för hamnmagasin, lager eller industriändamål.

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Hullkajen ligger i Inre hamnen i Malmös östra hamnområde. Lantmännens anläggning på Hullkajen upptar kvarteret Algen och större delen av kvarteret Korallen. Det är ett komplex bestående av fyra silobyggnader, två före detta foderfabriker och ett antal planmagasin.

Silorna vid Hullkajen är väl synliga på håll, dels från norra delen av gamla staden, dels över vattnet från Västra hamnen.

Historik

Liksom resten av Malmös hamn är Inre hamnen anlagd på mark utfylld i sundet. Hamnutbyggnaden startade på 1700-talet och det var vid mitten av 1800-talet i samband med utbyggnaden av stambanan som Inre hamnen började anläggas. Hullkajen byggdes ut på 1890-talet, och området kallades till en början Nyhamnen.

En silo uppfördes 1950 i östra delen av kvarteret Algen, troligen av AB Carl Engström i Eslöv. I mitten av 1960-talet byggde AB Carl Engström en foderfabrik med silo i västra delen av kvarteret. AB Carl Engström grundades i Eslöv 1865 och blev ett av södra Sveriges största inom spannmål, fröer, foder och lantbruksmaskiner. 1981 köptes Carl Engströms foderfabrik av Svenska Lantmännens riksförbund (SLR), som då redan hade två siloanläggningar i intilliggande kvarteret Korallen. Lantmännen fortsatte att tillverka foder på Hullkajen fram till ca.1994 då fabriken lades ner.

Foto Malmö Museer. Mot Hullkajen. Höger: Bild från taket på silon, vy mot norr.

Foto Malmö Museer. Höger: Interiör trappa i betong.

Foto Malmö Museer. Höger: Tillfälligt spannmålsupplag på parkeringen 12- 08-15.

Silon, installationer och konstruktion

Silon från 1950 består av ett maskintorn beläget mot Grimsbygatan i norr, och ett silobatteri bestående av 3x6 cylindriska siloceller. Totalt finns 35 siloceller i byggnaden (28 cylindriska, tolv stjärnsilor och fem rektangulära silor i västra delen av maskintornet). Totalt i kv. Algen finns 59 siloceller. Silon från 1950 är gjuten i betong och silocellerna är infärgade i olika nyanser av gulbeige. Omfärgningen gjordes 2005 och samtidigt målades tre ax i nyanser av rött på den sydöstligaste silocellen. Sockelvåning, lanterninvåning och maskintorn är målade i Lantmännens gröna kulör, och på det nio våningar höga maskintornet finns Lantmännens gröna logotyp. Maskintornet har mjukt rundade hörn, och mot Grimsbygatan i norr sitter fönster på varje våningsplan, grupperade i fönsterband om fyra. Mot Grimsbygatan finns också intaget, med intagsfickor i marken placerade under ett skärmtak. Våg och laboratorium för samtliga leveranser till Hullkajen och Lantmännens övriga siloanläggningar i Malmö ligger i kvarteret Korallen. Silon som tillhör foderfabriken från 1960-talet är rektangulär i plan och rymmer fjorton siloceller. Den är motbyggd från alla håll utom kortsidan mot Hullkajen i söder. Fasaden är i betong med vertikala spår av gjutbrädformen, målade i Lantmännens gröna kulör och saknar fönster eller andra detaljer.

Övriga byggnader

Den före detta foderfabriken används idag som lagerlokal. Byggnaden är i fem våningar med fasader bestående av grå betongelement. I västra delen är fasaderna i gult tegel. Byggnadens stomme i betong är synlig i fasaderna och gråmålad. På de två översta våningarna i den västra delen av byggnaden finns kontorslokaler med fönsterband mot väster. Övriga ljusinsläpp på

den västra fasaden består av glasbetongblock. I övrigt finns högt sittande fönsterband på fasaderna. De flesta fönstren är utbytta i sen tid. Mot Hullkajen i söder finns tre stora, fribärande lastbryggor i betong på fasaden, till vilka man kunde lasta in varor med lyftkran från kajen till plan 2, 3 och 4. Mot Grimsbygatan finns flera rullportar och utmed hela byggnadens fasad finns ett skärmtak. Väster om femvåningsbyggnaden finns ett planmagasin med fasader i rödmålade betongelement, och i östra delen av kvarteret finns ett friliggande planmagasin. I området finns även järnvägsspår som Lantmännen använder idag.

Framtida förvaltning

Idag finns ingen hotbild mot anläggningen, men på sikt kan det vattennära och relativt centralt belägna området bli attraktivt för bostadsbebyggelse.

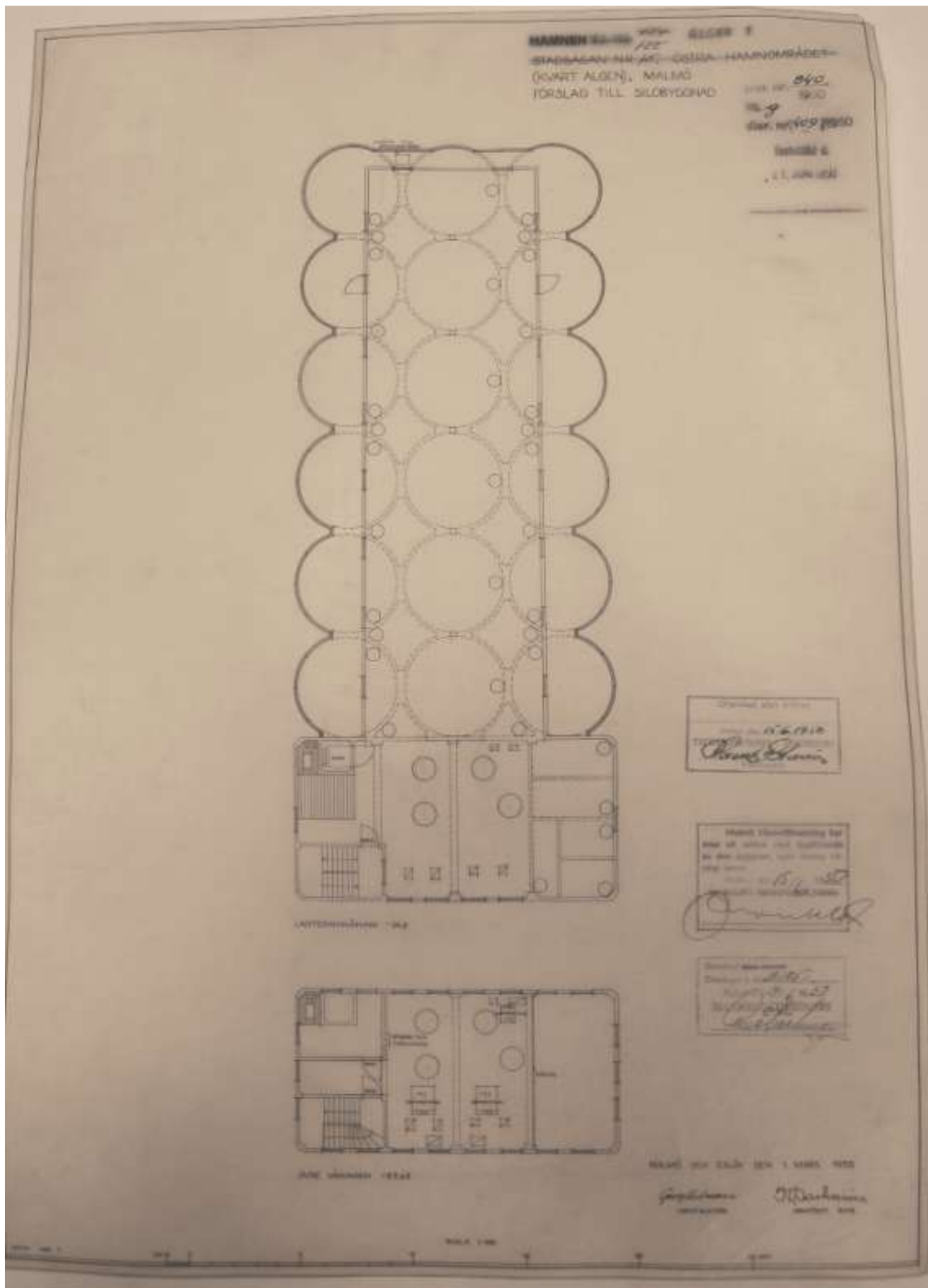
Övrig information

Silorna i kvarteret Algen kallas Silo 45, efter det gamla kvartersnumret. På Hullkajens anläggning arbetar idag sju personer heltid. Under högsäsongen ökar arbetsstyrkan till ca 30 personer, som då arbetar skift dygnet runt. Denna personalstyrka täcker även anläggningarna på Vintergatan och Koksgatan. Allt spannmål som anländer till Lantmännen i Malmö passerar Hullkajen, där invägning och provtagning sker, även de leveranser som sedan körs till Vintergatan eller Koksgatan.

Den spannmål som kommer in till Korallen är främst vete eller malkorn från lantbruk i Skåne. Vetet går till Lidköping (Lantmännen Reppe) eller Norrköping (Lantmännen Agroetanol), eller på export till resten av Europa. Malkornet lastas på fartyg till bland annat Viking Malt i Halmstad eller på export till andra mälterier, främst i Europa.

Foto Malmö Museer.

Ritning från 1950. Silor åt öst.

Malmö Koksgatan, "106:an"

Malmö kommun, Värmet 8, Koksgatan 16, Malmö

Uppförd: 1963

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Lantmännen Lantbruk

Byggherre: AB Kontrollfoder Malmö

Arkitekt: J. Henriksen, L. V Aulkaer Andersen (rådgivande ingenjör, Odense)

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Stadsplan från 1975. Marken är avsatt som kvartersområde för hamnmagasin, lager eller industriändamål.

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Silon ligger i Östra Hamnen i Malmö. I väster ligger Kolkajen och en hamnbassäng, i öster går Koksgatan. Runt om ligger industrier och företag och längre norrut på Koksgatan ligger Lantmännens silo "196:an". Silorna reser sig över området i övrigt relativt låga bebyggelse, och utgör på så vis ett slags landmärke i hamnen.

Malmö hamnområde är konstgjord mark som tillkommit genom successiv utfyllnad av Öresund. Redan under 1700-talet började Malmö bygga ut en hamn och i mitten av 1900-talet var Östra hamnområdet klart.

Historik

Silon uppfördes 1963 av AB Kontrollfoder i Malmö. På ritningar från när den uppfördes fanns en stor skylt högst upp på maskinhuset med texten "Iris", vilket var varumärkesnamnet på ett foder för höns.

Silon, installationer och konstruktion

Silon är hög och slank och helt fristående, till skillnad från de flesta andra silor i Malmö som ingår i större komplex. Maskintornet ligger mot öster och har tio våningar. Mot väster finns silobatteriet med 3x5 rektangulära siloceller. Hela silon är uppförd i betong. Den förefaller ha varit målad i Lantmännengrönt, men färgen är idag nästan helt borta. På maskintornet sitter två mindre fönster (utbytta) på varje våning. Intaget ligger på silobyggnadens sydsida, i ett mindre skjul klätt med blå korrugerad plåt.

Övrig information

På Lantmännens anläggningar i Malmö arbetar sammanlagt sju personer heltid. De som arbetar på Lantmännens anläggning i norr, 196:an, arbetar även på 106:an. Eftersom den endast används som förvaringssilo är det inte nödvändigt med fast personal. På anläggningen finns inga torkmöjligheter. Säden som skall till 106:an (vid inventeringstillfället endast vetesorten Ellvis) måste vara torkat innan.

Spannmål som levereras till Koksgatan passerar först Hullkajen för invägning och provtagning.

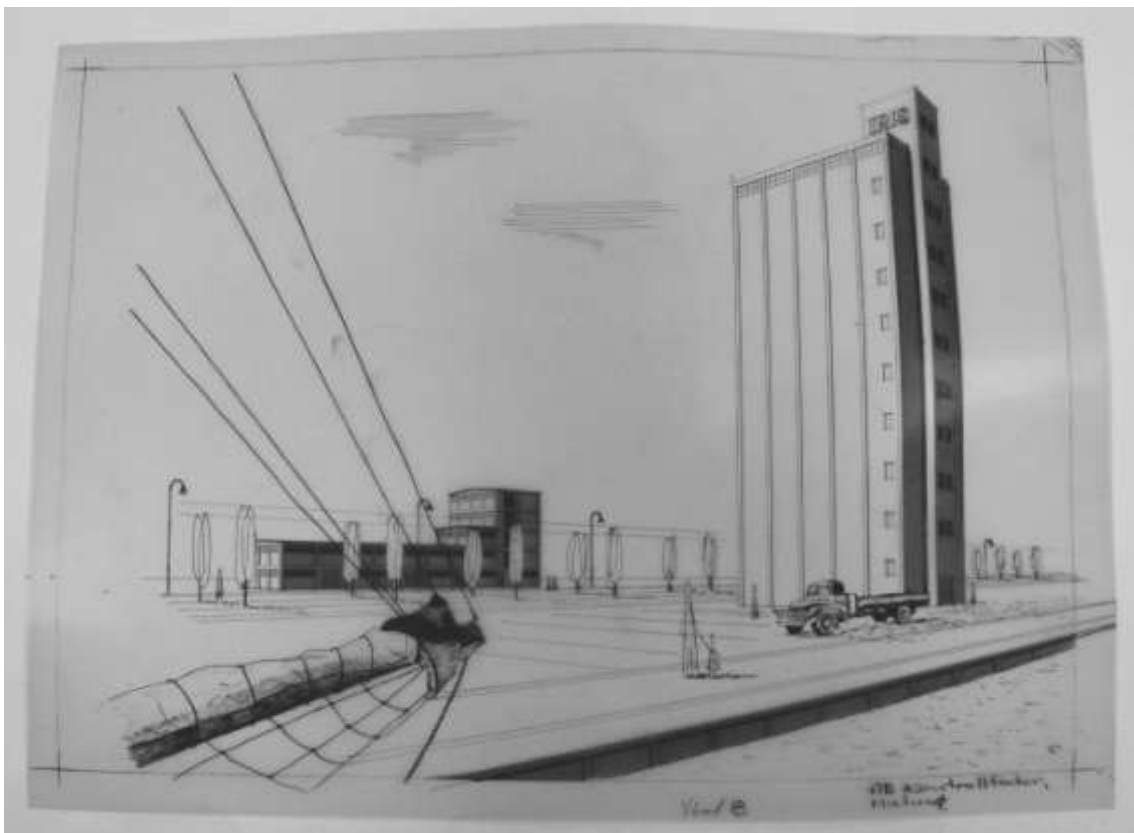

Foto Malmö Museer.

Foto Malmö Museer. Griffeltavla med angivna spannmål i silocellerna. Höger: Silolock.

Foto Malmö Museer. Interiör trappa i slutet trapprum.

Malmö Koksgatan, 196:an

Malmö kommun, Värmet 13, Koksgatan 20, Malmö

Uppförd: Som foderfabrik 1963

Ägare/brukare: Lantmännen Lantbruk och Gyllebo Gödning

Byggherre: Harald Fors & Co AB, Stockholm

Arkitekt: Agriconsult

Byggmästare: -

Kapacitet: -

Skydd och planbestämmelser: Stadsplan från 1975. Marken är avsatt som kvartersområde för hamnmagasin, lager eller industriändamål.

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Silon ligger i Östra Hamnen i Malmö. I norr och väster finns hamnbassänger. I väster ligger Kolkajen och i norr Sydkajen, och i öster går Koksgatan. Runt om ligger industrier och företag och längre söderut på Koksgatan ligger Lantmännens silo "106:an". Silorna reser sig över områdets i övrigt relativt låga bebyggelse, och utgör på så vis ett slags landmärke i hamnen.

Malmö hamnområde är konstgjord mark som tillkommit genom successiv utfyllnad av Öresund. Redan under 1700-talet började Malmö bygga ut en hamn och i mitten av 1900-talet var Östra hamnområdet klart.

Historik

Silon uppfördes 1963 som foderfabrik av Harald Fors & Co AB i Stockholm, som senare slogs samman med AB Carl Engström i Eslöv och bildade bolaget Fors Engström AB. Idag är anläggningen spannmålslager för Lantmännen och gödningsfabrik för Gyllebo Gödning, ett delägt dotterbolag till Lantmännen.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen är uppförd i vinkel. Maskintornet ligger i sydöst, med silobatteriet med 48 siloceller mot norr, och gödningsfabriken i rät vinkel mot väster. Gödningsfabriken är nästan lika hög som silorna. Maskintornet är byggt i ofärgad betong och försett med tre fönster per våningsplan på den södra fasaden. De cylindriska silocellerna är också uppförda i betong och ofärgade, liksom större delen av gödningsfabriken. Mot söder är gödningsfabrikens fasader i rött tegel och med fönsterband. Invid maskintornet finns ett uppglasat trapphus.

Foto Malmö Museer. Höger: Interiör, fördelare i lanterninen.

Foto Malmö Museer. På silotaket. Höger: Trapphus.

Foto Malmö Museer. Tillfälligt lager på marken och transportband för lastning från silo till båt.

Övriga byggnader

Runt om silo- och gödningsanläggningen ligger lager och magasinsbyggnader. I lagerdelarna närmast maskintornet och gödningsfabriken finns intaget, och söder om det gödfabrikens kontorsbyggnad. I dessa delar sker även packningen av gödningen. Lagerbyggnaden är byggd i rött tegel med inslag av betong, trots att vissa sidor är räckta med korrugerad plåt. Gödningsfabrikens kontorsbyggnad söder om maskintornet är en tidstypisk 1960-tals kontorsbyggnad med fasader i rött tegel med inslag av vitfärgad betong och blå fönsterbröstningar. Fönsterbröstningarna är idag klädda i plåt. Ursprungliga träfönster är bevarade. Bottenvåningen är indragen och byggnaden stöttas upp av betongpelare på denna sida.

Övrig information

På Lantmännens anläggningar i Malmö arbetar sammanlagt sju personer heltid. På Koksgatans anläggning arbetar en person halvtid året runt. Under sommarmånaderna och högsäsong arbetar fem personer skift på Lantmännens anläggningar på Koksgatan. På "196:an" förvaras vete och råg.

Spannmål som levereras till Koksgatan passerar först Hullkajen för invägning och provtagning.

Foto Malmö Museer. Kontor.

Malmö Stora Valskvarn

Malmö kommun, kv. Triton 6, Norra Neptunigatan 11 och 13, Malmö

Uppförd: 1881-framåt

Kapacitet: ca 775 ton spannmål/dygn

Ägare/brukare: Lantmännen Cerealia

Byggherre: AB Malmö Stora Valskvarn

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Produktion: 210 000 ton mjöl/år

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Malmö Museer. Valskvarnen sedd från Slottsgatan.

Lokalisering

Malmö Stora Valskvarn som idag tillhör Lantmännen Cerealia, ligger på den så kallade Universitetsholmen i Västra Hamnen i centrala Malmö. Hamnen har präglats av industri, handel och varvsverksamheter i drygt 100 år och vuxit fram genom successiv utfyllnad av Öresund. Idag ligger kvarnanläggningen centralt med närhet till Malmö högskola, nya hovrätten och den påbörjade kongress-, hotell- och konsertanläggningen "Malmö Live".

Norr om anläggningen ligger varvskanalen, varvsbassängen och industrier som nyttjar Kockums gamla verkstadslokaler. Norr och väster om industrierna ligger Malmös "nya" stadsdel, Västra Hamnen, som började byggas i och med bomässan "Bo01" 2001. Det gamla järnvägsområdet som tidigare var station för järnvägssträckan Malmö- Ystad, löper längs med anläggningens

sydsida. Västra Hamnområdet präglas idag av varierad bebyggelse, industrier, bostadshus och offentliga byggnader.

Foto Malmö Museer. Sydsidan.

Historik

Malmö Stora Valskvarn

AB Malmö Stora Valskvarn grundade kvarnen i Malmö 1881. Det var intressenter från Göteborg och Köpenhamn som gick samman och byggde en kvarn i Malmö. Byggnadsarbetet tog fyra år och kvarnen stod klar 1885. Kvarnen var strategiskt placerad vid hamnen och nära järnvägen för att underlätta transporterna. Stora mängder spannmål importerades från utlandet, bl.a. Danmark, Tyskland och Polen, men även från Indien och Nord- och Sydamerika och hamnen var en förutsättning för att kvarnen skulle fungera. 1917 köpte det nybildade Svenska Lantmännens kvarnförening (SLK) upp samtliga aktier i Malmö stora valsikvarn, som vid tiden var ett av landets största kvarnföretag.

1927 bildades ett holdingbolag, AB Kvarnintressenter, som köpte upp majoriteten av aktierna i Malmö Stora Valskvarn samt fyra andra kvarnföretag i södra Sverige. Tanken var att rationalisera och samordna driften och försäljningen för kvarnarna och på så sätt överleva svårigheterna. 1954 förvärvades kvarnen av Wennergrenkoncernen som placerade den i Kungsörnen AB. 1961 sålde Wennergren hälften av Kungsörnen AB till SLR (Svenska Lantmännens Riksförbund) och resterande del 1967, och kvarnen var då åter i Lantmännens ägor. Cerealia bildades 1984 då Lantmännen slog samman kvarn- och konsumentprodukterna i ett bolag. Valskvarnen placerades i det nybildade dotterbolaget Nord Mills AB, en sammanslagning av Kungsörnens kvarnar, Mårten Pehrssons Valskvarn och Helsingborg Kvarn AB. Malmökvarnen hette Nord Mills fram till runt 2008 då den fick namnet Lantmännen Cerealia – Malmö kvarnen, för att visa vem den tillhörde och vilka ytterligare fabriker den hör

ihop med. De produkter som säljs till bagerier och liknande går dock fortfarande under namnet Nord Mills.

Under kvarnens drygt 100 år har byggnader tillkommit och rivits. När kvarnen byggdes tog anläggningen upp tre kvarter; Thetis, Triton och Nereus.

I början av 1900-talet byggdes en ny kvarnbyggnad mot Neptunigatan. En ny byggnad innehållande bl.a. personalutrymmen, vilket den gör än idag, byggdes 1941 bredvid blanderiet mot Bassängkajen. Anläggningens första silobatterier med runda glidgjutna betongsilor uppfördes i hörnet av Matrosгатan/Neptunigatan 1951. 1959 byggdes Matrosгатan över och inkorporerades i kvarnanläggningen som spannmåls mottagning. Samma år byggdes även en stor rektangulär mjölsilo bakom kvarnbyggnaden från 1907.

Det är ovisst när den ursprungliga kvarnbyggnaden mot Bassängkajen revs. 1960 bebyggdes dock den delen av tomten med silobatterier i 6 gånger 7 rader. 1968 byggdes silorna ut ytterligare, denna gång nordost om silorna från 1960. Under 1970-talet byggdes ett renseri mellan kvarnen och silon mot Neptunigatan. Under denna tid byggdes även mjölsilon bakom kvarnen ut åt öst. 1986 byggdes en tre våningar hög tegelbyggnad mot Styrmansгатan innehållande ett utvecklingsbageri. Under denna tid omfärgades även silobatterierna i sin gula färg och kvarnen målades i gult och vitt. Färgsättningen gjordes av arkitekt Perry Martin. Under 1990-talet byggdes ett stort magasin samt ett utlastningsmagasin väster om kvarnen. Under 2000-talet har det stora kvarnverket, spannmålssilons, kvarnens, och mjölsilons maskineri bytts ut.

Framtida förvaltning

Anläggningen används än idag som mjölkvarn, en verksamhet som funnits på platsen i mer än 100 år. Lantmännen Cerealia ligger centralt i Malmö vilket kan hota verksamheten på platsen om staden anser att den utgör en för stor barriär mellan innestaden och Västra Hamnen. I nuläget finns inga planer på att verksamheten ska flytta, dock är frågan ständigt aktuell.

Övrig information

Den 18 okt 1888, kl 06:30 blev en 30-årig arbetare beordrad av en dansk förman på stora valskvarnen, att lämpa mjöl från en behållare i packhuset ner till en annan på våningen under. Jobbet var ett tvåmansjobb, men arbetaren blev beordrad att utföra arbetet själv. 1,5 timmar senare gick förmannen för att kontrollera arbetet när han endast fann skyffeln liggandes i mjölet. Arbetaren återfanns kvävd i behållaren en våning ner. En s.k. bänk hade rasat och dragit ner arbetaren genom luckan till våningen under utan att någon hört honom. Efter detta krävde arbetarna vid valskvarnen att förmannen skulle avgå, dock utan resultat. Tillslut sa dock förmannen upp sig självmant och händelsen blev början till "Mölleriarbetarefackföreningen för Malmö med omnejd" (bildad 1901), fackföreningen för kvarnarbetare. Detta berättas i festskriften "50 år i mölla och magasin. Svenska Livsmedelsförbundet, avd. 67, Malmö kvarnarbetarefackförening 1901-1951" från 1951.

Malmö Vintergatan, Hydran

Malmö kommun, Polstjärnan 2, Vintergatan 28, Malmö

Uppförd: Silo byggd 1938

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Lantmännen lantbruk

Byggherre: Skånska Lantmännens Centralförening

Arkitekt: Mogens Mogensen

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Stadsplan från 1980. Marken är avsatt för hamnmagasin, lager eller industriändamål.

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Lantmännens anläggning Vintergatan består av två silobyggnader, Phoenix i öst och Hydran i väst. De ligger nordost om Malmö Centralstation, mellan Jörgen Kocksgatan och Vintergatan i Inre Hamnen i Malmö och strax sydost om Hullkajens spannmålsanläggning. Siloanläggningen är väl synlig i området, främst från Norra Vallgatan, och även från Centralstationen.

Inre hamnen är anlagd på utfylld mark kring mitten av 1800-talet. Redan på 1700-talet började Malmö bygga en hamn genom att fylla igen delar av Öresund och därefter har hamnen successivt utvidgats.

Historik

Kvarteret Hydran började bebyggas av Skånska Lantmännen 1938 med en silobyggnad samt en lagerbyggnad. Kvarteret Hydran slogs senare samman med intilliggande Phoenix och Polstjärnan och bildade dagens kvarter.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består av en silobyggnad med totalt 8 siloceller (sex cylinderformade och två stjärnsilor), ett cylindriskt maskintorn i öster och ett planmagasin. Silobyggnaden är uppförd i betong och infärgad i Lantmännens gröna kulör. På maskintornets östsida sitter fem rektangulära fönster, ett på vardera våningen. Fönstren är sentida aluminiumfönster. Silobyggnaden ligger på norra delen av tomten, med långsidan mot Jörgen Kocksgatan. Söder om silon breder planmagasinet ut sig. Interiört har anläggningen kvar sin gamla karaktär med flera ursprungliga detaljer som till exempel skyltar och en telefonhytt med spegeldörr. Det finns en liten hiss för max två personer och en spiraltrappa av betong som leder upp genom maskintornet. Mittemellan Hydran och Phoenix finns ett gemensamt intag med portar mot Vintergatan i söder och Jörgen Kocksgatan i norr.

Övriga byggnader

Planmagasinet är byggt i betong och infärgat i Lantmännengrönt. Detta magasin är försett med fönsterband med sentida aluminiumfönster och stora grönmålade träportar av äldre karaktär.

Framtida förvaltning

Ca 2009-2010 var det aktuellt att hela anläggningen på Vintergatan (Hydran och Phoenix) skulle tas ur bruk. Det blev dock inte genomfört utan anläggningen används fortfarande.

Området är attraktivt för framtida stadsomvandling, eftersom det ligger centralt och i närheten av järnvägsstationen. För kvarteren söder om Carlskgatan pågår detaljplanering för bostadsbebyggelse, och det är troligt att det är en utveckling som inom överskådlig framtid kommer gälla även för kvarteren runt Vintergatan.

Övrig information

Lantmännen i Malmö finns på tre ställen: Hullkajen (3 siloanläggningar), Vintergatan (2 siloanläggningar) och Kocksgatan (2 siloanläggningar). Huvudkontoret är på Hullkajen. Sju personer är heltidsanställda totalt på alla anläggningarna. Denna arbetsstyrka ökar under sommarmånaderna och högsäsongen till ca 30 personer, som då arbetar skift dygnet runt. Alla spannmålsleveranser ankommer till Hullkajen där det vägs in och prover tas, innan det levereras till rätt anläggning.

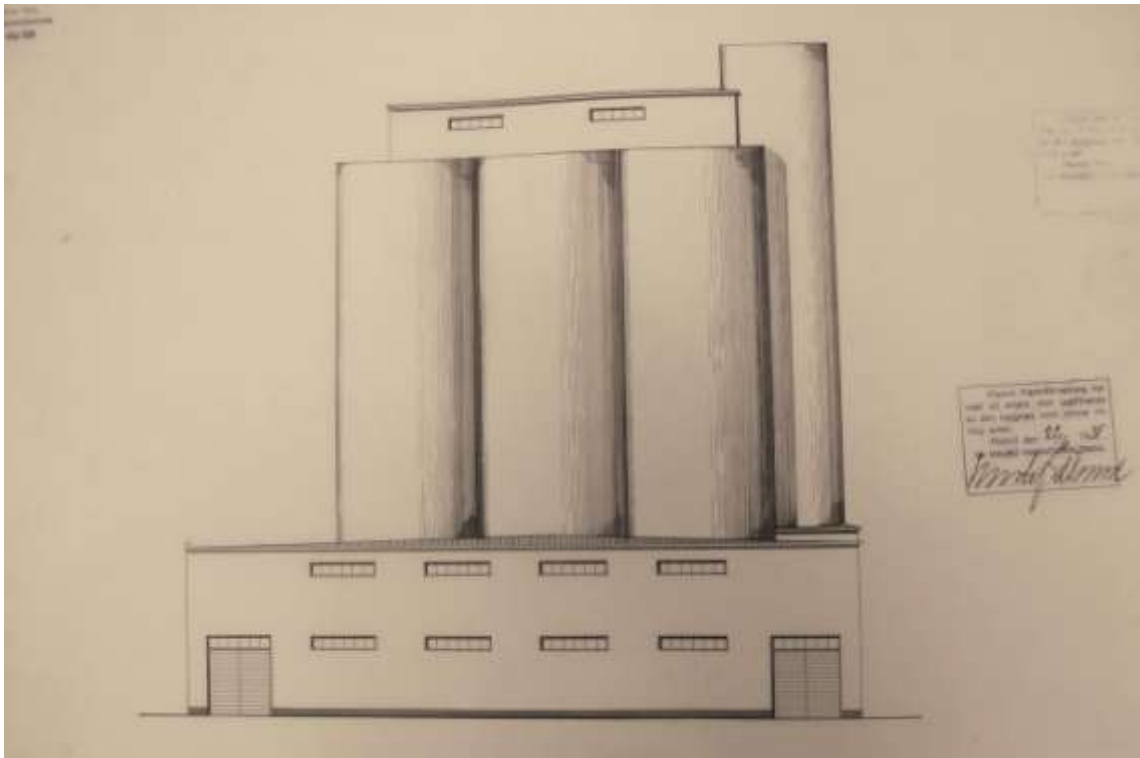
På Vintergatan torkas och förvaras råg och vete. Personalen utgår från Hullkajen och är endast på Vintergatan vid behov, det finns med andra ord ingen fast personal på anläggningen.

Foto Malmö Museer. Äldre port mot Vintergatan. Höger: Hiss.

Foto Malmö Museer. Intaget mellan Hydran och Phoenix.

Ritning 1938.

Malmö Vintergatan, Phoenix

Malmö kommun, Polstjärnan 2, Vintergatan 28, Malmö

Uppförd: Silor och magasin 1948

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Lantmännen Lantbruk

Byggherre: Skånska Lantmännens Centralförening

Arkitekt: Yngve Östblom

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Stadsplan från 1980. Marken är avsatt för hamnmagasin, lager eller industriändamål.

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Lantmännens anläggning Vintergatan består av två silobyggnader, Phoenix i öst och Hydran i väst. De ligger nordost om Malmö Centralstation, mellan Jörgen Kocksgatan och Vintergatan i Inre Hamnen i Malmö och strax sydost om Hullkajens spannmålsanläggning. Siloanläggningen är väl synlig i området, främst från Norra Vallgatan.

Inre hamnen är anlagd på utfylld mark kring mitten av 1800-talet. Redan på 1700-talet började Malmö bygga en hamn genom att fylla igen delar av Öresund och därefter har hamnen successivt utvidgats.

Historik

1948 byggde Skånska Lantmännens Centralförening en siloanläggning i kvarteret Phoenix, med silor och magasinsbyggnad. På platsen hade tidigare legat ett magasin tillhörande Lantmännen, som brann ner 1947. Kvarteret Phoenix slogs senare samman med intilliggande Hydran och Polstjärnan och bildade dagens kvarter.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen Phoenix består av ett maskintorn och 20 kvadratiska siloceller. Maskintornet är byggt som en bastant betongbyggnad i fem våningar och infärgad i Lantmännens gröna kulör. Fasaden är indelad i fack i ett rutnät. Maskintornet ligger mot Jörgen Kocksgatan i norr, och silobyggnaden med de 20 silocellerna söder om tornet.

Övriga byggnader

Öster om maskintornet och silobyggnaden finns ett planmagasin, även det byggt i betong och infärgat i Lantmännen grönt. Fasaderna är indelade i fack och under takfoten i varje fack sitter fönsterband. Fönstren är äldre, smäckra fönster i metall, troligen ursprungliga. Stora grönmålade portar i trä leder in till magasinet, två på vardera sidan förutom västsidan som är sammanlänkad med silobyggnaden. Söder om silon finns en envåningsbyggnad med en centralt placerad grönmålad port likt de övriga.

Foto Malmö Museer.

Foto Malmö Museer. En silocell. Höger: Transportör.

Framtida förvaltning

Ca 2009-2010 var det aktuellt att hela anläggningen på Vintergatan (Hydran och Phoenix) skulle tas ur bruk. Det blev dock inte genomfört utan anläggningen används fortfarande.

Området är attraktivt för framtida stadsomvandling, eftersom det ligger centralt och i närheten av järnvägsstationen. För kvarteren söder om Carlskgatan pågår detaljplanering för bostadsbebyggelse, och det är troligt att det är en utveckling som inom överskådlig framtid kommer gälla även för kvarteren runt Vintergatan.

Övrig information

Lantmännen i Malmö finns på tre ställen: Hullkajen (3 siloanläggningar), Vintergatan (2 siloanläggningar) och Koksgatan (2 siloanläggningar). Huvudkontoret är på Hullkajen. Sju personer är heltidsanställda totalt på alla anläggningarna. Denna arbetsstyrka ökar under sommarmånaderna och högsäsongen till ca 30 personer, som då arbetar skift dygnet runt. Alla spannmålsleveranser ankommer till Hullkajen där det vägs in och prover tas, innan det levereras till rätt anläggning.

På Vintergatan torkas och förvaras råg och vete. Personalen utgår från Hullkajen och är endast på Vintergatan vid behov, det finns med andra ord ingen fast personal på anläggningen.

Foto Malmö Museer. Griffeltavla och äldre port.

Mjöhult

Höganäs kommun, Mjöhultsvägen

Uppförd: riven silo 1950-tal, betonggrå silo 1970. Anläggningen är inte i bruk.

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Kullabygdens Musteri

Byggherre: Skånska Lantmännen lokalförening

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Kulturen. Silon – landmärke i landskapet. De höga betongsilorna och maskintornet är tydliga både från vägarna när man passerar orten samt inne i Mjöhults by. Den äldre idag rivna silon stod till höger i bild om den nuvarande silon.

Lokalisering

Anläggningen ligger i norra delen av Mjöhult och utgör ett tydligt landmärke i det brukade landskapet. I pressen beskrevs den 2006 som ”ett välkänt landmärke på Kullabygdens slätter”. Den ligger strategiskt placerad vid järnvägen och i anslutning till musterier och andelsmejerier. Från taket har man en milsvid utsikt över Kullabygden. Anläggningen är inte i bruk och en del är riven.

Historik

Anläggningen uppfördes av Lantmännen och bestod av Skånska lantmännens lokalförenings nederlagskontor med ett magasin som låg längs med järnvägen i väster, samt två silobatterier. Den äldre silon är uppförd före 1954⁵³ och den yngre som finns kvar idag 1970. Anläggningen stängdes 2005 och den västra delen med sex vitmålade silotorn och maskintorn revs 2011, magasinet hade rivits tidigare. Nedläggningen var en del i effektivitetsprogrammet "Blåljus" som då förväntades leda till en besparing och ge Lantmännen bättre lönsamhet i verksamheten. Verksamheten präglades då av minskad spannmålsskörd och där allt färre lantbrukare utnyttjade de gamla omlastningsplatserna. Under 2006 pågick ännu vägning, provtagning och korttidslagring av spannmål. När anläggningen i Mjöhult gick som bäst tog man emot mellan 17 000 och 18 000 ton spannmål varje säsong. De sista åren hanterades som bäst kring 10 000 ton. 2007 annonserades anläggningen ut till försäljning eftersom lantbrukarna själva inte var intresserade av att ta över och hyra anläggningen. 2008 såldes anläggningen och marken nyttjas för parkering och lagerhållning av vagnar och partytält och silon står tom med utrivet maskineri.

Till vänster: Foto Regionmuseet Kristianstad. Den äldre vitmålade silon är riven idag. Till höger: Foto Kulturen. Den höga silon i ofärgad betong står kvar.

⁵³ Silon finns på bild i SLC 50 år 1954.

Foto: Lantmännen. Magasinet som stod i väster intill järnvägen är rivet idag. Byggnaden har samma formspråk som Lokalföreningens byggnader i Trollenäs. Höger: verksamhet vid intaget vid den silo som står kvar idag.

Foto Kulturen. Maskineriet är utrivet vilket orsakat stora hål i bjälklagen. Milsviad utsikt över Kullahalvön från taket.

Silon, installationer och konstruktion

Silolanläggningen består idag av 4 cylindriska silor och 6 stjärnceller. Silons stomme och fasad är av omålad betong. Taket är plant och överst på silon finns en plåtinklädd lanternin som rymmer transportbandet. Det rektangulära maskintornet har fönster i trä åt söder och väster, på taket finns takterrass och telemaster. En dörr i söder leder in till manöverrummet, till hissen och en spiraltrappa i stål. Manöverrummets fönster är ett triangelformat burspråk med utblick mot intaget. I nedre delen av silon finns dörrar samt intill intaget troligen en sekundärt upptagen öppning, i vilken en elcentral installerats. Skorstenen är klädd med korrugerad plåt och löper på utsidan från bottenvåningen till toppen av maskintornet.

Övriga byggnader

På området finns en enplans kontorsbyggnad i tegel och en lagerhall i grön korrugerad plåt.

Framtida förvaltning

Trasiga fönster har medfört att silon invändigt är mycket nedsmutsad av fågelspillning. Maskineriet är utrivet varför det finns stora hål i golven på de olika våningsplanen. Stommen är i övrigt i relativt gott skick. Masten på taket har kontrakt till 2014, varefter det finns indikationer på att silon kommer att rivas.

Mäsinge, Bjäre kvarn

Båstad kommun, Mäsinge Kvarn 4:6, Mäsingevägen 140

Uppförd: 1970-talet fyrkantssilo i plåt, 1980 cylindriska silo i plåt

Kapacitet: ca 1 800 ton

Ägare/brukare: Bjäre Lantmän

Byggherre: -

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Regionalt kulturmiljöprogram särskilt värdefulla kulturmiljöer, V Karup – Faritslöv – Påarp – Varan – Bröddarp.

Foto Kulturen. Vy från söder längs Mäsingevägen. Vindmöllan, kontor och butik, lagerhallar och silo med tork.

Lokalisering

Anläggningen ligger norr om Mäsinge, mellan Torekov och Västra Karup. Den raka smala Mäsingevägen leder tätt förbi anläggningen som ligger högt i det öppna brukade landskapet med vindmöllan som riktmärke. Bjäre Lantmän är en ekonomisk förening som ägs av ca 300 medlemmar. Huvudkontoret, med butik och kvarn, ligger i Mäsinge. Vid anläggningen finns tre heltidsanställda samt säsongspersonal.

Historik

Vindmöllan på Mäsinge Kvarn är byggd 1896 av bröderna Lundvig och Johan Jönsson. Innan dess låg en kvarn på höjden i Dalsberg. Bjäre Lantmän är ägare till Mäsinge Kvarn 4:6 sedan 1961. I trakten har det inte funnits stora siloanläggningar på grund av att man odlar mycket grönsaker och mindre andel spannmål.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består fyrkantssilos, runda plåtsilos, lagerhall, kvarn och säckmagasin samt butik och kontor. Vid intaget väger man och utför man provtagning, därefter går av spannmålen till rens/aspiratör, våg och med fördelare till torken. Här finns även kvarn och man gör foderblandningar till respektive kund. I lagerhallarna finns åtta fyrkantssilo i plåt om ca 100 ton samt en tork från ca 1975. Här finns även manöverrum. Hallarna är i blå trapetskorrugerad plåt. Golvet är av gjuten betong och bjälklag i trä. Bakom hallarna står två cylindriska plåtsilor om á 500 ton med tork från 1995. Silorna är relativt anspråkslösa i plåt samt inbyggda i lagerhallarna. Torktornet är den högsta byggnadsdelen. Plåtsilorna står på en betongplatta. Under plattan finns ett utrymme i gjuten betong. Planlager finns under tak samt på gården.

Övriga byggnader

Två lagerhallar i plåt den större med sadeltak och den mindre och lägre med pulpettak, butiken och huvudkontoret finns i en gulmålad putsad envåningsbyggnad med flackt sadeltak. Dessa är sammanbyggda med byggnaden som rymmer fyrkantssilorna. Mottagning finns i litet rött panelklätt hus vid vägen.

Foto Kulturen. Plåtsilorna står något undanskymda bakom plåthallarna och torken. Mindre lagringsfickor vid intaget och utlastningen i magasinet av plåt.

Rödaled

Kristianstad kommun, Nosaby, Nosabyvägen 302

Uppförd: 1955, 1961, 1965, 1972

Kapacitet: -

Byggherre: Kristianstadortens Lagerhusförening, KLF

Arkitekt: K-Konsult

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster hiss- och maskintorn till KLF Rödaleds anläggning i Nosaby. Till höger utsikt från en av silocellerna ut över Nosaby villaområde.

Lokalisering

KLF Rödaled ligger i Nosaby, strax norr om Kristianstad. Siloanläggningen är placerad invid Nosabyvägen, vilken är den huvudsakliga färdvägen genom orten. Närområdet präglas framförallt av villabebyggelse men nordost om anläggningen möter det öppna jordbrukslandskapet. Snett över Nosabyvägen ligger det före detta bränneriet.

Tidigare gick järnvägen genom Nosaby, alldeles intill siloanläggningen, men numera tjänar järnvägsbanken som gång- och cykelväg.

KLF Rödaled fungerar som landmärke för ett stort omland. Företaget har tagit det på allvar då man i samband med en genomgripande renovering under 2000-talet lät en arkitekt ta fram en ny färgsättning. Företaget vill vara en del av Nosabys bebyggelse och hoppas därför att slippa sätta upp avgränsande stängsel kring anläggningen.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster elevatorer från 1950-talet, dock har innanmätet moderniserats efter hand. Till höger transportanordning som fördelar fraktionerna i rätt siloceller.

Historik

KLF Rödaled uppfördes 1955 och har sedan dess byggts till i flera olika etapper. Den mest intensiva byggperioden inföll 1955- 1972. Därefter har planlager tillkommit.

Kristianstadortens Lagerhusförening har förutom Rödaled anläggningar i Åhus och Karpalund. KLF Rödaled är inriktad på brödspannmål och stärkelsevete. Anläggningen tar emot spannmål, rensar spannmål från bland annat sten, torkar spannmål och lagrar det.

Under perioden 1965 – 1985 ingick även en foderfabrik i KLF Rödaleds anläggning. Produktionen fick ett abrupt slut 1985, då fabriken totalförstördes av en brand. Därefter beslutades att foderproduktionen skulle koncentreras till Karpalund, där det sedan 1982 fanns en foderfabrik. År 2007 lades även den tillverkningen ner. Istället gick KLF samman med Lantmännen i företaget Åhus Foder, för att kunna bedriva modern foderproduktion i Åhus.

KLF i Rödaled har steg för steg fått en uppdaterad maskinpark. Idag är driften i huvudsak helt digitaliserad. Dock har anläggningen, till skillnad från exempelvis Karpalund, ännu inte fått givare placerade inuti silocellerna. Det gör att personalen i Rödaled fortfarande på manuell väg får kontrollera att lagrad spannmål inte är utsatt för fukt eller ohyra.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster whiteboard med fast situationsplan över silocellerna och i dem noteringar om vilka fraktioner som förvaras där just nu. Till höger detalj av processutrustning.

Anläggningen har under de senaste åren expanderat sin försäljningsdel, vilket är en av anledningarna till att det byggts ytterligare planlager. Där säljer KLF växtskyddspreparat samt gödning men också vissa foderartiklar, såsom så kallade slickestenar.

KLF i Rödaled har, genom att anläggningen är specialiserad på att leverera brödsäd, ofta nära kontakt med kvarnar och större bagerier. För brödsäden gäller extremt höga krav på att leveransen är stenfri. Arbetet med att skilja ut sten har blivit viktigare i takt med att jordbruket har gått över till stordrift. Dagens tröskor verkar ha lättare att riva upp småsten än de små skördetröskor som användes längre tillbaka. I stensorteringsmaskinen skiljs de lätta kärnorna (spannmålet) från de tunga (småstenen). Att mala spannmål innebär otroligt slitage på kvarnar, varför de små stenarna måste elimineras från den produkt KLF levererar.

Silon, installationer och konstruktion

KLF Rödaled har 28 siloceller av glidjuten betong. För att kunna leverera produkter av god kvalitet får det absolut inte förekomma fukt i silorna. Därför är underhållsarbetet oerhört viktigt. År 2000 genomfördes en genomgripande renovering av anläggningen. Omkring 1200 kvm betongyta renoverades. Innan dess uppvisade silocellernas fasader vittrande betong och sprickbildningar. Några av silocellerna hade dessutom armeringsjärn som gick i dagen. KLF vände sig till en betongspecialist som bland annat svarar för renovering av brokonstruktioner.

Processutrustningen har moderniserats efter hand. Ett viktigt steg var då KLF digitaliserade driften, vilket gjorde produktionen mer driftsäker. Dessutom befriade det också personalen från flera tidskrävande och fysiskt ganska krävande uppgifter.

Förnyringen av maskinparken måste genomföras med stor försiktighet, då svetslågor alltid innebär stor risk för dammexplosioner i miljöer som hanterar spannmål. Därför försöker personalen att så långt det är möjligt undvika att svetsning görs på plats. Processutrustning som fortfarande fungerar bra, exempelvis elevatorerna, kan uppdateras genom att vissa delar byts ut mot nya.

Foto Regionmuseet Kristianstad. Till vänster gång mellan planlager. Till höger interiör från planlager med olika gödningsprodukter.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör förutom betongsilor, torkanläggning och tillhörande hiss- och maskintorn, planlager också en mindre byggnad vid invägningen. I byggnaden ryms kontor, personalutrymmen och laboratorium. KLF har sitt stora labb i Åhus. I Rödaled och Karpalund fungerar finns servicelabb där det görs så kallade förprov.

Framtida förvaltning

Det finns inte någon känd hotbild mot anläggningen. KLF har under de senaste åren ökat sin omsättning långt över förväntan. Den främsta anledningen till det är världsmarknadens höga spannmålspriser. Därtill har KLF en stor krets av jordbrukare som är dem trogna.

Relationen till de närboende är god och KLF meddelar att det nästan aldrig förekommer klagomål. Detta trots att de är medvetna om att produktionen kan störa de boende, inte minst under säsong då tunga transporter kommer till anläggningen dygnet runt.

Övrig information

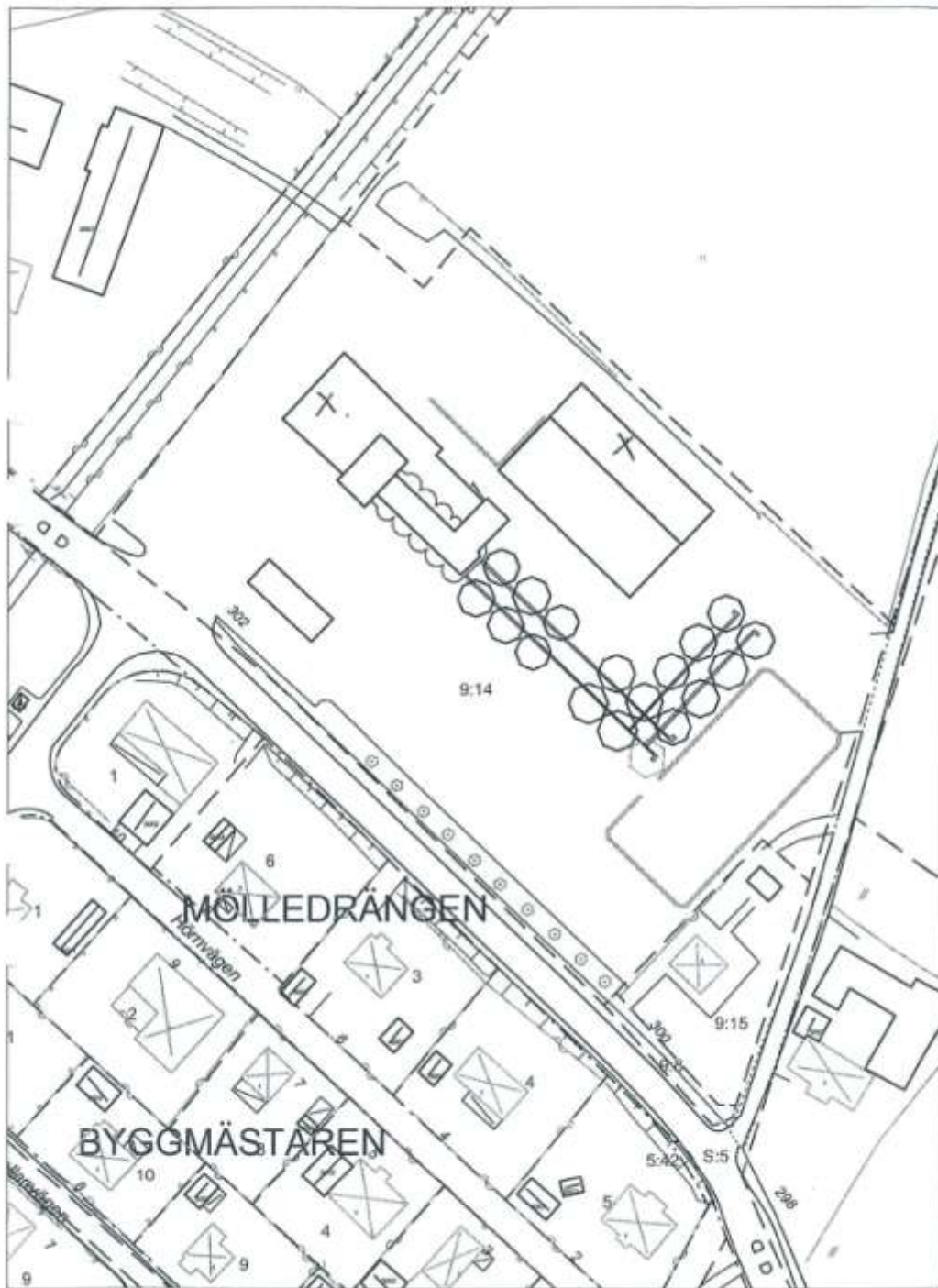
I samband med den renovering som genomfördes år 2000, lät KLF en arkitekt färgsätta anläggningen. Grönt ville företaget inte använda, eftersom det blivit nästan synonymt med Lantmännens anläggningar. Svenska Foder i sin tur använder en kraftigt blå kulör. KLF: s anläggningar, och framförallt Rödaled där det är fullt genomfört, använder stället en glidande kulörskala. Den går från gråblått och stegvis över i gula kulörer för att avslutas i en varmgul, nästan orange kulör. Ambitionen med schatteringarna är att illustrera spannmålets mognad.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Helhetsbild av KLF Rödåled.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Silocellernas tak samt ovanliggande transportsystem.

Urtitrad av Kristianstads kommun 2006-10-26 Skala = 1:1000

Ritning Kristianstad kommun: Fastighetskarta över KLF Rödaled samt angränsande villabebyggelse.

Smedstorp

Tomelilla kommun, Storgatan 16

Uppförd: 1950-talet

Kapacitet: -

Byggherre: Lantmännen

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster siloanläggningen i Smedstorp sedd från nordväst. Till höger detalj från samma silo, tömning av spannmål.

Lokalisering

Anläggningen ligger i sydöstra delen av Smedstorp. Maskintornet, torkanläggningen och silon är sammanbyggda och har i söder förlängts med en lågdel i form av planlager/maskinhall. I norr angränsar fastigheten till järnvägen mellan Tomelilla – Simrishamn. Till siloanläggningen hör också en ett äldre sädesmagasin, numera försett med en målad skylt *Anders & Söner Allehem Lindhaga Maskinstation Daniel Andersson*. Höger om den nya skylten finns en äldre skylt. I väster går ortens huvudsakliga färdväg, Storgatans huvudaxel. Den omgivande bebyggelsen vittnar om att Smedstorp i och med järnvägens etablering under slutet av 1800-talet (Simrishamn – Tomelilla 1882 och Malmö – Tomelilla 1896) växte kraftigt. Flera av byggnaderna fick stadsmässig karaktär.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Det före detta spannmålslagret i anslutning till silon i Smedstorp.

Järnvägsarkitekturen kan avläsas i ortens magasinsbyggnader, vilka förutom spannmålsmagasinet intill silon utgörs av Smedstorps Sädesmagasin väster om lanthandeln på Gårdslösavägen. De är båda uppförda i gult tegel med bjälklagen markerade med skift av rött tegel.

Till skillnad från många av silorna som uppförts i glidgjutet betong och når riktigt höga höjder, är silon i Smedstorp inte lika tydlig och arketypisk. Den är lägre än flertalet och är dessutom integrerad med flera andra funktioner. Alltjämt utgör anläggningen en karaktäristisk del av Smedstorps järnvägsnära bebyggelse.

Historik

Silolanläggningen tillkom under 1950-talet. Byggherren var då Lantmännen. Därefter togs silon över av Spannmålsbolaget. Spannmålslagret uppfördes av Spannmålsbolaget och var i aktiv drift fram till 1960-talet. Företaget sålde därefter anläggningen till ett byggbolag, Edstrand. Delar av lokalerna kom då att användas som bygglager. Idag nyttjas delar av anläggningen som loppis medan andra lokaler fungerar som verkstad och vagnslider för jordbruksmaskiner.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster förråds-/lagerbyggnader samt smedja intill spannmålsagret. Till höger hallar som tidigare användes för djuruppfödning.

Silon, installationer och konstruktion

Silocellen, maskintornet och torkanläggningen är sammanbyggda. Stommen är av trä som sedan klätts med gulaktig eternit i stora skivor. Taket är täckt med korrugerad plåt. Spannmålen lastades ur direkt på lastbil. Eftersom funktionerna byggts samman är anläggningen svårare att läsa av, då det inte finns samma tydlighet som när silocellerna står för sig själva. Siloanläggningen har i jämförelse med flera andra anläggningar inte haft så stor kapacitet, vilket var en bidragande anledning till att verksamheten relativt snart lades ner.

Övriga byggnader

Till silomiljön hör förutom lagerbyggnader och ett boningshus, vilket tillsammans med spannmålslager och längan med lager/förråd och smedja en u-formad gård. Silon i öster bidrar delvis till att även sluta gårdsmiljön på en fjärde sida. Öster om silobyggnaden finns dessutom ytterligare byggnader, låga hallar, vilka troligtvis byggdes för djuruppfödning.

Framtida förvaltning

Eftersom endast delar av anläggningen används aktivt, finns det alltid en risk att underhållet på sikt blir eftersatt. Dock finns idag inte någon konkret hotbild.

Svalöv

Svalövs kommun, Teckomatorpsvägen/Onsjövägen

Uppförd: grönmålad silo?, stora silon 1970-talet

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Skånska Lager Svalöv KB

Byggherre: Allmänna Svenska Utsädes AB (stora silon)

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Regionalt kulturmiljöprogram särskilt värdefulla kulturmiljöer Svalöv.

Foto Kulturen. Silon i fonden av Svalegatan i centrala Svalöv. Vy mot söder.

Lokalisering

I Svalöv finns en mindre grönmålad silo och en stor i dels betong dels plåtinklädd sammanbyggd med stora lagerhallar. De ligger mycket centralt i Svalövs centrum och parallellt med järnvägen. Den stora silon är påtaglig i fonden av den centrala Svalegatan. Området väster om järnvägen upptas till stor del av silon och lagerhallarna medan den östra delen är bebyggt med stationshuset och tegelbyggnader från det sena 1800-talet. Norrut låg det 2012 rivna sädesmagasinet. Här finns idag ett kvarnhus som är ombyggt till bland annat bostäder och modernare verksamhetsbyggnader. Svalöv är ett tydligt exempel på 1800-talets stationssamhällen som starkt präglats av omgivande rika jordbruksbygd. Utsädesföreningen hade ett starkt fäste i orten.

Historik

Lantmännen övertog och byggde till Allmänna Svenska Utsädes AB:s anläggningar i Svalöv 1973. Det är oklart om det är båda silorna i Svalöv eller bara den stora med lagerhallar. Utsädehandeln samordnades och samtidigt påbörjas byggnationen av utsädesanläggningen i Hammenhög. 1979 bildades Svalöv AB där SLR har 50 % av aktiekapitalet. Lantmännen sålde silon 1995.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen är uppdelad i två fristående enheter. Den ena är en mindre silo med maskintorn i grönmålad betong, den andra är stora silor i omålad betong sammanbyggda med stora plåthallar.

Den grönmålade silon har rektangulär plan med ett något utkragande centralt placerat maskintorn, hörnen på silon och maskintornet är markerade vita. Maskintornet är i sex våningar. På den västra sidan finns intaget med galler i marken och täckt av ett skärmtak av korrugerad plåt. Här finns även en dörr till maskintornet. Under taket finns en vinsch och ett rör för utlastning, även i norr finns ett rör för utlastning. På den östra sidan finns vågen och en trappa i betong leder upp för slänten till den större siloanläggningen intill järnvägen. Silon är i söder sammanbyggd med en hall i grön korrugerad plåt.

Den större silobyggnaden är uppförd i betong med rektangulär plan. Betongväggarna är gjutna med symmetriskt vertikalt listverk. I det sydvästra hörnet finns ett torn med släta betongväggar och överst ett helglasat utrymme. Silon är sammanbyggd med en lika hög och stor byggnadskropp mot öster som är klädd med ljusblå korrugerad plåt. Åt söder ligger sammanbyggda långa och stora lagerhallar i korrugerad plåt med ett längsgående skärmtak mot järnvägen. Till lagerhallarna leder skjutdörrar i plåt. På asfalten under det långa skärmtaket finns platser markerade med gula streck och numrering. På den stora hallen kan man åt väster förnimma texten Svalöv – centrum för växtförädling och utsäde – Svalöv. I norr finns utlastning med fyra trattar inbyggda i en hög plåtbyggnad.

Övriga byggnader Framtida förvaltning

Ägaren ämnar sälja fastigheten med silorna på grund av att det är den enda fastigheten de äger på orten vilket gör att underhåll och service inte blir lönsamt. Lagerbyggnaderna används idag som lager men silorna står oanvända. I betongfasaden på den stora silon finns vertikala sprickor med synlig rostad armering.

Foto Kulturen: Den mindre gröna silon med maskintorn står väster om den stora silon och lagerhallarna.

Foto: Lantmännen. Samma vy som ovan med lastbil på vägen, årtal okänt.

Foto Kulturen. Den stora betongsilon med texten Svalöf – centrum för växtförädling och utsäde – Svalöf. Till höger: Siloanläggningen ligger direkt intill järnvägen och den gamla järnvägsstationen.

Foto Kulturen. Den stora silon sedd från centrum med järnvägen till vänster i bild. Vid takfoten skymtar Lantmännens logo och texten Utsäde. Till höger: den mindre silon med intag under skärmtaket.

Södra Åby

Trelleborgs kommun

Uppförd: (1933 spannmålsmagasin i trä, rivet). 1955 och framåt. Silon är i bruk.

Kapacitet: Södra Åby 30 000 ton, Trelleborg 4 000 ton

Ägare/brukare: Södra Åby Lokalförening

Byggherre: Skånska Lantmännens Lokalförening Södra Åby och senare Södra Åby Lokalförening

Arkitekt: -

Byggmästare: 1955 Skånska Cementgjuteriet

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Kulturen. Anläggningen med den vita silon från 1955 i mitten. Kontoret till vänster i bild. Järnvägen låg norr om anläggningen, till höger i bild.

Lokalisering

Silon ligger centralt i byn Södra Åby på Söderslätt i det öppna flacka jordbrukslandskapet. Anläggningen är en tydlig markör i landskapet, även om Klagstorps närliggande silor är de dominerande. Anläggningen ligger tätt intill bybebyggelsen och ger en tydlig karaktär åt byn och bygden. Anläggningen byggdes intill järnvägen Trelleborg – Klagstorp som gick via Södra Åby. Trafiken upphörde 1956 och rälsen är uppriven sedan länge. *”I och med bygget av betongsilon 1955 får kyrkan och den gamla stubbamöllan, de byggnader som dominerat byns*

siluett hittills, en konkurrent som ger bygden ett nytt perspektiv från alla håll. Silobyggnaden blir både bildligt och bokstavligt talat symbolen för att den moderna eran har inletts i Lokalföreningens historia”.

Foto Kulturen. Vy från väster över Södra Åby med kyrkan, stubbamöllan och silon.

Historik

1907 bildades Skånska Lantmännens Lokalförening i Södra Åby. De första årens verksamhet bestod mest av gemensamma inköp av gödselmedel och fodervaror som sedan distribueras till medlemmarna. 1917 köpte föreningen handelsmannen O. Sandins fastighet i Södra Åby. Fastighetsköpet medförde möjligheter att bedriva handel med spannmål. 1918 börjar föreningen att köpa in medlemmarnas tröskade spannmål och lagra den i de nyförvärvade magasinslokalerna. Samma år utvidgas rörelsen till att omfatta även jordbruksprodukter, foderkakor, gödningsämnen, trävaror, kol, koks och ved. 1933 byggs ett fyra våningar högt spannmålmagasin av trä (rivet idag). Efter andra världskriget rationaliserades lantbruket i snabb takt. Trämagasinet utöka med en tillbyggnad som rymde nio silor och en spannmålstork (rivet idag). Även nytt kontor uppfördes. Tillväxten fortsatte och 1955 lät föreningen uppföra en betongsilo med sex cylindrar och maskintorn. Det var Skånska Cementgjuteriet som uppförde silon, för 380 000 kronor. Redan i början av 1960-talet var lagringskapaciteten för liten och man beslöt bygga till betongsilon med två silotorn och ett nytt effektivt intag. 1967 byggdes ett planmagasin och en ny tork införskaffades. I mitten av 1960-talet fortsatte verksamheten att öka och ytterligare tomtmark köps in. Under 1980-talet hotade nerläggnings- och fusion i Skåne när Centralföreningen omorganiserade. Södra Åby hade dock framtidstro och investerade i ett nybyggt kontors- affärslokal på platsen för en äldre

arbetarlänga intill silorna. Åren 1999 och 2000 när Skånska Lantmännen var på gång att införlivas i den nya riksomfattande organisationen Svenska Lantmännen menade Södra Åby att om Lokalföreningen ska ha en framtid så måste man frigöra sig från Lantmännen helt och hållet. Efter stora investeringar och utveckling av verksamheten till slitningar mellan SL och lokalföreningarna det nya EU-medlemskapet så fattar företagets ägare och medlemmar beslutet år 2002 att inte gå med i Lantmännens riksomfattande organisation. Firmanamnet blev det nuvarande "Södra Åby Lokalförening"

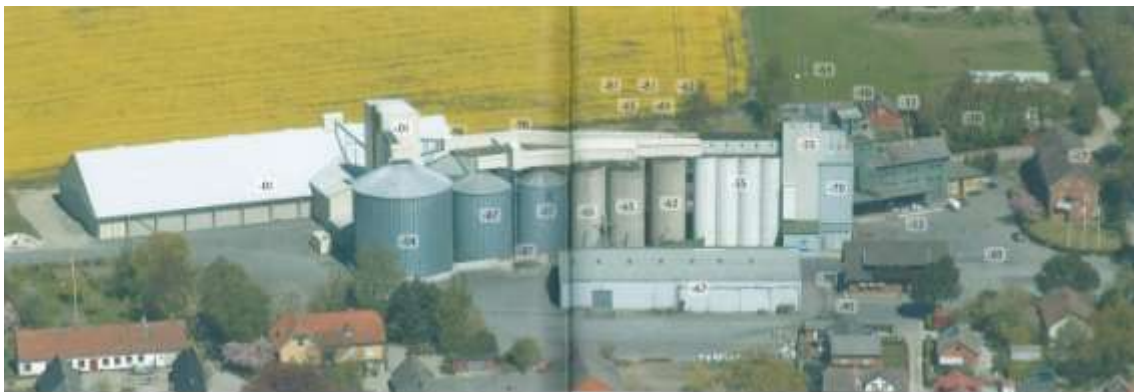

Betongsilo och maskintorn byggd 1955. Till höger: Vy från nordost över Södra Åby Lokalförening från 1957. Här syns tydligt hur anläggningen är uppbyggd intill järnvägen. På bilden syns magasinet som köptes in 1917, den äldsta träsilon som är riven idag och maskintornet till silon från 1955. Foto ur "Södra Åby Lokalförening 1907-2007".

Silon, installationer och konstruktion

Den första betongsilon som rymmer 15 000 deciton spannmål uppfördes av Skånska Cementgjuteriet sommaren 1955. Behållarna och maskintornet stod klara 10 augusti. Den uppfördes med den nya gjutningstekniken, glidformar som med hjälp av domkrafter flyttades uppåt allteftersom arbetet framskred. Silorna är idag vitmålade. Under de följande åren utökades silon i flera omgångar, alltmedan säckhanteringen gradvis fasades ut och man övergick till löshantering av spannmålen. De två silotornen från 1962 är i betong och har en diameter på sju meter och en kapacitet på 500 ton vardera. 1965 byggdes åter fyra silotorn i betong. De är 20 meter höga med sju meters inre diameter och stjärnceller, omslutna av 18 centimeters dubbelarmerad betong. Dessa silor från 1960-talet är omålade och står intill silon från 1955. Planmagasinet byggdes 1967 och är 48 meter långt och 21 meter brett med fem meter djupt skärmtak längs norrsidan. 1970 byggdes fyra lagringsbehållare i stål med 75 tons kapacitet vardera. Torkarna är från 1967, 1970 och 2001, och den elektriska manövertavlan till stora silon från 1972 finns kvar med några tillägg. Den nya torken från 2001 styrs via dator. Fram till 1970 när man investerade i en körvåg, hade man en manuell våg där 10-kilos vikter flyttades manuellt på en våg som klarade 250 kg. 1981 byggdes två spannmålsbehållare i stål, vardera på 575 ton. 2001 byggdes en lagerhall och tork samt 2004 en silo i stål som rymmer 4 000 ton. (Se vidare figur nedan).

Föreningen hyr sedan 1990-talet ett planlager i Trelleborgs hamn. Här kan man lasta båtar för stora leveranser inom och utom Sverige samt ta emot säckad gödning. Planlagrets kapacitet är 4 000 ton.

Årtal Lagerkap

-17	Första fartygsbunkipet av föreningen, som Kvarn i Na-Si
-33	Fyra våningar högt spannmålsmagasin i trä
-46	Tiå våningar, verk och spannmålsmagasin
-52	Höförråd av lagerbyggnad och garage, rivs (D)
	Spannmåls- och lagerbyggnad, trä och sten (E)
-50	Plattbotten och betongsilor byggas på rivna trä silor vid torren
-62	Ytterligare två betongsilor byggas
-64	Ny verk (S)
	Nytt intag, verk och maskintorn (S)
-65	Fyra betongsilor med spannmål i intag
	Byggnad vid kvarnsida betongförråd (E), Yngre Högers personaltorn, intag in och använd som expanderingsutrust och lager
-67	Plattbotten och en till höghöjnings- i dag Södra riktiga spannmål i na
-68	Silvra intag vid torren (E) och silvra riktiga (S)

Årtal Lagerkap

-70	Tillbyggnad till maskintornet (S) med tillhörande verk och fyra höförråd
	Arvskädd byggs från källare i betong (E) till expanderingsutrust (planen för -46)
-73	En ny verk byggd
-81	Till silvra byggas till
	Längst utbyggda i rivna i delar av planlagret (E)
-85	Byggnad med verk, arvsförråd, alla, expanderingsutrust och verkhus
-87	Till silvra och intag
-90	Rakort - planering som stora från vilken samt ny verk i maskintornet (E)
-94	Ny verk i maskintornet (S) (Cantina)
-96	Ytterligare två silor
-01	11 000 Lagerhall, intag till verk och verk till verk
-03	Första fyra våningar på ett planlager i Trelleborgs hamn
-04	Silvra som stora fartygs- som vidhålla till stora torren (E)
	Ytterligare en stor expanderings- i expanderingsutrust (E) som till har kapacitet som 2x 180 tonn

Om- och tillbyggnader av anläggningen tillhörande Södra Åby Lokalförening 1907-2007. Spannmålsmagasinet och torren från 1933 och 1948 är rivna idag. Figur ur "Södra Åby Lokalförening 1907-2007".

Foto Kulturen. Tork i plåt, intag, maskintorn och betongsilor samt stålsilor och planmagasin.

Foto Kulturen. Betongsilon från 1965 med utlastning. Till Höger: Silon från 1955 med maskintorn och lanternin.

Foto Kulturen. Planlagret i Trelleborgs hamn.

Övriga byggnader

I kontors- affärsbyggnaden från 1985 finns även labbet med körvågen i anslutning utanför. Från föreningens första fastighetsinköp 1917 finns en lagerbyggnad i tegel som idag är ombyggd till bostäder. De andra två äldsta byggnaderna, spannmålsmagasinet från 1933 och silo, tork och kontorsbyggnad från 1948 revs för några år sedan.

Foto Kulturen. Byggnad från 1948 och äldsta magasinet som är ombyggt till bostäder. Till höger: kontors- och affärsbyggnaden samt planmagasinet från 1967.

Framtida förvaltning

Företaget ser positivt på framtiden och ser även de nya utmaningarna från bland annat marknadens behov, EU och jordbruket, klimat- och livsmedelsfrågor. Eftersom anläggningen ligger så centralt i byn förekommer något klagomål på buller och för att förbättra bullernivån byts maskineriet till nytt.

Övrig information

Företaget har sex anställda, inklusive butiken, samt extrapersonal om ungefär 2 personer på hösten under högsäsong. Högsäsongen pågår under cirka sex veckor när man tar emot 1000-

tals ton spannmål på en enda dag. Man lagrar havre, råg, brödvete, spritvete till Åhus, oljeväxter samt malkorn för ölproduktion. Man hanterar endast en liten mängd fodersäd eftersom det inte finns stora djurbesättningar på Söderslätt. Spannmålet som lagras i Trelleborgs hamn går i första hand på export.

Lokalföreningen har gett ut boken *Södra Åby Lokalförening 1907-2007 – Från lokal lantmannaförening till internationell aktör* som innehåller rik historik och bildmaterial.

Foto Kulturen. Vy över Södra Åby Lokalförening sett från landsvägen från norr.

Trollenäs

Eslövs kommun, Trollenäs 5

Uppförd: 1950- 1960- 1970-talen, 2002, 2010

Kapacitet: 29 000 ton spannmål

Ägare/brukare: Svenska Foder till 70 %, Trollenäs Lantmannaförening till 30 %.

Byggherre: Lantmännen, Trollenäs Lokalförening

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Ingår i riksintresse för kulturmiljö och regionalt kulturmiljöprogram särskilt värdefull kulturmiljö Trollenäs – Västra Strö.

Foto Kulturen. Vy från norr. Från vänster i bild kontor, lokalföreningens gula tegelbyggnad som är utbyggd med gröna plåthallar, silo från 1950-talet, 1960-talet och 1970-talet.

Foto Kulturen: Vy från söder med silon från 1970-talet i förgrunden. Till höger i plåthallen finns det intag som används mest. Mellansilon och järnvägen ligger mottagningen med våg och provtagning.

Lokalisering

Anläggningen ligger ca 5 km nordväst om Eslöv och söder om Trollenäs slott i det öppna jordbrukslandskapet. Järnvägen går i norr tätt förbi anläggningen men övrig bebyggelse finns inte intill anläggningen.

Historik

Anläggningen uppfördes av Lantmännen, Trollenäs Lokalförening. Den ägs idag av Svenska Foder till 70 % och Trollenäs Lantmannaförening till 30 %. Föreningen sålde delar till Svenska Foder 2007. På ekonomiska kartan 1970 är platsen utmärkt som kvarn.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består av betongsilor och plåtsilor samt planlager i hallarna vilka används vid behov. Här finns även kontor och Lokalföreningens byggnad. Intaget finns i en plåtbyggnad söder om betongsilorna samt i ett mellanrum mellan betongsilotornen. Norr om betongsilorna finns våg och provtagning, den rens som används mest rensen finns vid intaget.

Silotornen är dels i gjuten betong dels i plåt. Närmast infarten står de grönmålade betongsilorna som är byggda på 1950-talet. Den består av, troligen, 6 cylindriska silotorn samt maskintorn med fönster. Det finns inte hiss, trappan har 101 steg. På silorna finns en putsad lanternin med sadeltak som rymmer transportbandet. Detta silobatteri är sammanbyggt med silorna från 1960-talet genom en hög smal grön plåtbyggnad, med en genomgående portöppning med intag. Silotornen från 1960-talet står väster om de förra. Även dessa är grönmålade liksom maskintornet. På silotornen finns lanterninen med fönster och en dörr till en takterrass. Sammanbyggt med 1960-talets silobatteri står 1970-talets silotorn. Dessa är uppförda i omålad betong och har en vidare diameter än de förra. Alla silorna har plana tak. Längst i väster finns en låg plåthall med sadeltak. Silon från 1950-talet rymmer 290 ton, 1960-talets 230 ton och 1970-talets 800 ton.

I västra delen av området finns fristående plåtsilor med två höga intagshallar i gul korrugerad plåt. Sex plåtsilos byggdes 2002 och de två största 2010, vilka rymmer 6 000 veteton. Det finns olika torkar vid de olika silorna. Torkarna är inte sammanbundna och de drivs med olja. I torken från 1960-talet torkar man i huvudsak ekologiskt spannmål.

Övriga byggnader

Närmast infarten i öster finns en länga i gult tegel med sadeltak klätt med eternitplattor. Till byggnaden hör en trädgård. Detta har sannolikt varit kvarnmästarbostad och rymmer idag kontor. Intill denna står lokalföreningens höga smala magasin i gult tegel. Magasinet är tillbyggt med två plåtmagasin i samma form men i grön korrugerad plåt. Vid vågen finns en liten mottagningsbyggnad och intill järnvägen finns en betramp i betong. Betrampen används inte längre. Vindkraftverket som står i anslutning till siloanläggningen ägs av Svenska Foder.

Framtida förvaltning

Lokalföreningens byggnader från olika tidsperioder tyder på en intressant historia. Silotornen är byggda under olika årtionden och det är en anläggning som används flitigt och har successivt byggts om och speglar olika tiders byggnadssätt. Den är placerad mer enskilt från lokalcentrum än de flesta siloanläggningarna, men som brukligt alldeles intill järnvägen. Det finns inga hot om nedläggning, istället planerar man att vidareutveckla företaget med utökad kapacitet för att i framtiden vara den största aktören i närområdet.

Silotornen från 1950-talet har horisontella sprickbildningar där armeringen är något synlig. Färgen har vittrat på de grönmålade silobatterierna.

Foto Kulturen. Plåtsilor med intag i gul plåthall.

Tygelsjö, Malmö

Malmö kommun, kv. Fodret 19, Tygelsjövägen 155, Malmö

Uppförd: Magasin (idag rivet) byggt 1935, kontor 1938, silor 1952, 1959 och 1974

Ägare/brukare: Lantmännen. Avställd i väntan på rivning.

Byggherre: Lantmännens byggnads AB i Lund (Silor 1952)

Arkitekt: Agriconsult (Silor 1974)

Byggmästare: -

Kapacitet: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Anläggningen ligger i Tygelsjös sydvästra delar, söder om Malmö, och är kantad av villabebyggelse och den tidigare järnvägssträckningen Malmö-Trelleborg. Anslutningen till det tidigare järnvägsspåret har resulterat i att det i närheten även ligger magasin och andra verksamheter och byggnader kopplade till järnvägen. Trots att rälsen är borttagen syns den tidigare järnvägssträckningen tydligt i landskapet. Siloanläggningen är väl synlig på orten och i landskapet runt om.

Historik

1917 bildades Skånska Lantmännens lokalförening i Tygelsjö, invid järnvägen Malmö-Trelleborg. 1935 byggdes ett magasin för verksamheten som troligen revs på 1980-talet. 1938

byggdes en villalikhande byggnad innehållandes kontor bredvid det tidigare magasinet. 1951-52 byggdes anläggningens första siloceller och maskintorn. Det var den första silon i Skåne som uppfördes av Lantmännens Byggnads AB i Lund. De sex, 27 meter höga silorna, byggdes på platsen av ett tidigare träråvarumagasin. 1958-59 byggdes ytterligare sex siloceller, söder om de ursprungliga. Samtidigt byggdes även anläggningen ut med bl.a. byggnader i betong och tegel i anknytning till silons norra och östra sida. 1974 byggdes ytterligare sex siloceller söder om de tolv befintliga. Järnvägen längs med anläggningen bröts upp 1971 efter att järnvägslinjen lagts ner.

Silon, installationer och konstruktion

Silobyggnaden består av ett maskintorn och 18 siloceller byggda efter varandra i en nord-sydlig riktning. De nio siloparen är byggda under tre etapper vilket syns tydligt genom att det finns ett större avstånd mellan silopar tre och fyra samt sex och sju. Mellan silopar sex och sju är avståndet lite större och par 7 (silocellerna 13 och 14) utgör en sammanslagen enhet med trapphus och maskineri. Samtliga silor är gjutna och infärgade i Lantmännens gröna kulör, idag dock mycket sliten. Även maskintornet är av samma gröna kulör och uppfört i betong. På silocellernas övre del sitter ett litet kvadratisk fönster och på trapphussilon (silopar sju), sitter ett liknande fönster på vardera våningsplan.

Övriga byggnader

På anläggningen finns, förutom silon, en kontorsbyggnad, ett planmagasin, en provtagningshytta samt fem andra lagerutrymmen. Kontoret är byggt likt en mindre en och en halvplansvilla i rött tegel. Taket är lagt med röda tegelpannor och på norra delen finns en murad skorsten och ett lunettfönster. På husets östsida sitter ett fönster med fyra sammankopplade bågar samt en brun trädörr. På husets sydsida sitter tre fönster, två på bottenvåningen och ett på övre. De två understa har tre sammankopplade bågar och det övre fyra, likt fönstret på östfasaden.

På silornas norra och östra sida finns så kallade planbottenmagasin som fungerade som lager för kvarnspannmål och inrymde kross och hammarkvarn. Dessa är uppförda i fackverk av betong och rött tegel. På övre delen av varje fack sitter ett fönsterband med fem kvadratiske fönster. Den östra byggnadens norra fasad är putsad i samma gröna kulör som silocellerna. Här finns även en lastkaj och en stor grönmålad träport av äldre karaktär.

Norr om maskintornet ligger ett planmagasin som är uppfört av ofärgade betongelement. Väster om silorna finns en liten röd trähytt på plintar, provtagningen. Intaget sker på maskintornets norrsida och bilvågen fanns tidigare väster om silobyggnaden, framför vad som idag är en byggbutik. Butiken ligger i en byggnad av gul korrugerad och söder om den ligger en äldre grönmålad träbyggnad och i norr en modernare, täckt med grön korrugerad plåt.

Framtida förvaltning

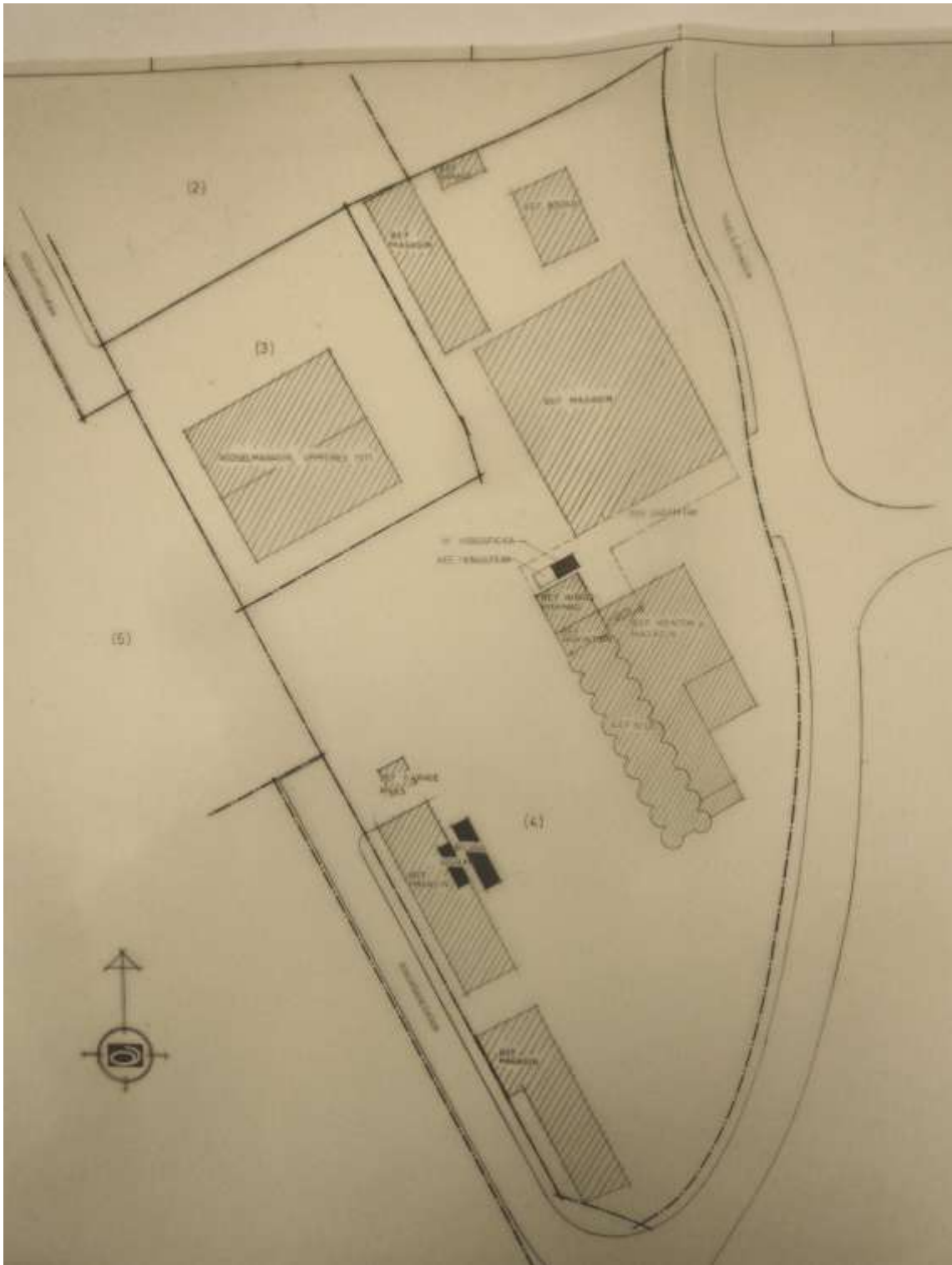
Anläggningen är idag nerlagd och skall rivas.

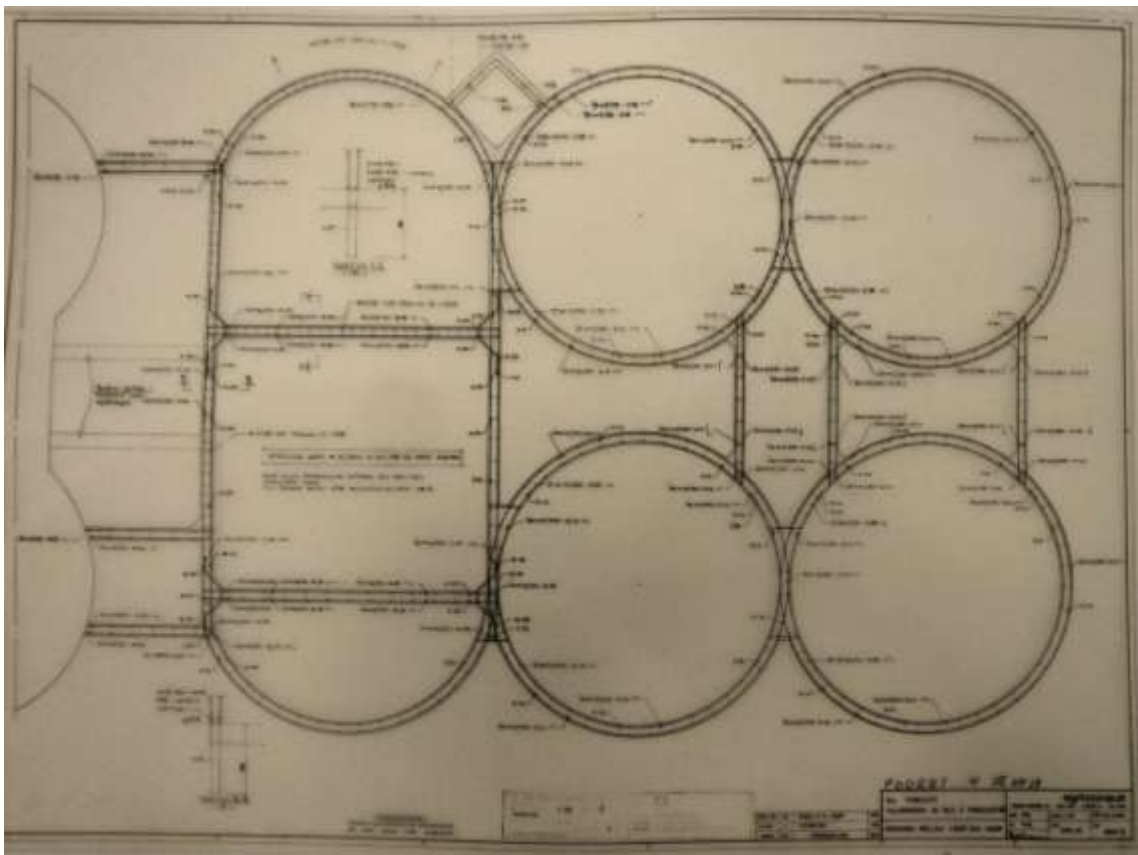
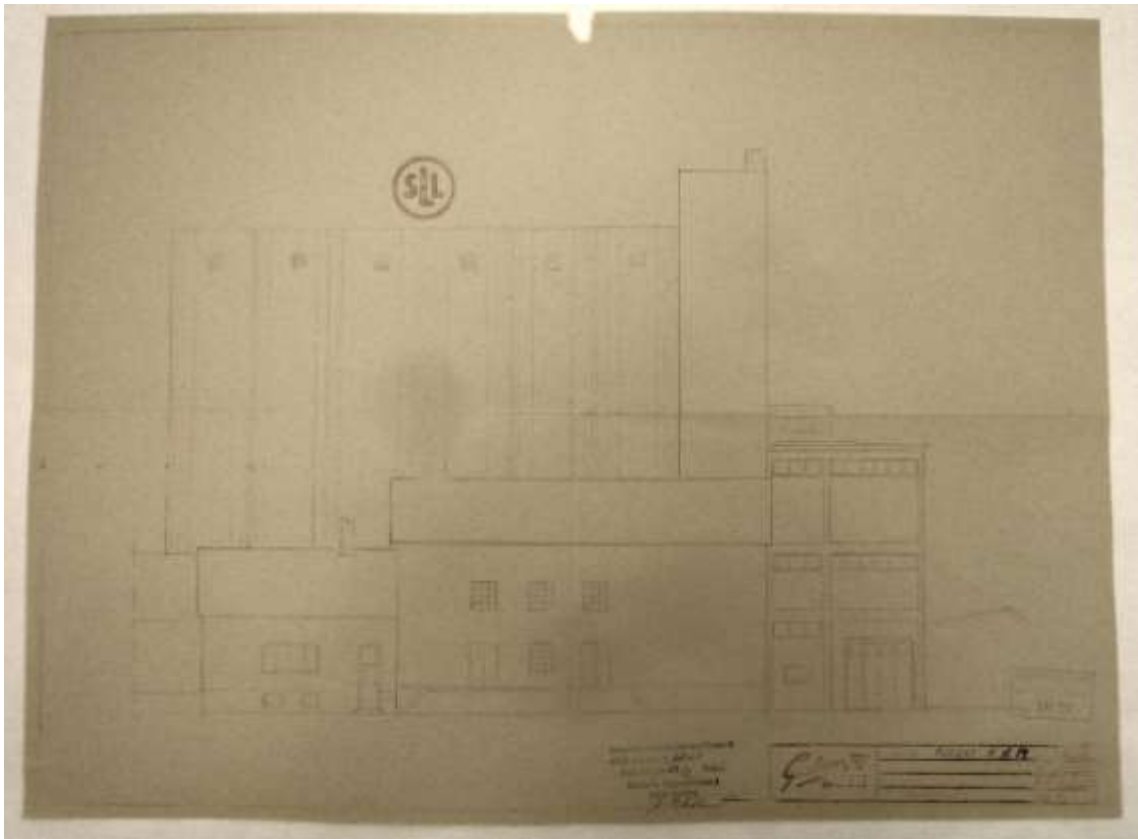
Foto Malmö Museer. Östra sidan, den lilla byggnaden är kontoret. Höger: portvid norra sidan.

Foto Malmö Museer. Interiör. Höger: Butik till höger i bild och äldre magasin till vänster i bild.

Situationsplan. Årtal okänt.

Ritning 1961 och ritning silor byggda 1974.

Tågarp

Svalövs kommun, Silosgatan 7

Uppförd: 1978, 2011

Kapacitet: 30 300 veteton totalt

Ägare/brukare: Svenska Foder.

Byggherre: Sollebolagen

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Ingår i riksintresse för kulturmiljö.

Foto Kulturen. Vy från riksväg 110. Till vänster i bild Skånemöllan och till höger med blå byggnad Svenska Foders anläggning.

Lokalisering

Svenska foders anläggning ligger i dalsänkan öster om centrala Tågarp. Järnvägen passerar direkt söder om och Skånemöllan ansluter i väster. På andra sidan järnvägen låg det gamla andelsmejeriet, vilket nyligen totalförstördes i en brand. Anläggningen relativt tydlig trots placeringen i dalsänkan.

Historik

Åtta spannmålssilos och foderfabriken byggdes 1978 av Sollebolagen. Foderfabriken finns i den höga byggnadskroppen som är klädd med blå plåt, där tillverkas foder till gris och fjäderfä. Före foderfabriken byggdes fanns här Fors-Engströms och Skånemöllan som tidigare ägdes av Svenska Foder men som idag är eget företag. Anläggningen som är uppförd av Sollebolagen visar på förändringen över tid av företag som hanterar foder.

Silon, installationer och konstruktion

Svenska Foders anläggning består av 17 spannmålssilor och ett planmagasin samt foderfabrik. Vid anläggningen finns mottagning, kontor, intag (gul plåthall som förlängdes i slutet på 1990-talet), våg (byggd senare än intaget), tork i plåt samt provtagning.

De 17 silorna är i galvaniserad plåt. De 16 silorna från 1978 är 20 meter höga och rymmer ca 1 500 veteton/silo. Den nyaste silon från 2011 är 17,5 meter hög och med en vidare diameter än de förra. Den rymmer 6 300 veteton. De 16 äldre silorna är ungefär lika stora men byggda vid olika tillfällen och av olika tillverkare, varför plåten skiljer sig åt. De äldsta står i söder och har en smalare plåtprofil. Denna plåt rostas lättare, de har även rostiga tak vilka ska bytas ut. Den äldre modellen har invändiga stolpar, vilket medför att spannmålet fastnar lite lättare i väggarna. I alla silor finns nedkylning.

På Svenska Foder i Tågarp finns åtta anställda samt säsongspersonal. Provtagningarna skickas till Lidköping för analys. På anläggningen tar man emot raps, majs, råg, vete, vetekorn och havre. All transport sker med lastbil, inte med järnväg trots att denna går alldeles intill anläggningen.

Övriga byggnader

Förutom de cylindriska silorna finns planlager i en hall av grå korrugerad plåt och foderfabriken som är en hög smal byggnad med fasader i klarblå korrugerad plåt. Det är denna byggnadsdel som är den tydligaste i landskapet tack vare höjden och färgen. Vid anläggningen finns också mottagning och kontor, intaget är en gul plåthall vilken förlängdes i slutet på 1990-talet, vågen är byggd senare än intaget, tork i plåt samt provtagning.

Foto Kulturen: Planlager och foderfabriken i den blå byggnaden. Plåtsilor och intag i gul plåthall.

Tågarp

Svalövs kommun, Silosgatan

Ägare/brukare: Skånemöllan.

Uppförd: -

Byggherre:

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Kapacitet: -

Skydd och planbestämmelser: Ingår i riksintresse för kulturmiljö.

Foto Kulturen. Kvarn och silor i plåt.

Lokalisering

Skåne-möllan är belägen i Tågarp utanför Landskrona. Anläggningen ligger i dalsänkan öster om centrala Tågarp. Järnvägen passerar direkt söder om och Svenska foders silo och foderfabrik ansluter i öster. På andra sidan järnvägen låg det gamla andelsmejeriet, vilket nyligen totalförstördes i en brand. Anläggningen är ett tydligt landmärke i landskapet trots placeringen i dalsänkan.

Historik

Sten Persson, Nils Jönsson och Evald Nilsson grundade 1971 den kvarn som skulle utvecklas till Skåne-möllan. Idén var att bli ett alternativ till de stora mjölleverantörerna. Man föresatte sig att bli en personlig leverantör med produkter av hög kvalitet, och en hög servicegrad. Början var tuff men idén vann så småningom framgång. Idag levererar Skåne-möllan mjöl och spannmålsprodukter till bagerier, livsmedelsindustri och konsumenter. Man skräddarsyr produkterna så att de ska passa olika önskemål. Leverans kan ske i bulk, storsäck eller i mindre förpackningar. Företaget har 26 anställda och omsättningen är cirka 180 miljoner kronor.

Skåne-möllan byggde en ny fabrik för specialprodukter 2009. Satsningen gjordes för att ytterligare förstärka inriktningen på nischprodukter baserade på de fyra sädesslagen. Med hjälp av den nya processtekniken kan Skåne-möllan erbjuda nya produkter för bageri- och livsmedelsindustrin samt för detaljhandeln.

Situationsplan.

Silon, installationer och konstruktion

Vid anläggningen finns åtta cylindriska plåtsilon. Silorna är uppbyggda av utseendemässigt olik plåt, med fyra av vardera typen. De står på en betongplatta, har koniska tak och överst finns ett utvändigt transportband.

Övriga byggnader

Lager/förpackning, kvarn, kontor, specialfabrik. Byggnaderna är inklädda med brun och gul eller grå korrugerad plåt.

Framtida förvaltning

För att garantera kvaliteten arbetar Skåne-möllan med kontraktsodlare som odlar efter Skåne-möllans önskemål. Företaget är sedan juli månad 1998 noterat på börsen. Sedan 2008 är Skåne-möllan certifierade för att producera ekologiska mjöl. Genom att kvarnen ligger omgiven av vetefält följer man bondens produktion på nära håll och försöker alltid i första hand att ha ekologiska kontraktsodlingar från närområdet.

Foto Kulturen. Plåtsilor med olika fasader, kvarn och kontor finns i den gula och bruna byggnaden.

Vantinge, Bjäre kvarn

Ängelholm kommun, Vantingevägen 335

Uppförd: kring 1950 (1956). Lagringen är nedlagd på 1970-talet.

Kapacitet: ton/kapsel -

Ägare/brukare: Bjäre kvarn, Bjäre Lantmän Ekonomiska förening

Byggherre: -

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Kulturen. Silo, tork och lager finns i den röda byggnaden till vänster i bild. I den gula byggnaden finns butik.

Lokalisering

Anläggningen ligger söder om Förslöv intill Vantingevägen. Bjäre Lantmän är en lokalförening ansluten till Lantmännen. Lokalföreningen är en självständig ekonomisk förening som ägs av ca 300 medlemmar. I Vantinge ligger den sydligaste anläggningen med en mindre butik med inriktning på lantbruk och här finns också Bjäre lantmäns enda växtskyddslager. Huvudkontoret, med butik och kvarn, ligger i Mäsinge och i Grevie ligger en butik med brett sortiment för hus, djur och trädgård.

Silon, installationer och konstruktion

En plåtsilo finns inne i en byggnad av regelverk klädd med röd korrugerad plåt. Byggnaden består av en lägre lagerhall och ett högre torn som rymmer silon. Tornet är klätt med röd plåt, gul korrugerad plåt i gavlarna och plåtklätt sadeltak. På lagerhallens långsida finns en stor skjutdörr. Mellan silon och lokalföreningens byggnad leder ett rör, sannolikt för spannmålsfördelning.

Övriga byggnader

Den röda plåthallen är sammanbunden med lokalföreningens byggnad genom en låg hall klädd med grön korrugerad plåt. Lokalföreningens byggnad är klädd med gul trapetskorrugerad plåt. Sadeltaket är täckt med korrugerade eternitskivor. Sockeln är grönpusad och på baksidan kan man se fasadens ursprungliga gröna putsade vägg. Fönster och dörrar är sekundära. Framför lokalföreningens byggnad finns en våg täckt med breda plankor. Vid anläggningen bedrivs idag handel med bygg och trädgård, lagringen är nedlagd.

Foto Kulturen. Lokalföreningens byggnad med putsad fasad avfärgad grön. Vågen mellan vägen och byggnaderna.

Vellinge

Vellinge kommun, Vellinge 82:1 och Eskilstorp 14:87, Hammargatan 1 och Perstorpsgratan 16 och 18, Vellinge

Uppförd: Uppskattningsvis är betongsilorna byggda under 1930-talet och tegelbyggnaden i söder 1953. De två nya plåtsilorna är byggda 2006.

Kapacitet: 120 ton spannmål/silo samt 1550 ton spannmål/plåtsilo

Ägare/brukare: Svenska Foder

Byggherre: -

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Mark avsatt för industriändamål. Dock får även silos godkännas av byggnadsnämnden.(Detaljplan 1973)

Foto Malmö Museer.

Lokalisering

Anläggningen ligger i centrala Vellinge och utgör ett tydligt landmärke på orten. Den ligger utmed det tidigare järnvägsspåret Malmö-Trelleborg och i närheten av Vellinge centrum. Verksamhetsbyggnader, främst kopplade till jordbruket, ligger längs med järnvägsspåret och i närheten av siloanläggningen. En tidigare spritfabrik ligger väster om anläggningen och i söder ligger Börjessons spannmålsfabrik, en silo från början av 1930-talet

Historik

Det är oklart när anläggningen togs i bruk, men troligen byggdes den på 1930-talet eftersom den har likheter med Börjessons silo i söder som är byggd 1935. På en av anläggningens byggnader, ett tegelhus söder om maskintornet, står årtalet 1953 vilket troligen är byggnadens

byggår. 2006 byggdes ytterligare två silor, i plåt, norr om de redan befintliga betongsilorna. Silon låg tidigare strategiskt utmed järnvägsspåret Malmö-Trelleborg, men sedan 1971 är all tågtrafik från Vellinge nerlagd och spåren borttagna.

Silon, installationer och konstruktion

Siloanläggningen består av ett maskintorn och 10 cylinderformade celler och däremellan sex så kallade stjärnsilor. I norr finns två modernare plåtsilor med en kapacitet av 1550 ton spannmål/silocell tillskillnad från betongsilornas 120 ton/cell. Betongsilorna består av sex mindre och fyra större celler. Den sista spannmålen i de fyra större måste tömmas för hand pga. silons flacka lutning. Det är endast i två silor som spannmålen fylls på, därefter transporteras den till de övriga för lagring. Under högsäsongen är det vanligt att spannmålen läggs i högar ute på gårdsplanen för att tas om hand när det finns tid. Vid brist på tid eller plats skickas den vidare till någon annan av Svenska Foders anläggningar i närheten.

Maskintornet och betongsilorna är ofärgade. Maskintornet ligger söder om betongsilorna och norr om dem ligger de två "nybyggda" plåtsilorna. På maskintornets södra fasad sitter 16, troligen ursprungliga, kvadratiska små fönster, två på vardera våningen. I maskintornet når man de fyra våningsplanen genom en 96 trappsteg hög spiraltrappa i betong. Taket på silorna är flackt och täckt av svart papp.

Foto Malmö Museer.

Foto Malmö Museer. Våg och intag.

Foto Malmö Museer. Plåtsilor. Höger: interiör i lanternin på betongsilor.

Övriga byggnader

I anslutning till maskintornets södra sida finns ett mindre hus i rött tegel, innehållande verkstad. På anläggningens östra del finns bl.a. en butik för Svenska Foders produkter. Området mellan butiken och verkstaden är täckt med ett plåttak där intaget av spannmål sker. Spannmålsinvägningen sker i gallerförsedda gropar i marken inne på gårdsplanen på plåtsilornas östra sida. Där sker även provtagning av spannmål.

Övrig information

På anläggningen förvaras vete, korn och till viss del raps. Även råg, majs och havre kommer in, men skickas direkt vidare till andra anläggningar.

På Vellingeanläggningen finns en heltidstjänst, men under sommarmånaderna och högsäsongen arbetar ytterligare tre personer skift. Vintertid sker bland annat reparationer för att anläggningen skall vara brukbar under högsäsongen. I silorna hålls en temperatur på 13,5-14 grader för att baggar inte skall utvecklas. Om spannmålen blir för varm flyttas den runt bland de olika silorna för att kyla den. Detta görs inte om det finns baggar i säden eftersom de då kan sprida sig till de övriga silorna.

Vellinge, Börjessons spannmålsfabrik

Vellinge kommun, Kajan 7 och 8, Brunngatan, Vellinge

Uppförd: Silor 1935, magasin är troligen byggt tidigare

Kapacitet: -

Ägare/brukare: -

Byggherre: Troligen Börjessons spannmålsfabrik

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: Silon är ersatt med bostadsbebyggelse i den gällande detaljplanen från 2006. Dock är magasinsbyggnaden märkt med q (kulturhistoriskt värdefull byggnad enl. 3 kap, 12§ PBL) och k (Kontor eller ej störande handel eller hantverk. Fasader och stomme i trä skall behållas).

Foto Malmö Museer. Betongsilo med maskintorn och magasin i trä.

Lokalisering

Börjessons silo ligger i de centrala delarna av Vellinge, strax söder om Svenska Foders siloanläggning, och utgör ett tydligt landmärke på orten. Verksamhetsbyggnader, främst kopplade till jordbruket, ligger längs med det tidigare järnvägsspåret Malmö-Trelleborg, som då även passerade spannmålsfabriken. Idag är järnvägsspåret borttaget och silon kantas istället av bostadshus och en stor parkeringsplats i väst.

Historik

Anläggningen, med silor och magasin, började byggas 1935. Silorna och maskintornet är planerade att rivas för att ge plats åt bostäder.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen består av ett maskintorn samt sex cylinderformade siloceller åt öst, byggda i ofärgad betong. Över silorna sträcker sig en lanternin med sex små rektangulära ospröjsade fönster, tre på vardera långsidan. På maskintornets västra fasad sitter ytterligare åtta små rektangulära ospröjsade fönster. Samtliga fönster är troligen ursprungliga. På bottenvåningen av maskintornet finns en stor skjutport av äldre modell i rödmålat trä. På portens övre del sitter två smäckra fönster, ett på vardera dörrbladet.

Foto Malmö Museer. Baksidan av magasinet. Vy längs gatan.

Foto Malmö Museer. Ingång till spannmålsfabriken. Höger: Port på maskintornet.

Övriga byggnader

Söder om maskintornet finns ett stort magasin, en rödmålad träbyggnad i två och en halv våning med vita knutar och fönsterkarmar. Baksidan är klädd med ett rödmålat pappliknande material, till skillnad från framsidans träpanel. På byggnadens fram- och baksida (väst och öst) sitter tio fönster symmetriskt placerade, åtta mitt på fasaden och två strax under takfoten. Fönstren är troligen ursprungliga, sidohängda och spröjsade i sex lufter. Mitt på magasinets framsida, västsidan, sitter en stor skjutport av äldre karaktär, även den av rödmålat trä. Längs med denna fasad samt delar av maskintornet finns en lastkaj av betong.

På anläggningen finns ytterligare diverse byggnader, samtliga av äldre liggande rödmålad träpanel eller modernare plåt.

Framtida förvaltning

I den gällande detaljplanen från 2006 är silorna ersatta av bostäder. Dock har magasinsbyggnaden utpekats som kulturhistoriskt värdefull och fasader och stomme i trä skall behållas. Vid inventeringstillfället i juli 2012 var dock anläggningen inte riven.

Vinslöv

Hässleholms kommun, Vinslöv, Industrigatan 6

Uppförd: -

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Vinsil AB

Byggherre: Lantmannaföreningen, Skånska Lantmännen

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Lantmännens siloanläggning i Vinslöv sedd från norr. Till höger siloanläggningen sedd från öster.

Lokalisering

Lantmännens anläggning i Vinslöv ligger i samhället norra del, alldeles söder om järnvägen. Anläggningen angränsar också till Storgatan, en av de huvudsakliga färdvägarna genom samhället. Bebyggelsen runt omkring är blandad, förutom stationsmiljön öster om siloanläggningen, omges Lantmännens fastighet av annan industrimark men också bostäder och butiker.

Siloanläggningen med maskintorn, tork och siloceller utgör ett visuellt landmärke som syns långt ifrån. Även skalen gör att anläggningen sätter en tydlig prägel på miljön.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Lantmännens anläggning i Vinslöv omfattar förutom silobyggnader även ett före detta mejeri.

Historik

Det kluster av jordbruksrelaterade varor som tillverkade i Vinslöv växte fram under 1800-talets slut. Förutom mejeri tillkom silo- och kvarnanläggning och till det knöts även en brädgård. Lantmannaföreningen blev en arbetsplats för många i Vinslöv med omnejd. Efter hand växte verksamheten och man utökade med ett maskinbolag.

Efter att ha befunnit sig i en expansiv fas längre byttes situationen. Lantmannaföreningen tvingades att se över vilka delar av verksamheten som skulle vara kvar. Mejeriet lades ner under 1970-talet. Därefter var det brädgården. I likhet med Vollsjö kunde maskinbolaget avyttras och fortsätta i annan regi. För siloanläggningens del innebar 1980-talet också att ägarförhållande förändrades då Skånska Lantmännen tog över från lokalföreningen. Kvarndriften lades ner under 1990-talet. Växtskyddet var den produktionsdel som drevs kvar fram till den definitiva nedläggningen 2005.

Efter det stod anläggningen mer eller mindre tom under flera år fram till att ett fastighetsbolag, Vinsil AB, köpte anläggningen 2010. Lokalerna har idag flera olika funktioner, inte minst som lager men har också använts för tillfälliga ändamål såsom filminspelningar.

Silon, installationer och konstruktion

Anläggningen uppvisar flera för siloanläggningar typiska byggnader. Maskintorn, tork och silo är alla uppförda i glidgjuten betong. Fortfarande finns partier av betongens gröna avfärgning kvar men som helhet är de naturligt betonggrå.

Hur det förhåller sig med processutrustningen inne i anläggningen är oklart. Sannolikt har det som haft ett andrahandsvärde avyttrats i samband med att Skånska Lantmännen sålda fastigheten.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör förutom silo, maskintorn, tork, mejeri och flera lagerbyggnader av olika slag. Särskilt påtaglig är planlagret i rött tegel med en stomme av betong som markerar bjälklagen. På klassiskt vis har varje våning högt liggande fönsterband. Utöver lagerbyggnaderna finns även mindre byggnader för driftsteknik och personal.

Framtida förvaltning

Sedan Skånska Lantmännen kunde sälja anläggningen 2010 har möjligheterna för anläggningens långsiktiga förvaltning förbättrats. Nu finns det en aktör som aktivt arbetar för att lokalerna ska ha en hög nyttjandegrad.

Övrig information

Den nuvarande fastighetsägaren, Vinsil AB, har ambitioner att återigen utveckla siloanläggningen till verksamhetskluster. Nu handlar det inte om lantbruksanknuten produktion utan om lokala småföretag, vandrarhem, lokaler för bilentusiaster samt ateljéer för konst, foto och mode. Även rockkonserter och ytterligare filminspelningar finns med i visionen.

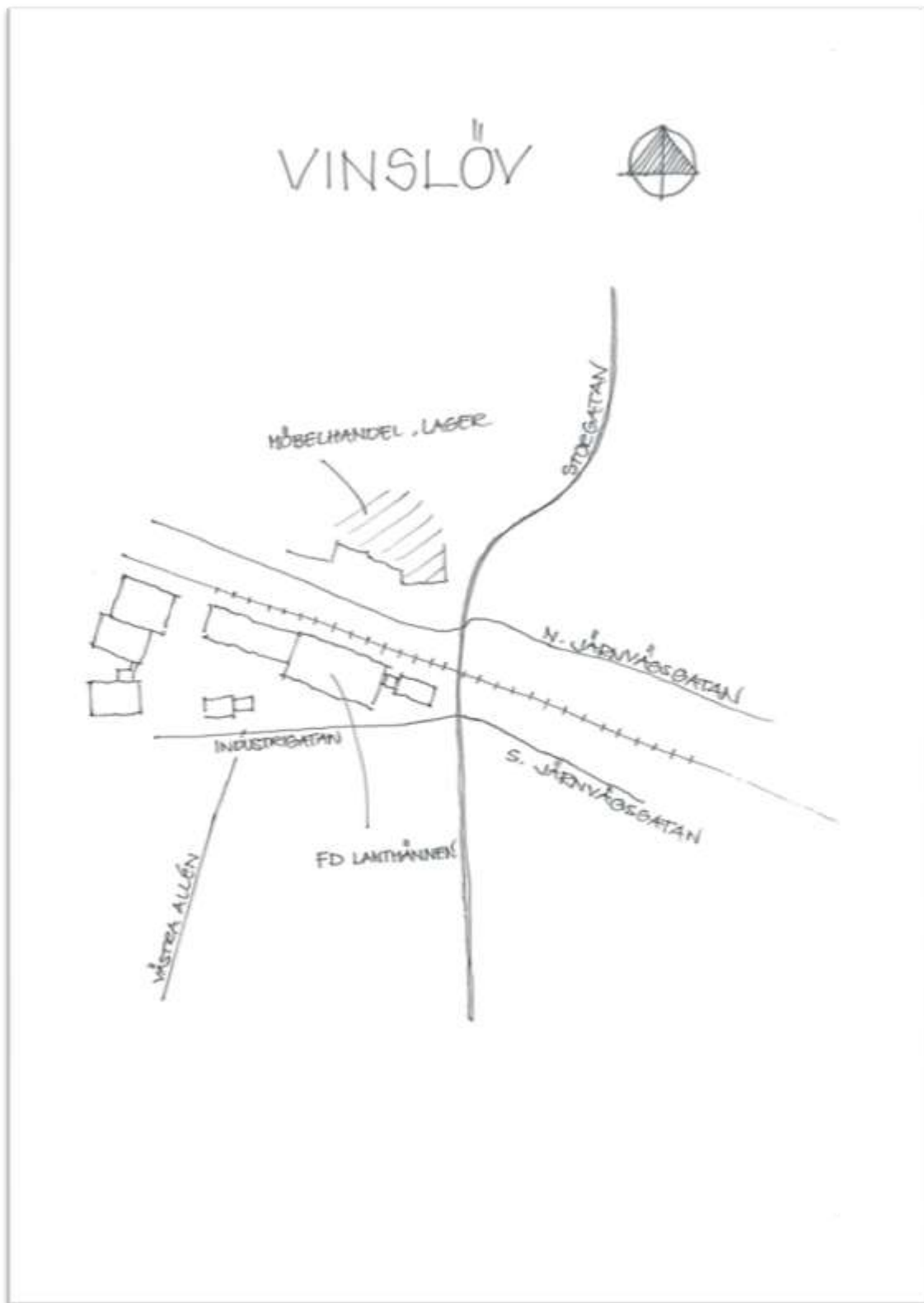

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Situationsplan över siloanläggningen i Vinslöv.

Vollsjö

Sjöbo kommun, Vollsjö, Nygatan 1-3

Uppförd: -

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Vollsjö Lantbruksservice

Byggherre: Lantmännen

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Bilder på fundament till de siloceller som nuvarande fastighetsägare Vollsjö Lantbruksservice lät riva för omkring 3-4 år sedan.

Lokalisering

Silolanläggningen i Vollsjös sydvästra del. Omgiven av mindre industrier men framförallt bostadsbebyggelse. På Piratensgatan, en tvärgata till Nygatan ligger Piratenmuseet. Strax öster om anläggningen möter jordbruksmark. Industrifastigheten omgivs av mycket grönytor i form av trädgårdar och betad mark. I kontrast till det står silolanläggningens nätstängsel och stora asfalterade ytor.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Driftsteknisk byggnad som tillhörde silorna. I bakgrunden syns anläggningens kallager.

Historik

Lantmännen etablerade sig i Vollsjö i början av 1900-talet. Verksamheten var framförallt inriktad på spannmål och upptagningsområdet har omkring 1,5 mils omkrets. Som flera andra siloanläggningar skedde utbyggnaden i steg. Det gick att avläsa inte minst i hur silorna var uppförda. Lantmännen hade tre olika typer av silor i anläggningen. En grupp om 10 siloceller, två riktigt stor samt flera mindre i en byggnad.

När Lantmännen under 2000-talet började se över ekonomin i sin organisation beslutade man att lägga ner verksamheten på många platser. Istället skulle driften koncentreras till några få anläggningar. År 2007 lades siloanläggningen i Vollsjö ner. Köparen blev Vollsjö Lantbruksservice som nu har sitt kontor och sin verkstad ett stenkast bort, på Östergatan.

Vollsjö Lantbruksservice grundades 1986, som en följd av Lantmännens beslut att lägga ner sitt maskinbolag. Tidigare anställda gick samman och startade i egen regi, vilket visade sig vara ett bra initiativ.

Den nya ägaren fick ganska kort efter förvärvet demontera silorna. Eftersom de inte längre hade en aktiv funktion, bedömdes de alltför svåra och kostsamma att behålla. Istället hittade företaget en intressent med verksamhet på Östgötaslätten. Silorna plockade ner och byggdes upp drygt fyrtio mil norr ut. Demonteringen krävde dock mer efterarbete än företaget anade och i dagsläget återstår fortfarande åtgärder innan marken är återställd. Det handlar inte minst om de delar av silorna som fanns under marknivån. Dessa är idag vattenfyllda.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster kontor- och verkstadsbyggnad för Vollsjö Lantbruksservice AB. Till höger kontor för Wallins Traktor, en av hyresgästerna i anläggningen.

Idag hyrs stora delar av siloanläggningen ut. Där finns bland andra Wallins Traktor samt en inredningsbutik. Temporärt används fastighetens hårdgjorda ytor också som upplag för spannmål.

Silon, installationer och konstruktion

F d Lantmännens anläggning i Vollsjö tillhör de siloanläggningar där silocellerna rivits. Här finns inte längre några landmärken med riktig höjd. Kvar finns däremot lagerbyggnader liksom kontor, vilka det har varit lättare att finna nya användare till. Av de tidigare relativt höga silocellerna återstår idag betongfundament samt till stor del vattenfyllda utrymmen under marknivå. Flera av fundamenten är runda och kan fortfarande berätta om silornas form.

Övriga byggnader

Under begreppet Övriga byggnader sorterar framförallt kontorsbyggnaden med en sentida tillbyggnad, där det idag finns en inredningsbutik. Fastigheten rymmer därtill ytterligare en lagerhall.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster vattenfyllt hål som skapats efter att två stora siloceller revs. Till höger stålfundament som blivit kvar då silorna demonterades.

Framtida förvaltning

Anläggningen i Vollsjö har redan förlorat sina silor men fortfarande kan den berätta om den tidigare verksamheten. Att det dessutom finns kopplingar mellan nuvarande ägare och Lantmännens verksamhet i Vollsjö bidrar ytterligare till detta även om kunskapsöverföringen begränsas i tid och rum.

När marken där silorna stod är vidjord, har anläggningen förlorat de tydligaste tecknen på den ursprungliga kärnverksamheten. Inventeringen gjorde ett nedslag i denna process.

Övrig information

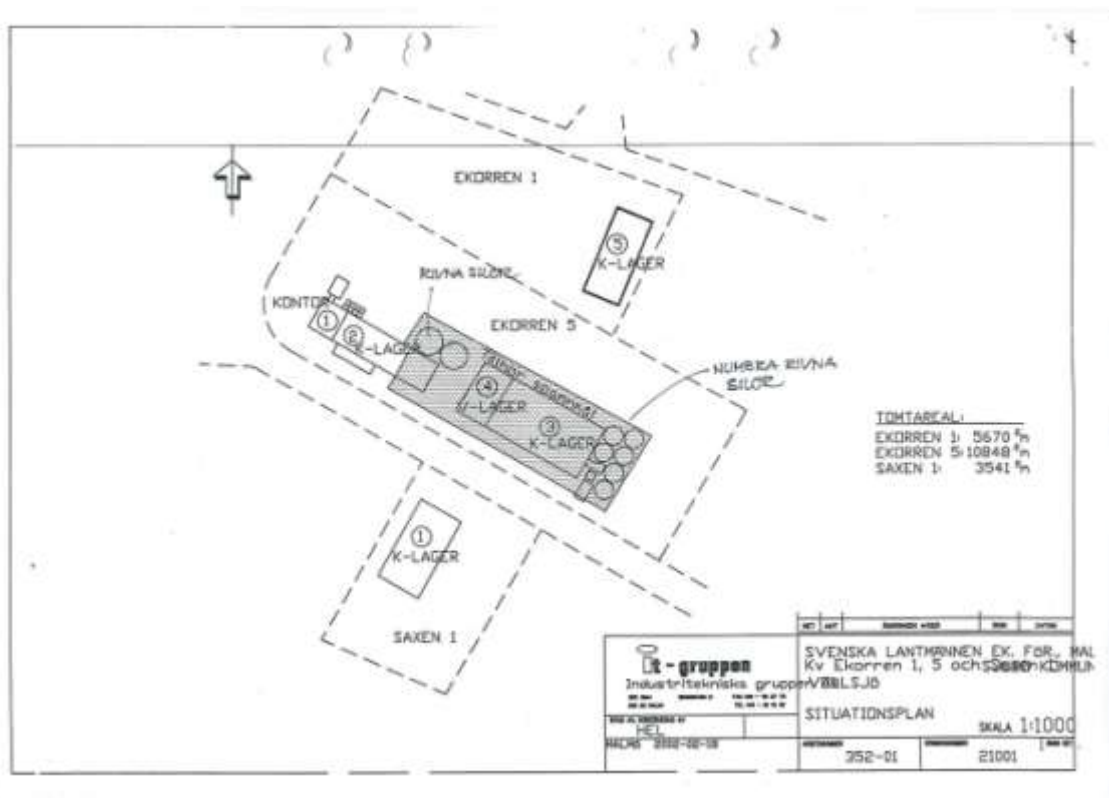
I samband med Regionmuseet inventeringsbesök tillfrågades förbipasserande om vad de ansåg om rivningen av silorna. En kvinna meddelade att hon inte ens tänkt på det. Det visar att även höga landmärken kan försvinna obemärkta, åtminstone för en del.

Foto Regionmuseet Kristianstad: F d Lantmännen kallager i Vollsjö.

Foto: Regionmuseet Kristianstad: Till vänster upplag av spannmål på asfalterad yta inom området. Till höger kallager som kontinuerligt används.

Situationsplan Svenska Lantmännen: Regionmuseum har kompletterat med text gällande demonterade silor.

Ystad

Ystad kommun, Båtsmansgatan 7-15

Uppförd: 1955 och framåt

Kapacitet: -

Byggherre: Lantmännen

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Lantmännens anläggning i Ystad. Till vänster sedd från kajen vid Spanienfararegatan och till höger från Båtsmansgatan i nordväst.

Lokalisering

Siloanläggningen ligger i södra delen av Ystad, på fastigheten Hamnen 2:10-2:14, ett område som troligtvis fyllts ut i hamnbassängen. Närheten till Ystads centrum är påtaglig, dock avgränsas anläggningen av stora asfalterade ytor och det faktum att järnvägen skiljer hamnområdet i söder från den småskaliga stadsbebyggelsen norr om spåren. Silocellerna liksom maskintornet ingår i stadens siluett sedd från norr. Anläggningen är särskilt tydlig från väster, där småbåtshamnen ligger men syns även från öster, inte minst vid färjeområdet. Sjövägen är bilden av anläggningen däremot en annan, Lantmännens gröna maskintorn och betongsilor som avfärgats i olika gula kulörer undgår ingen som passerar in i hamnbassängen. Där blir det också tydligt att Båtsmansgatans västra sida förlängs i form av en pirarm.

I likhet med Lantmännens anläggning i Åhus, finns även här tre olika infrastrukturer inom räckhåll från industrifastigheten. Fortfarande används samtliga transportslag, även om järnvägen svarar för en minskad del av godset.

Historik

Lantmännen etablerade sig i Ystad tidigt 1900-tal. Befintlig anläggning har uppförts under perioder. 1955 uppfördes en silobyggnad i Ystad om 9 000 ton⁵⁴. Fokus på verksamheten har varit och är fortfarande spannmål. Vissa friliggande byggnader, vilka framförallt hyst administration, har efter hand avyttrats och hyser idag andra verksamheter, så som Studieförbundet Vuxenskolan. Istället har Lantmännen tagit över f d Sockerbolagets silo på Spanienfararegatan, vilket visar på hur industrifastigheter över tid ändrar funktion men fortsatt kan hysa industriell verksamhet. Lantmännen har över tid haft behov av att öka sin lagerkapacitet.

Lantmännens fakta över anläggningen i Ystad uppger att lagerytan idag uppgår till över 11 000 kvm, varav 300 kvm utgörs av den friliggande tidigare sockersilon.

Foto Regionmuseet Kristianstad: F d Sockerbolagets silo som numera ägs och används av Lantmännen som spannmålssilo. Sockersilon byggdes under 1910-talet och är snarlik den sockersilo som finns i Åhus, som även den övertogs av Lantmännen.

⁵⁴ 80 år med Skånska Lantmännen.

Silon, installationer och konstruktion

Lantmännens siloanläggning i Ystad är stor och utgörs av inte mindre än fyra silobatterier med vardera ett maskintorn. Silorna är företrädesvis glidgjutna i betong och avfärgade i olika gula kulörer. Maskintornen är även de glidgjutna men istället avfärgade i Lantmännens klassiska gröna kulör. Till anläggningen hör också planlager av enklare karaktär, vilka är klädda med grön korrugerad plåt. Ystadsanläggningen tar emot rens från Lantmännens övriga anläggningar i Skåne, pressar till bränslepellets som sedan säljs till Ystad Energi.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster invägningen vid kajkanten. Till höger ett äldre planlager med korrugerad plåt i Lantmännens klassiska gröna kulör. Att döma av den senare tillkomna entrén har åtminstone delar av lokalerna använts av någon annan än Lantmännen.

Övriga byggnader

Vid invägningen finns en mindre byggnad, klädd med gråvit korrugerad plåt och med dörr och fönsterfoder i Lantmännens gröna kulör. Den lilla byggnaden med pulpettak har en central funktion för anläggningen, då anställda därifrån kontrollerar uppgifter i samband med invägningen.

Silocellerna och maskintornen tillsammans med flera planlager bildar ett cluster av byggnader i vilket även andra byggnader och lokaler för administration och personal. Dessa är dock svårare att tydliggöra, då de ligger insprängda mellan silocellerna.

Längs med Spanienfararegatan ligger två byggnader med koppling till Lantmännen. Dels handlar det om en avyttrad byggnad av äldre karaktär, vilken trots det fått behålla sin gröna kulör. Dels handlar det om den vita silo i plåt med bultar som uppfördes av Sockerbolaget men som idag hör till Lantmännen. Intill silon finns också en låg gul byggnad vilken hyser en verkstad. Det friliggande planlagret i grönt var sannolikt klätt med panel från början men har senare försetts med korrugerad plåt. Fönstren är av trä och småspröjsade.

Framtida förvaltning

Lantmännen har idag inte några aktuella planer på att lägga ner anläggningen i Ystad. Möjligen skulle kommunen på sikt vilja omvandla hamnorådet och tydligare inkludera det i staden. Dock finns inte några aktuella uppgifter om något sådant idag. Anläggningen ligger visserligen centrum nära men troligtvis inte så nära att verksamheten stör boende längs med Sjömansgatan/Österleden.

Åhus – Kristianstadortens Lagerhusförening

Kristianstad kommun, Åhus, Skeppsbron

Uppförd: 1962 – i flera omgångar

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Kristianstadortens Lagerhusförening, KLF

Byggherre: Kristianstadortens Lagerhusförening, KLF

Arkitekt: -

Byggmästare: Skånska Cement, Landsbygg AB (LBA AB) m fl

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster siloanläggningen i Smedstorp sedd från nordväst. Till höger detalj från samma silo, tömning av spannmål.

Lokalisering

Kristianstadsortens Lagerhusförening, KLF, ligger vid Skeppsbron i Åhus. Från centrum utgör KLF:s anläggning den första av tre siloanläggningar. Där utgör den ett landmärke och en fond till ruinen av Åhusborgen. De andra siloanläggningarna är Lantmännen (närmast KLF) och därefter Svenska Foder. Att tre siloanläggningar ligger samlade sätter en tydlig prägel på miljön och framförallt på norra sidan av hamninloppet. De höga silocellerna syns i fonden när staden närmas landvägen. Från sjösidan är silorna än tydligare.

Verksamheten längs Skeppsbron och Kajgatan har successivt ökat samtidigt har området norr om industrierna bebyggts med bostäder, vilket gör att det ibland kommer klagomål från närboende som störs av ljus från torkanläggningar samt tung trafik.

Silorna och de övriga industrierna i hamnområdet ingår som en naturlig del i staden, på samma sätt som de låga gatuhusen gör. Den publika bilden av Åhus har, precis som i flera andra städer, ofta fokus på den småskaliga bebyggelsen bestående av bostäder och detaljhandel.

Historik

KLF bildades 1931 och föreningen har anläggningar på tre platser; Karpalund, Rödaled och Åhus.

I Åhus uppfördes inledningsvis ett spannmåslager som stod färdig 1932. De följande två åren byggdes spannmåslagret till med ytterligare sektioner. År 1944 installerades en kvarn i anläggningen och några år senare förbättrades torkmöjligheterna. Anläggningen var länge ganska enkel. Först i slutet av 1950-talet installerades en hiss.

År 1962 blir starten för anläggningen så som den ser ut idag. Då beslutades att KLF skulle uppföra en betongsilo med kapacitet för 3500 ton spannmål. Uppdraget att bygga gick till Skånska Cement. Samma år utökades byggplanerna med ett silotorn. Ytterligare utökningar av anläggningen gjordes i början av 1970-talet, bland annat byggdes en foderfabrik. År 1974 revs den gamla träsilon och byggandet av en betongsilo påbörjades och uppdraget till LBA AB i Lund. Den nya anläggningen togs i drift 1975. 1977 utökades anläggningen genom inköp av Cementas silo.

År 1990 omfördelades produktionen och anläggningen i Åhus koncentrerades på spannmål medan Karpalund tog hand om foderproduktionen.

Kring KLF:s anläggning i Åhus sammanstrålar tre trafikslag; vägbunden trafik, järnväg och sjöfart. För att öka möjligheterna till rationell sjöfrakt gjordes investeringar för att underlätta lassning och lossning av båtar.

Så fortsätter kronologin för KLF, hela tiden görs förbättringar i de olika anläggningarna. Investeringarna rör i huvudsak befintliga fastigheter men även uppköp av mark görs. Senast 2012 rev KLF en silo som uppfördes av Lantmännen men som senare ägts av Lavesson. Detta gjordes för att komma åt mark för nybyggnation av kontor, laboratorium och personalutrymmen.

Silon, installationer och konstruktion

KLF:s anläggning har huvudsakligen siloceller av glidgjuten betong. Tätt intill silocellerna står maskintorn med integrerade torkar. Vid sidan av finns flera planlager, vilka företrädesvis har stålkonstruktioner och fasader av korrugerad plåt.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör också mindre byggnader för tekniska installationer/drift samt personallokaler. Närmast centrum ligger invägningen i en mindre byggnad, vilken också inrymmer laboratorium samt personalutrymmen. Till anläggningen hör också den överbyggnad över Skeppsbron/Kajgatan i blåmålat stål som gjordes för att underlätta rationell lossning och lastning av fraktfartyg. Den förbinder siloanläggningen innanför.

Framtida förvaltning

Regionmuseet känner inte till någon särskild hotbild som skulle kunna innebära att anläggningen måste flyttas. Dock finns det muntliga uppgifter om att kommunen åtminstone har tagit upp önskemål om att minska den tunga trafik av lastbilar och traktorer med släp som under säsong kör in via Skeppsbron. Det lär vara en av anledningarna till att KLF planerar nybygge längre ut mot vattnet, där den nyligen rivna silon stod.

Det finns ofta en problematik för industrier som ligger nära stadscentra. I Åhus hamnområde sammanfaller flera olika intressen, vilket kan kräva vissa kompromisser. Det verkar dock finnas en stor förståelse för att staden behöver sina industrier, då många verksamheter expanderar och gör omfattande investeringar.

Industriområdet i hamn är idag förhållandevis tillgängligt. Detta kommer inom kort att förändras då området i sin helhet ska få stängsel och förses med en gemensam grind som bemannas av vakt. Bakgrunden till den utvecklingen ska vara att framförallt företag som exporterar till USA har fått detta som krav. Hamnområdet måste ha hög säkerhet.

Övrig information

I samband med Regionmuseets besök på KLF i augusti meddelade platschefen att de tre siloaktörerna förvisso är varandras konkurrenter men att de i frågor som gagnar branschen som helhet väljer att samarbeta.

Åhus - Lantmännen

Kristianstad kommun, Åhus, Steffen Sohstgatan

Uppförd: början av 1900-talet -

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Lantmännen

Byggherre: Lantmännen samt övertagna byggnader från Sockerbolaget

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Lantmännens anläggning med planlagret i förgrunden och maskintorn liksom lagerhallar i bakgrunden. Till höger glidjutna betongsilor och i fonden en gul byggnad som hyser Lantmännens invägning.

Lokalisering

Lantmännens anläggning ligger i Åhus Hamn. Där är den placerad mellan två andra siloaktörer; Kristianstadsbygdens Lagerhusförening (KLF) respektive Svenska Foder. Förutom ett kluster av siloanläggningar karaktäriseras hamnområdet av flera andra industrier. På andra sidan hamninloppet finns en småbåthamn. Norr om industriområdet möter bostadsbebyggelse och år väster ligger Åhus centrala delar.

Historik

Lantmännen etablerade sig i Åhus redan i början av 1900-talet men det var först i slutet av 1960-talet som anläggningen expanderade på allvar. Av Lantmännens första byggnader finns i stort sett ingenting kvar, dock ingår i anläggningen ett par äldre byggnader. Det beror på att

Lantmännen har tagit över silor från Sockerbolaget, den ena byggd i början av 1900-talet och den andra under 1950-talet.

Totalt har Lantmännen idag 36 silor, utöver de äldre silorna ovan byggdes 23 silor 1969 medan 11 uppfördes 1972. Merparten av silorna är uppförda i glidgjutna betong. Alla silorna samt övriga byggnader, såsom maskintorn, torkar och administrativa lokaler ligger samlade. Enda undantaget är den förhållandevis låga, runda silon med tjock, nitad plåt, från tidigt 1900-tal. Eftersom byggdes av Sockerbolaget ligger den idag i anslutning till Svenska Foders anläggning.

Silon, installationer och konstruktion

Samtliga spannmålssilor är gjutna medan silorna i foderfabriken är av plåt.

Lantmännens verksamhet står på tre ben; djurfoder, spannmålshantering och lager/logistik – distribution till kund. All produktion övervakas från manöverrummet. Foderrecepten tas idag fram av Lantmännen i Linköping och kommer till Åhus via ett affärssystem. Förr blandades foder på plats enligt recept.

Silolanläggningen visar hur Lantmännen hela tiden arbetar med att förbättra produktionen, inte minst kvaliteten på produkterna. I kvalitetssäkringen ingår rigorös kontroll för att minimera risken för smitta, framförallt salmonella. Vid produktion av djurfoder sker processen i tre steg. Först mals ingredienserna. Därefter blandas de och slutligen värmebehandlas produkten. Tillräckligt hög värme dödar salmonellabakterier.

Om Lantmännen tar emot en last där man misstänker smitta, behandlas lasten med syra och hålls därefter i karantän i minimum två dygn innan plomberingen bryts.

Anläggningen består idag av 20 höga, glidgjutna betongsilor, 28 mindre silor och 6 plåtsilor. Idag sker styrningen av flödet automatiskt. Flödet i anläggningen sköts med hjälp av centralt placerade elevatorer. Lagerhusföreningen tar emot och torkar spannmål. Både konventionellt odlad spannmål och ekologiskt. Utöver spannmål arbetar föreningen också med foder. Totalt finns 23 olika fraktioner, d v s olika produkter.

För att göra verksamheten bättre och mer rationell har föreningen i olika omgångar uppdaterat processutrustningen. Under 1990-talets början byggdes exempelvis intagningsgallret om.

Anläggningen har kvar kvarn och kross. Med hjälp av den utrustningen tillverkas djurfoder, vilket idag svarar för omkring 2/3 av produktionen. Resten säljs som raps, råg och brödvete.

Threonine (1001)	Melkoning 8
Sugg 1	9 Utäddet 0
Fär (254)	Melkoning 5 + 6
Granb (sarsöchsislag)	N76 14
Potatis protein	S74 11
Fytas 5	Kalciumformiat (10)
Kalciumformiat	HP 310
PAX Power 1	Scrolat (1)
Magnesiumoxid	Magnesiumoxid 23
Formi (500h)	Lysin
HP 310	ELVulin 2
Gigant 60 (450kg)	Treonine 6
Kalkfett 2 (1200)	Fermenten 6
Fermenten 1	UREA 8
PAX kalk 2 (750h)	Kalkfett 2
Lysin (2) 5 + 34	Potatisprotein 3
Urea	Mykotix 1 pill
Scrolat 1	

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till höger detalj av rörsystem från torkarna in till olika silor. Till höger en whiteboard med recept över foderprodukter.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör förutom betongsilor, torkanläggning och tillhörande maskintorn, planlager i tegel och planlager i fastighetens västra del (avfärgats gult) också ett par mindre byggnader. De inrymmer driftsteknik och övervakning av processen.

Särskilt planlagret är typiskt för sin tid. Betongstommen är tydlig i fasaden både vad gäller bjälklag och sektioner i fasaden, vilket accentueras genom vit färg. Facken där emellan har murats i gult tegel. Fönstren har samlats i band. Typen av planlager återfinns i flera siloanläggningar, inte minst i Lantmännens anläggning i Åhus.

Framtida förvaltning

Det finns idag inte någon känd hotbild som skulle innebära att anläggning måste flytta. Möjligen skulle det handla om att verksamheten behöver expandera utanför fastigheten. Nuvarande lokalisering innebär att verksamheten bedrivs intill två konkurrenter men samtidigt innebär det att de olika anläggningarna kan samarbeta i frågor som gynnar alla. Det kan också handla om att de hjälper varandra vid lossning och lastning från fartyg. Lantmännen och KLF har bland annat samarbetat kring utveckling och produktion av djurfoder.

Vid enstaka tillfällen har Lantmännen tagit emot klagomål från boende i närområdet som menar att det luktar illa av djurfodertillverkningen.

Placeringen i Åhus hamn innebär att Lantmännen har tillgång till tre trafikslag för såväl råmaterial som avsättning av produkter. Även om merparten om transportererna går med lastbil, oftast så kallade bulkbilar, är även fraktfartygen och järnvägen viktiga för verksamheten. Hamnens verksamhet drivs av företagen i samarbete med Kristianstad kommun.

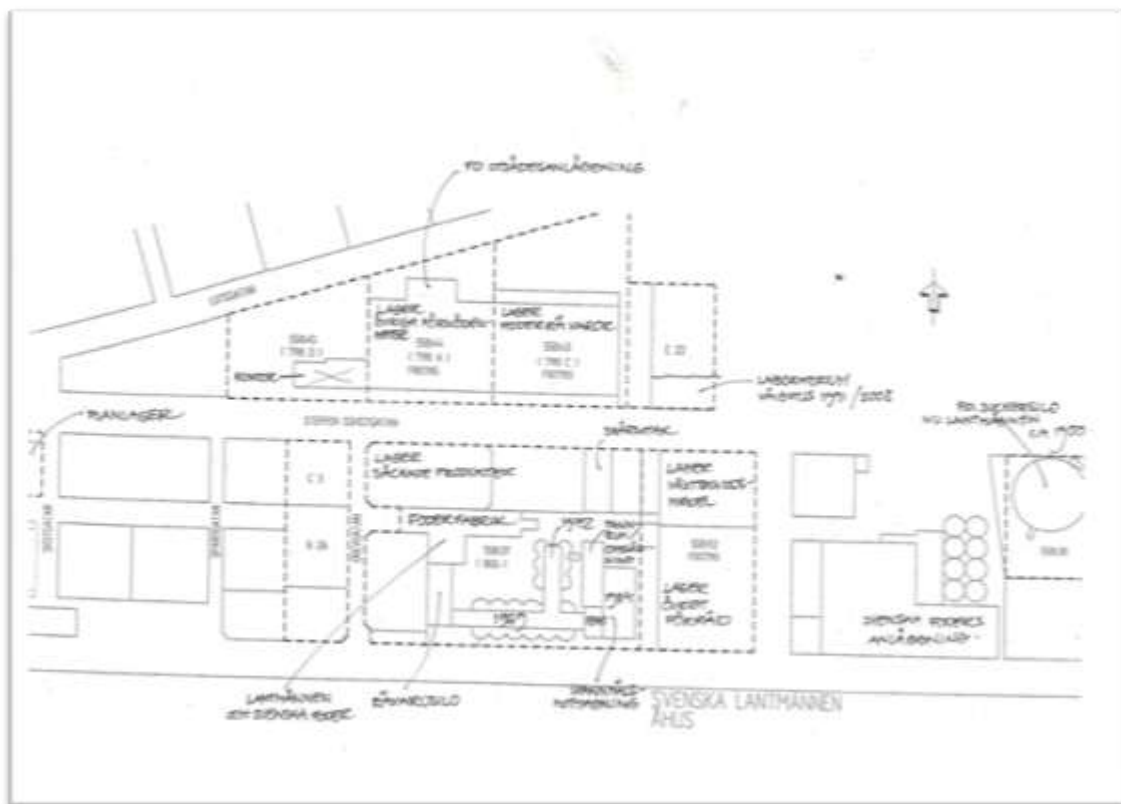
En viktig förutsättning för verksamheten är att under säsong kunna ta in extraanställda. Ordinarie personal uppgår till 32 personer men vid arbetstoppar, som under våren då man arbetar intensivt med fröer och växtskydd samt under sensommaren då spannmålen skördas, ökar styrkan med 10-12 personer.

Övrig information

Lantmännens men även Svenska Foders anläggningar visar prov på hur biprodukter kan förädlas och bli till nya produkter. Ett sådant exempel är Lantmännens användning av knäckebrödsspill från Wasas tillverkning i Filipstad. Därifrån kommer relativt ofta järnvägsvagnar med brödspill som töms i intagsgaller invid Kajgatan. Knäckebrödsspillet används i djurfoder. Detta samarbete har pågått under cirka trettio år. En annan sådan biprodukt är rapskakor, vilket blir över då rapsolja tillverkas. Även det används i foderproduktionen. Ytterligare en sådan produkt är agrorank, en restprodukt från etanoltillverkning, vilken också används i foderproduktion.

Foto Skånska Lantmännen: Bilden är hämtad ur skriften Fodertillverkningen i Åhus 1905-1985 – en kort historik av Sven Wester. Spannmålssilon var en av föreningens första.

Situationsplan Lantmännen: Regionmuseet har kompletterat planen med lokalernas funktioner samt årtal för uppförande.

Åhus – Svenska Foder

Kristianstad kommun, Åhus, Kajgatan/Steffen Sohtgatan 1

Uppförd: 1980-talets mitt –

Kapacitet: -

Ägare/brukare: Svenska Foder

Byggherre: Svenska Foder, DLG

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Svenska Foders plåtsilor. Till höger lyftkran i hamnen för lossning och lastning av fraktfartyg.

Lokalisering

Svenska Foder i Åhus är den siloanläggning som ligger längst ut i hamninloppet av de tre som ingår i klustret. Anläggningen känns igen genom sin blå kulör och gula logotype. Närmaste grannen är Lantmännen och bortanför deras anläggning ligger KLF, Kristianstadortens Lagerhusförening. I området finns flera andra industrier, däribland Absolut som nyligen uppfört ett stort höglager. Norr om hamnens industriområde finns ett bostadsområde och en knapp kilometer västerut ligger Åhus centrala delar. På andra sidan hamninloppet ligger Åhus småbåtshamn. Placeringen karaktäriseras av sina speciella förutsättningar när det gäller infrastrukturen. Här finns tillgång till tunga transporter på vägarna, järnväg samt sjöfart.

Siloanläggningarna sätter en tydlig prägel på hamninloppet. Det blir tydligt att Åhus är en stad med kontraster; i hamnen finns minst industrier som på olika sätt är del av den skånska

livsmedelsindustrin. Bland aktörerna finns bland andra Yara, som producerar gödning, och Danogips.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster interiör från torkanläggning. Plåt skapar skiljeväggar för att inte blanda olika delar av produktionen. Till höger hissdörr.

Ett stycke västerut möter den bebyggelse som ofta publiceras när Åhus ska lyftas fram som besöksmål. Istället för storskaliga industrimiljöer handlar det om smala gator, låga gatuhus och detaljhandel.

Historik

Svenska Foder etablerades i Åhus 1986. Företaget ägs i sin tur av danska DLG. Tidigare drevs viss verksamhet under namnet Sollebolagen.

Utöver anläggningen i Åhus har Svenska Foder ytterligare anläggningar i Skåne samt en i Hellekis (Västergötland) och en Västerlösa (Östergötland). Man bedriver verksamhet med konventionellt spannmål liksom djurfoder men har också en ekologisk produktionslinje. Den ekologiska produktionen har utvecklats under de senaste åren och har bland annat medfört krav på vattentäta skott mellan de konventionella produkterna och den ekologiska linjen. Företaget har märkt en ökad efterfrågan på ekologiskt djurfoder och ser stora fördelar med att idag kunna detta i en anläggning i södra Sverige. På Trollenäs gods finns en spannmålsanläggning som levererar ekologiskt spannmål till Svenska Foder i Åhus.

Silon, installationer och konstruktion

Svenska Foders anläggning i Åhus består av 8 plåtsilor, ibland kallade privésilor. Vardera sådan silo har en lagringskapacitet på 1000-1100 ton. Dit kommer spannmålen via transportband, elevatorer, med skovlar.

Svenska Foder är en förhållandevis ung anläggning, jämfört med både KLF:s och Lantmännens anläggningar. Detta visas genom att Svenska Foder endast har siloceller av plåt.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör förutom betongsilor, torkanläggning och tillhörande maskintorn, planlager i tegel och planlager i fastighetens västra del (avfärgats gult) också ett par mindre byggnader. De inrymmer driftsteknik och övervakning av processen.

Särskilt planlagret är typiskt för sin tid. Betongstommen är tydlig i fasaden både vad gäller bjälklag och sektioner i fasaden, vilket accentueras genom vit färg. Facken där emellan har murats i gult tegel. Fönstren har samlats i band. Typen av planlager återfinns i flera siloanläggningar, inte minst i Lantmännens anläggning i Åhus.

Framtida förvaltning

Det finns inte någon känd hotbild som kan kräva att anläggningen skulle behöva flyttas. Risker finns alltid när det gäller silos. Framförallt handlar det om brandrisk. I likhet med träindustrin är det dammet som utgör den största faran. Dammexplosioner kan inträffa och mot bakgrund av det är städningen en mycket viktig del av säkerheten i anläggningen. Utöver risken för explosioner finns alltid en risk att spannmål självantänder. Detta kan inträffa om spannmålet blir blött, då startar processen av sig självt. Bränder i spannmålstorkar är relativt vanliga och släcks bäst genom kvävning.

Lokaliseringen till Åhus innebär att Svenska Foder ingår i ett kluster av siloanläggningar, vilket möjliggör samarbeten. KLF hjälper exempelvis Svenska Foder med legotorkning men också vid invägning.

Övrig information

Svenska Foder lyfter särskilt att verksamheten har kort framförhållning vad gäller produktionen. Produktionslistorna sträcker sig som regel inte längre än tre dagar framåt. Det innebär i sin tur att de kan tillmötesgå kunderna önskemål utan långa väntetider. Företaget meddelar att det finns lantbrukare som väntar in i det sista med att beställa nytt foder. När beställningen väl kommer till Svenska Foder är det ofta bråttom.

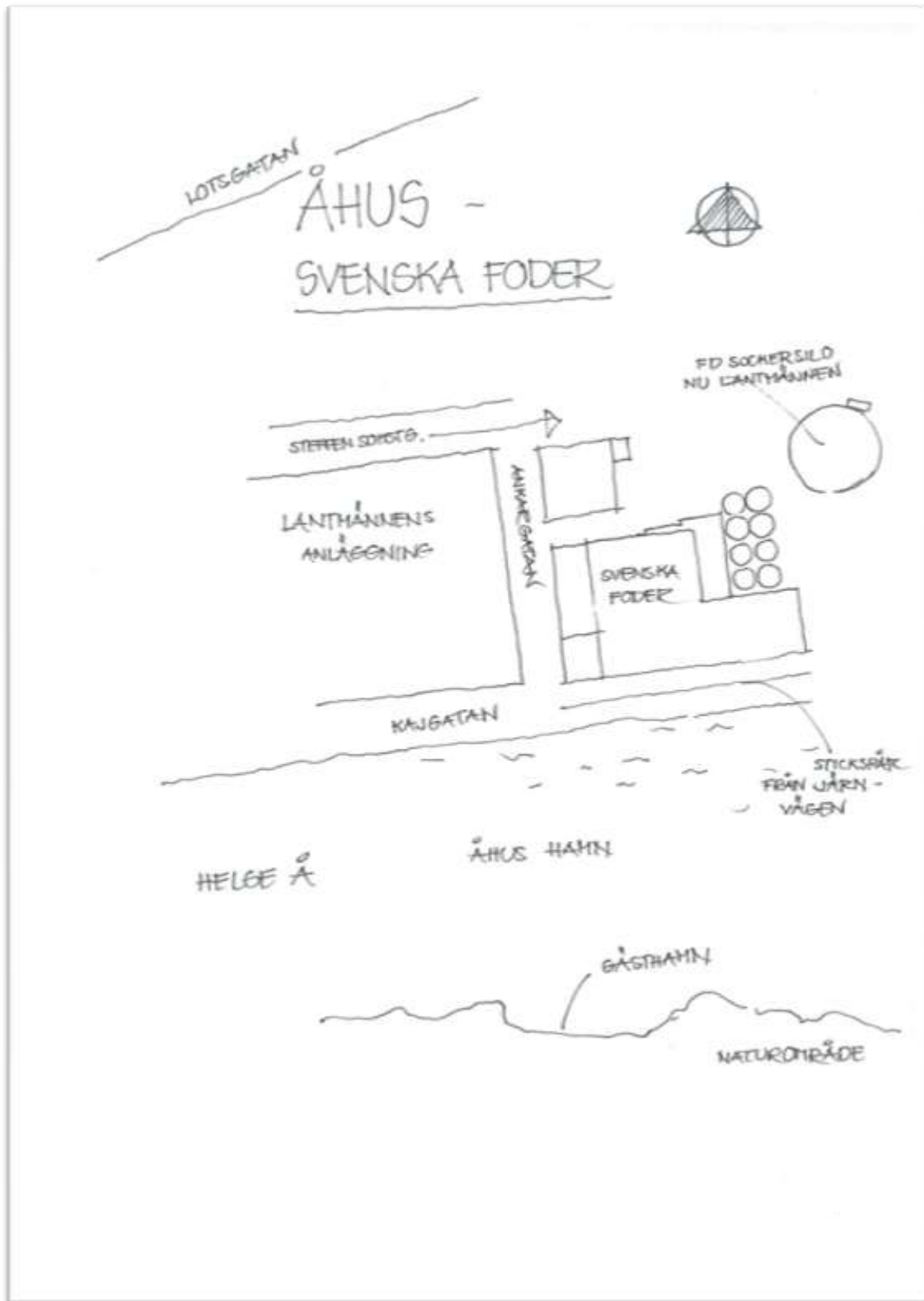

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Svenska Foders anläggning samt bild av infrastrukturens möjligheter i området.

Östra Tommarp

Simrishamns kommun, Östra Tommarp, Järnvägsgatan 14

Uppförd: början 1900-talet och framåt

Kapacitet: -

Byggherre: Järrestads Härads Lantmannaförening

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster silobyggnad i Lantmännens klassiskt gröna kulör. Till höger planlager i gult tegel med lantmanngröna fönster liksom portar.

Lokalisering

Silolanläggningen där ursprungligen Lantmännen hade sin verksamhet ligger i norra delen av Östra Tommarp. Anläggningen är strategiskt placerad intill järnvägen, vilken möjliggjorde bra infrastruktur för såväl inkommande varor som produkter färdiga för leverans.

I söder angränsar anläggningen till bostadsbebyggelse, företrädesvis fristående villor. Anläggningen delas av Järnvägsgatan. Planlagret ligger på västra sidan medan kontorsbyggnaden och silolanläggningen ligger öster om.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster den tidigare kontorsbyggnaden. Till höger kallager i anslutning till siloanläggningen.

Historik

År 1903 beslutade ett 80-tal jordbrukare i trakten kring Östra Tommarp att det skulle samarbeta kring torkning, lagring och försäljning av spannmål. Föreningen antar namnet Järrestads Härads Lantmannaförening, JHL. När Skånska Lantmännen expanderar, tar JHL kontakt med flera mindre lokalföreningar, för att på så vis stärka sin position.

Från början var verksamhet koncentrerad på lantbruk men efter hand har verksamheten fått flera olika ben att stå på. Idag ingår förutom lantbruk, hus, bygge, djur och trädgård. Det ställde andra krav på lokalerna och år 1992 beslutades att en helt ny anläggning skulle byggas norr om järnvägen.

De ursprungliga lokalerna har sedan dess hyst olika verksamheter och är inte fullt nyttjade. Exempelvis har planlagret använts för som möbelutställning. Nuvarande anläggning ligger tvärs över järnvägen och omfattar butik, kontor, lager och flera silor. I den webbaserade informationen om verksamheten lämnas bland annat följande avtal som förklaring till att JHL klarat sig så bra.

En av de framgångar som vi nu upplever kan härledas till avtalet som vi skrev med Skånska Lantmännen 1975. Avtalet innebär att vi på JHL skall stå för försäljning av byggmaterial, lagerhållning och försäljning även till Skånska Lantmännens medlemmar på Österlen.

Att JHL har haft stor betydelse för ortens utveckling vittnar exempelvis gatunamnet Lantmannagatan som löper utanför den ursprungliga siloanläggningen.

Silon, installationer och konstruktion

Silon, maskintornet och torken är uppförd i glidgjutet betong. I nuvarande anläggning är silorna istället av plåt, av den typen som är vanlig även på enskilda gårdar.

Foto: Regionmuseet Kristianstad: Till vänster detalj av silovägg med rör för utlastning av spannmål. Till höger siloanläggningens fasad ut mot Lantmannagatan. I fonden syns invägningen. Notera också ljussignalen på väggen, en viktig funktion när det under säsong kom många transporter för lossning av spannmål.

Övriga byggnader

Den äldre anläggningen har förutom planlagret i gult tegel också enklare lager med fasader i korrugerad plåt. Dessa ligger i anslutning till torkanläggningen.

Den putsade kontorsbyggnaden har genomgått en del förändringar över tid men fortfarande berättar formspråket om en tid då byggnaden var strategiskt viktig för verksamhetens kundkontakter. Extra omsorg har lagts på entrén, dess trappa och det skyddande taket däröver.

JHL: s nya anläggning är som helhet mer enhetlig än den äldre. Fasaderna norr om järnvägen domineras av vit korrugerad plåt. Det är svårare att avläsa byggnadernas enskilda funktioner.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Lantmannagatan sedd från öst. Kontrasterna är stora mellan den småskaliga bostadsbebyggelsen och siloanläggningens stora volymer.

Framtida förvaltning

Det faktum att äldre anläggning inte verkar nyttjas fullt ut skulle på sikt kunna innebära att underhållet blir eftersatt. Dock finns inte något känt hot om rivning.

Övrig information

Engagemanget för orten märks inte minst i den ideella sammanslutningen Tommarpsgruppen, där boende gemensamt försöker väcka opinion för olika ämnen. Det som synts mest i pressen har varit beslutet att lägga ner stationen i Östra Tommarp. Huruvida gruppen har engagerat sig i siloanläggningen har inte framkommit.

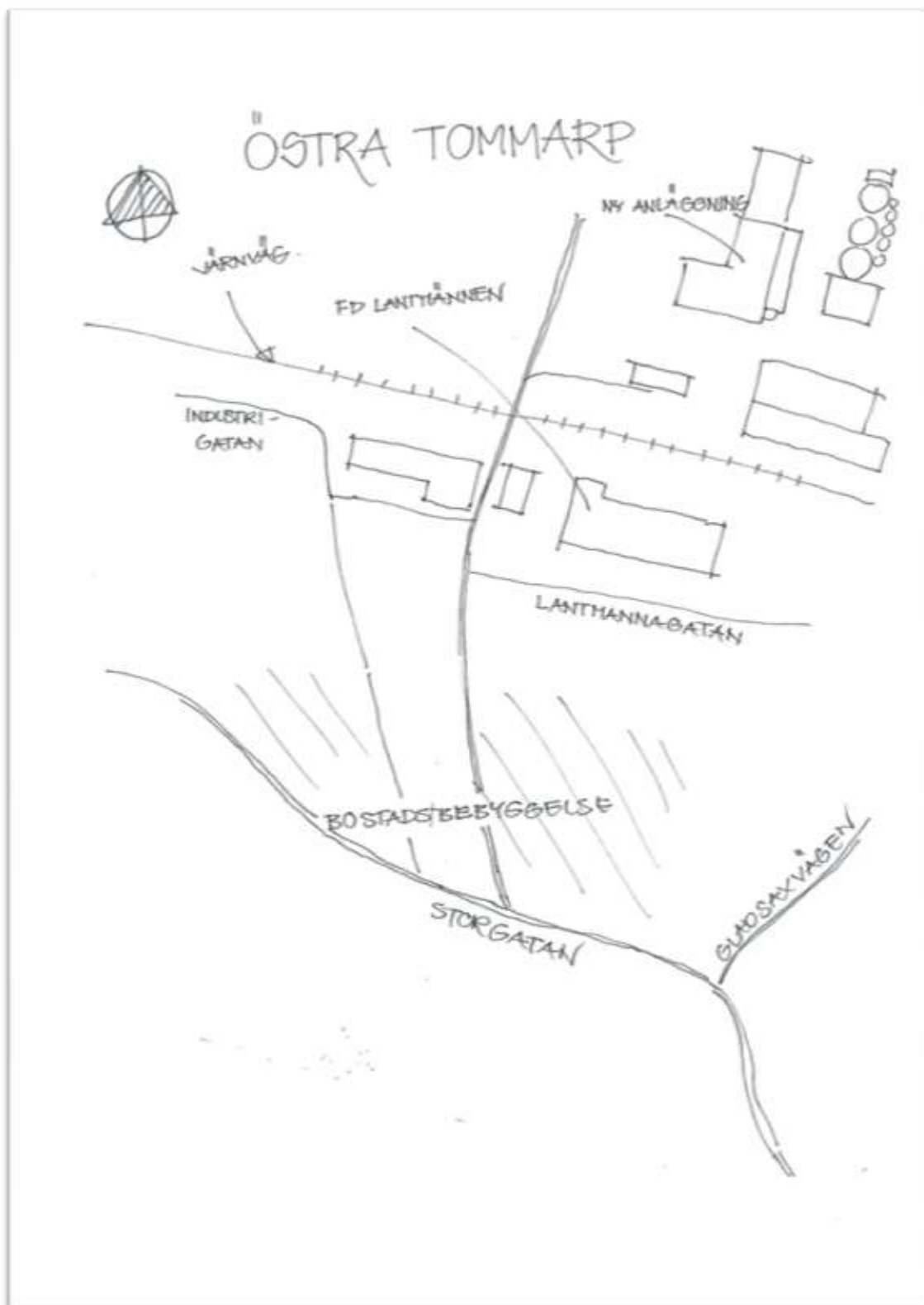

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Situationsplan över båda anläggningar. Den yngre anläggningen ligger söder om järnvägen medan den anläggning som uppfördes 1992 och framåt placerades norr om.

Fördjupade undersökningar

Lokalföreningen i Dalby

Lunds kommun, Pumpvägen 13

Uppförd: 1952-1953. Anläggningen lades ner 2006 men silon står kvar. Idag bedriver Granngården butik på platsen.

Kapacitet: 1500 ton/kapsel + 4 500 ton i planlager

Ägare/brukare: Lantmännen

Byggherre: Lantmännen centralförening

Arkitekt: LBF konstruktionsavdelning, Lund Kyrkogatan 2

Byggmästare: Skånska Cementgjuteriet (troligen)

Skydd och planbestämmelser: Regionalt kulturmiljöprogram särskilt värdefulla kulturmiljöer Hardeberga – Arendala – Dalby – Skrylle – Hällestad och kulturmiljöstråk Malmö – Simrishamnns järnväg. Området är under planering och ny detaljplan under upprättande.

Foto Kulturen. Silon sedd från söder från den asfalterade ytan där spannmål tippades under högsäsong. Utlastningen skedde genom rören på silotornen. Till vänster i bild Lantmännens lager och butik. Till höger i bild det före detta trävarulager.

Foto Kulturen. Vy från toppen av silon över järnvägsområdet. Den gula byggnaden är magasinet från 1942, i mitten av bilden syns det före detta bränneriet och till höger mejeriet. I horisonten skymtas den före detta Siporexfabriken.

Foto Kulturen. Vy över landskapet från silon åt sydväst och Malmö.

Lokalisering

Anläggningen ligger söder om Dalby och Dalby medeltida kyrka, intill den gamla järnvägsträckan Malmö - Simrishamn. Den gamla stationsbyggnaden finns strax nordväst om silon. I närheten ligger också Dalby andelsmejeri, vilket var i drift då silon byggdes, och ett äldre bränneri som byggts om för margarintillverkning. Området är idag ett mindre verksamhetsområde med närhet till väg 11⁵⁵, men denna väg fanns inte när silon uppfördes, järnvägen är nedlagd sedan 1970-talet. Området ingår i utbyggnadsplanerna av Dalby centrum med verksamhetsområde och bostadsbebyggelse samt återetablering av järnvägen till Simrishamn. Silon utgör ett tydligt landmärke i Dalby och i slättlandskapet. Den är väl synlig från öster, söder och väster.

Historik

Spannmålsverksamheten på området inleddes 1941-1942 när Lantmannaföreningen uppförde kvarn och lagermagasin. Förutom spannmålslager fanns även trävarulager, dessa byggnader finns kvar idag med ny användning. Anläggningen låg strategiskt intill järnvägen som så många magasin vid denna tid. Mittemot fanns en privatägd kvarn. Innan landsvägen (väg 11) söder om Dalby anlades under 1980/90-talet, gick all trafik genom Dalby. Spannmålssilon med torkanläggning uppfördes 1952-1953 under en tid som präglades av ständig utökning av Centralföreningens fasta anläggningar.⁵⁶ Lantmännen hade planer på att bygga ytterligare fyra silor 1954 men planerna genomfördes inte. 1965 beslutas att centrallagret skulle förläggas till Dalby som blev centrum för verksamheten inom närområdet.⁵⁷ På 1980-talet hade Lantmännen planer på att bygga ut, men nekades lov på grund av att byggnaderna kunde påverka vyn av kyrkan.

⁵⁵ Väg 11 är byggd under 1980/90-talet.

⁵⁶ SLC 50 år

⁵⁷ 80 år med Skånska Lantmännen.

Foto: Lantmännen, 1970-talet. Silon sedd från söder med det första intaget till höger i bild. Här finns ännu inte lanterninen i dagens utförande på toppen och silon är ljus eller vit, inte grön som idag. Höger: Utlastningsstation för lösgödsel. Lösgödsel kom till exempel från SUPRA i Landskrona. Det tippades i en grop i marken och fördes upp i silon med transportbandet till höger. När man skulle lasta lösgödsel kördes vagnen in under behållaren.

Foto: Lantmännen, årtal okänt. Det första intaget som revs 1985 eftersom det var för litet. Intagsgropen med galler finns kvar idag. Höger: säckhantering vid magasinet vid sidan om silon.

Silon underuppförande i glidgjuten betong. Källa: Privat fotografi Kenth Mårtensson

Silon, installationer och konstruktion

Siloanläggningen uppfördes med maskintorn och nio siloceller varav sex cylindriska med en diameter på 3600 mm och tre stjärnceller. Lagringskapaciteten är 1 500 ton/rundcell. Silorna är 27 meter höga, lanterninen 29,5 meter och elevatorkrönet på maskintornet 32,5 meter. Silotornen och maskintornet är glidgjutna i betong med brädform och idag utvändigt målade i den för Lantmännen vanliga gröna färgen. Fotografierna från 1970-talet visar en vit eller ljus silo, varför vi antar att den gröna färgen är ganska sen. Standardcement användes till alla glidgjutna konstruktioner. Betongkvalitet klass II: K300 och järnkvalitet: Ks 40. Den armerade bottenplattan är 600 mm tjock. Cellernas bottnar har en lutning på 43 grader i varje snitt genom uttagshålen, tratten i botten är uppmurad med betonghålblock och botten av stjärncellerna stålslipade. Under lutande silobotten är väggen murad med $\frac{1}{2}$ stens tegel.

Inlastningen skedde i intagsgröpar i en byggnad som kallades intag och här övervakades intaget från ett manöverrum. Dessa låg sydväst om maskintornet men är idag rivna. Vid silon fanns även en torkanläggning men ingen finrens⁵⁸, vilket medför att hanteringen ger en aning avfall efter torkningen. Även i maskintornets bottenvåning finns ett manöverrum. Det första intaget fanns nordost om maskintornet. Detta revs 1985 eftersom man behövde ett större intag då bilarna och vagnarna blivit större.

Maskintornet står norr om silocellerna. Det är i sex våningar med källare och har dubbla fönster som vetter åt öster på varje våning, i norr finns en dörr. Från pannrummet i källaren sträcker sig en skorsten i rött tegel hela vägen upp ovan taket. Från maskintornet når man alla våningsplan via en vitmålad spiraltrappa i betong med ett enkelt järnräcke. Här fanns även elevatorerna, vilka nu är bortmonterade. På bottenvåningen har funnits en våg. Väggarna är

⁵⁸ En utrustning som suger ut luft och tar med sig lätt material som boss och damm

vitmålade och har vertikala spår efter gjutformen av brädor. På de övre våningsplanen är väggarna omålade. På maskintornets första våning leder en brunmålad trädörr till den genomgående gången mellan de cylindriska silocellerna. I slutet av gången finns en dörr som leder ut till den asfalterade markplan i söder. I utrymmet, gången, mellan silotornen är väggarna och taket vitmålade. Väggarna är slätputsade och taket har mönster efter gjutformens brädor. Bottendelarna av silocellerna är försedda med inspektionssluckor samt under luckan en öppning genom vilken spannmålen tömdes ner på transportbandet under silon. Mitt under silogolvet finns transportbandet för utlastning av det färdiglagrade spannmålet. Utlastningens rör finns på östra sidan utanpå silo- och maskintornet. Spannmålen lastades direkt på lastbil, traktorsläp eller på hästvagnar i lösvikt.

Lanterninen på taket är byggd senare än själva silon. Den byggdes om 1985 i samband med att den nya torkanläggningen byggdes. Projektör var IT-gruppen (Industri tekniska gruppen AB, Malmö). Stommen är uppbyggd av stålbalkar med väggar och tak i korrugerad plåt. I lanterninen fanns elevatorerna och transportbandet som efter torkning fördelade spannmålen till de olika cellerna. Transportbandet är idag bortmonterat. Taket på silon är plant och papptäckt. På silon finns idag tele- och kommunikationsmaster. Manövreringen av luckorna mellan transportbandet och silorna manövrerades till en början manuellt. Detta innebar att personalen måste gå upp för trappan varje gång luckorna skulle justeras. Så småningom konstruerade man själva ett vajersystem med trissor för att manuellt kunna manövrera luckorna nerifrån. När den nya torken installerades 1985 fick man elektrisk manövrering. Manövertavlan sitter i bottenvåningen av maskintornet.

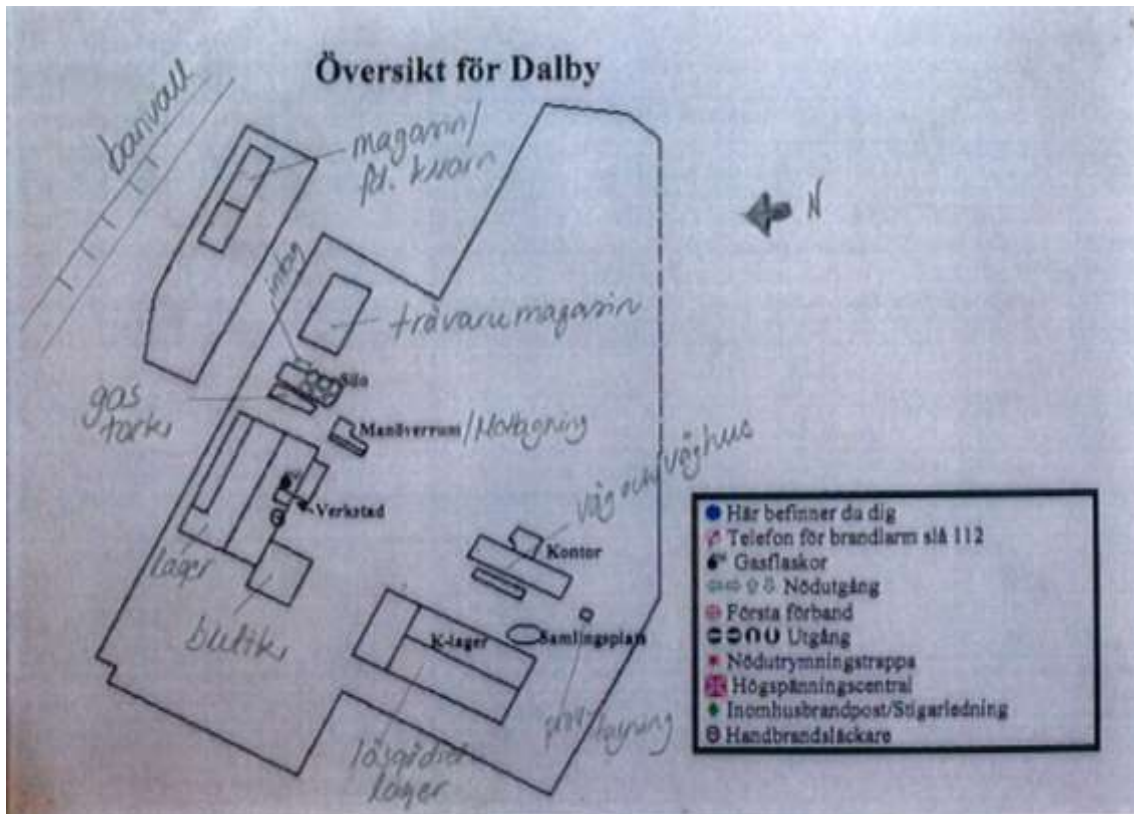
Foto Kulturen. I maskintornets mitt på första våningen. Dörren leder in till manöverrummet. Den övre tavlan är den nyare elektriska manövertavlan av luckorna i lanterninen och den nedre den manuella övervakningstavlan.

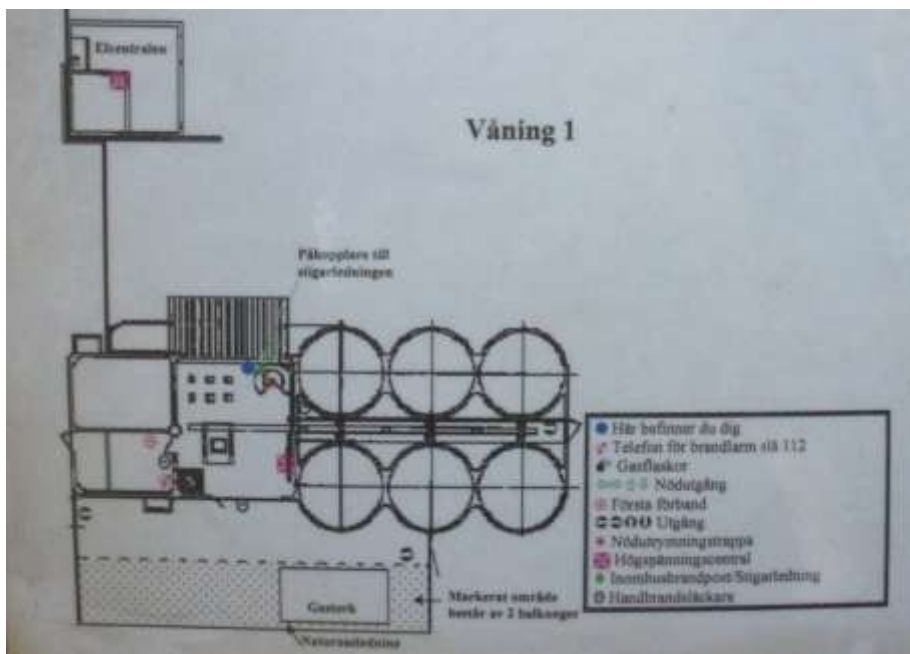
Foto Kulturen. Överst i maskintornet. Torkar och trissorna på golvet för den manuella manövreringen av luckorna mellan tork och silo. Höger: del av torken i maskintornet.

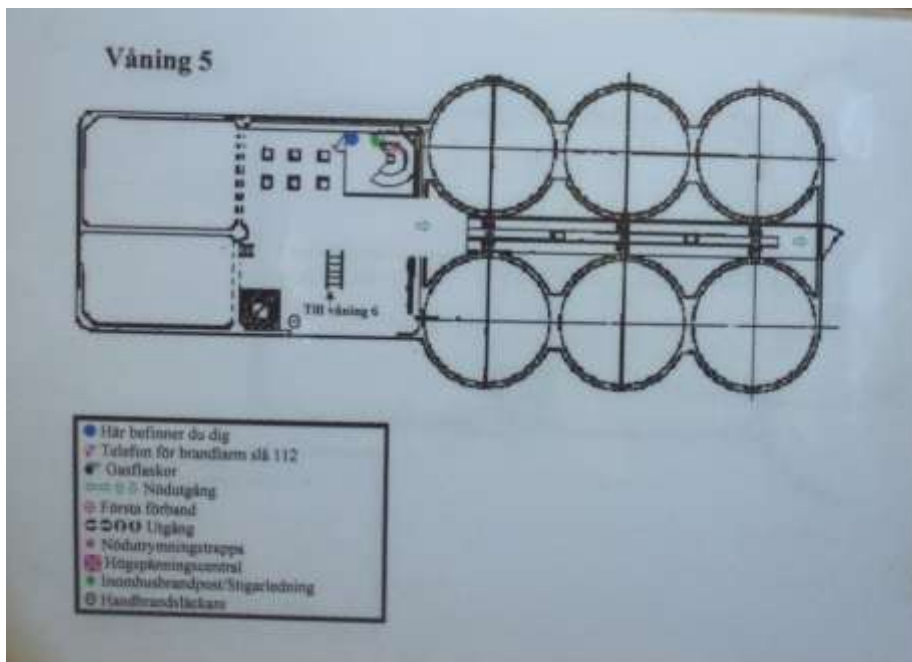
Foto Kulturen. Gången mellan botten av silocellerna med luckor till transportbandet under golvet. Höger: Betongtrappan mellan de olika våningsplanen och hål efter bortmonterad utrustning.

Intaget fanns inledningsvis intill silon i nordöst. När traktorvagnarna blev större så byggde Lantmännen ett nytt större intag vid manöverrummet. Man kunde köra rakt igenom intaget och man kunde tippa en last om 40-50 ton per gång, här fanns även en vög. (Norr åt vänster i bild)

Plan av våning 1. Maskintornet är till vänster. Manövertavlorna finns i det mittersta rummet.

Plan av våning 5. Trapphuset finns i mitten bredvid elevatorerna. Längst till vänster var maskineriet så som rens placerat. Våning 6 är lanterninen på silorna och högsta delen av maskintornet.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör även kontor, våg, provtagning, mottagning (riven), intag (riven), tork (riven), och grovrens, manöverrum, verkstad, lagerbyggnad för lösgödning och ett äldre magasin i trä klätt med plåt samt det äldre trävarulagret.

Torken byggdes ut vid olika tillfällen. Det fanns en äldre tork med varmvattenrör och fläktar som torkade till 14 %, en gaseldad tork från 1985 (40 ton/h) och två äldre oljeeldade torkar (4-5 respektive 6 ton/h). Vid södra entrén till området finns vågen och kontorsbyggnaden. Kontoret byggdes av moduler 1991, de är märkta med AB Panil. Kontoret stängdes 2006. 1979 byggdes en ny vågbrygga om 18 x 3 m och våghus om 5 x 3,75m. Våghuset hade fasader i fjällpanel, stålglättat vibrogolv och pulpettak. Det ritades av Skånska lantmännen Ek för Malmö av Alf Martinsson.

I södra delen av området byggdes 1975 ett lösgödsellager och den tidigare gödselstationen/silon revs kring 1983. Byggvarubutiken byggdes 1985.

Foto Kulturen. Magasinet från 1942 ligger parallellt med banvallen, idag har Lions loppis i byggnaden. Kontoret av moduler vid infarten till området. Byggnaden används inte idag. Vid kontoret fanns våg och provtagning.

Framtida förvaltning

Silon är idag rivningshotad för att ge plats åt ny bebyggelse när stationsområdet ska byggas om. Invändigt är silon ren och välhållen förutom att maskineriet är bortmonterat. Utvändigt har fasaderna både vertikala och horisontella sprickbildningar och färgen har flagnat. En del av de övriga byggnader är rivna. Lions bedriver loppis i magasinsbyggnaden norr om silon.

Övrig information

Anläggningen har under den verksamma tiden ändrats något och maskineri har bytts ut, man har även haft flera planer på utbyggnad. 1954 byggdes ett bjälklag öster om maskintornet. 1966 upprättades förslag till placering av tork väster om silo. 1966 upprättade Agriconsult, Jörgen Ankersgatan Malmö, förslag till Centrikonplacering; "Väggen till dammkammaren tas bort, befintlig cyklon byts mot en centrikon och trappan flyttas". Från samma år finns ritningar på större elinstallationer. I februari 1969 införskaffade SLC nytt intagsaggregat från KAMAS. Samma år installerades ny värmepanna, handlingarna upprättades av Agriconsult.

Verksamheten

På anläggningen arbetade både arbetare och tjänstemän. Framtill att det nya kontoret uppfördes 1991 fanns de anställdas lunch- och fikarum i det gamla magasinet längs med järnvägen. Fram till slutet av 1970-talet hade arbetare och tjänstemän skilda matsalar och de förra hade en halv timmes lunchpaus och de senare en timme. Under 1970-talet bestod arbetsstyrkan av 8 personer som jobbade ute och fem till sex tjänstemän på kontoret. Efterhand ökade antalet tjänstemän i och med att var och en av försäljarna fick specialområden och att byggmaterialförsäljning tillkom. De sista åren silon var i drift var det bara en person som jobbade utomhus.

Arbetet på siloanläggningen började med att man tog emot spannmålet som lantbrukarna körde in på traktorslöp. Fram till mitten av 1950-talet och in på 1960-talet hände det att de även körde in med häst och vagn. När lantbrukaren anlände med lasten togs prov för analys av bland annat protein, sönderslagna korn och vattenhalt. Priset som betalas till lantbrukaren är

baserat på kvalitén som fås fram i analysen av provet. Efter provtagning vägdes och tippades lasten på anvisad plats och sedan vägdes traktorn med tom vagn ut. De som arbetade på silon tog nu hand om spannmålet och skickade det på transportband till rens och tork och därefter som torr vara till silon för lagring. Vissa spannmålssorter torkades på annan plats, främst vid Lantmännens anläggningar och vid till exempel vid Nordmills i Malmö. En del av spannmålen lagrades i Dalby fram till januari och februari innan det såldes. Till sommaren skulle silorna alltid vara tomma. Man torkade till 14 % och rensade i grovrens. Grovrensen var tillräcklig för vete. Det var företrädesvis vete som torkades och lagrades i silon i Dalby. Förutom vete torkade man också raps. Rapsen såldes till Karlshamns Oljefabriker som idag heter AAK. Raps torkas ner till 9 % innan den lastas ut. Man tog även emot mindre mängder foderhavre och foderkorn. Maltkorn gick direkt vidare till andra anläggningar eftersom det kräver specialrens. Ett år fick man in lin från Ven för torkning i den gamla torken. Lantbrukaren körde med traktor och vagn ända från Ven.

Till arbetet hörde även att tillhandahålla transporter. På vintern hämtade Lantmännens chaufför spannmål på gårdarna och på våren kördes utsäde och gödning ut till gårdarna. Ännu under 1970-talet var varorna packade i säckar som hanterades med handkraft. Lantmännen har enligt uppgift inte använt järnvägen för uttransport av varor. Tanken har nog funnits men transportererna underlättades genom att köra med lastbil direkt till och från gårdarna samtidigt som lastbilarna blev större och större. Lantbrukarna fick även sina inköpta produkter levererade direkt från foderfabrikerna med lastbil. Efter 1982 lades transportererna ut på åkerier och så småningom tog bulkbilarna över med lösfoder istället för säckat.

Leveranserna till silon i Dalby kom i början från nära håll och senare på en radie av flera mil. Samtida med att silon i Dalby byggdes fanns det många siloanläggningar inte så långt ifrån varandra, bland annat i Genarp, Veberöd, Lund, Flyinge och Staffanstorp. Flera av dessa lades ner under 1980-talet i samband med omstruktureringar av Lantmännen till större enheter.

Silon – en mötesplats

Silon hade en stor betydelse som träffpunkt för lantbrukare och alla som kom för att handla olika varor. Lantbrukarna var inte så stressade, som ofta idag, utan kunde gärna stå och prata med varandra. Privatpersoner kom för att köpa kol och koks eller hönsfoder, tidigare var det vanligt att även de som inte var lantbrukare hade höns.

Källa: Privat fotografi Kenth Mårtensson.

Planer på utbyggnad

1985 hade Lantmännen planer på att bygga ut verksamheten i Dalby. Detta var i samband med jordbrukets rationalisering till större enheter och i Dalby hade man precis byggt den nya gastorken. Man hade stor torkningskapacitet och behövde därför nya möjlighet till att lagra större mängder spannmål. Länsstyrelsen Skåne nekade utbyggnadsplanerna med hänvisning till att de kunde störa vyn av kyrkan, trots att Lantmännen inte hade intentioner på att bygga högre än befintlig silo. Lantmännen planerade efter nekandet att bygga planmagasin, men dessa planer rann ut i sanden. Att utbyggnader inte genomfördes påverkade dock inte anläggningen utan man löste lagringen med de planmagasin som redan fanns.

Magasinet vid järnvägen

Längs med banvallen ligger en långsmal byggnad klädd med gul korrugerad plåt. 1941-1942 uppförde Lantmannaföreningen byggnaden som är en kvarn och lagermagasin i två våningar med källare. Den är uppförd i stolpverk av sågat kraftigt virke med flackt sadeltak. I källaren fanns kvarnen samt lager för bland annat potatis under vissa år. Kvarnen var från AB Kvarnmaskiner i Malmö, Hammarkvarnar typ HH. Mellan våningsplanen löper en säckelevator. Säckar med framförallt gödning lossades av järnvägsvagnarna och lastades in genom luckor till magasinet. I magasinet lagrades säckar med olika varor och på ovanvåningen lagrades även isoleringsmaterial. Innan färdigfoder fanns rensade man foder och betade utsäde i byggnaden. Ett år lossade man betfoder som kommit med tåget från Österrike. I källaren finns de gamla personalmatsalarna, arbetarnas med ingång från källaren och tjänstemännens med separat ingång i entréplan. Kvarnen finns inte kvar men delar av säckningsmaskineriet och dammskåp

finns bevarade liksom säckelevatorn. Byggnaden är idag uthyrd till Lions som här bedriver loppmarknad för välgörande ändamål.

Samtal med Dalbybor om silon då och nu

I dag finns det många nyinflyttade i Dalby. Många av dem är intresserade och frågar mycket om byggnaderna vid Lantmännens anläggning. Det är synd att så mycket av miljön försvinner som till exempel om mejeriet också rivs. Som tur lyckades en stretande grupp Dalbybor att rädda skjutsstallarna uppe i byn. Det skulle vara en bra idé att bygga om silon till bostäder. Interiört kan man bygga om och så kan utsidan behållas så lik ursprunglig som möjligt. En lägenhet på toppen skulle vara toppen! I Söderköpinge har man byggt om en silo och i ett reportage i tidningen Land såg de boende bara en nackdel; det var svårt att hänga tavlor på cylindriska väggar. Att det skulle byggas ett höghus i Dalby på silons plats tros inte vara möjligt, man måste ju ta i beaktande vyn mot kyrkan.

Att silon i Dalby lades ner är ett led i operation "Blåljus". Lantmännen skulle spara pengar och man ansåg att man hade för många enheter. Operation "Blåljus" tvingade många lantbrukare till egna investeringar istället. Det innebar alldeles för stora investeringar för många mindre lantbrukare. Då, och nu, är Svenska Foder räddningen för många lantbrukare som inte vill köra sin spannmål ända till Malmö eller om de bara har mindre vagnar. Svenska Foder satsar på anläggningar samtidigt som Lantmännen stänger sina. Det bidrar till att Svenska Foder får många kunder, dock har Lantmännen ett antal stora kunder.

Dennis Jeppsson på Kungsgården i Dalby har levererat sen han tog över efter sin far på 1980-talet, innan dess levererade fadern till lantmännen. Redan på 1940-talet hade lantmännen verksamhet på platsen, där nu Lions finns med sin loppis. Kungsgården producerar huvudsakligen vete men också korn och havre. Vete var också det silon var specialiserad på. Jeppssons spannmålsproduktion har ökat stort procentuellt sett och de egna ekonomibyggnaderna är, gamla och även om de är rejäla med tanke på dess ålder är de mindre än vad dagens produktion kräver. De är förklarade som byggnadsminnen och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården. De ligger dessutom iögonfallande i backen intill kyrkan. Därför har gården haft svårigheter att bygga ut egna silor och gör gårdens belägenhet i backen att riktigt stora spannmålslastbilar har svårt att hämta på gården. Det är alltså komplicerat att utveckla jordbruket.

Förr fanns Bengtssons som alternativ till Lantmännen, en privathandlare som låg norr om på andra sidan järnvägen, de hade inga silor men dock mottagning, de fick nog några lass då och då för vänskaps skull, men de hade lagt ned när jag tog över (1980-tal). Utbyggnaden på 1980-talet? Ja jag körde nog en 250 ton plockesten till silon för grundläggning men det blev inget av det.

När silon lade ned och det var svårt att bygga ut egna silor på gården funderade du på att ta över lantmännens silo? Nej de ville hyra ut och nu är de ju utrivna. I andra delar av landet har man hyrt ut när det kommit kritik över nedläggningar men inte här. Idag går gårdens spannmål till Malmö, jag körde förr vid halv sex med spannmål till Malmö några vändor, sen tillbaka och börja tröska igen vid tvåtiden fram till tiotiden på kvällen och sen iväg till Malmö igen på morgonen. Nu får jag hjälp med transporterna.

Om du skulle få beskedet att silon skulle byggas om till bostäder? Ja det skulle vara helt ok, trevligt om den går att använda, den har ju inte lagrat fisk- eller benmjöl som annars kan vara ge lukter som gör det svårt att bygga om. Men om beskedet var att den skulle rivas? Ja man är ju van att se den, det vore kanske lite synd, men nu förfaller den färger flagnar och den står tom.

Källa: Privat fotografi Kenth Mårtensson. Vy från nordväst. Höger: I intaget med galler över gropan i marken.

Källa: Privat fotografi Kenth Mårtensson. Ovan: Vy från nordöst. Nederst: Spannmål på marken, vy mot sydöst.

Malmö Stora Valskvarn

Malmö kommun, kv. Triton 6, Norra Neptunigatan 11 och 13, Malmö

Uppförd: 1881-framåt

Kapacitet: ca 775 ton spannmål/dygn

Ägare/brukare: Lantmännen Cerealia

Byggherre: AB Malmö Stora Valskvarn

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Produktion: 210 000 ton mjöl/år

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Malmö Museer. Valskvarnen sedd från Slottsgatan.

Lokalisering

Malmö Stora Valskvarn som idag tillhör Lantmännen Cerealia, ligger på den så kallade Universitetsholmen i Västra Hamnen i centrala Malmö. Hamnen har präglats av industri, handel och varvsverksamheter i drygt 100 år och vuxit fram genom successiv utfyllnad av Öresund. Idag ligger kvarnanläggningen centralt med närhet till Malmö högskola, nya hovrätten och den påbörjade kongress-, hotell- och konsertanläggningen "Malmö Live".

Norr om anläggningen ligger varvskanalen, varvsbassängen och industrier som nyttjar Kockums gamla verkstadslokaler. Norr och väster om industrierna ligger Malmös "nya" stadsdel, Västra Hamnen, som började byggas i och med bomässan "Bo01" 2001. Det gamla järnvägsområdet som tidigare var station för järnvägssträckan Malmö- Ystad, löper längs med anläggningens

sydsida. Västra Hamnområdet präglas idag av varierad bebyggelse, industrier, bostadshus och offentliga byggnader.

Lantmännen Cerealia – Malmö kvarnen

Verksamhet

Idag ägs valskvarnen av Lantmännen Cerealia. Cerealia utvecklar, producerar och marknadsför spannmålsprodukter under olika varumärken som ex. AXA, Kungsörnen, Start, Go Green och Nord Mills. Lantmännen Cerealia är en del av Lantmännen-koncernen som har verksamheter inom livsmedel, maskin, lantbruk och energi. Lantmännen Cerealia har tillverkning av sina produkter runt om i Sverige, bl.a. pannkakstillverkning i Laholm, pastatillverkning i Järna och spannmålskvarnar i Malmö och Uppsala. I kvarnen i Malmö mals spannmål till mjöl som förpackas och sedan säljs vidare till bagerier och butiker runt om i landet. Här paketeras även specialprodukter som olika mjölblandningar och halvfabrikat. På Malmökvarnen sitter också delar av Lantmännens ekonomiavdelning, och här finns ett utvecklingsbageri och ett kontrollabb där allt mjöl kontrolleras och provbakas innan det lämnar kvarnen.

De 46 kvarnarbetarna är utbildade ingenjörer eller har gått en kvarnutbildning i Schweiz på Lantmännens initiativ. Kvarnen producerar mjöl dygnet runt hela året. Utlastningen är automatiserad, vilket gör att lastbilar kan hämta mjöl när som helst på dygnet.

Produktionen

Lantmännen Cerealias Malmökvarn köper in spannmål dagligen till den ständigt pågående malningen. Det resulterar i att endast lite spannmål lagras på anläggningen och därför är många silor tomma. När spannmålen anländer till kvarnen går de genom en rensmaskin där det siktas. Därefter läggs allt i buffertsilon för att sedan transporteras till kvarnen. I kvarnens rensmaskin tillsätts vatten för att skalet på spannmålen skall lossna lättare. Sedan transporteras det skalade spannmålet till valskvarnarna. Det finns tre parallella valskvarnar, en för vete, en för durum och en för råg. Vetekvarnen består av 40 valsar som krossar kornen i olika steg tills det slutligen har bildats ett rent vetemjöl. De rester som blir över efter spannmålshanteringen säljs i form av pellets för tillverkning av djurfoder.

Det durummjöl som tillverkas på kvarnen är malt av durumvete från bl.a. Frankrike, Portugal och Ven. Spannmålet fraktas från utlandet till Malmö med båt och lastas av vid silorna längs Bassängkajen. 180 ton spannmål per timme suggs upp från båtarna och transporteras in i anläggningen. Detta mjöl transporteras till Lantmännens pastafabrik i Järna där det används i produktionen av Kungsörnens pasta.

Foto Malmö Museer. Bageriet. Höger: Packning av mjölprodukter.

Foto Malmö Museer. Sydsidan.

Historik

Malmö Stora Valskvarn

AB Malmö Stora Valskvarn grundade kvarnen i Malmö 1881. Det var intressenter från Göteborg och Köpenhamn som gick samman och byggde en kvarn i Malmö. Byggnadsarbetet tog fyra år och kvarnen stod klar 1885. Till ordförande utsågs konsul Anders Caspar Holm, som bl.a. blivit känd som initiativtagare till anläggandet av Kungsparken. Kvarnen var strategiskt placerad vid hamnen och nära järnvägen för att underlätta transporter. Stora mängder spannmål importerades från utlandet, bl.a. Danmark, Tyskland och Polen, men även från Indien och Nord- och Sydamerika och hamnen var en förutsättning för att kvarnen skulle fungera. 1917 köpte det nybildade Svenska Lantmännens kvarnförening (SLK) upp samtliga aktier i Malmö stora valsvarn, som vid tiden var ett av landets största kvarnföretag.

Valskvarnens och övriga kvarnindustriers sjunkande spannmåls- och mjölpriser resulterade i ojämn sysselsättning och förlust. Därför bildades 1927 ett holdingbolag, AB Kvarnintressenter, som köpte upp majoriteten av aktierna i Malmö Stora Valskvarn samt fyra andra kvarnföretag i södra Sverige. Tanken var att rationalisera och samordna driften och försäljningen för kvarnarna och på så sätt överleva svårigheterna. 1954 förvärvades kvarnen av Wennergrenkoncernen som placerade den i Kungsörnen AB. 1961 sålde Wennergren hälften av Kungsörnen AB till SLR (Svenska Lantmännens Riksförbund) och resterande del 1967, och kvarnen var då åter i Lantmännens ägor. Cerealia bildades 1984 då Lantmännen slog samman kvarn- och konsumentprodukterna i ett bolag. Valskvarnen placerades i det nybildade dotterbolaget Nord Mills AB, en sammanslagning av Kungsörnens kvarnar, Mårten Pehrssons Valskvarn och Helsingborg Kvarn AB. Malmökvarnen hette Nord Mills fram till runt 2008 då den fick namnet Lantmännen Cerealia – Malmö kvarnen, för att visa vem den tillhörde och vilka ytterligare fabriker den hör ihop med. De produkter som säljs till bagerier och liknande går dock fortfarande under namnet Nord Mills.

Under kvarnens drygt 100 år har byggnader tillkommit och rivits. När kvarnen byggdes tog anläggningen upp tre kvarter; Thetis, Triton och Nereus. Kvarteren delades med gator; Matrosgatan och Styrmansgatan. Under 1880–90-talet byggdes en stor pampig kvarnbyggnad mot Bassängkajen, i hörnet vid Styrmansgatan, och en kontorsbyggnad i hörnet Neptunigatan/Styrmansgatan. Även en låg stallbyggnad och ett magasin i fem våningar byggdes bredvid kontoret och kv. Nereus bebyggdes med magasin, verkstäder och en stor upplagningstomt. Idag är detta kvarter dock inte en del av anläggningen. 1899 blev kvarnen den första automatiserade i Norden genom att det gamla kvarnverket ersattes med nya patenterade maskiner. Vid denna tid passerade ca 3000 tunnor säd dagligen. I början av 1900-talet byggdes ett blanderi i sex våningar mot Bassängkajen i kv. Triton.

Foto Malmö Museer. Kvarnbyggnaden i söder.

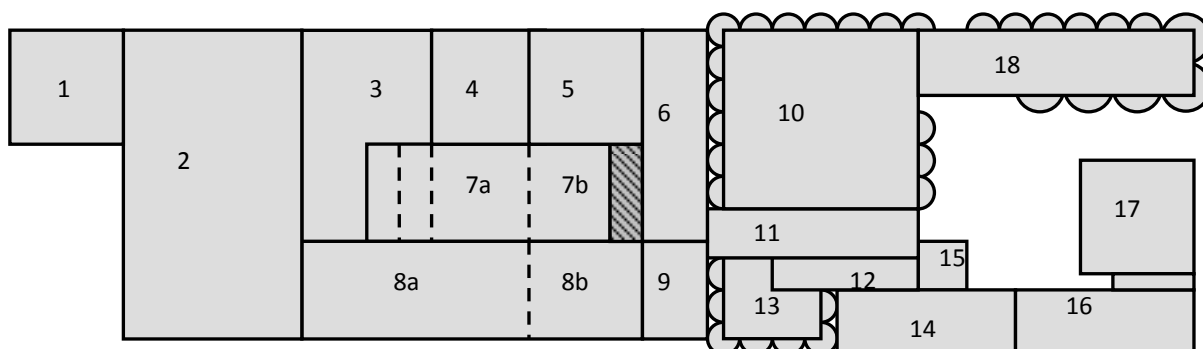
I början av 1900-talet byggdes en ny kvarnbyggnad mot Neptunigatan. Det har inte hittats några originalritningar över byggnaden, dock finns antydningar på en stor om- och tillbyggnad av kvarnen 1907 i boken "50 år i mölla och magasin". Där nämns även en leverans med maskiner från Tyskland vilket gör att kvarnbyggnaden troligen byggdes då.

En ny byggnad innehållande bl.a. personalutrymmen, vilket den gör än idag, byggdes 1941 bredvid blanderiet mot Bassängkajen. Anläggningens första silobatterier med runda glidgjutna betongsilor uppfördes i hörnet av Matrosgatan/Neptunigatan 1951. 1959 byggdes Matrosgatan över och inkorporerades i kvarnanläggningen som spannmålmottagning. Samma år byggdes även en stor rektangulär mjölsilo bakom kvarnbyggnaden från 1907.

Det är ovisst när den ursprungliga kvarnbyggnaden mot Bassängkajen revs. 1960 bebyggdes dock den delen av tomten med silobatterier i 6 gånger 7 rader. 1968 byggdes silorna ut ytterligare, denna gång nordost om silorna från 1960. Under 1970-talet byggdes ett renseri mellan kvarnen och silon mot Neptunigatan. Under denna tid byggdes även mjölsilon bakom kvarnen ut åt öst. 1986 byggdes en tre våningar hög tegelbyggnad mot Styrmansgatan innehållande ett utvecklingsbageri. Under denna tid omfärgades även silobatterierna i sin gula färg och kvarnen målades i gult och vitt. Under 1990-talet byggdes ett stort magasin samt ett utlastningsmagasin väster om kvarnen.

År 2000 bytte Malmökvarnen ut det stora kvarnverket, det som producerar vanligt vetemjöl. Under 2000-talet har även spannmålssilons, kvarnens, och mjölsilons maskineri bytts ut. Bland annat tillkom ett system som kan spåra vad, var, hur mycket och när spannmål tagits emot, flyttats eller när något tillverkats.

Anläggningen

Situationsplan över anläggningen (Skiss: Maria Johansson, inte skalenlig)

Byggnadsnr.	Funktion	Byggår	Arkitekt
1	Utlastning	1990	Fedor Polacek, PF-arkitektkontor AB
2	Planmagasin/pallager	1990	Fedor Polacek, PF-arkitektkontor AB/SAMARK
3	Bl.a. Säckningsutrustning	Troligen 1959	Byggnadstekniska byrån, Sten Albrektsson och Gösta Waller
4	Gamla blanderiet	1902	-
5	Matsal, lager	1941	AB Skånska Cementgjuteriet, ritad av KÅS, konstr. Carl Olof Ohlsson
6	Spannmålsmottagning	Troligen 1959	-
7a	Mjölsilo (västra delen)	1959	Byggnadstekniska byrån, Sten Albrektsson och Gösta Waller, ritad av SE
7b	Nytt blanderi, mjölsilo (östra delen)	1973	Stig Thulin

8a	Gamla kvarnen, lager, mjölsilo	Troligen 1907	-
8b	Nya kvarnen	Troligen 1907	-
9	Renseri, kontrollrum för kvarn	1973	Stig Thulin
10	Silo	1960	AB Skånska Cementgjuteriet. Ritad av L. Månsson, konstr. av O. Håkansson
11	Silo	1960	L. Månsson
12	Silo	1951-52	AB Skånska Cementgjuteriet. O. Håkansson (exteriör), Georg Nilsson och AT (interiört)
13	Silo	1951-52	AB Skånska Cementgjuteriet. O. Håkansson (exteriör), Georg Nilsson och AT (interiört)
14	Labbar och kontor	-	-
15	Pannrum	1976	Tortek byggprojektering AB
16	Kontor	1882	-
17	Utvecklingsbageri, kontrollabb	1986	Fedor Polacek, PF-arkitektkontor AB
18	Silo	1968	Landsbygge AB

Malmökvarens anläggning består av ett antal byggnadskroppar med olika arkitektoniska uttryck, ett resultat av verksamhetens drygt 100 år. Det har rivits och byggts upp i omgångar och idag finns endast få inslag av den ursprungliga bebyggelsen kvar. Delar av kontoret samt blanderiets fasad (se bilaga 1, situationsplan) är rester av den ursprungliga anläggningen. Kontoret är idag moderniserat invändigt och endast fasaderna (och viss interiör) tyder på dess ålder.

De 150 spannmålssilorna och drygt 150 mjölsilor upptar stora delar av anläggningen som präglas av gulfärgade fasader och silornas ljusblågrå och gulorange färger från 1980-talet. De

äldre delarna i söder, kontoret och kvarnen hade ursprungligen fasadteglet synligt, men är idag målade i gult och vitt. Dock syns kvarnens omålade tegelfasad bitvis mot norr. Invändigt är kvarnen helt ombyggd och endast på ett fåtal platser finns rester av den ursprungliga utformningen kvar.

På anläggningens norra sida kan fartyg med spannmål anlägga. Hamnen används endast när importerat spannmål från bl.a. USA, Frankrike och Portugal kommer till kvarnen. På norrsidan finns även järnvägsspår, där upp till tio vagnar per dygn lämnar kvarnen. Det är bulkvagn lastade med mjöl som bland annat transporteras till Polarbröds bageri i Umeå. Kvarnpersonalen lastar vagnarna och flyttar dem med hjälp av en traktor, därefter tar järnvägspersonal över och transporterar dem till Centralstationen där de nattetid skickas vidare ut i landet. Bulkbilar hämtar mjöl på kvarnens sydsida, längs med Norra Neptunigatan, och lastbilar hämtar paketerade produkter på pall vid anläggningens utlastningsmottagning i väst. Var tjugonde minut varje dag lämnar en lastbil med mjöl Malmökvaren.

Framtida förvaltning

Anläggningen används än idag som mjölkvarn, en verksamhet som funnits på platsen i mer än 100 år. Lantmännen Cerealia ligger centralt i Malmö vilket kan hota verksamheten på platsen om staden anser att den utgör en för stor barriär mellan innestaden och Västra Hamnen. I nuläget finns inga planer på att verksamheten ska flytta, dock är frågan ständigt aktuell.

Övrig information

Den 18 okt 1888, kl 06:30 blev en 30-årig arbetare beordrad av en dansk förman på stora valskvarnen, att lämpa mjöl från en behållare i packhuset ner till en annan på våningen under. Jobbet var ett tvåmansjobb, men arbetaren blev beordrad att utföra arbetet själv. 1,5 timmar senare gick förmannen för att kontrollera arbetet när han endast fann skyffeln liggandes i mjölet. Arbetaren återfanns kvävd i behållaren en våning ner. En s.k. bänk hade rasat och dragit ner arbetaren genom luckan till våningen under utan att någon hört honom. Efter detta krävde arbetarna vid valskvarnen att förmannen skulle avgå, dock utan resultat. Tillslut sa dock förmannen upp sig självmant och händelsen blev början till "Mölleriarbetarefackföreningen för Malmö med omnejd" (bildad 1901), fackföreningen för kvarnarbetare. Detta berättas i festskriften "50 år i mölla och magasin. Svenska Livsmedelsförbundet, avd. 67, Malmö kvarnarbetarefackförening 1901-1951" från 1951.

Foto Malmö Museer. Höger: Utlastning på södra sidan.

Foto Malmö Museer. Vy Från Slottsbron.

Foto Malmö Museer. Utlastning vid södra sidan. Höger: Valsstolar.

I Malmö Museers samlingar finns ett antal föremål, funna vid harpning av importerad säd på Malmö Stora Valskvarn. Samlingen donerades till Malmö Museer på 1910-talet.

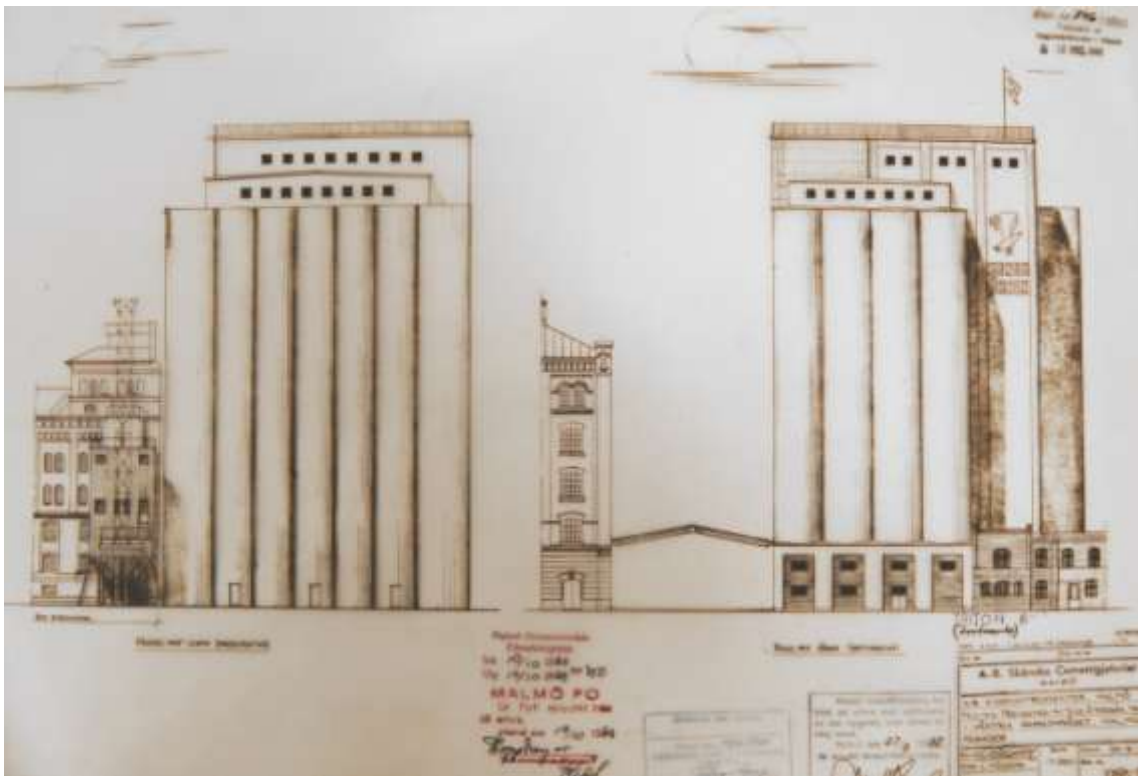
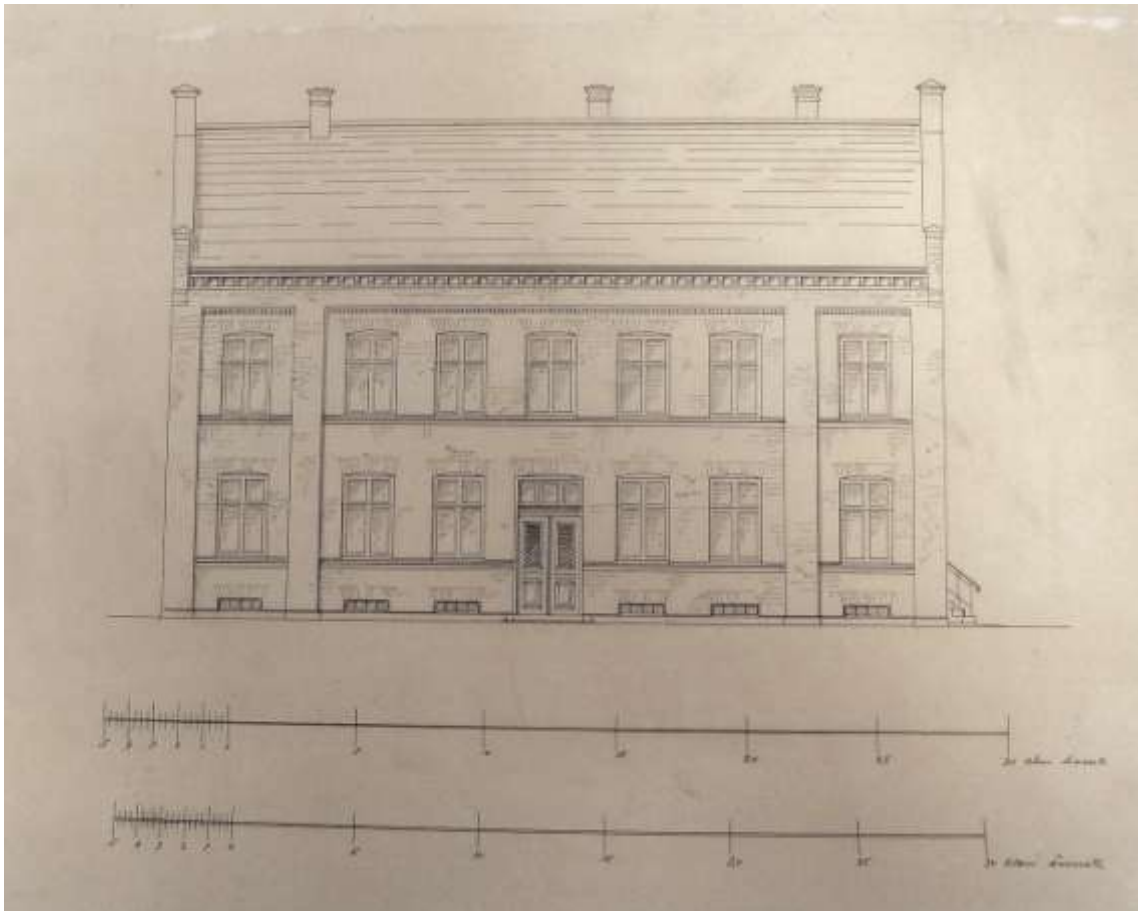
- Stycken av armband av glas från Indien (funna vid harpning av indisk säd)
- 8 st tå eller fingerringar från Indien (funna som föregående)
- Nästring med tre vita glaspärlor (funna som föregående)
- 5 st näs- eller öronringar (funna som föregående)
- Stift av gul metall (funna som föregående)
- Knapp av gul metall (funnen som föregående)
- 13 st skärvor av indiskt lerkärl (funna som föregående)
- Bjällra av mässing (funnen som föregående)
- Rysk amulett av mässing (funnen vid harpning av rysk säd)
- 2 st ryska amuletter (funna som föregående)
- 2 st ryska vikter (funna som föregående)
- 3 st ryska uniformsknappar (funna som föregående)
- Lås av mässing (funnet i indisk säd)
- 3 st armband av glas (funna vid harpning av indisk säd)
- 4 st ringar (funna som föregående)
- 2 st mässingsringar (funna som föregående)
- Stycke av armring (funna som föregående)
- Indisk hatt flätad av bast (funnen i en säck med indiskt vete)
- Amulett av vit metall (funnen vid harpning av indisk säd)
- Näs eller örring av silver (funna som föregående)
- Något mindre näs eller örring (funna som föregående)

Lås av mässing
(föremålsnummer 6226, foto: Malmö Museer)

Armband (föremålsnummer
6213 foto: Malmö Museer)

Ovan: Ritning kontoret 1882. Nederst: Till- och ombyggnad av silo 1960.

Malmö Stora Valskvarn från norr 1904 och interiör från Malmö Stora Valskvarn i början av 1900-talet.

Åhus – Kristianstadortens Lagerhusförening

Kristianstad kommun, Åhus, Skeppsbron

Uppförd: 1962 – i flera omgångar

Kapacitet: -

Byggherre: Kristianstadortens Lagerhusförening, KLF

Arkitekt: -

Byggmästare: Skånska Cement, Landsbygg AB (LBA AB) m fl

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster siloanläggningen sedd från väster. Till höger detalj från samma silo, tömning av spannmål.

Lokalisering

Kristianstadsortens Lagerhusförening, KLF, ligger vid Skeppsbron i Åhus. Från centrum utgör KLF:s anläggning den första av tre siloanläggningar. Där utgör den ett landmärke och en fond till ruinen av Åhusborgen. De andra siloanläggningarna är Lantmännen (närmast KLF) och därefter Svenska Foder. Att tre siloanläggningar ligger samlade sätter en tydlig prägel på miljön och framförallt på norra sidan av hamninloppet. De höga silocellerna syns i fonden när staden närmas landvägen. Från sjösidan är silorna än tydligare.

Verksamheten längs Skeppsbron och Kajgatan har successivt ökat samtidigt har området norr om industrierna bebyggt med bostäder, vilket gör att det ibland kommer klagomål från närboende som störs av ljus från torkanläggningar samt tung trafik.

Foto Rwegionmuseet Krisitianstad: Till vänster den silo som KLF köpte av Cementa 1977. Till höger pågående rivning av en silo som KLF köpte in för att komma åt mark för nybyggnation.

Silorna och de övriga industrierna i hamnområdet ingår som en naturlig del i staden, på samma sätt som de låga gatuhusen gör. Den publika bilden av Åhus har, precis som i flera andra städer, ofta fokus på den småskaliga bebyggelsen bestående av bostäder och detaljhandel.

Historik

KLF bildades 1931 och föreningen har anläggningar på tre platser; Karpalund, Rödaled och Åhus.

I Åhus uppfördes inledningsvis ett spannmåslager som stod färdig 1932. De följande två åren byggdes spannmåslagret till med ytterligare sektioner. År 1944 installerades en kvarn i anläggningen och några år senare förbättrades torkmöjligheterna. Anläggningen var länge ganska enkel. Först i slutet av 1950-talet installerades en hiss.

År 1962 blir starten för anläggningen så som den ser ut idag. Då beslutades att KLF skulle uppföra en betongsilo med kapacitet för 3500 ton spannmål. Uppdraget att bygga gick till Skånska Cement. Samma år utökades byggplanerna med ett silotorn. Ytterligare utökningar av anläggningen gjordes i början av 1970-talet, bland annat byggdes en foderfabrik. År 1974 revs den gamla träsilon och byggandet av en betongsilo påbörjades och uppdraget till LBA AB i Lund. Den nya anläggningen togs i drift 1975. 1977 utökades anläggningen genom inköp av Cementas silo.

År 1990 omfördelades produktionen och anläggningen i Åhus koncentrerades på spannmål medan Karpalund tog hand om foderproduktionen.

Kring KLF:s anläggning i Åhus sammanstrålar tre trafikslag; vägbunden trafik, järnväg och sjöfart. För att öka möjligheterna till rationell sjöfrakt gjordes investeringar för att underlätta lassning och lossning av båtar.

Så fortsätter kronologin för KLF, hela tiden görs förbättringar i de olika anläggningarna. Investeringarna rör i huvudsak befintliga fastigheter men även uppköp av mark görs. Senast 2012 rev KLF en silo som uppfördes av Lantmännen men som senare ägts av Lavesson. Detta gjordes för att komma åt mark för nybyggnation av kontor, laboratorium och personalutrymmen.

Silon, installationer och konstruktion

KLF:s anläggning har huvudsakligen siloceller av glidjuten betong. Tätt intill silocellerna står maskintorn med integrerade torkar. Vid sidan av finns flera planlager, vilka företrädesvis har stålkonstruktioner och fasader av korrugerad plåt.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör också mindre byggnader för tekniska installationer/drift samt personallokaler. Närmast centrum ligger invägningen i en mindre byggnad, vilken också inrymmer laboratorium samt personalutrymmen. Till anläggningen hör också den överbyggnad över Skeppsbron/Kajgatan i blåmålat stål som gjordes för att underlätta rationell lossning och lastning av fraktfartyg. Den förbinder siloanläggningen innanför.

Framtida förvaltning

Regionmuseet känner inte till någon särskild hotbild som skulle kunna innebära att anläggningen måste flyttas. Dock finns det muntliga uppgifter om att kommunen åtminstone har tagit upp önskemål om att minska den tunga trafik av lastbilar och traktorer med släp som under säsong kör in via Skeppsbron. Det lär vara en av anledningarna till att KLF planerar nybygge längre ut mot vattnet, där den nyligen rivna silon stod.

Det finns ofta en problematik för industrier som ligger nära stadscentra. I Åhus hamnområde sammanfaller flera olika intressen, vilket kan kräva vissa kompromisser. Det verkar dock finnas en stor förståelse för att staden behöver sina industrier, då många verksamheter expanderar och gör omfattande investeringar.

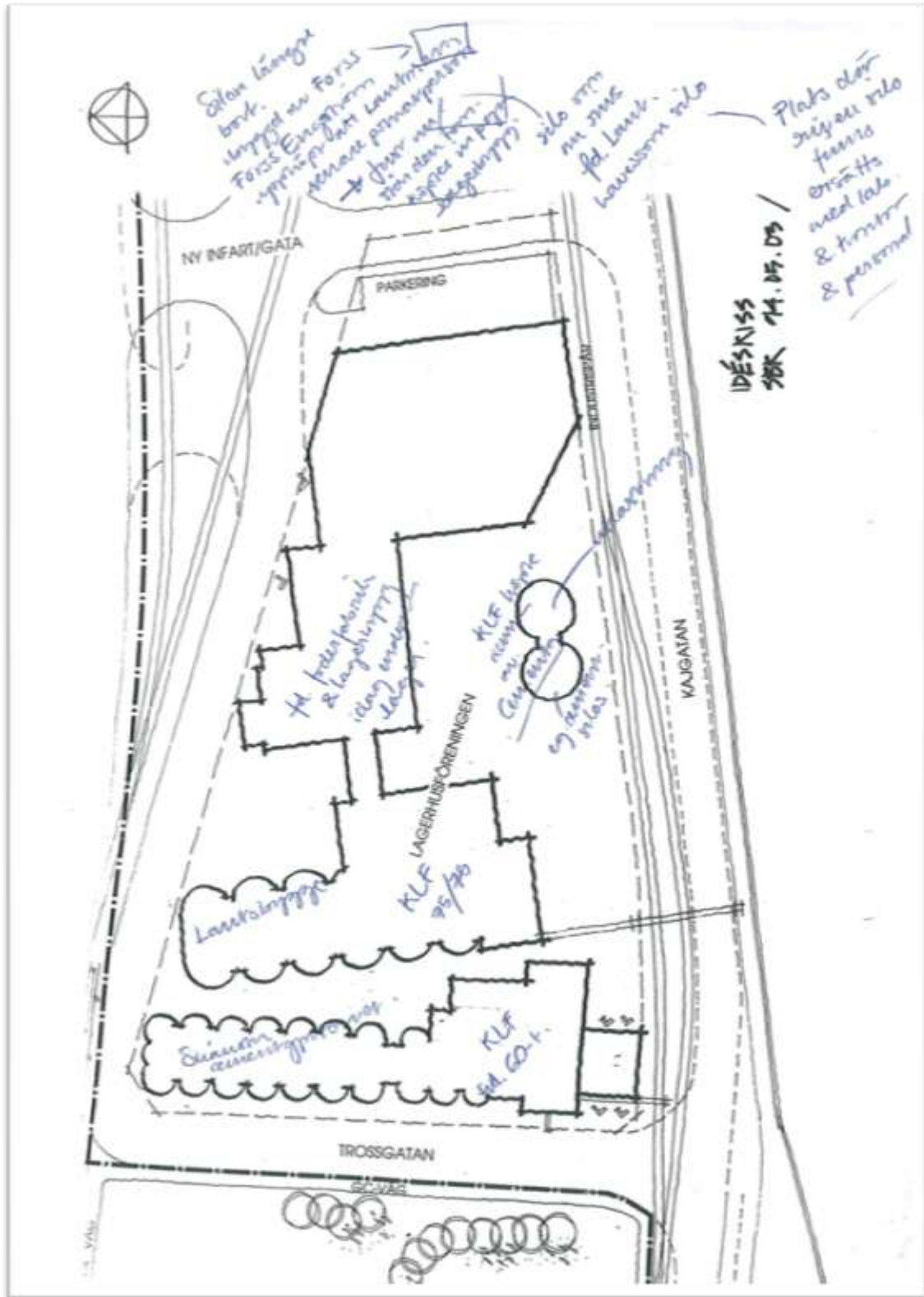
Industriområdet i hamn är idag förhållandevis tillgängligt. Detta kommer inom kort att förändras då området i sin helhet ska få stängsel och förses med en gemensam grind som bemannas av vakt. Bakgrunden till den utvecklingen ska vara att framförallt företag som exporterar till USA har fått detta som krav. Hamnområdet måste ha hög säkerhet.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster en interiörbild transportsystemet mellan torkanläggning och silocell. Till höger temporärt upplag av spannmål i anslutning till KLF:s anläggning på Skeppsbron i Åhus.

Övrig information

I samband med Regionmuseets besök på KLF i augusti meddelade platschefen att de tre siloaktörerna förvisso är varandras konkurrenter men att de i frågor som gagnar branschen som helhet väljer att samarbeta.

Ritning KLF, Åhus: Situationsplan över huvuddelen av KLF:s anläggning vid Skeppsbron i Åhus

Åhus - Lantmännen

Kristianstad kommun, Åhus, Steffen Sohstgatan

Uppförd: början av 1900-talet -

Kapacitet: -

Byggherre: Lantmännen samt övertagna byggnader från Sockerbolaget

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Lantmännens anläggning med planlagret i förgrunden och maskintorn liksom lagerhallar i bakgrunden. Till höger glidgjutna betongsilor och i fonden en gul byggnad som hyser Lantmännens invägning.

Lokalisering

Lantmännens anläggning ligger i Åhus Hamn. Där är den placerad mellan två andra siloaktörer; Kristianstadsbygdens Lagerhusförening (KLF) respektive Svenska Foder. Förutom ett kluster av siloanläggningar karakteriseras hamnområdet av flera andra industrier. På andra sidan hamninloppet finns en småbåthamn. Norr om industriområdet möter bostadsbebyggelse och år väster ligger Åhus centrala delar.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Lantmännens invägning. Till höger Lantmännens höglager för djurfoder.

Historik

Lantmännen etablerade sig i Åhus redan i början av 1900-talet men det var först i slutet av 1960-talet som anläggningen expanderade på allvar. Av Lantmännens första byggnader finns i stort sett ingenting kvar, dock ingår i anläggningen ett par äldre byggnader. Det beror på att Lantmännen har tagit över silor från Sockerbolaget, den ena byggd i början av 1900-talet och den andra under 1950-talet.

Totalt har Lantmännen idag 36 silor, utöver de äldre silorna ovan byggdes 23 silor 1969 medan 11 uppfördes 1972. Merparten av silorna är uppförda i glidgjuten betong. Alla silorna samt övriga byggnader, såsom maskintorn, torkar och administrativa lokaler ligger samlade. Enda undantaget är den förhållandevis låga, runda silon med tjock, nitad plåt, från tidigt 1900-tal. Eftersom byggdes av Sockerbolaget ligger den idag i anslutning till Svenska Foders anläggning.

Silon, installationer och konstruktion

Samtliga spannmålssilor är gjutna medan silorna i foderfabriken är av plåt.

Lantmännens verksamhet står på tre ben; djurfoder, spannmålshantering och lager/logistik – distribution till kund. All produktion övervakas från manöverrummet. Foderrecepten tas idag fram av Lantmännen i Linköping och kommer till Åhus via ett affärssystem. Förr blandades foder på plats enligt recept.

Silolanläggningen visar hur Lantmännen hela tiden arbetar med att förbättra produktionen, inte minst kvaliteten på produkterna. I kvalitetssäkringen ingår rigorös kontroll för att minimera risken för smitta, framförallt salmonella. Vid produktion av djurfoder sker processen i tre steg. Först mals ingredienserna. Därefter blandas de och slutligen värmebehandlas produkten. Tillräckligt hög värme dödar salmonellabakterier.

Om Lantmännen tar emot en last där man misstänker smitta, behandlas lasten med syra och hålls därefter i karantän i minimum två dygn innan plomberingen bryts.

Threonine (1000)	Melkoning 8
Sugg 1	9 Utäddet 0
Fär (254)	Melkoning 5 + 6
Granit (sarsöchsislag)	N76 14
Potatisprotein	S74 11
Fytas 5	Kalciumformiat (10)
Kalciumformiat	HP 310
PAX Power 1	Scrolat (1)
Magnesiumoxid	Magnesiumoxid 23
Formi (5000)	Lysin
HP 310	ELTulin 2
Gigant 60 (450kg)	Treonine 6
Kalkfett 2 (1200)	Fermenten 6
Fermenten 1	UREA 8
PAX kaly 2 (750kg)	Kalkfett 2
Lysin (2) 5 + 34	Potatisprotein 3
Urea	Mykotix 1 mell
Scrolat 1	

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till höger detalj av rörsystem från torkarna in till olika silor. Till höger en whiteboard med recept över foderprodukter.

Anläggningen består idag av 20 höga, glidgjutna betongsilor, 28 mindre silor och 6 plåtsilor. Idag sker styrningen av flödet automatiskt. Flödet i anläggningen sköts med hjälp av centralt placerade elevatorer. Lagerhusföreningen tar emot och torkar spannmål. Både konventionellt odlad spannmål och ekologiskt. Utöver spannmål arbetar föreningen också med foder. Totalt finns 23 olika fraktioner, d v s olika produkter.

För att göra verksamheten bättre och mer rationell har föreningen i olika omgångar uppdaterat processutrustningen. Under 1990-talets början byggdes exempelvis intagningsgallret om.

Anläggningen har kvar kvarn och kross. Med hjälp av den utrustningen tillverkas djurfoder, vilket idag svarar för omkring 2/3 av produktionen. Resten säljs som raps, råg och brödvete.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör förutom betongsilor, torkanläggning och tillhörande maskintorn, planlager i tegel och planlager i fastighetens västra del (avfärgats gult) också ett par mindre byggnader. De inrymmer driftsteknik och övervakning av processen.

Särskilt planlagret är typiskt för sin tid. Betongstommen är tydlig i fasaden både vad gäller bjälklag och sektioner i fasaden, vilket accentueras genom vit färg. Facken där emellan har murats i gult tegel. Fönstren har samlats i band. Typen av planlager återfinns i flera siloanläggningar, inte minst i Lantmännens anläggning i Åhus.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster har maskintornets tak fått ge plats för en mobilmast med tillhörande byggnad som inrymmer mottagarstation. Till höger en godsvagn med knäckebrödsspill från Filipstad.

Framtida förvaltning

Det finns idag inte någon känd hotbild som skulle innebära att anläggning måste flytta. Möjligen skulle det handla om att verksamheten behöver expandera utanför fastigheten. Nuvarande lokalisering innebär att verksamheten bedrivs intill två konkurrenter men samtidigt innebär det att de olika anläggningarna kan samarbeta i frågor som gynnar alla. Det kan också handla om att de hjälper varandra vid lossning och lastning från fartyg. Lantmännen och KLF har bland annat samarbetat kring utveckling och produktion av djurfoder.

Vid enstaka tillfällen har Lantmännen tagit emot klagomål från boende i närområdet som menar att det luktar illa av djurfodertillverkningen.

Placeringen i Åhus hamn innebär att Lantmännen har tillgång till tre trafikslag för såväl råmaterial som avsättning av produkter. Även om merparten om transporter går med lastbil, oftast så kallade bulkbilar, är även fraktfartygen och järnvägen viktiga för verksamheten. Hamnens verksamhet drivs av företagen i samarbete med Kristianstad kommun.

En viktig förutsättning för verksamheten är att under säsong kunna ta in extraanställda. Ordinarie personal uppgår till 32 personer men vid arbetstoppar, som under våren då man arbetar intensivt med fröer och växtskydd samt under sensommaren då spannmålen skördas, ökar styrkan med 10-12 personer.

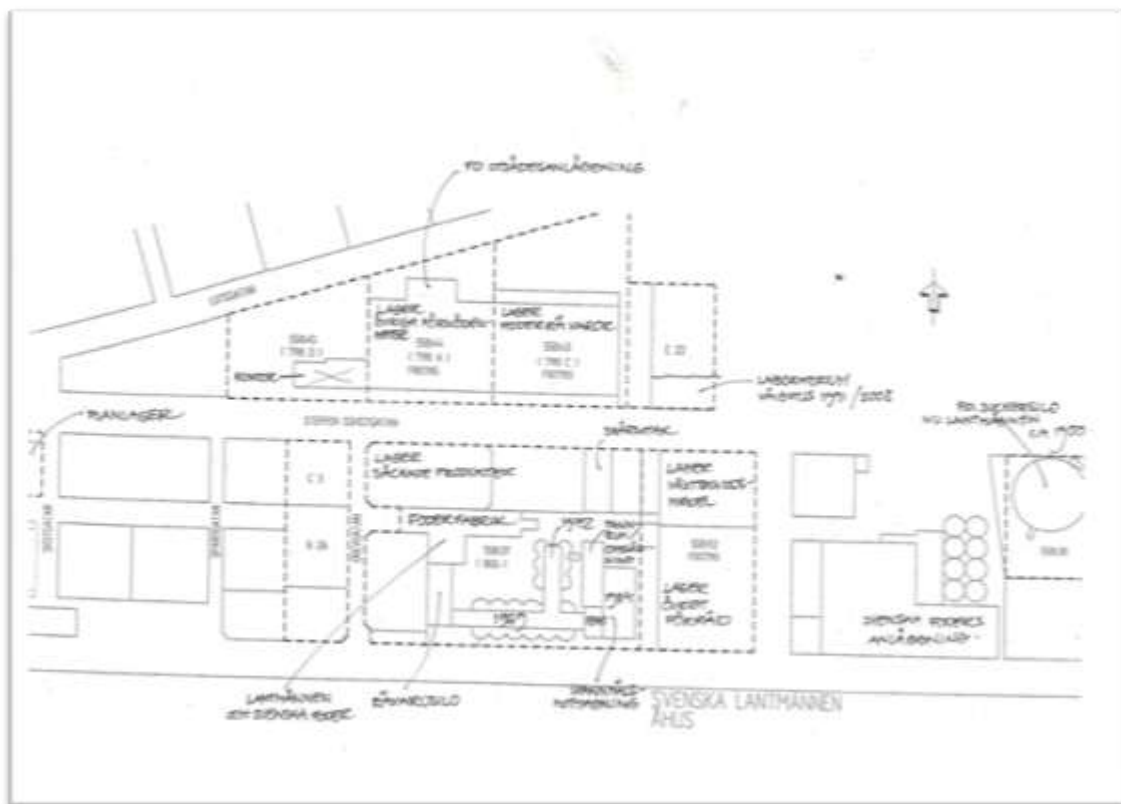
Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Lantmännens gallerintag. Till höger påsar med djurfoder, för att möjliggöra uppföljande kontroll och därmed kunna spåra eventuella smittoämnen.

Övrig information

Lantmännens men även Svenska Foders anläggningar visar prov på hur biprodukter kan förädlas och bli till nya produkter. Ett sådant exempel är Lantmännens användning av knäckebrödsspill från Wasas tillverkning i Filipstad. Därifrån kommer relativt ofta järnvägsvagnar med brödspill som töms i intagsgaller invid Kajgatan. Knäckebrödsspillet används i djurfoder. Detta samarbete har pågått under cirka trettio år. En annan sådan biprodukt är rapskakor, vilket blir över då rapsolja tillverkas. Även det används i foderproduktionen. Ytterligare en sådan produkt är agrorank, en restprodukt från etanoltillverkning, vilken också används i foderproduktion.

Foto Skånska Lantmännen: Bilden är hämtad ur skriften Fodertillverkningen i Åhus 1905-1985 – en kort historik av Sven Wester. Spannmålssilon var en av föreningens första.

Situationsplan Lantmännen: Regionmuseet har kompletterat planen med lokalernas funktioner samt årtal för uppförande.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Den f d sockersilon från tidigt 1900-tal köptes in av Lantmännen då Sockerbolaget inte längre använde den.

Åhus – Svenska Foder

Kristianstad kommun, Åhus, Kajgatan/Steffen Sohstgatan 1

Uppförd: 1980-talets mitt –

Kapacitet: -

Byggherre: Svenska Foder, DLG

Arkitekt: -

Byggmästare: -

Skydd och planbestämmelser: -

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Svenska Foders plåtsilor. Till höger lyftkran i hamnen för lossning och lastning av fraktfartyg.

Lokalisering

Svenska Foder i Åhus är den siloanläggning som ligger längst ut i hamninloppet av de tre som ingår i klustret. Anläggningen känns igen genom sin blå kulör och gula logotype. Närmaste grannen är Lantmännen och bortanför deras anläggning ligger KLF, Kristianstadortens Lagerhusförening. I området finns flera andra industrier, däribland Absolut som nyligen uppfört ett stort höglager. Norr om hamnens industriområde finns ett bostadsområde och en knapp kilometer västerut ligger Åhus centrala delar. På andra sidan hamninloppet ligger Åhus småbåtshamn. Placeringen karaktäriseras av sina speciella förutsättningar när det gäller infrastrukturen. Här finns tillgång till tunga transporter på vägarna, järnväg samt sjöfart.

Siloanläggningarna sätter en tydlig prägel på hamninloppet. Det blir tydligt att Åhus är en stad med kontraster; i hamnen finns minst industrier som på olika sätt är del av den skånska

livsmedelsindustrin. Bland aktörerna finns bland andra Yara, som producerar gödning, och Danogips.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster interiör från torkanläggning. Plåt skapar skiljeväggar för att inte blanda olika delar av produktionen. Till höger en hissdörr.

Ett stycke västerut möter den bebyggelse som ofta publiceras när Åhus ska lyftas fram som besöksmål. Istället för storskaliga industrimiljöer handlar det om smala gator, låga gatuhus och detaljhandel.

Historik

Svenska Foder etablerades i Åhus 1986. Företaget ägs i sin tur av danska DLG. Tidigare drevs viss verksamhet under namnet Sollebolagen.

Utöver anläggningen i Åhus har Svenska Foder ytterligare anläggningar i Skåne samt en i Hällekis (Västergötland) och en i Västerlösa (Östergötland). Verksamheten arbetar med konventionellt spannmål liksom djurfoder men har också en ekologisk produktionslinje. Den ekologiska produktionen har utvecklats under de senaste åren och har bland annat medfört krav på vattentäta skott mellan de konventionella produkterna och den ekologiska linjen. Företaget har märkt en ökad efterfrågan på ekologiskt djurfoder och ser stora fördelar med att idag kunna detta i en anläggning i södra Sverige. På Trollenäs gods finns en spannmålsanläggning som levererar ekologiskt spannmål till Svenska Foder i Åhus.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Svenska Foders egen bil klar för lastning. Till höger lock för kontroll av produktionen (?)

Silon, installationer och konstruktion

Svenska Foders anläggning i Åhus består av 8 plåtsilo, ibland kallade privésilo. Vardera sådan silo har en lagringskapacitet på 1000-1100 ton. Dit kommer spannmålen via transportband, elevatorer, med skovlar.

Svenska Foder är en förhållandevis ung anläggning, jämfört med både KLF:s och Lantmännens anläggningar. Detta visas genom att Svenska Foder endast har siloceller av plåt.

Övriga byggnader

Till anläggningen hör förutom betongsilo, torkanläggning och tillhörande maskintorn, planlager i tegel och planlager i fastighetens västra del (avfärgats gult) också ett par mindre byggnader. De inrymmer driftsteknik och övervakning av processen.

Särskilt planlagret är typiskt för sin tid. Betongstommen är tydlig i fasaden både vad gäller bjälklag och sektioner i fasaden, vilket accentueras genom vit färg. Facken där emellan har murats i gult tegel. Fönstren har samlats i band. Typen av planlager återfinns i flera siloanläggningar, inte minst i Lantmännens anläggning i Åhus.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Planlager för biprodukter som används i produktion av djurfoder. Till höger i bild ligger så kallade rapskakor och väntar på att bli del i foder. Byggnaden har en stomme av stål som är klädd med kraftig tältduk. Planlagring fungerar upp till två månader, därefter måste råvaran tas om hand i produktionen.

Framtida förvaltning

Det finns inte någon känd hotbild som kan kräva att anläggningen skulle behöva flyttas. Risker finns alltid när det gäller silos. Framförallt handlar det om brandrisk. I likhet med träindustrin är det dammet som utgör den största faran. Dammexplosioner kan inträffa och mot bakgrund av det är städningen en mycket viktig del av säkerheten i anläggningen. Utöver risken för explosioner finns alltid en risk att spannmål självantänds. Detta kan inträffa om spannmålet blir blött, då startar processen av sig självt. Bränder i spannmålstorkar är relativt vanliga och släcks bäst genom kvävning.

Lokaliseringen till Åhus innebär att Svenska Foder ingår i ett kluster av siloanläggningar, vilket möjliggör samarbeten. KLF hjälper exempelvis Svenska Foder med legotorkning men också vid invägning.

Övrig information

Svenska Foder lyfter särskilt att verksamheten har kort framförhållning vad gäller produktionen. Produktionslistorna sträcker sig som regel inte längre än tre dagar framåt. Det innebär i sin tur att de kan tillmötesgå kunderna önskemål utan långa väntetider. Företaget meddelar att det finns lantbrukare som väntar in i det sista med att beställa nytt foder. När beställningen väl kommer till Svenska Foder är det ofta bråttom.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster pågående dammsugning inne i torkanläggningen. Till höger detalj av rapskakkor som används i tillverkning av djurfoder

Foto Regionmuseet Krisitianstad: Till vänster stickspår längs med kajen och Svenska Foders lagerbyggnad samt Lantmännens anläggning i fonden. Till höger rörsystem till som förbinder torkanläggningen med silocellerna.

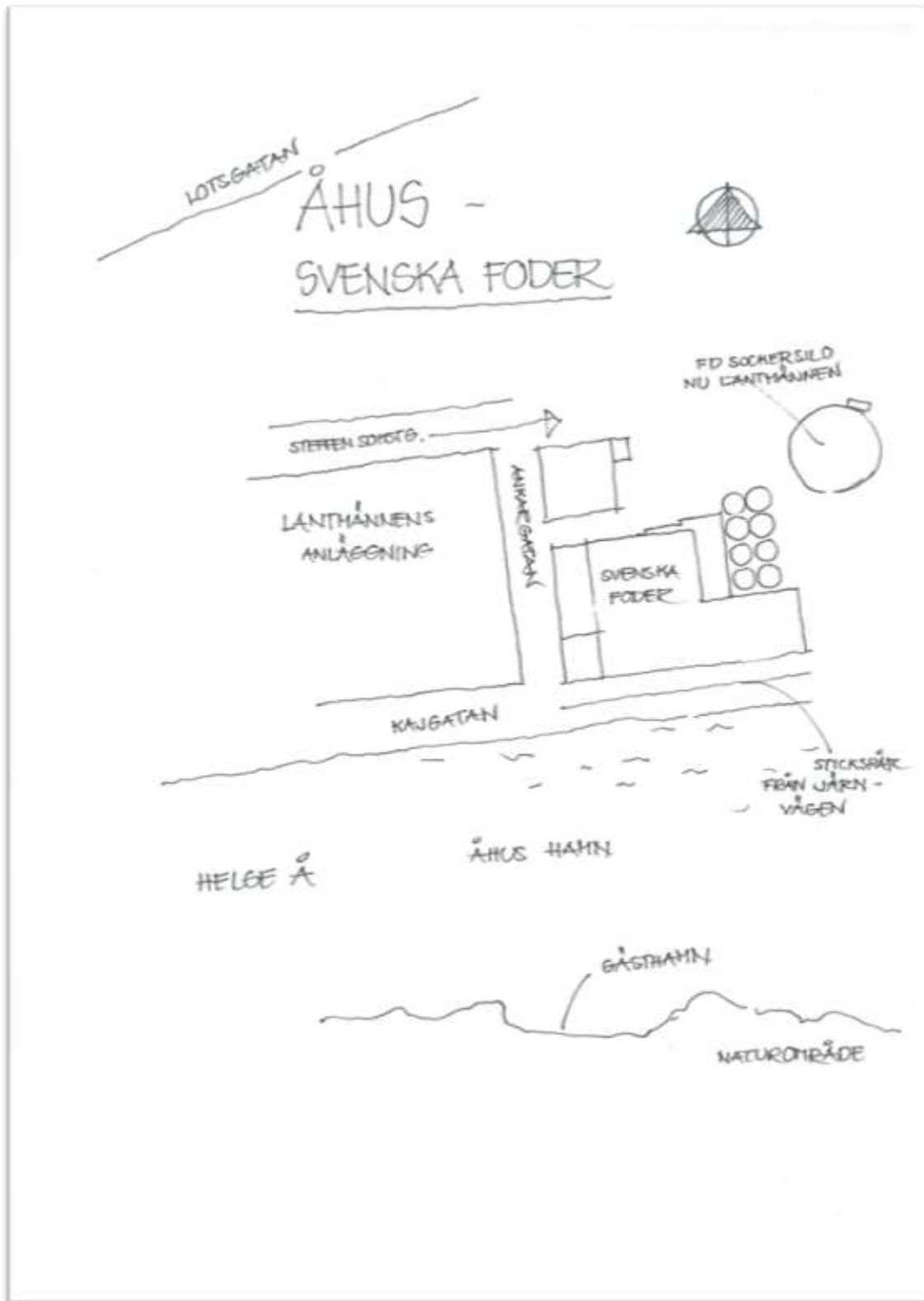

Illustration Regionmuseet Kristianstad: Svenska Foders anläggning samt bild av infrastrukturens möjligheter i området.

Samarbeten och konkurrens i Åhus silokluster

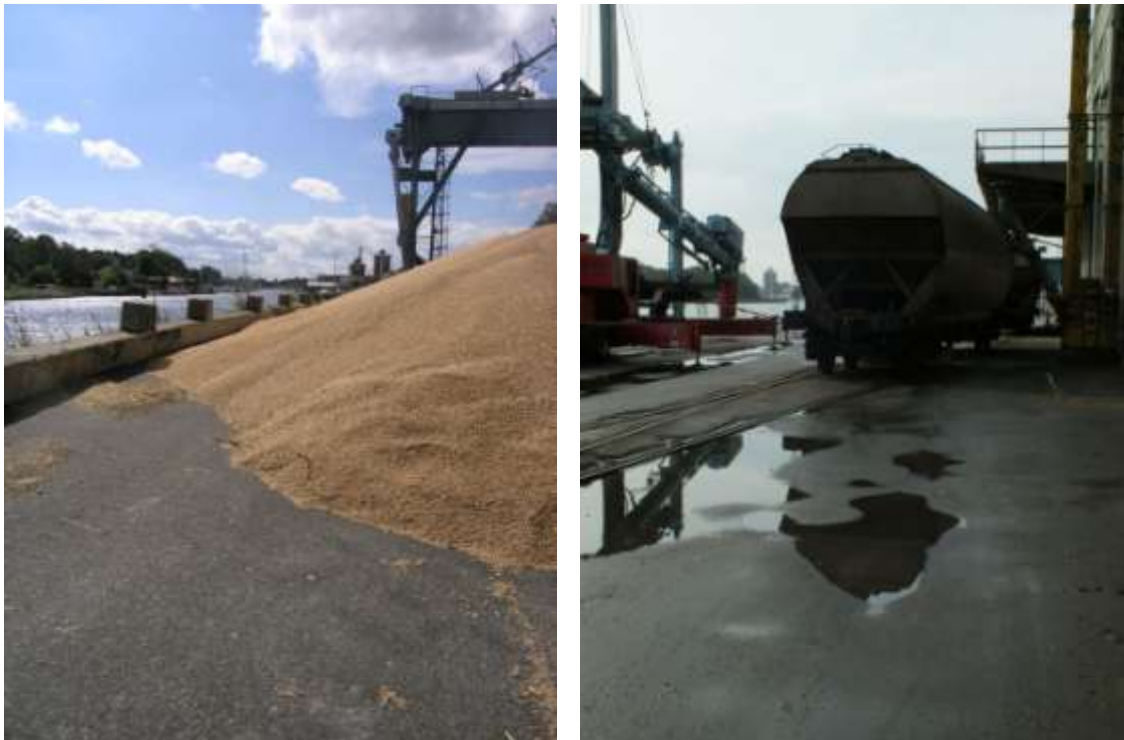

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster spannmål i väntan på torkning och lagring. Till höger järnvägsvagn under pågående lossning.

På rad längs skeppskajen i Åhus ligger tre siloaktörer; Kristianstadortens Lagerhusförening (KLF), Lantmännen och Svenska Foder. Föga förvånande då Åhus omland till stor del består av jordbruk som odlar spannmål. Dessutom förenar hamnen tre trafikslag – järnvägens godstrafik, sjöfartens frakter och vägarnas tunga transporter. Konkurrens är hård men samtidigt innebär lokaliseringen ett nära samspel mellan företagen. Hur detta ser ut har Regionmuseet Kristianstad försökt ta reda på.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Vi från KLF: s anläggning under rivningen av den silo som köpts in för att möjliggöra nybyggnation i form av kontor, labb och personalutrymmen.

Regionmuseet besökte de olika anläggningarna under augusti och september. Det gjordes en översiktlig inventering och i samband med det intervjuades platscheferna. Materialet renskrevs och sammanställdes i rapportform. Under bearbetningen av materialet väcktes en nyfikenhet kring att göra en fördjupande jämförelse mellan anläggningarna.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster Svenska Foders bilbil. Till höger KLF: s byggnad för lastning och lossning av båtar.

Regionmuseet ville också försöka problematisera deras situationer; belysa hur de ser på konkurrens och samarbete samt om möjligt få deras syn på siloanläggningarna ur ett framåtblickande omvärldsperspektiv. För att underlätta jämförelsen mellan svaren har vi utgått från en gemensam frågelista. Svaren har inkommit både via mejl och via telefon.

Siloaktörernas samarbete

Under 2000-talet ställdes nya krav för produktion av djurfoder. Intag av råvaror till foderproduktion skulle vara helt skilt från den "rena" sidan, där det färdiga djurfodret kommer ut. För att leva upp till de nya kraven fordrades omfattande ombyggnader av befintliga anläggningar.

Istället för att genomföra detta på olika håll beslutade sig KLF och Lantmännen att gå samman i ett gemensamt bolag för foderproduktion, Åhus Foder HB. Det har idag sin verksamhet i anslutning till Lantmännens anläggning i Åhus. Samarbetet innebär också att företagen ibland hjälper varandra med lastning och lossning, framförallt gäller detta utlastning av spannmål till fraktfartyg. KLF har utrustning för att lossa och lasta båtar, vilken både Lantmännen och Svenska Foder hyr in för att effektivt kunna sköta det.

Alla siloaktörerna har stora lagervolymer på en relativt begränsad yta. Till skillnad från friliggande siloanläggningar, finns här möjlighet att vid akuta situationer kalla in lastning- och lossningshjälp från någon av konkurrenterna. Behovet av lagringslokaler är konstant. Dock varierar mängden spannmål eller andra råvaror under säsongen och även mellan företagen. Tack vare det finns det ibland möjlighet att hyra in sig tillfälligt för att lagra spannmål/råvara hos i konkurrentens lokaler.

Siloklustret innebär också att företagen gemensamt driver sina frågor i olika forum, bland annat genom föreningen *Stuveriintressenterna* men också mer formellt i kontakter med *Åhus hamn*. Samarbeten sker även när det gäller vissa labbtjänster. Drivkrafter som nämns som viktiga för fortsatt samarbete är lika villkor, goda relationer och inte minst kundnytta.

Inköparna inom siloföretagen samarbetar och det resulterar bland annat i att de relativt ofta kan gå samman när det gäller inköp av råvara liksom båtfrakter. De försöker också samverka

för att efter lossning också kunna lasta båten eller bilen hos någon av aktörerna, vilket sparar transportkostnaderna. Logistiken är i högsta grad en gemensam fråga.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster påsar med djurfoder, för att möjliggöra provtagning på de olika körningarna. Till höger vattentätt skott mellan olika delar av produktionen, som skydd mot smittospridning.

Konkurrens och riskfaktorer

Företagen verkar ha en klar inställning till hur de upprätthåller en balans mellan att å ena sidan samarbeta och å andra sidan konkurrera. Förmodligen är det så att Åhus silokluster har just en sporrande effekt på företagen.

Dock nämns ett par riskfaktorer med att samla flera siloaktörer intill varandra. Det handlar om ökad exponering för smittorisk. Utbrott av salmonella har förekommit på företag inom klustret och minnet av att det dröjde sig kvar länge. Då drabbades hela siloklustret av negativ publicitet, trots att smittan inte var spridd mellan de olika verksamheterna.

En annan aspekt som ibland ställer till det i klustret är att de många transporter under skörden gör att verksamheterna faktiskt är i vägen för varandra. Riskfaktorer och negativa aspekter som är kopplade till klustret ses dock som små i. De positiva faktorerna överväger.

Infrastruktur med valmöjligheter

Få platser kan som Åhus erbjuda sådan spännvidd när det kommer till trafikslag. I direkt anslutning till siloanläggningarna finns järnväg, sjöfart och tunga vägbundna transporter. Ursprungligen var det hamnen som drog till sig verksamheterna. Majoriteten av godset, både när det handlar om lossning och lassning går idag med bil. Fraktfartygen och järnvägens godstransporter är dock fortsatt betydelsefulla. De två sistnämnda trafikslagen används inte minst för att ta in råvaror i produktionen.

Bilden av hur företagen använder de olika trafikslagen varierar kraftigt:

	<u>Lossning</u>	<u>Lastning</u>
Bil	65 – 100 %	50 – 99 %
Båt	0 -34,5%	1 – 50 %
Järnväg	0 - 0,5 %	0 %

Omvärld, effektivisering och ny yrkesgrupp

Siloföretagen arbetar kontinuerligt med kvalitetssäkring liksom insatser för att utveckla sin produktion. Upptagningsområdets högklassade jordbruksmark ger goda förutsättningar för spannmålsbönderna. Dessutom har världsmarknadens spannmålspriser de senaste åren legat högt. Visserligen kan situationen förändras men silobranschen har arbetat aktivt för att anpassa processutrustningen till ökade krav från omvärlden. Den handlar om att ha en produktion som är effektiv och som erbjuder hög kvalitet.

Miljöfrågorna är prioriterade och ett exempel på det är nisch av ekologiska produkter. I Åhus är det framförallt Svenska Foder som satsar på det. En annan nisch är produktion som sker som kontraktodling eller konceptodling. Det gör bland annat KLF, som producerar stärkelsevete till bränneriet (Absolut). Konceptproduktionen är omgärdad av krav från uppdragsgivaren, vilket till viss del begränsar handlingsfriheten men samtidigt garanterar en intäkt.

Med anledning av direkta informationsflöden och en global marknad, har en delvis ny yrkesgrupp etablerats inom silobranschen – de som nästan uteslutande sysslar med att handla med spannmål på världsmarknaden. Silobranschen har sedan länge arbetat med att rensa, torka och lagra spannmål. Hur lantbrukarna väljer att handla med sin spannmål har varierat med hänsyn till omvärlden men också beroende generationsskiften liksom hur stor areal som brukas. Idag ligger mycket mer i lantbrukarens egen hand än längre tillbaka. Prisförändringar följs dagligen.

Placeringen i Åhus bedöms fortsatt attraktiv. Den kanske allra viktigaste faktorn som framhålls är att företagen, genom sjöfartens frakter, kan ha direktförbindelser med en internationell marknad.

Diskussion

Regionmuseets inventeringsbesök och efterföljande fördjupningsstudie kring siloaktörerna i Åhus har gjort det möjligt att belysa delar av silonäringen ur ett för kulturmiljövården delvis nytt perspektiv. I fördjupningen har Regionmuseet framförallt velat ta reda på hur företagen ser på samverkan respektive konkurrens men också vilka utmaningar näringen brottas med liksom vilka frågor de anser allra viktigast inför framtiden.

Silonäringen är idag en aktör på världsmarknaden samtidigt som den har nära kontakt med lokala lantbruk, både de som drivs som storföretag och de som fortfarande har en småskalig

omfattning. Att silonäringen är en länk mellan en internationell marknad och en agrar näring med lokala förankringar som ofta går flera generationer tillbaka, gör den spännande ur ett historiskt perspektiv.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Till vänster KLF: s rivning av silo. Till höger KLF: sanläggning och framför den ruinen av Åhusborgen.

Därtill kommer en kanske extrem förändringstakt, något vi inom projektet fått erfara då flera siloceller rivits under projektiden. Kvar i drift blir de siloanläggningar som kontinuerligt har anpassat sin process och därtill har funnit nischer som utvecklats till ytterligare ben att stå på.

Åhus silokluster visar inte några tecken på nedläggning även om den totala marknaden enligt uppgift krymper. Generellt blir lönsamheten lägre. Under de senaste åren har priserna för spannmål visserligen legat högt på världsmarknaden men situationen kan snabbt förändras, då de uppdrivna priserna i första hand beror på hur vädret har påverkat skördarna i andra länder.

Konsumenternas agerande har också stor påverkan på silonäringen. Samtidigt som företagen menar att flertalet köper livsmedel efter prislappen växer intresset för lokalproducerad mat, vilket kan öka viljan att betala för kvalitet. Här framhålls att media har en viktig roll.

Generationsskiftet inom lantbruken pågår kontinuerligt. Tendensen är att de små jordbruken förviner och marken istället köps upp av de riktigt stora aktörerna. För siloföretagen innebär det fördelar på så vis att beställningarna blir färre och större, vilket ger en mer effektiv hantering.

KLF har visserligen rivit en silo under hösten 2012 men det gjordes för att möjliggöra nybyggnation. Siloaktörerna expanderar och nischer sina verksamheter och uppdaterar anläggningarnas maskinparker. Hamnområdet i Åhus lever till skillnad från en del andra orter, där dominerande näringar läggs ner och ersätts av helt annan typ av bebyggelse, ofta

bostäder. Silonäringen går inte alltid i linje med annan typ av användning av stadsrummet, såsom turism. En av anledningarna till det är att tunga transporter och oljud från torkarna som ibland upplevs som störande. Även lukt från olika delar av processen har varit anledning till klagomål.

Kanske finns det en väg där den hamnbaserade industrin Åhus kan möta behov från besöksnäringen? Siloklustret är ett industriområde, storskaligt och farligt för den som inte känner till riskerna. Där får besökare inte uppehålla sig utan att företagen först är kontaktade. Däremot skulle området kunna lyftas fram ur ett publikt perspektiv; som landmärke, som spännande flöde och som garant för att vi kan ha bröd på bordet. Flera av siloföretagen har material som berättar om verksamheterna, i både text och bild, men dessa når endast en begränsad krets.

Genom att belysa siloklustret som en viktig del av Åhus kulturmiljön, och även förklara råvarans väg i anläggningarnas flöden och ut som färdiglagrat spannmål eller djurfoder, borde det kunna skapas en bredare förståelse för hamnens roll, dess betydelse för industrin idag och för Åhus förändring över tid.

Foto Regionmuseet Kristianstad: Vy från Lantmännens anläggning in mot Åhus centrala delar.

